

© Copyright

i

Eliona Gremi

2014

Udhëheqësi i Eliona Gremi vërteton se ky është version i miratuar i disertacionit të mëposhtëm:

**NDIKIMI I FAKTORËVE SPECIFIKE BANKARË DHE I
ATYRE MAKOEKONOMIKË NË PËRFITUESHMËRINË E
BANKAVE SHQIPTARE**

Prof.Dr.Shkëlqim CANI

NDIKIMI I FAKTORËVE SPECIFIKE BANKARË DHE I ATYRE MAKOEKONOMIKË NË PËRFITUESHMËRINË E BANKAVE SHQIPTARE

Përgatitur nga Eliona GREMI MSc

Disertacion i paraqitur në
Fakultetin e Biznesit
Universiteti “Aleksandër Moisiu”, Durrës
Në përputhje të plotë
me kërkesat
për Gradën “Doktor”

Universiteti “Aleksandër Moisiu” Durrës

2014

Dedikim!

“Për ty biri im që s’të kam kushtuar mjaftueshëm kohë, për ty bashkëshorti im që më ke mbështetur gjithmonë”!

Falenderime dhe Mirënjohje!

Do të dëshiroja të rezervoja disa falenderime për të gjithë ata kanë dhënë kontributin e tyre, në përmbylljen me sukses të punës sime kërkimore, fryt i një pune me shume se 3 vjecare.

Një falenderim special shkon për profesorin tim udhëheqës i nderuari Prof.Dr Shkëlqim Cani, që asnjëherë nuk u kursye të më japë këshillat e tij shumë të nevojshme për finalizimin me sukses të këtij studimi. Shpreh me bindje të plotë që prof. Cani ka qenë e mbetet një pikë referimi në ecurinë time akademike. Këshillat mjaft profesionale, dhe mbështetja në çdo moment ka bërë që të kaloj cdo vështirësi.

Por një tjetër falenderim shkon edhe për familjen time që më ka mbështetur në çdo moment të vështirë si edhe më kanë inkurajuar gjithmonë në rrugën time drejt së ardhmes.

Deklaratë mbi origjinalitetin

Eliona GREMI

Deklaroj se kjo tezë përfaqëson punën time origjinale dhe nuk kam përdorur burime të tjera, përveç atyre të shkruara nëpërmjet citimeve.

Të gjitha të dhënat, tabelat, figurat dhe citimet në tekst, të cilat janë riprodhuar prej ndonjë burimi tjetër, duke përfshirë edhe internetin, janë pranuar në mënyrë eksplicite si të tilla.

Jam e vetëdijshme se në rast të mospërputhjeve, Këshilli i Profesorëve të UAMD-së është i ngarkuar të më revokojë gradën “Doktor”, që më është dhënë mbi bazën e kësaj teze, në përputhje me “Rregulloren e programeve të studimit të ciklit të tretë (Doktoratë) të UAMD-së, neni 33, miratuar prej Senatit Akademik të UAMD-së me Vendimin nr. , datë _____

Durrës, më _____

Firma

PËRMBLEDHJE

Bankingu është një çështje, një praktikë, një biznes apo edhe një profesion po aq i vjetër sa dhe vetë ekzistenca e vetë njeriut. Ai ka filluar të ekzistojë që nga format më primitive dhe deri tek format më të avancuara që hasim në ditët e sotme në moshën e internetit, bankingun elektronik. Me zhvillimin gjithnjë e më tepër të sistemit bankar, cilësia e kreditimit dhe faktorë të tjerë specifike kanë qenë gjithmonë një shqetësim jo vetëm për bankierët por për të gjithë ata që bëjnë pjesë në botën e biznesit, pasi mospërmbyshja e detyrimeve të njëjës palë mund të shkaktojë probleme serioze në situatën financiare dhe në treguesit ekonomik të palës tjetër.

Spektori bankar shqiptar është karakterizuar gjatë periudhës së marrë në shqyrtim nga zhvillime të rëndësishme që kanë ndikim të rëndësishëm në ekonominë e gjithë vendit. Përfitueshmëria e sistemit bankar shqiptar po ashtu ka pësuar luhatje të ndjeshme gjatë periudhës së studimit si pasojë e mjaft faktorëve të brendshëm e të jashtëm.

Cilësia e Kreditimit në bankat e nivelit të dytë është bërë një element shumë i rëndësishëm, jo vetëm për shkak të krizës financiare që po kalon ekonomia botërore së fundmi, por edhe nga ndryshimet e herë pas-hershme në standartet ndërkombëtare të raportimit financiar si edhe nga implementimi i kushteve në bazë të marveshjeve të Bazelit. Për aq kohë sa dhënia e kredive është një nga burimet kryesore të të ardhurave nga bankat tregtare, vetë menaxhimi dhe mbajtja nën kontroll i një cilësie të lartë të portofolit që lidhet me kreditimin ndikon natyrshëm në përfitueshmërinë e bankave.

Ky studim përbën një përpjekje shkencore për të paraqitur, ndikimin sasior të disa faktorëve specifike dhe makroekonomikë në përfitueshmërinë e bankave tregtare në Shqipëri për një periudhë 8 vjecare (2005-2012), nga ku janë zgjedhur 12 banka të cilat janë më aktive në tregun e kredive nga 16 që operojnë në vendin tonë. Nëpërmjet këtij studimi do të bëhet i mundur të provohet evidentimi i lidhjes që ekziston midis faktorëve që janë marrë në studim dhe indeksit të përfitueshmërisë së bankave tregtare, nga ku do të përcaktohet edhe impakti që do të ketë secili faktor në indeksin e përfitueshmërisë. Ky studim përbën një risi në këtë fushë pasi për Shqipërinë nuk ka studime që kanë vërtetuar më parë këtë lidhje por edhe do t'i shërbejë menaxherëve të lartë të bankave për të marrë masat e duhura në mbajtjen nën kontroll të këtyre elementeve të riskut që rezultojnë më të lidhur me përfitueshmërinë.

SUMMARY

Banking is an issue, a practice, a business or a profession as old as the existence of man himself. It began to exist from primitive forms to more advanced forms that we face today in the age of the internet, electronic banking. With more and more development of the banking system, credit risk has always been a concern not only to bankers but to all those who take part in the business world, after default of either party can cause serious problems in the financial and the other economic indicators.

Banking sector is characterized during the period under review the important developments that have significant impact on the economy of the whole country. Profitability of the banking system has also undergone significant fluctuations during the study period as a result of many factors, internal and external.

Credit quality in the commercial banks has become a very important element, not only because of the financial crisis that the world economy is going through recently, but also from early changes in international financial reporting standards as well as implementation the conditions under Basel agreements. As long as lending is one of the main sources of income from commercial banks, self management and maintenance control of a high quality portfolio that relates to credit naturally affects the profitability of banks.

This study is an attempt to present scientific, quantitative impact of some specific and macroeconomic factors in the profitability of commercial banks in Albania for a period of 8 years (2005-2012), which were selected from 12 banks that are most active in the market 16 credits from operating in our country. Through this study will be possible to prove the identification of the relationship between the factors taken in the study and the profitability index of commercial banks, from where it will be determined that will impact each factor in the profitability index.

This study represents an innovation in this field as in Albania there are no studies that have proved earlier this connection it will also serve senior bank managers to take appropriate measures in maintaining control of these risk elements that result most related to profitability.

STRUKTURA E STUDIMIT

" NDIKIMI I FAKTORËVE SPECIFIKE BANKARË DHE I ATYRE MAKROEKONOMIKË NË PËRFITUESHMËRINË E BANKAVE SHQIPTARE"

Falenderime dhe Mirenjohje!	v
Deklaratë mbi origjinalitetin.....	vi
PERMBLEDHJE.....	vii
SUMMARY	viii
LISTA E SHKURTIMEVE.....	xi
LISTA E TABELAVE	xii
LISTA E GRAFIKËVE.....	xiii
KAPITULLI I.....	- 1 -
1. HYRJE DHE NJË VËSHTRIM I PËRGJITHSHËM.....	- 1 -
1.1 IDENTIFIKIMI DHE DISKUTIMI I PROBLEMIT.....	- 5 -
1.2 QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E STUDIMIT	- 7 -
1.3 METODOLOGJIA E STUDIMIT	- 8 -
1.4 NATYRA DHE RËNDËSIA E STUDIMIT	- 12 -
1.5 PYETJET BAZË TË KËRKIMIT	- 13 -
1.6 BESUESHMËRIA DHE VLEFSHMËRIA E STUDIMIT	- 14 -
KAPITULLI II	- 16 -
2. RISHIKIMI I LITERATURËS.....	- 16 -
2.1 TEORITE E PERGJITHSHME NË LIDHJE ME PËRFITUESHMËRINË E BANKAVE	- 16 -
2.2 FAKTORËT QË NDIKOJNË NË PËRFITUESHMËRINË E BANKAVE	- 18 -
2.2.1 FAKTORËT E PËRFITUESHMËRISË NË BANKAT EVROPIANE	- 20 -
2.3 FAKTORËT E BRENDSHËM	- 23 -
2.3.1 KAPITALI DHE PËRFITUESHMËRIA.....	- 24 -
2.3.2 CILËSIA E KREDITIMIT DHE PËRFITUESHMËRIA	- 27 -
2.3.3 DEPOZITAT	- 30 -
2.3.4 RAPORTI I LIKUJDITETIT	- 31 -
2.3.5 MADHËSIA E BANKAVE	- 32 -
2.4 FAKTORËT E JASHTËM MAKROEKONOMIKE	- 33 -
2.5 KORNIZA KONCEPTUALE E PËRFITUESHMËRISË DHE RISHIKIMI I LITERATURËS EMPIRIKE	- 35 -
2.6 MATJA E PËRFITUESHMËRISË NË BANKAT TREGTARE.....	- 36 -

2.7	EVOLUIMI I PËRKUFIZIMIT DHE I KUPTIMIT TË RISKUT TË KREDISË SI NJË NGA NDIKUESIT KRYESORË NË PERFORMANCËN E NJË BANKE	- 37 -
2.7.1	MATJA E RISKUT TË KREDISË	- 40 -
2.8	MODELET E RISKUT TË KREDITIT	- 41 -
2.9	PROÇESI DHE ANALIZA E KREDITIMIT	- 50 -
2.10	PROÇESI I MENAXHIMIT TË RISKUT TË KREDISË.....	- 52 -
2.10.1	SISTEMET E MENAXHIMIT TË RISKUT TË KREDISË	- 57 -
2.10.2	PARIMET E NJË MENAXHIMI EFEKTIV TË RISKUT TË KREDITIT	- 58 -
2.10.3	MONITORIMI DHE KONTROLLI I RISKUT TË KREDISË.....	- 60 -
2.11	MARRËVESHJET E BAZELIT	- 65 -
2.12	KONKLUSIONE	- 71 -
KAPITULLI III.....		- 74 -
3. ZHVILLIMET NË SEKTORIN BANKAR NË SHQIPËRI		- 74 -
3.1	VEÇORITË E SISTEMIT BANKAR NË SHQIPËRI	- 74 -
3.2	KREDIA BANKARE NË SHQIPËRI.....	- 80 -
3.3	PËRBËRJA E PORTOFOLIT TË KREDIVE NDËR VITE	- 84 -
3.4	KREDITË ME PROBLEME NË RAPORT ME TOTALIN E KREDIVE TË DHËNA	- 86 -
3.5	SISTEMI BANKAR DHE KRIZA, SITUATA NË SHQIPËRI	- 88 -
3.6	RAPORTI KREDI - DEPOZITA NDËR VITE	- 91 -
3.7	RISKU I KREDITIT NË BANKAT SHQIPTARE	- 92 -
3.8	NDIKIMI I FAKTORËVE MAKROEKONOMIKE NË RISKUN E KREDITIT	- 95 -
3.9	PËRFITUESHMËRIA E BANKAVE NDËR VITE	- 98 -
3.10	KONKLUSIONE	- 100 -
KAPITULLI IV		- 103 -
4. METODOLOGJIA E STUDIMIT DHE ANALIZA E TË DHËNAVE NË MODELIN EKONOMETRIK		- 103 -
4.1	NDËRTIMI I MODELIT DHE PËRCAKTIMI I VARIABLAVE	- 105 -
4.1.1	PËRCAKTIMI DHE SHPJEGIMI I VARIABLAVE.....	- 107 -
4.2	NGRITJA E HIPOTEZAVE STATISTIKORE	- 114 -
4.3	ZGJEDHJA E FORMËS SË PËRSHTATSHME FUNKSIONALE TË MODELIT	- 116 -
4.4	PËRPUNIMI DHE TESTIMI I TË DHËNAVE STATISTIKORE	- 117 -
4.5	REZULTATET E MODELIT EKONOMETRIK DHE INTERPRETIMI I TYRE	- 119 -
4.5.1	REZULTATET E MODELIT EKONOMETRIK DHE INTERPRETIMET E TYRE NË STUDIM.....	- 120 -
4.5.2	REZULTATET E MODELIT NË INTERPRETIME GRAFIKE.....	- 126 -

4.5.3	REZULTATE TË MODELIT EKONOMETRIK SIPAS GRUP BANKAVE	
G1,G2 DHE G3		- 128 -
4.5.4	PËRFUNDIME DHE KONKLUSIONE NË LIDHJE ME MODELIN	- 140 -
KONKLUSIONE DHE REKOMANDIME TË PËRGJITHSHME TË STUDIMIT		- 141 -
KUFIZIMET E STUDIMIT		- 146 -
PROPOZIME PËR KËRKIME TË MËTEJSHME		- 147 -
BIBLIOGRAFIA		- 149 -
SHTOJCAT		- 162 -

LISTA E SHKURTIMEVE

NKP	Norma e kredive me probleme (NPLR)
NMJK	Norma e Mjaftueshmërisë së kapitalit(CAR)
ROE	Kthimi nga kapitali
ROA	Kthimi nga Asetet (Mjetet)
PBB	Produkti i Brendshëm Bruto
G1	Grupi i bankave me totalin e aktiveve < 2%
G2	Grupi i bankave me totalin e aktiveve > 2% por < 7%
G3	Grupi i bankave me totalin e aktiveve > 7%
BE	Bashkimi Evropian
INSTAT	Instituti i Statistikës
BSH	Banka e Shqipërisë
SNRF	Standartet Ndërkombëtare të Raportimit Financiar
MKV	Metoda e Katrorëve më të Vegjël
K/D	Raporti Kredi-Depozita (TL/TD)
K/A	Raporti Kredi-Asete (TL/TA)
PROV/K	Raporti Provigjione për huatë e humbura/kreditë totale(PROV/TL)
EJL	Evropa Jug-Lindore
FMN	Fondi Monetar Ndërkombëtar
BQ	Banka Qendrore
SME	Bizneset e Vogla dhe të Mesme
IFC	Institucioni Financiar Ndërkombëtar
NINT	Norma mesatare e interesit të kredive(NI)

INFL	Norma vjetore e inflacionit (INFL)
ATPR	Aktive të ponderuara me riskun
AMTA	Aktive Mesatare Tremujore të Axxhustuara
VAR	Vlera ne Risk

LISTA E TABELAVE

Tabela nr 1: Ndryshimet midis Bazel I dhe Bazel II për minimumin e detyrueshëm.....	70
Tabela nr 2: Struktura e pronësisë së bankave.....	76
Tabela nr 3: Shtrirja e sistemit bankar sipas degëve.....	77
Tabela nr 4: Treguesit e shtrirjes së rrjetit të bankave në fund të vitit 2012.....	78
Tabela nr 5: Struktura e tepricës së kredisë sipas afatit, në %.....	81
Tabela nr 6: Struktura e tepricës së kredisë sipas monedhës, në %.....	81
Tabela nr 7: Pësha e aktiveve dhe portofolit të kredive të sistemit bankar ndaj PBB.....	82
Tabela nr 8: Përbërja e portofolit të kredive të sistemit bankar shqiptar (2005-2012).....	86
Tabela nr 9: Huatë me probleme ndaj totalit të huave në %.....	87
Tabela nr 10: Huatë me probleme ndaj totalit të huave sipas grupeve të bankave.....	88
Tabela nr 11: Ecuria e treguesit Kredi/Depozita ne %.....	92
Tabela nr 12: Raporti i mjaftueshmërisë së kap ne % sipas grup-bankave.....	93
Tabela nr 13: Te dhëna kryesore per sistemin bankar 2005-2012.....	94
Tabela nr 14: Ecuria e disa faktorëve makroekonomike për Shqipërinë	97
Tabela nr 15: Treguesit kryesorë të përfitueshmërisë në përqindje (kumulative).....	98
Tabela nr 16: Treguesi RoAA sipas grupbankave në përqindje.....	99
Tabela nr 17: Rezultati neto në miliardë lekë.....	99
Tabela nr 18: Ndikimi i variablave të pavarur sipas literaturës.....	113
Tabela nr 19: Testet diagnostikuese për modelin e regresionit	117
Tabela nr 20: Statistika përshkruese të variablave në studim per te gjitha bankat	118
Tabela nr 21: Rezultatet përfundimtare të testimit të të dhënave.....	121
Tabela nr 22: Përmbledhja e hipotezave te studimit.....	125
Tabela nr 23: Të dhënat e regresionit për grupbankat G1 (Bankat e vogla).....	128
Tabela nr 24: Statistikat përshkruese për variablat e marrë në studim për bankat G1.....	129
Tabela nr 25: Rezultatet përfundimtare të testimit të të dhënave per bankat G1.....	131
Tabela nr 26 : Përmbledhja e hipotezave të studimit per bankat G1.....	132

Tabela nr 27: Statistikat përshkruese për variablat e marrë në studim për bankat G2.....	133
Tabela nr 28: Rezultatet përfundimtare të testimit të të dhënave për bankat G2.....	134
Tabela nr 29 : Përmbledhja e hipotezave të studimit për bankat G2.....	136
Tabela nr 30: Statistikat përshkruese për variablat e marrë në studim për bankat G3.....	136
Tabela nr 31: Rezultatet përfundimtare të testimit të të dhënave për bankat G3.....	138
Tabela nr 32 : Përmbledhja e hipotezave të studimit për bankat G3.....	139
Tabela nr 33: Lista e bankave të marra në studim.....	162
Tabela nr 34: Struktura e bankave në Shqipëri.....	168-170
Tabela nr 35: Ecuria e ROE sipas grup bankave	170
Tabela nr 36 Ecuria e NKP sipas grup bankave	170
Tabela nr 37: Ecuria e NMJK sipas grup bankave	171
Tabela nr 38: Ecuria e Prov/K sipas grup bankave	171
Tabela nr 39: Ecuria e K/D sipas grup bankave	172
Tabela nr 40: Ecuria e asetëve sipas grup bankave	172
Tabela nr 41: Testet e korrelacionit serial të gabimeve.....	173
Tabela nr 42: Matrica e korrelacionit midis variablave.....	174
Tabela nr 43: Vlerat aktuale dhe ato të vlerësuara të variablit të varur.....	176-179

LISTA E GRAFIKËVE

Figura nr 1 : Shtyllat bazë të Bazel II	67
Grafiku nr 1: Struktura e Kapitalit Aksioner të bankave në Shqipëri.....	77
Grafiku nr 2: Pesha në % të bankave sipas nr të degëve që ato zotërojnë	78
Grafiku nr 3: Totali i aktiveve të sistemit bankar në miliardë lekë.....	82
Grafiku nr 4: Totali i aktiveve të sistemit bankar ndaj PBB.....	83
Grafiku nr 5: Totali kredive ndaj PBB (në %)......	84
Grafiku nr 6: Raporti i kredive me probleme ndaj totalit të huave.....	87
Grafiku nr 7: Rezultati neto në miliardë lekë.....	100
Grafiku nr 8: Lidhja përfitueshmëri – kredi me probleme.....	126
Grafiku nr 9: Lidhja përfitueshmëri-povigjione në raport me kreditë.....	127
Grafiku nr 10: Lidhja midis Përfitueshmërisë dhe Raportit Kredi- Depozita.....	127
Grafiku nr 11: Lidhja midis Përfitueshmërisë dhe Raportit Depozita/Asete.....	128
Grafiku nr 12: Intervali i gabimeve të modelit.....	173
Grafiku nr 13: Vlerat aktuale dhe ato të vlerësuara të variablit ROE.....	174

Grafiku nr 14: Histograma e shpërndarjes normale të gabimeve	175
Grafiku nr 15: Lidhja midis Përfitueshmërisë dhe normes se Kapitalit	175
Grafiku nr 16: Lidhja midis Përfitueshmërisë dhe PBB	175
Grafiku nr 17: Lidhja midis Përfitueshmërisë dhe NINT.....	176
Grafiku nr 18: Lidhja midis Përfitueshmërisë dhe INFL.....	176

KAPITULLI I

1. HYRJE DHE NJË VËSHTRIM I PËRGJITHSHËM

Meqë një prej arsyeve kryesore që ka shkaktuar probleme serioze me bankat kudo në botë por edhe në Shqipëri, vazhdon të mbetet cilësia jo e mirë e kreditimit dhe menaxhimi jo i mirë i riskut të kredisë, kështu që provigjionimi i kreditit mbetet si një nga çështjet më primare në fokus për çdo bankë kudo në botë. Por nga ana tjetër janë edhe një sërë faktorësh të tjerë të brendshëm dhe të jashtëm që kanë ndikim të konsiderueshëm në performancën dhe ecurinë e përgjithshme të treguesve financiarë bankarë. Cilësia e kreditimit është konsideruar si një nga treguesit bazë të mirëqënies financiare dhe e performancës të një bankë që ka një ndikim të drejtpërdrejtë në treguesit e përfitueshmërisë. Vonesat në pagesat e kredive sjellin efekte negative jo vetëm për huadhënësit që në këtë rast janë bankat por kanë një efekt domino në të gjithë ekonominë e një vendi. Por vlen për t'u përmendur edhe fakti që ka edhe shumë faktorë të brendshëm dhe të jashtëm që kanë ndikimin e tyre në përfitueshmërinë e bankave. Objekt i studimit tonë në fakt do jenë cilësia e kreditimit si edhe disa faktorë specifikë dhe jospecifikë që besohet që kanë ndikim në përfitueshmëri në mënyrë të drejtpërdrejtë. Studime të shumta të kryera për krizën në mbarë botën, kanë treguar që kreditë me probleme dhe mungesa e likujditetit përbëjnë një nga faktorët kyç në falimentimin e shumë bankave në botë, gjë që ka ndikuar në mënyrë të drejtpërdrejtë në uljen e përfitueshmërisë së tyre në treg. Për këtë arsye pasojat që sjell risku i kreditit është një çështje me shumë rëndësi dhe mjaft delikate për aq kohë sa vëmendja kryesore e bankave kthehet pikërisht nga procesi i financimit të ekonomisë nëpërmjet kredidhënies.

Sipas teorisë së bankave, janë 6 lloje kryesore risqe me të cilat ato përballen gjatë gjithë veprimtarisë së tyre, por risku i kreditit dhe cilësia e kreditimit zë një vend të veçantë që kërkon më shumë vëmendje veçanërisht në ditët e sotme.

Është tashmë shumë e njohur dhe e përfolur gjatë, që qëllimi përfundimtar i çdo aktiviteti ekonomik dhe i çdo subjekti ekonomik, përfshirë këtu edhe institucionet financiare bankare është maksimizimi i vlerës së tyre në tregun ku ato operojnë. Procesi i realizimit të këtij objekti kalon në mënyrë të përhershme përmes shumë luhatjeve të mëdha në

ngritje dhe në ulje të flukseve hyrëse dhe dalëse. Përgjatë këtij procesi, çdo biznes, i çfarëdo natyre qoftë, përjeton situata shumë të mira në të cilat arrihet objektivi bazë i ekzistencës së një biznesi, por edhe situata të vështira në të cilat nuk arrin të realizojë qëllimet dhe objektivat që ai ka vendosur.

Vetë procesi i maksimizimit të vlerës dhe procesi i zhvillimit dhe i rritjes së çdo biznesi ballafaqohet përherë e më shumë me rreziqe të shumta, të shkaktuara dhe të lidhura me faktorë nga më të ndryshëm. Veçanërisht mund të përmendim veprimtarinë bankare e cila është subjekt i llojeve të ndryshme të rrezikut, duke përfshirë pikërisht atë të kredive, të tregut operacional të kurseve të këmbimit apo edhe atë të likuiditetit. Si pjesë e menaxhimit të rrezikut të tyre, bankat kanë nevojë për të monitoruar në mënyrë të vazhdueshme këto rreziqe, duke ruajtur kapitalin e nevojshëm dhe likuiditetet e mjaftueshme bazuar në rregullat dhe standartet përkatëse, për t'i mbrojtur nga goditjet që mund të vijnë për shkak të këtyre risqeve.

Menaxhimi dhe mbajtja nën kontroll i riskut të kreditit dhe i faktorëve të tjerë specifikë në bankat e nivelit të dytë është bërë një element shumë i rëndësishëm, jo vetëm për shkak të krizës financiare që po kalon bota së fundmi, por edhe nga ndryshimet e herëpas-herëshme në standartet ndërkombëtare të raportimit financiar si edhe nga implementimi i kushteve në bazë të marveshjeve të Bazelit. Për aq kohë sa dhënia e kredive është një nga burimet kryesore të të ardhurave nga bankat tregtare, menaxhimi i vetë këtij riskut që lidhet me kreditimin ndikon natyrshëm në përfitueshmërinë e bankave.

Nëpërmjet këtij studimi, jemi përpjekur të gjejmë dhe të studiojmë lidhjen e ndikimit të të cilësisë së kreditimit dhe e faktorëve të tjerë specifikë bankare dhe atyre makroekonomike tek indekset më të përdorshme të përfitueshmërisë së bankave të nivelit të dytë si edhe të studiohet lidhja që ekziston midis këtyre variablave më të rëndësishëm përfaqësues.

Qëllimi kryesor i këtij studimi është të përshkruajë nivelin e impaktit sasior të cilësisë të kreditimit dhe e faktorëve të tjerë specifikë bankarë dhe disa nga faktorët e jashtëm në përfitueshmërinë e bankave kryesore shqiptare si përfaqësuese të sistemit bankar shqiptar. Ky studim është fokusuar në shumicën e bankave¹ kryesore që operojnë në Shqipëri, banka të cilat zënë pjesën më të konsiderueshme të tregut bankar dhe sidomos atë të kredisë në ekonominë shqiptare. Rezultatet e studimit janë limituar kryesisht tek bankat që janë marrë në shqyrtim, për të kaluar pastaj në një përgjithësim për të gjithë sistemin tonë bankar, për aq kohë sa bankat e marra në shqyrtim përbëjnë pjesën dërmuese të tregut dhe e përfaqësojnë më së miri sistemin bankar, duke qenë se janë lënë mënjanë vetëm 4 banka që nuk janë edhe shumë aktive në tregun e kredisë dhe gati me ndikim të parëndësishëm në ecurinë e sistemit bankar shqiptar.

Për më tepër studimi i paraqitur, përdor metoda sasiore dhe fokusohet në përshkrimin e të dhënave të nxjerra nga Mikrosoft Excel dhe Microfit 5². Metoda sasiore është përdorur me qëllim përmbushjen e qëllimit kryesor të studimit nga ku bëhet e mundur edhe testimi i hipotezave për çdo variabël të marrë në studim.

¹ nga 16 banka që operojnë në vendin tonë janë marrë në studim 12

² program kompjuterik për përpunimin e të dhënave e të modelit ekonometrik

Për këtë qëllim në studim është përdorur modeli i regresionit për të realizuar analiza empirike në lidhje me fenomenin e marrë në studim. Në këtë model është përdorur ROE (kthimi nga kapitali i vet) si tregues për të matur përfitueshmërinë ndërkohë që NKP (norma e kredive me probleme), PROV/KRED (Fondet rezervë në raport me kreditë totale) dhe si tregues të riskut të kredisë për të matur cilësinë e kredisë . K/A (Raporti i kapitalit të investuar) është përdorur për të matur impaktin e kapitalit aksioner në raport me asetet totale të bankës, K/D (Raporti kredi/depozita) për të matur menaxhimin e fondeve të dhëna hua në raport me depozitat e dhëna, D/A (Raporti depozita/asete) si tregues të madhësisë së depozitave si edhe madhësia e bankave (log i aseteve) nga pikpamja e mjeteve që disponon çdo bankë të marrë në studim. Ndërkohë është marrë dhe raporti K/D (Kredi- Depozita, si tregues të likujditetit bankar). Si edhe në grupin e faktorëve makroekonomikë që do të vlerësohet ndikimi në përfitueshmërinë e bankave shqiptare janë marrë PBB (Norma e rritjes vjetore të PBB), NI (normat e interesit mesatar të kredidhënies) si edhe INFL (Norma vjetore e inflacionit) .

Këto janë grupet e variablave që janë marrë në studim në lidhje me ndikimin që ato kanë në indeksin e përfitueshmërisë së sistemit bankar shqiptar.

Të dhënat për bankat e marra në studim janë mbledhur nga raportet vjetore të këtyre bankave për një periudhë 8 vjeçare (2005 - 2012) si edhe nga raportet e menaxhimit të riskut për sistemin bankar e veçanërisht për bankat e marra në shqyrtim dhe nga publikimet periodike të BSH dhe Shoqatës së bankave në Shqipëri. Analizat dhe përfundimet e nxjerra nga ky studim do të nxjerrim në pah ndikimin që kanë faktorët e marrë në studim në përfitueshmërinë e bankave të marra në shqyrtim për rastin e Shqipërisë. Analizë e cila do u shërbejë në mënyrë të veçantë bankave të nivelit të dytë për të identifikuar faktorët e brendshëm që ndikojnë pozitivisht apo negativisht në përfitueshmërinë e tyre nga ku do të dalin dhe konkluzionet dhe rekomandimet përkatëse në lidhje me masat që duhet të marrin në të ardhmen.

Analizat në nivel për çdo bankë si edhe për çdo grup ku ajo bën pjesë do të tregojë që impakti i cilësisë së kreditit dhe i faktorëve të tjerë specifikë dhe jo specifikë në përfitueshmërinë nuk do të jetë e njëjtë dhe në banka të ndryshme ndikojnë faktorë të ndryshëm, faktorë të cilët do të testohen nëpërmjet ngritjes së hipotezave të modelit. Aplikimi i Bazel II por edhe përpjekjet për implementimim e Bazel 3 ka forcuar ndjeshëm impaktin negativ të NKP në ROE, ndërkohë që sipas Bazel I, mjaftueshmëria e kapitalit ka një efekt pozitiv, por të parëndësishëm në kthimin neto nga kapitali (ROE).

Bota ka përjetuar një numër të madh krizash financiare dhe bankare përgjatë këtyre 30 viteve të fundit. Sipas Caprio dhe Klingebiel (1997)³ janë identifikuar rreth 112 kriza sistematike në 93 vënde që nga viti 1970. Sipas Demirguc – Kunt dhe Detragiache (1998) janë identifikuar 30 kriza të mëdha bankare që kanë ndodhur që nga viti 1980.

Përmes atyre që kanë përjetuar vëndet në zhvillim, autorët kanë vërejtur që tre vëndet nordike – Norvegjia, Finlanda dhe Suedia, kanë shkuar gjithashtu përmes këtyre krizave të ngjashme në vitet 1980 dhe 1990.

³ Caprio, Gerard, and Daniela Klingebiel, 1997. "Bank Insolvency: Bad Luck, Bad Policy, or Bad Banking?" *World Bank Economic Review*(January)

Interesante është që shumica e krizave përkuan me masat derregulative që çuan në zgjerimin tepër të shpejtë të kredisë. Në një afat të gjatë rritja e vazhdueshme e çmimeve të aseteve krijuan edhe problemin kryesor të krizës financiare. Në një farë mase kjo fluskë plasi dhe tregjet e aseteve përjetuan një rënie dramatike të çmimeve të aseteve shoqëruar me një kolaps të vërtetë financiar.

Së fundi këto falimentime të bankave u shoqëruan me kreditë nënstandarte si edhe humbjet që vinin si rezultat i rritjes së tyre, impakti i të cilave vazhdon të ndjehet edhe në ditët e sotme në ekonominë e mbarë botës.

Natyrisht, ajo çka u vu re ngaurvejimet e kryera në mbarë botën, ishte se sektori i kredive hipotekore paraqitej si më riskiozi në vitet 2007-2008. Si rezultat i gjithë tregu financiar pati një situatë jo të mirë financiare, situatë e cila u shoqërua më pas me një krizë të vërtetë financiare dhe më pas ekonomike. Kjo situatë çoi në një domosdoshmëri për një ekzaminim të detajuar të një sërë faktorësh të lidhura me funksionimin e tregjeve financiare për të identifikuar rrënjët e vërteta të fillimit të kësaj krize. Çështje të tilla si niveli i mjaftueshmërisë së kapitalit në sistemin bankar, roli i agjensive të rankimit sipas standardeve financiare dhe të vlerës së drejtë ishin ndër elementët më të përfolurit në atë kohë, që do të sillnin edhe ndryshime dhe përmirësime të situatës së krijuar.

Në përgjigje të krizës bankare, reforma të rëndësishme u ndërmorën në sistemin rregullativ bankar. Më të rëndësishëm ishin marrëveshjet e Bazelit, Bazel I dhe Bazel II dhe përpjekjet që po bëhen për të implementuar Bazel III, të cilat i referohen mbikëqyrjes bankare, të lëshuara nga Komiteti i Bazelit për mbikëqyrjen bankare. Bazeli 1 kërkonte një minimum prej 8% të mjaftueshmërisë së kapitalit për bankat. Bazel 1 fokusohej në riskun e kreditit, nga ku mendohej që minimumi i kërkuar i kapitalit ishte mënyra për të parandaluar bankat të merrnin përsipër një risk më të madh nga mundësitë që ato kishin.

Bazel 1 kontribuoi në stabilitetin financiar, duke krijuar kushte për konkurrencë të barabartë midis bankave. Megjithatë disa çështje të tilla si mungesa e matjeve të ndjeshmërisë së riskut të kreditimit dhe stimuj të dobët për forcimin e sistemit të menaxhimit të riskut u paraqitën si të metat kryesore në këtë kuadër. Këto stimuluan shanse të rëndësishme për arbitrazh të tilla si ekspozimet jashtë bilancit. Ishte shumë e qartë që Bazel 1 ishte i paaftë të siguronte një përgjigje të mjaftueshme në kontekstin e një bote që sa vjen dhe ndryshon. Në fakt është edhe kundërshtimi i bankave të mëdha që kufiri 8% ju dukej penalizues, krahasuar me bankat e vogla dhe kështu kërkuar ulje të këtij kufiri për to.

Si rrjedhim Bazel II hyri në fuqi për të përmirësuar menaxhimin e riskut si edhe për t'iu përgjigjur sa më mirë ndryshimeve botërore. Gjithashtu Bazel II përmirësoi dukshëm praktikatat e menaxhimit që nuk ishin shumë evidente në Bazel 1⁴. Megjithatë për ironi të fatit, frekuenca e krizës nuk pësoi ulje edhe me futjen e reformave të suksesshme. Lind natyrshëm pyetja, pse ka ndodhur kjo? Ka shumë faktorë që kontribuan kryesisht kushtet ekonomike dhe politike. Është evidente që vetëm menaxhimi i riskut nuk është i vetmi faktor që përmirëson biznesin bankar por përbën një faktor kyç për moslejimin e falimentimit të sistemit bankar të një vendi.

⁴ Wahlstrom G (2009), *Risk management versus operational action: Basel II in a Swedish Context*, *Management Accounting Research*, Vol. 20, page 53-68.

Për më tepër Jean-Charles Rochet (2008)⁵ thekson se faktorët kyç për reforma të suksesshme janë pavarësia dhe llogaridhënia e mbikëqyrësve bankare. Për aq kohë sa mbikëqyrësit bankare përfaqësojnë interesat ekonomike dhe politike të vendeve respektive, vështirëson implementimin e rregullave ndërkombëtare në mënyrë të suksesshme. Kriza financiare tregoi që menaxhimi i riskut të institucioneve financiare nuk ishte e mjaftueshme. Kjo çoi në falimentimin e bankave e vështirësi në tregjet financiare. Për më tepër diskutimi për krizën financiare nga shumë studiues dhe mendimtarë përmendën faktin se një vëmendje më e madhe drejt menaxhimit të riskut do të shmangte në mënyrë të ndjeshme efektet negative të krizës financiare globale. Prandaj menaxhimi i riskut si disiplinë po i kushtohet në ditët e sotme një vëmendje mjaft e veçantë⁶.

Megjithatë kriza financiare globale nxori disa leksione shume të rëndësishme që do të çojnë në përmirësimin e menaxhimit të riskut në të ardhmen. Në këtë kuadër monitorimi i vazhdueshëm i cilësisë së kreditimit është kthyer në një nga fushat më sfiduese dhe më me rëndësi të studimeve ekonomike botërore. Kjo ishte një nga arsyt kryesore që na kanë motivuar për të bërë një studim në këtë fushë kaq të gjerë interesi.

1.1 IDENTIFIKIMI DHE DISKUTIMI I PROBLEMIT

Bankat në Shqipëri ashtu si edhe të gjitha bankat evropiane janë të detyruara të ndjekin rregullat dhe standartet e marveshjeve të Baselit, sidomos të Basel II për mjaftueshmërinë e kapitalit që nga viti 2008. Qëllimi i Basel II ishte të ndërtonte një strukturë të mirëorganizuar të rregullimit të kapitalit, të mbikëqyrjes dhe të disiplinës në tregun bankar, si edhe të përmirësojë menaxhimin e mëtejshëm të riskut të stabilitetit financiar⁷.

Spektori bankar sa vjen dhe është bërë më kompleks, gjatë dekadave të fundit, për shkak të zhvillimit të tregut financiar të letrave me vlerë. Si rezultat gjithnjë e më tepër bankat janë duke u përfshirë në transaksione sa më komplekse, duke u ekspozuar akoma më tepër me lloje dhe niveleve të ndryshme risku.

Qeveritë shpesh nëpërmjet BQ ndikojnë në situatën e krijuar dhe përpiqen të stabilizojnë ekonominë përmes mekanizmave rregullative. Megjithatë vlen të përmendet fakti që risku më i rëndësishëm që kërkon më shumë kujdes për t'u mbajtur nën kontroll është pikërisht risku i kreditit dhe cilësisë së kreditimit.

Rëndësia e këtij risku qëndron në faktin që ai është i lidhur ngushtë me dy shtyllat bazë të kredidhënies :

✍ **me aftësinë paguese** - një element shumë i rëndësishëm në procesin si të vendimarrjes për kredidhënie ashtu edhe të vazhdimësisë së mardhënieve financiare me bankën,

⁵ Rochet, J.-C., 2008. *Why Are There So Many Banking Crises? The Politics and Policy of Bank Regulation*. Princeton University Press.

⁶ A.E. Feldman Associates, Inc., *US Consulting firm report "On financial crisis and its effect"* <http://www.aefeldman.com> Accessed February 9, 2009

⁷ Basel Committee on Banking Supervision. *"Implementation of Basel II: Practical Considerations"*. July 2004

✍ **me ekzekutimin e kolateralit** - një proces shumë i rëndësishëm ku përfillet shumë edhe në ditët e sotme, me mjaft rëndësi për arkëtimin e fondeve nga kreditë e pakthyera nëpërmjet një procesi transparent të ekzekutimit të kolateralit,

kështu që është e nevojshme të ekzaminohet dhe të studiohet me shumë kujdes i gjithë procesi. Qëllimi primar konsiston në përmirësimin e cilësisë së menaxhimit të riskut të kreditit pa ndërhyrë në konkurrencën midis bankave tregtare si edhe survejimi i vazhdueshëm i të gjithë faktorëve specifike që varen direkt nga menaxhimi i brendshëm i vetë bankës. Rregullat duhet të jenë interaktive ose fleksibile për të qenë të suksesshme për shkak të ndryshimeve të shpejta teknologjike, politike dhe situatave ekonomike. Pikërisht matësit e riskut të kreditit prezantuar në Bazel II janë me të vërtetë fleksibël. Rëndësia që ka menaxhimi i riskut të kreditit dhe ndikimi që ai ka në përfitueshmërinë e bankave na kanë motivuar akoma më shumë për të ndjekur dhe vazhduar më tej në këtë studim.

Supozimi bazë i këtij studimi është që nëse cilësia e kreditimit është e mirë dhe në nivele të kënaqshme, niveli i përfitueshmërisë do të jetë relativisht i lartë, dhe nga ana tjetër nëse menaxhimi i riskut të kreditit nuk është në nivelin e duhur atëherë niveli i përfitueshmërisë do të jetë relativisht i ulët. Pra, sa më pak bankat të humbin nga kreditimi aq më shumë mundësi do të kenë për të fituar më shumë para. Për më tepër përfitueshmëria mund të shprehet ndryshe si mirë-menaxhimi i riskut të kreditit por edhe i faktorëve të tjerë specifikë ndikues në të.

Pyetja bazë mbi të cilën mbështetet kërkimi është: Sa e rëndësishme është ndikimi i cilësisë së kreditimit dhe i faktorëve të tjerë specifikë në përfitueshmërinë e bankave? Ky studim do të përpiqet t'i japë një përgjigje kësaj pyetjeje bazë të kërkimit.

Fillimisht studimi është fokusuar në përshkrimin jo vetëm të ndikimit të menaxhimit të riskut në përfitueshmërinë por gjithashtu të përcaktojë se si bankat në Shqipëri e monitorojnë dhe e vlerësojnë atë në lidhje me variablat e marrë në studim. Në këtë kuadër studimi i faktorëve specifike dhe përfaqësuese të risqeve bankare, sidomos risku i kreditit është një çështje shumë komplekse, që kërkon një studim cilësor kombinuar me një studim sasior, për të arritur qëllimin e duhur. Por ngandonjëherë kjo gjë nuk është tërësisht e mundur dhe aspak e lehtë, për shkak të mungesës dhe disponibilitetit të të dhënave primare.

Për fat të keq bankat që janë marrë në studim refuzojnë të bëhen pjesë e një studimi real të të dhënave dhe nuk janë disponibël në dhënien e një informacioni në lidhje me menaxhimin e kredive me probleme dhe e problematikave të tjera të tyre. Për këtë arsye studimi është fokusuar dhe mbështetur vetëm nga të dhënat dytësore marrë nga raportet vjetore të publikuara në faqet zyrtare si edhe nga raportet e publikuara nga BSH, për ta bërë të mundur studimin dhe për të testuar lidhjen dhe impaktin sasior midis përfitueshmërisë e riskut të kredisë.

Për këtë studim janë zgjedhur 12 nga 16 bankat që operojnë në Shqipëri, duke përjashtuar vetëm 4 banka të cilat nuk janë edhe shumë aktive në tregun e kredisë dhe në aktivitetin e përgjithshëm bankar dhe që përfshirja e tyre në studim nuk do të ndikonte në rezultatin përfundimtar.

Duke qenë se përfitueshmëria është një tregues i stabilitetit, kjo është një nga arsyet e nevojës së këtij studimi për të analizuar gjithë faktorët e mundshme që ndikonin në përfitueshmërinë e bankave shqiptare.

1.2 QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E STUDIMIT

Qëllimi i punimit

Qëllimi final i punimit është të studiohet lidhja midis faktorëve të brendshëm dhe të jashtëm, veçanërisht të cilësisë së kreditit, me indeksin e përfitueshmërisë si edhe të studiohet dhe të vlerësohet se cilët nga variablat e marrë në studim paraqet impaktin më të madh në përfitueshmërinë e bankave shqiptare.

Për të drejtuar dhe vlerësuar faktorët që ndikojnë tek bankat, është e rëndësishme të bëhen disa vlerësime, monitorime për vlerësimin e performancës së bankave të nivelit të dytë, gjë të cilën do të përpiqemi ta realizojmë me këtë studim nëpërmjet të dhënave të besuara të gjeneruara nga raportet statistikore vjetore të publikuara nga BSH si edhe duke analizuar zërat përkatës të bilancit të secilës bankë të përfshirë në studim.

Krijimi i një modeli efektiv të menaxhimit të riskut të kredisë, mbajtja dhe monitorimi i vazhdueshëm si edhe gjetja e zgjidhjeve optimale në varësi të disa variablave ekonomiko - financiar të bankave do t'i ndihmojë bankat të kenë një panoramë më të qartë të ndikimit të këtyre faktorëve në përfitueshmërinë e tyre, gjë e cila do t'i ndihmojë në ngritjen e strategjive për të ardhmen në tregun bankar.

Objektivat e studimit

Objektivi kryesor i këtij studimi është që të sigurojë një kuadër për të studiuar faktorët apo indikatorët e brendshëm në strukturën e aseteve të bankës që kishte ndikim në rentabilitetin e tyre, dhe të performancës për këtë çështje, dhe të bëjë rekomandime që mund të përdoret nga drejtuesit e bankave në vendimet e tyre politike në të ardhmen.

Objektivi i këtij studimi është të bëhet e mundur gjetja e faktorëve kyç që ndikojnë në përfitueshmërinë e sistemit bankar shqiptar gjatë periudhës 2005-2012. Ky studim mund të japë sinjale shumë të rëndësishme për sjelljen e përfitueshmërisë së disa bankave gjatë kësaj periudhe, duke identifikuar natyrisht dhe shkaqet që kanë çuar në këto ndryshime.

Informacioni i siguruar nga ky studim mund të jetë i vlefshëm edhe për investitorët pasi ofrohet një panoramë e aseteve dhe investimeve në sektorin bankar gjatë kësaj periudhe. Për më tepër edhe pse janë marrë vetëm 12 banka tregtare nga 16, ato përfaqësojnë rreth 95% të tregut bankar shqiptar, ky studim pa diskutim mund të përgjithësohet pa asnjë dyshim për komplet sistemin tonë bankar.

Rritja e interesit ndaj menaxhimit të risqeve që përballen bankat si edhe të faktorëve që kanë çuar në përsheptimin e tyre si edhe të reformave që duhen të ndërmerren në sistemin bankar shqiptar, përbën një sfidë dhe një risi që është në fokus të këtij studimi.

Një tjetër objektiv i këtij studimi është krijimi i një baze teorike për të gjitha bankat shqiptare për të pasur mundësi të lidhin treguesit e ndryshëm të brendshëm financiarë me menaxhimin siç duhet të treguesve të riskut të kredisë dhe të risqeve të tjera dhe

domosdoshmërisë së realizimit të funksionit sipas një modeli më të lartë nga pikpamja cilësore.

Një tjetër objektiv i këtij punimi është edhe evidentimi i situatës së përgjithshme financiare të sistemit bankar shqiptar dhe i problematikave që vijnë si rezultat i përkeqësimit të kushteve ekonomike në vend.

Objektiv tjetër është të përcaktohen drejtimit kryesore ku ky sistem bankar ka nevoja për përmirësime të vazhdueshme dhe të japim disa rekomandime modeste në lidhje me përmirësimet e mundshme që mund të bëhen në këtë fushë.

Ndër objektivat e tjera specifike mund të përmendim:

- për të ekzaminuar përfitueshmërinë e bankave jo vetëm të gjithë sistemit por edhe sipas grupbankave ku ato bëjnë pjesë veç e veç.(G1, G2 apo G3)
- për të identifikuar ndër faktorët e brendshëm ato që kanë ndikimin më të madh në përfitueshmëri.
- për të identifikuar ndër faktorët e jashtëm makroekonomikë ato që kanë ndikimin më të madh në përfitueshmëri.

Arsyet e zgjedhjes së kësaj teme

Zgjedhja e kësaj teme u orientua kryesisht nga problematika që ka sot sistemi bankar shqiptar në fushën e kreditimit por edhe për vetë rëndësinë jetike që ajo paraqet në tërësinë e veprimtarisë ekonomike të një vendi. Të orientuar kryesisht nga kjo problematikë por edhe të tërhequr nga zhvillimet e fundit post krize, menduam dhe e realizuam zgjedhjen e kësaj teme për studimin tonë. Nga argumentimi për këtë zgjedhje të bërë nga ana jonë, morëm në konsideratë disa tregues:

Së pari: rritja e kredive me probleme në shifra marramendëse nga viti në vit si edhe problematikat e tjera që paraqet sistemi ynë bankar, përbënte interes të studiohej impakti i tyre në përfitueshmërinë dhe performancën e vetë bankave.

Së dyti: kontributi sado modest që mund t'ju jepet sektorit bankar në lidhje me faktorët kyç të riskut të kredisë që kanë impaktin më të madh në indeksin e përfitueshmërisë.

Së treti: ekzistenca e shumë pak studimeve të kësaj natyre të mëparshme të kryera në Shqipëri, do të përbënte një risi nga ana jonë lidhur me këtë studim.

Së katërti: ekzistenca e të dhënave dhe burimeve të informacionit të sigurt dhe të besueshme të sistemit tonë bankar të publikuara dhe të audituara nga organizma ndërkombëtare të pavarura.

1.3 METODOLOGJIA E STUDIMIT

Për të realizuar qëllimet dhe objektivat e renditura më lart, ky studim synon që të paraqesë një analizë të bazuar në metoda matematikore dhe statistikore, në programe kompjuterike, në lidhje me faktorët dhe variablat e ndryshëm që ndikojnë tek elementët e përfitueshmërisë si dhe në vlerësimin e tyre. Në pjesën teorike përmes studimit të literaturës, kemi krijuar kuadrin teorik për modelet, metodat dhe faktorët që marrin pjesë në procesin e vlerësimit. Bazuar në këtë kuadër teorik, për të realizuar studimin konkret të objektit të këtij kërkimi shkencor, kemi specifikuar teknikat dhe instrumentat që

përbëjnë metodologjinë e kërkimit. Në përputhje me qëllimin e studimit është bërë një analizë e hollësishme e të dhënave financiare të bankave shqiptare bazuar edhe në të dhënat statistikore.

- Metoda e kërkimit

Në termat e një studimi kërkimor ekzistojnë 2 lloj përjasje për kërkimin në fushat sociale dhe atë të biznesit. Përjasja deduktive --- që zhvillon teori dhe hipoteza të ndjekura nga strategjia e kërkimit për të testuar hipotezat. Si edhe përjasja induktive ku gjen të dhëna dhe zhvillon teori si pasojë e rezultateve që nxirren nga analiza e të dhënave (Saunders et al, 2003).

Përjasja deduktive paraqet një nivel të lartë të objektivitetit në hulumtim përmes vëzhgimit të jashtëm për aq sa zgjedhja e pyetjeve dhe frazave pasuese nuk janë subjektive. Në të kundërt, qasja induktive ofron një nivel të lartë të subjektivitetit dhe një numër të mundësive teorike bazuar në kontekstin e situatës individuale të kërkimit (Saunders et al, 2003).

Ky studim do të shqyrtojë gjetjet e mëparshme në literaturë, dhe do të aplikojnë rezultatet në cilësimet aktuale praktike. Prandaj, në këtë studim është përdorur një qasje deduktive duke ndërtuar një model empirik dhe duke ngritur hipotezat për të testuar marrëdhëniet midis faktorëve të marrë në studim dhe përfitueshmërisë si variabël i varur.

Metodologjia e përdorur në këtë studim është e bazuar objektivat kryesore të kërkimit. Në përputhje me objektivin bazë të këtij hulumtimi, studimi është bazuar kryesisht në kërkimet sasiore, nga ku është ndërtuar një model ekonometrik për të identifikuar dhe matur faktorët që ndikojnë në fitueshmërinë e bankave. Në veçanti, analiza e regresionit të shumëfishtë është përdorur për të matur efektin përcaktues mbi përfitueshmërinë e bankave.

Për ndërtimin fillestar të modelit të këtij studimi kërkimor është kryer përmes një kërkimi të literaturës në dispozicion për të identifikuar fillimisht komponentët e saktë të modelit. Kërkimi i mëtejshëm i literaturës u krye për të gjetur faktorët e tjerë të cilat mund të ndikojnë potencialisht dhe në mënyrë të qartë. Duke përmbledhur studimet të mëparshme, likuiditeti, cilësia e aseteve dhe depozitat, fuqia e kapitalit, rreziku i kredisë, norma e inflacionit, norma e interesit dhe e rritjes së PBB janë zgjedhur që të përfshihen si variabla shpjegues në modelin tonë të kërkimit.

Ashtu sikurse u përmend në seksionin paraprak, për shkak të kohës dhe kufizimeve të dhënave në dispozicion, qëllimi i këtij hulumtimi është që të përqëndrohet në faktorët e brendshëm dhe faktorët e jashtëm të variablave makroekonomike, të cilat kanë ndikim në rentabilitetin e bankës, kështu që faktorët e strukturës së tregut si psh raporti i përqëndrimit është përjashtuar nga modeli ekonometrik i ndërtuar.

Metodat statistikore të përpunimit të të dhënave na ndihmojnë në përcaktimin e shkallës së ndikimit të faktorëve të marrë në studim në nivelin e përfitueshmërisë bankare. Gjithashtu nëpërmjet programit statistikor Microfit 5 u realizua analiza sasiore e të dhënave për një periudhë 8 vjeçare duke përdorur metodën e regresionit të shumëfishtë linear duke treguar ndikimin probabilitar dhe strukturor të disa treguesve financiarë. Kërkimi shkencor gjatë këtij studimi është konceptuar në tre hapa kryesore të cilat janë:

- **Hapi i parë - Studimi i literaturës**

Studimet në fushën e analizës së faktorëve të brendshme e të jashtëm janë të shumta sidomos nga specialistë që veprojnë pranë BSH por edhe nga shumica e bankave të mëdha ku përdorin modele mjaft të sofistikuara në matjen e ndikimit të tyre në treguesit e performancës së bankës. Ndërsa punime që të studiojnë direkt lidhjen risk kredie-përfitueshmëri në vendin tonë janë të shumë të kufizuara dhe pothuajse nuk ekzistojnë. Ndërkohë që literatura botërore është shumë e pasur me trajtime dhe studime të mirëfillta që testojnë pikërisht këtë lidhje dhe të variablave që ndikojnë në të.

Ne jemi përpjekur të shfrytëzojmë të gjithë literaturën e nevojshme në lidhje me këtë fenomen si në vëndet evropiane ashtu edhe të atyre të zhvilluara perëndimore botërore. Kjo fazë përfshin studimin e librave, artikujve, kumtesave të konferencave kombëtare dhe ndërkombëtare, kërkimeve të tjera shkencore të ngjashme, dizertacioneve etj. Në të gjitha studimet empirike të kryera më parë vihet re ndarja e ndikimit që kanë në përfitueshmëri në 2 grupime të mëdha :

- në faktorë të brendshëm (që lidhen me specifikat e çdo banke të marrë në studim, si cilësia e kreditimit, struktura e kapitalit, raporti i likuiditetit, cilësia e menaxhimit të aseteve dhe faktorë të tjerë specifike bankare.

- në faktorë të jashtëm (shpesh të quajtur makroekonomikë të tilla si norma e rritjes së PBB, normat e interesit apo normat e inflacionit)

Studimi i një literature shumë të pasur në lidhje me këtë fenomen na ka ndihmuar shumë për të ndërtuar një kuadër shumë të qartë të faktorëve që janë marrë në studimin tonë.

- **Hapi i dytë - Mbledhja e të dhënave**

Burimi kryesor i të dhënave kanë qenë raportet vjetore të publikuara nga secila bankë si edhe nga të dhënat e publikuara nga Shoqata e Bankave dhe nga BSH. I gjithë studimi është mbështetur në mbledhjen e këtyre të dhënave dytësore, të dhëna shumë të besueshme pasi janë të dhëna të audituara dhe të çertifikuara nga organet e pavaruara audituese.

Duke bërë një analizë empirike mbi një kampion bankash prej 12 nga 16 që veprojnë sot në Shqipëri të zgjedhura në varësi të rolit që ato luajnë në nivelin e kreditimit total, të madhësive të vogla, të mesme dhe të mëdha. Nëpërmjet kësaj analize arrijmë të vlerësojmë se kush janë faktorët kryesorë përcaktues në nivelin e përfitueshmërisë nëpërmjet një analize regresioni kundrejt variablave të riskut të kredisë, duke i vlerësuar ato për një periudhë kohore 2005 - 2012, për një panel prej 93 vërtetimesh në total.

Mbledhja e këtyre të dhënave ka kaluar përmes një procesi të vazhdueshëm monitorimi dhe përpunimi që i është bërë të gjithë zërave të bilanceve të këtyre bankave. Duke qenë se pothuaj të gjithë variablat e marrë në studim janë të shprehura në formë raporti, ka qenë një proces jo shumë i lehtë e mjaft impenjativ mbledhja dhe më pas përpunimi i tyre në studimin tonë të bazuar pikërisht në këto të dhëna shumë të besueshme.

- **Hapi i tretë – Analiza e të dhënave**

Studimi është bazuar në analizën dhe përpunimin e të dhënave sasiore të përfutuara nga burimet e cituara më lart. Në mënyrë që të analizohej informacioni nga pikëpamja

sasiore, trajtimi dhe përpunimi i të dhënave dytësore u realizua me anë të programeve e specializuara statistikore, programit ekonometrik Mikrofit për Windows 5 si dhe Microsoft Excel. Në analizën e të dhënave metodat e përdorura përfshijnë analizën e regresionit linear të shumëfishtë për të studiuar ndikimin e treguesve të marrë në shqyrtim të bankave në nivelin e përfitueshmërisë së tyre.

Përdorimi i regresionit të shumëfishtë merr në konsideratë marrëdhëniet e njëkohshme (Cooper, 2005) midis numrit të shumtë të variablave të pavarur dhe të varur që gjenden në të gjithë modelin e regresionit, pra të përshtatshme për natyrën e studimit. Rëndësia e ndikimit të variablave të pavarura mbi variablave të varur është, në të njëjtën kohë, i theksuar në të duke përdorur regresionin e shumëfishtë. Regresionet e shumëfishta përdoren kryesisht për të shqyrtuar marrëdhëniet e ndërsjellta midis variablave në lidhje me rëndësinë relative të variablave të pavarura dhe vlerave të parashikuara të variablave të varur (Saunders et al, 2003) në modelin e ndërtuar.

- Struktura e temës

Punimi është i ndarë në 4 kapituj kryesore të cilët që të gjithë trajtojnë me përparësi probleme që lidhen me ndikimin faktorë specifikë e jospecifikë – përfitueshmëri si edhe tregues të tjerë financiarë brenda sistemit bankar shqiptar duke u ndalur pak më shumë tek lidhja cilësi kreditimi – përfitueshmëri , si një nga lidhjet më të rëndësishme në ditët e sotme në sistemin tonë bankar.

✍ Në kapitullin e parë studimi është fokusuar fillimisht në një hyrje të fenomenit të trajtuar në studim, duke trajtuar qëllimin dhe objektivat e këtij studimi. Për të vazhduar më tej me disa nga supozimet dhe kufizimet kryesore të studimit dhe për ta përmbyllur me pyetjet kryesore të kërkimit dhe metodat që do përdoren për t'i dhënë përgjigje pyetjeve të shtruara dhe hipotezave të ngritura. Ky kapitull vijon më vonë me një sërë konkluzionesh në lidhje me fenomenin që është marrë në studim.

✍ Në kapitullin e dytë është dhënë një panoramë e gjerë në lidhje me rishikimin e literaturës duke vlerësuar dhe studiuar përfundimet e arritura nga autorë të ndryshëm në të gjithë botën në lidhje me këtë fenomen. Do të analizohet në mënyrë të përgjithshme një sërë studimesh empirike që janë realizuar në lidhje me : modelet e vlerësimit të riskut të kredisë ; faktorët që ndikojnë në përfitueshmërinë e bankave duke u fokusuar më shumë tek ato studime që kanë në qendër faktorë të brendshëm që lidhen direkt me riskun e kredisë; si edhe studime të ndryshme të ngjashme me studimin tonë që testojnë lidhjen risk kredisë – përfitueshmëri. Ky kapitull përbën një element shumë të rëndësishëm për studimin tonë pasi do shërbejë si një urë lidhëse midis situatës në Shqipëri dhe në botë. Ky kapitull vijon më tej me një sërë konkluzionesh mjaft të rëndësishme që kanë rezultuar nga shfletimi i kësaj literature kaq të gjerë në lidhje me këtë fenomen që është marrë në studim.

✍ Në kapitullin e tretë jemi ndalur kryesisht në paraqitjen e disa prej zhvillimeve më të rëndësishme në fushën bankare. Këtu jepen me detaje se si ka qenë ecuria e sistemit bankar për periudhën 2005-2012, duke dhënë një tablo të portofolit të kredive , ecurisë së kredive me probleme në raport me kreditë e dhëna në total, të aseteve të bankave , të ecurisë së depozitave si edhe të elementëve të tjerë të përfshirë në studim. Gjithashtu në

këtë kapitull i është kushtuar një rëndësi e veçantë edhe ecurisë së treguesve bankare sipas grupeve përkatëse ku ato bëjnë pjesë në varësi të aseteve që disponon secila (G1, G2 dhe G3). Gjatë këtij kapitulli jepet një tablo e të gjithë treguesve më kryesore bankare për periudhën e marrë në studim nga ku mund të bëhen lehtësisht krahasime me periudha të tjera të mëparshme. Ky kapitull vijon më tej me një sërë konkluzionesh shumë të rëndësishme në lidhje me treguesit më sipër.

✍ Në kapitullin e katërt dhe të fundit jemi ndalur në detaje në lidhje me studimin konkret sasior që është realizuar për 12 bankat të marra në studim për një periudhë 8 vjeçare me një panel vrojtimesh prej 93 në total. Ky kapitull shpjegon në detaje variablat e marrë në studim, mënyrën se si ato janë llogaritur, ndikimin që priten të kenë tek variabli i varur, ndërtimin e hipotezave të studimit, testimi i këtyre hipotezave. Më pas kalohet në interpretimin e të dhënave të gjeneruara nga përpunimi i të dhënave nëpërmjet modelit të regresionit të shumëfishtë, analizuar nëpërmjet programeve specifike ekonometrike statistikore dhe matematikore. Ky kapitull vijon më pas me konkluzionet dhe rezultatet e studimit konkret të kryer në lidhje me fenomenin.

✍ Në fund jemi ndalur në konkluzionet dhe përfundimet e arritura gjatë këtij studimi në lidhje me lidhjen faktorë të brendshme - përfitueshmëri, faktorë të jashtëm - përfitueshmëri si edhe lidhjen e këtyre faktorëve sipas grup bankave ku bëjnë pjesë secila nga bankat e marra në shqyrtim si edhe sjelljen e bankave në të ardhmen për t'i dhënë një drejtim dhe monitorim sa më të mirë dhe efektiv problematikave të evidentuara gjatë studimit tonë, që vazhdojnë të jenë kërcënuese për përfitueshmërinë bankare. Krahas konkluzioneve të arritura nëpërmjet këtij studimi, kemi prezantuar edhe kufizimet e këtij kërkimi dhe fushën për studime të mëtejshme në të ardhmen.

1.4 NATYRA DHE RËNDËSIA E STUDIMIT

Bankat tregtare në fakt janë biznese që mbartin një risk të shumëfishtë por që janë edhe shumë komplekse në studim, për këtë arsye kërkojnë një vëmendje shumë të veçantë në studimin e elementëve financiarë të tyre aq më tepër kur bëhet fjalë të studiohet nga pikpamja e përfitueshmërisë.

Në procesin e ofrimit të shërbimeve financiare, ata përballojnë lloje të ndryshme të rreziqeve financiare. Gjatë dekadës së fundit të kuptuarit të vendit që zenë bankat tregtare në sektorin financiar është përmirësuar ndjeshëm dhe gjithnjë e më tepër në ditët e sotme po i kushtohet një rëndësi shumë të madhe. Mjafton të themi së pjesëmarrësit e tregut kërkojnë shërbimet e këtyre institucioneve financiare për shkak të aftësisë së tyre për të siguruar njohuri të tregut, efikasitetin e transaksionit dhe aftësi të financimit.

Natyra e biznesit bankar është aq e ndjeshme, sepse më shumë se 85% e detyrimeve të tyre vijnë nga depozituesit (Saunders, Cornett, 2005). Bankat përdorin këto depozita për të gjeneruar kredi për huamarrësit e tyre, e cila në fakt është një aktivitet për gjenerimin e të ardhurave për pjesën më të madhe të bankave ashtu sikurse ndodh edhe në bankat tregtare shqiptare.

Ky proces i krijimit të kredive i ekspozon bankat në rrezik të lartë të parazgjedhur të cilat mund të çojë në vështirësi financiare duke përfshirë edhe deri diku edhe falimentimin.

Përveç shërbimeve të tjera, bankat duhet të krijojnë kredi për klientët e tyre për të përfituar marzhe më të larta fitimi, të rriten sa më shumë në treg dhe të mbijetojnë konkurrencës së ashpër në treg.

Qëllimi kryesor i këtij punimi është që të vlerësojë së në çfarë mase faktorët specifike bankar dhe në veçanti cilësia e kreditimit ndikojnë në përfitueshmërinë dhe performancën bankare, çfarë mjete ose teknika ata përdorin për të menaxhuar rreziqet me të cilat ato përballen vazhdimisht gjatë veprimtarisë së tyre dhe deri në çfarë mase performanca e tyre mund të ndikohet nga politikat e duhura dhe strategjitë e menaxhimit të rrezikut sidomos atij të kredisë.

Rëndësia e këtij studimi, përveç asaj kërkimore në fushën akademike është edhe për arsyet e mëposhtme:

1. Vlerëson dhe teston mardhëniet dhe ndikimin ndërmjet faktorëve të brendshme dhe të jashtëm në indeksin e përfitueshmërisë
2. Teston dhe mat lidhjen që ekziston ndërmjet cilësisë së kreditimit dhe performancës së bankave shqiptare nga pikpamja sasiore.
3. Identifikon sfidat me të cilat ballafaqohet institucioni financiar bankar në lidhje me administrimin e rreziqeve dhe problematikave të ndryshme financiare.
4. Tregon mjetet ose teknikat e përdorura nga institucionet financiare bankare për të menaxhuar siç duhet rreziqet e tyre.
5. Do të përdoret në të ardhmen si një input nga studiues të tjerë për studime të mëtejshme të ardhshme në këtë fushë.

Të gjitha këto e bëjnë studimin mjaft koherent dhe mjaft të dobishëm në llojin e tij. Kjo për faktin se vetë problematika që merr përsipër të studiojë ky punim është shumë e prekshme në ditët e sotme dhe me një rëndësi jetike. Kjo për faktin se kur flasim për performancë të mirë ose jo të sistemit bankar kemi nënkuptuar indirekt zhvillim progresiv ose jo i tërë vendit. Kjo ndodh pikërisht për vetë rëndësinë jetike që paraqet jo vetëm sistemi bankar në tërësi por pikërisht procesi i kreditimit në veçanti, që padiskutim lidhet ngushtë me zhvillimin ekonomik të vendit.

1.5 PYETJET BAZË TË KËRKIMIT

Pyetjet bazë të kërkimit të këtij studimi janë:

1. Kush janë faktorët që ndikojnë në përfitueshmërinë e bankave shqiptare?
2. Deri në çfarë mase këto faktorë ushtrojnë ndikim në përfitueshmërinë e bankave?
3. Cili është kuptimi i menaxhimit të riskut dhe a ka lidhje me përfitueshmërinë në mënyrë të drejtpërdrejtë?
4. Në ç' mënyrë faktorët e brendshëm ndikojnë në nivelin e përfitueshmërisë bankare?
5. Cili është ndikimi i variablave makroekonomike në përfitueshmëri për sistemin bankar shqiptar?
6. Pse është e rëndësishme për bankierët të identifikojnë siç duhet faktorët që kanë ndikim më të lartë apo më të ulët në përfitueshmëri?

Nëpërmjet këtij studimi, do përpiqemi të tregojmë se sa të afta janë bankat shqiptare të menaxhojnë si duhet riskun e kreditit. Për t'i dhënë përgjigje kësaj çështje kemi shtruar këto nënpyetje, përgjigja ndaj të cilave do të na ndihmojnë mjaft në kërkimin në këtë fushë, të cilat janë:

☞ A ekziston një lidhje midis niveleve të ndryshme të riskut të kreditit dhe niveleve të ndryshme të përfitueshmërisë së bankave ? (Do të na duhet të provojmë fillimisht ekzistencën e një lidhje midis këtyre dy parametrave dhe më pas të kalohet në ekzaminime më të detajuara. Do të na duhet t'i studiojmë fillimisht veç e veç dhe pastaj të gjendet nëse ekziston ose jo një lidhje midis tyre. Duke kuptuar këtë lidhje natyrisht që mund të masim ndikimin në nivelin e fitimit të bankave).

☞ Cilët janë treguesit me të cilët bankierët klasifikojnë kreditë standarte dhe nënstandarte dhe cilat janë disa nga masat e marra pasi evidentohen kreditë nënstandarte? (Për këtë duhet të studiojmë portofolet e bankave, duke nxjerrë një konkluzion në lidhje me raportin e kredive nënstandarte në totalin e kredive të dhëna, si një nga treguesit kryesor të riskut të kreditit. Ky informacion do të na ndihmojë në marrjen e vendimeve se si mund të menaxhohet ky risk në të ardhmen).

☞ Pse është e rëndësishme për bankierët të masin sa më mire të jetë e mundur riskun dhe cilësinë e kreditit dhe të vlerësojnë të gjithë treguesit e përfitueshmërisë? Të gjitha këto nënpyetje janë në funksion të pyetjes kryesore të kërkimit, që ka lidhje me sasinë e ndikimit që ka përkeqësimi i treguesve të kredisë në përfitueshmërinë e bankave. Ndikim ky që do të japë sinjale për rekomandime në këtë fushë në të ardhmen.

1.6 BESUESHMËRIA DHE VLEFSHMËRIA E STUDIMIT

Besueshmëria dhe vlefshmëria shpesh janë përdorur nga kërkuesit shkencorë në mbarë botën në studimet e tyre si sasiore dhe në ato cilësore.

Besueshmëria i referohet qëndrueshmërisë dhe saktësisë së rezultateve të gjetura nga ky studim. Në kërkimin sasior, besueshmëria mund të ilustruhet si stabiliteti i matjeve përgjatë kohës, ngjashmeritë që mund të evidentohen përgjatë një periudhe të dhënë dhe gjithashtu shkallës së rezultateve të njëjta për matje të përsëritura.

Vlefshmëria i referohet saktësisë së matjes dhe sa të vërteta janë rezultatet e kërkimit.⁸ Në këtë studim janë mbledhur një sërë informacionesh nga shumë artikuj dhe revista shkencore të kryera nga studiues dhe specialistë të ndryshëm të sektorit bankar. Përveç kësaj janë përdorur edhe të dhëna dhe informacione mbi mjaftueshmërinë e kapitalit dhe menaxhimin e riskut gjeneruar nga raportet vjetore të vetë bankave të marra në studim si edhe të dhëna zyrtare të publikuara nga Banka e Shqipërisë.

⁸ Nahid Golafshani (2003) *Understanding Reliability and Validity in Qualitative Research, The Qualitative Report Volume 8 Number 4 PP. 597-607* <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR8-4/golafshani.pdf> accessed 2009-05-14

Për më tepër të dhënat si për variablat e pavarur dhe ato të varur, janë marrë direkt nga raportet vjetore dhe pasqyrat financiare të bankave (te audituara nga organizma nderkombëtare të pavarur) me qëllim shmangien e gabimeve të mundshme në përlllogaritje. Megjithatë jo të gjitha të dhënat janë disponibël direkt nga raportet vjetore të bankave, por kërkojnë disa përlllogaritje shtesë në formë raportesh apo ponderimesh si psh norma e kredive me probleme (NKP) llogaritet si raporti midis kredive me probleme me totalin e kredive të marra nga pasqyrat financiare të çdo banke të marrë në shqyrtim apo ROE që merret si raport i të ardhurës neto me kapitalin e vet etj .

Për të siguruar saktësinë e rezultateve të nxjerra, janë kontrolluar trefish procesi i mbledhjes dhe i llogaritjes dhe i përpunimit të të dhënave. Këto të dhëna janë përpunuar nëpërmjet programit statistikor Mikrofit 5 nga ku janë nxjerrë dhe rezultatet përkatëse të studimit nga ku është bërë dhe një përgjithësim për komplet sistemin bankar shqiptar.

KAPITULLI II

2. RISHIKIMI I LITERATURËS

Është mjaft e rëndësishme për një studim të shqyrtohen mendimet apo studimet të tjera shkencore që janë realizuar në lidhje me një fenomen apo problematikë të caktuar. Në fakt eksperiencia ka treguar që bankat që funksionojnë mirë, janë njohur si katalizatore për rritjen ekonomike, ndërkohë që ato që nuk kanë një funksionim të mirë jo vetëm që pengojnë përparimin ekonomik por edhe përkeqësojnë dukshëm varfërinë (Barth, 2004). Mirëpo bankat janë të ekspozuara ndaj risqeve të ndryshme të tilla si risku i kredisë, i tregut, operacional , likuiditetit etj⁹. Edhe pse të gjithë këto risqe veprojnë në krah të kundërt me performancën e bankave në mënyra të ndryshme, Chijoriga (1997) ka argumentuar se madhësia dhe niveli i humbjeve të shkaktuara nga risku i kredisë krahasuar me risqet e tjera janë shumë herë më të ndjeshme për të shkaktuar falimentimin e një banke¹⁰.

2.1 TEORITË E PËRGJITHSHME NË LIDHJE ME PËRFITUESHMËRINË E BANKAVE

Ky seksion paraqet shpjegime të shumta teorike për marrëdhëniet midis rregullimit bankar, strukturës së pronësisë , strukturën e bilancit dhe përfitueshmërisë . Megjithatë , duhet thënë se mjaft studime fokusohen në një model më të gjerë duke kombinuar faktorët makroekonomikë dhe ato specifike (të brendshëm).

Pa asnjë rregullore të qartë, politikbërësit supozojmë se bankat vlerë-maksimizuese marrin më shumë rreziqe se sa ajo që është optimalja dhe e pranueshme për depozituesit e saj. Ndërsa marrja e rrezikut është mesatarisht e dobishme për bankat individuale , një falimentim i mundshëm i një banke të vetme është shumë e padëshirueshme për depozituesit dhe mund të përhapen në të gjithë sektorin bankar.

Për më tepër, sipas Saunders dhe Cornett (2008) barra rregullatore neto mund gjithashtu të ndikojë negativisht në performancën e bankës. Barra rregullatore neto është e barabartë me koston minus përfitimet e rregullores .

Shpenzimet e rregullimit janë p.sh. shpenzimeve të përmbushjes , duke iu referuar kostove të raporteve të përgatitur dhe deklaratave të rregullatorëve , apo kostot e duke u kufizuar nga një portofol optimal ose strukturën e kapitalit . Shpjegimi kryesor teorik për marrëdhëniet në mes të strukturës së pronësisë dhe profitabilitetit është i bazuar në teorinë e agjencisë, të formalizuar më parë nga Jensen dhe Meckling (1976).

⁹ Barth, J. R, Caprio, G. Jr. Levine, R (2004). *Banking Regulations and Supervision; What works best?* *Journal of Financial Intermediation*, 13, 205 – 48.

¹⁰ Chijoriga M. M. (1997). *An Application of Credit Scoring and Financial Distress prediction Models to commercial Bank Lending: The case of Tanzania*. Ph.D Dissertation Wirtschaftsuniversität Wien (WU) Vienna.

Hulumtimet e tyre shpjegon pse drejtuesit e subjekteve me struktura të ndryshme të kapitalit, të zgjedhin aktivitete të ndryshme. Në një marrëdhënie midis pronarëve dhe menaxherëve, një marrëdhënie kryesor-agjent, si ndryshon në nevojat dhe preferencat e tyre. Sipas Jensen dhe Meckling (1976) rezultatet e tyre ka implikime në përfitueshmërinë bankare, si rezultat ato sugjerojnë se struktura e pronësisë dhe qeverisja e korporatave ka ndikim të konsiderueshëm në performancën e tyre.

Më në fund struktura e bilancit kontabël mund të ndikojë në përfitueshmërinë bankare. Në këtë kontekst, kapitali në raport me asetet totale është një ndër treguesit e bilancit më me rëndësi që mori vemendjen kryesore nga këto studime të kryera nga këto autorë. Për këtë tregues, shpjegime të ndryshme teorike supozojnë shenja të ndryshme për lidhjen me përfitueshmërinë.

Sipas teorisë së Modigliani-Miller nuk ekziston asnjë lidhje në mes të strukturës së kapitalit (borxhit ose financimit të kapitalit) dhe vlerës së tregut të një banke (Modigliani dhe Miller, 1958). Në këtë kontekst, nuk ekzistojnë një marrëdhënie midis raportit të kapitalit neto-ndaj-aktivitetit dhe kostot e financimit ose përfitimit.

Teoria e financimit sugjeron që rritja e riskut, duke rritur levën financiare dhe kështu ulja e raportit të kapitalit me asetet totale, cojnë në një kthim më të lartë të pritshëm nga ku për cdo risk shtesë të ndërmarrë, përfitueshmëria duhet të rritet, në të kundërtën rritja e riskut nuk do të sjellë më përfitime. Ky shpjegim teorik njihet si teoria trade-off e risk-kthimit.

Ka edhe shpjegime teorike për marrëdhëniet e kundërt të raportit më të lartë të kapitalit mbi asetet ka një efekt pozitiv në rentabilitetin. Këto shpjegime janë të bazuara në hipotezën e sinjalizimit dhe të falimentimit. Hipoteza e parë thekson se një raport më i lartë i kapitalit është një sinjal pozitiv në tregun e vlerës së një banke (HEID, Porath dhe Stolz 2004). Bankat me më pak përfitueshmëri nuk mund të arrijë një sinjal të tillë pasi kjo do të përkeqësojë edhe më tej të ardhurat e tyre. Në këtë mënyrë një levë financiare e ulët, tregon se bankat ecin më mirë se konkurrentët e tyre të cilët nuk mund të rritin kapitalin e tyre pa përkeqësuar më tej rentabilitetin. Hipoteza e fundit sugjeron se në një rast, ku kostot e falimentimit janë të papritura të larta, një bankë të mbajnë më shumë barazi për të shmangur periudhën e stresit bankar (Berger, 1995).

Në literaturë, disa studime empirike mbi përfitueshmërinë janë realizuar në një vend specifik ndërkohë që të tjerë janë përqëndruar në një sërë vendesh. Psh, studime të fokusuar në një shtet të veçantë mund të përmendim: në Amerikë (Berger, 1995; Angbazo, 1997), në Kolumbi (Barajas et al., 1999), në Majlazi (Guru, Staunton dhe Balashanmugam, 2002), në Brazil (Afanasieff et al., 2002), në Greqi (Mamatzakakis dhe Remoundos, 2003; Kosmidou, 2006), në Kinë (Heffernan and Fu, 2008), në Zvicër (Dietrich dhe Wanzenried, 2009), në Pakistan (Javaid, Anwar, Zaman dhe Gafoor, 2011), në Japoni (Lui dhe Wilson, 2010), dhe në Korea (Sufian, 2011).

Ndërkohë, shumë studime në lidhje me analizën e përfitueshmërisë bankare në disa grup shtetesh janë bërë nga Molyneux & Thornton (1992), Demircuc-Kunt dhe Huizinga (1999, 2001), Abreu & Mendes (2001), Bashir (2000), Hassan dhe Bashir (2003), Athanasoglou, Delis and Stakouras (2006).

Molyneux dhe Thorton (1992) ishin të parët që studiuuan përfitueshmërinë bankare për disa shtete njeherësh nga ku vrojtuan 18 vende evropiane për periudhën 1986-1989. U gjet një lidhje pozitive midis ROE dhe nivelit të normave të interesit në secilin vend si edhe midis përqendrimit dhe pronësisë së bankave të marra në shqyrtim.

Pak e rëndësishme është fakti nëse keto studime janë fokusuar në një shtet të vecantë apo në një grup shtetesh, sesa fakti që sido që të jenë bërë studimet ato nxjerrin të njëjtat përfundime që faktorët që ndikojnë në përfitueshmërinë e bankave mund të ndahen në 2 grupe të mëdha të quajtur faktorë të brendshëm dhe faktorë të jashtëm.

2.2 FAKTORËT QË NDIKOJNË NË PËRFITUESHMËRINË E BANKAVE

Studime të mëparshme të kryera nga (Short, 1979; Bourke, 1989; Molyneux & Thornton, 1992; Demircuc-Kunt & Huizinga, 2000) në lidhje me përfitueshmërinë e bankave e kanë paraqitur në funksion të faktorëve të brendshëm dhe të jashtëm. Faktorët e brendshëm i referohen faktorëve që e kanë origjinën nga pasqyrat financiare – kontabile të bankave, dhe për këtë arsye ato mund të përkufizohen si mikro-faktorë ose faktorë specifike të përfitueshmërisë. Faktorët e jashtëm janë variabla që nuk janë të lidhura me menaxhimin e bankës por që reflektojnë mjedisin ekonomik dhe juridik që ndikojnë në funksionimin dhe performancën e institucioneve financiare.

Përveç kësaj, ashtu si Short (1979)¹¹ argumenton se madhësia është e lidhur shumë ngushtë me mjaftueshmërinë e kapitalit ndërkohë që bankat relativisht të mëdha kanë tendencë për të rritur kapitalin më pak të kushtueshem e në këtë mënyrë paraqiten me përfitueshmëri më të lartë. Duke përdorur argumente të ngjashme sipas Hu (2002) dhe Goddard et al. (2004)¹², të gjitha bankat kanë të lidhura madhësinë e tyre me normat e kapitalit, ato pretendojnë për një lidhje pozitive, që do të thotë sa më e madhe të jetë një bankë aq më e madhe është përfitueshmëria e tyre.

Një sërë variablash shpjegues janë propozuar për të dyja kategoritë, sipas natyrës dhe qëllimit të çdo studimi. Studime që kanë të bëjnë me faktorët e brendshëm përdorin variabla të tillë si madhësia, kapitali, risku i kreditit, kostot etj. Akhavein et al. (1997)¹³ dhe Smirlock (1985) kanë gjetur një lidhje pozitive dhe të rëndësishme midis madhësisë së bankës dhe përfitueshmërisë së saj¹⁴. Demircuc-Kunt dhe Maksimovic (1998) sugjerojnë se lidhur me faktorët e brendshëm të tillë si ligjor, financiare etj që ndikojnë në përfitueshmërinë e bankave janë të lidhura ngushtësisht me madhësinë e saj.

Faktorë të tjerë të brendshëm, të tillë si treguesit e kreditit apo likuiditetit janë konsideruar si faktorë specifike të bankave, dhe janë të lidhura ngushtë me menaxhimin sidomos me menaxhimin e riskut. Nevoja për menaxhimin e riskut në sektorin bankar

¹¹ Short, B.K. (1979). *The relation between commercial bank profit rates and banking concentration in Canada, Western Europe and Japan*. *Journal of Banking and Finance*, 3, 209–219.

¹² Goddard, J., Molyneux, P., & Wilson, J.O.C. (2004). *The profitability of European banks: a crosssectional and dynamic panel analysis*. *The Manchester School*, 72 (3), 363–381.

¹³ Akhavein, J.D., Berger A.N. and Humphrey, D.B., “*The effects of megamergers on efficiency and prices: Evidence from a bank profit function*”, *Review of Industrial Organization*, 1997, 12, 95-139.

¹⁴ SMIRLOCK, M., (1985), “*Evidence on the (Non) Relationship between Concentration and Profitability in Banking*”. *Journal of Money, Credit and Banking*, 17 (1)

është i domosdoshëm për natyrën që ka vetë biznesi bankar. Cilësia e dobët e aseteve të një banke dhe niveli i ulët i likuiditetit janë 2 shkaqet kryesore që kërkojnë një vëmendje të veçantë nga kërkuesit për të parë dhe matur ndikimin në përfitueshmërinë e bankave.

Duke u nisur nga rezultatet empirike të studimeve të mëparshme, Bourke (1989) ka konkluduar në studimin e tij në një lidhje negative të riskut të kreditit në përfitueshmërinë¹⁵. Ky rezultat mund të shpjegohet duke marrë në konsideratë faktin që shumë institucione financiare janë të ekspozuara përkundrajt huave me risk të lartë, nga ku sa më i lartë të ishte akumulimi i kredive të pakthyera aq më të vogla ishin dhe kthimet në shumë banka tregtare (Miller dhe Noulas, 1997)¹⁶

Wall (1985) ka konkluduar se menaxhimi i detyrimeve dhe i aseteve të një banke, i fondeve të financimit dhe i kontrollit të kostove kanë një ndikim shumë të rëndësishëm në nivelin e përfitueshmërisë së bankës¹⁷. Një numër i konsideruar studimesh kanë arritur në përfundimin se kontrolli i shpenzimeve është përcaktuesi kryesor i përfitueshmërisë së një banke. Menaxhimi i shpenzimeve ofron një mundësi të madhe dhe të vazhdueshme për përmirësimin e përfitueshmërisë.

Zimmerman (1996) ka gjetur në studimin e tij, që vendimet menaxheriale, sidomos ato që lidhen me përqëndrimin e portofolit të kredive, ishin një faktor me kontribut të rëndësishëm në performancën e bankës¹⁸. Shpesh kërkuesit ia atribuojnë performancës së mirë të një banke, cilësisë së menaxhimit. Cilësia e menaxhimit vlerësohet në drejtim të gadishmerisë së drejtuesve të nivelit të lartë për të kontrolluar politikën dhe performancën e bankës.

Haslem (1968-1969) llogariti raporte nga bilanci dhe pasqyrat financiare për të gjitha bankat anëtare të Sistemit të Rezerves Federale në SHBA në një studim 2 vjeçar. Rezultatet e tij treguan se shumica e raporteve ishin të lidhura në mënyrë të konsiderueshme me përfitueshmërinë, në veçanti me raportet e kapitalit, interesin e paguar dhe të fituar si dhe me pagat. Ai gjithashtu deklaroi se një udhëzues për menaxhimin e përmirësuar duhet së pari t'i kushtohet një rëndësi menaxhimit të shpenzimeve, menaxhimit të gjetjes së fondeve dhe së fundi menaxhimit të përdorimit të fondeve në dispozicion.

Gjithashtu edhe shpenzimet e personelit kanë një lidhje inverse me përfitueshmërinë e një banke. Sipas një studimi të kryer nga Bourke (1989), niveli i shpenzimeve për stafin kanë një ndikim negativ në ROA e bankave. Megjithatë, Molyneux (1995) gjeti një lidhje pozitive midis shpenzimeve të stafit dhe fitimit total¹⁹.

Tendenca e bankave tregtare po ndryshon me shpejtësi. Konkurrenca po bëhet e ashpër dhe, për këtë arsye, bankat kanë nevojë për të rritur konkurrencën dhe efikasitetin e tyre

¹⁵ Bourke, P. (1989), "Concentration and other Determinants of Bank Profitability in Europe". *Journal of Banking and Finance*, pp65-80.

¹⁶ Miller, S & Noulas, A 1997, 'Portfolio mix and large-bank profitability in the USA', *Applied Economics* 29, pp. 505-512.

¹⁷ Wall, L.D. (1985). Why are some banks more profitable than others? *Journal of Bank Research* 15 (4): 240-256.

¹⁸ Zimmerman, G. (1996). Factors influencing community bank performance in California. *Federal Reserve Bank of San Francisco* 1: 26-41.

¹⁹ Molyneux, P. and Forbes, W. (1995) *Market Structure and Performance in European Banking*. *Applied Economics*, 27 (1), 155-159

duke përmirësuar performancën. Normalisht, performanca financiare e bankave tregtare dhe e institucioneve të tjera financiare²⁰ është matur duke përdorur një kombinim të raporteve financiare, analizës krahasuese, matjes së performancës ose një metodologji mikse sipas Avkiran (1995). Ndërsa Gopinathan (2009)²¹ ka paraqitur përfundimet se analiza e raporteve financiare mund të nxjerrë në pah mundësitë më të mira për investime për investitorët, si psh raporti që mat aspekte të ndryshme të performancës dhe analizon bazat e një kompanie apo një institucioni.

Për më tepër, Ho dhe Zhu (2004) gjatë studimit të tyre, kanë raportuar se vlerësimi i performancës së kompanisë ka qenë fokusuar në rritjen e efektivitetit²² dhe efikasitetin operacional, të cilat mund të ndikojnë direkt në mbijetesën dhe suksesin e kompanisë.

Sipas Athanasoglou (2005), roli i bankës mbetet në qendër të sistemit financiar të një vendi, nga ku efienca e saj ndikon në mënyrë të ndjeshme në ekonominë edhe në stabilitetin e sistemit financiar²³. Kështu që, faktorët përcaktues të performancës së bankës kanë tërhequr vëmendjen e shumë kërkuesve në këtë fushë, nga ku kanë bërë një klasifikim në faktorë të jashtëm e të brendshëm.

Rezultatet empirike²⁴ të studimeve të Raza (2011) dhe Tarawneh (2006) shpjegojnë se një kompani, e cila ka efikasitet më të mirë, kjo nuk do të thotë se gjithmonë do të tregojë efektivitetin më të mirë.

Demircuc-Kunt dhe Huizinga (1999) studiovan faktorët specifike bankare që ndikonin në përfitueshmëri dhe në interesat marxhinale, duke përdorur një sërë karakteristikash si kushtet makroekonomike, taksimi, rregullat, struktura e financimit dhe indikatorët ligjore për 80 vende, si të zhvilluara edhe në zhvillim e sipër për periudhën 1988-1995. U konstatua që bankat e huaja kanë përfitueshmëri më të lartë sesa bankat me kapital vendas në vendet në zhvillim, ndërkohë që e kundërta ishte e vërtetë në vendet e zhvilluara. Megjithatë rezultatet e tyre të kërkimit treguan mbështetje në lidhje me faktin që raporti i kapitalit kishte një lidhje pozitive me performancën financiare të bankës.

Po ti referohemi një studimi të kryer nga Abreu dhe Mendes (2001), ato shqyrtuan faktorët që ndikojnë në përfitueshmërinë bankare të disa vendeve evropiane. Ato gjetën se bankat e mirëkapitalizuara kanë kosto më të vogla falimentimi si edhe norma përfitueshmërie më të larta.

2.2.1 FAKTORËT E PËRFITUESHMËRISË NË BANKAT EVROPIANE

Barrell, Philip Davis, Fic dhe Karim (2011)²⁵, kanë treguar që sjellja e bankave ndryshon në mënyrë të konsiderueshme kur ato kanë raport të lartë të rezervave të nivelit të dytë të

²⁰ Avkiran NK (1995) *A multivariate model of integrated model of branch performance and potential focusing on personal banking*. PhD Thesis. Victory University of Technology

²¹ Gopinathan, T. (2009), *Financial Ratio Analysis for Performance Check: Financial Statement Analysis with Ratios Can Reveal Problem Areas*. *Journal of financial ratio analysis for performance evaluation*,

²² Chien-Ta Ho, Dauw-Song Zhu, (2004) "Performance measurement of Taiwan's commercial banks", *International Journal of Productivity and Performance Management*, Vol. 53 Iss: 5, pp.425 - 434

²³ Athanasoglou, P. P., S. N. Brissimis and M. D. Delis, "Bank-Specific, Industry-Specific and Macroeconomic Determinants of Bank Profitability", June 2005.

²⁴ Raza A, Farhan M, Akram M (2011). *A comparison of financial performance in investment banking sector in Pakistan*. *Int. J. Bus. Soc. Sci.*, 2(11): 72-81.

kapitalit edhe kur kapitali total nuk shënon ndonjë nivel të lartë. Këto autorë zbuluan se bankat në vëndet e OECD me raport të lartë të kësaj rezerve të kapitalit kishin më shumë humbje dhe provigjione më të larta. Kjo nënvizon cilësinë e dobët të Tier 2 (Kapitali shtesë) në aspektin e stimujve të mundshme negative që mund të gjenerojnë (për shembull, rreziku moral që çon në marrjen përsipër të rrezikut në emër të menaxherëve / aksionerëve në kurriz të borxhmbajtësve), si edhe si një mbrojtje e dobët kundër stresit bankar. Ndërkohë, kapitali i përgjithshëm duket të ketë një ndikim pozitiv mbi ecurinë e bankës, duke nënvizuar përfitimet e ngritjes së nivelit të kapitalit rregullator (Barrell, 2011).

Gjetjet empirike të përfitueshmërisë bankare në Britani të Madhe sugjerojnë se efekti negativ dhe pozitiv i likuiditetit në rentabilitetin e bankës është gjetur me ndikim të konsiderueshëm (Yuqi Li, f.67).²⁶ Studime shkencore lidhur me bankat në Zvicër, kanë konkluduar që banka më e mirë kapitalizuar duket të jetë më fitimprurëse. Dietricha & Wanzenried (2009)²⁷ në studimin e realizuar kanë konkluduar se bankat me raport më të lartë të të ardhurave nga interesi janë më pak fitimprurëse. Sipas Davydenko (2010), bankat e Ukrainës që rrisin kapitalin e tyre kanë një kosto më të ulët të kapitalit dhe kështu janë më fitimprurëse dhe shpenzimet administrative si përqindje të totalit të aktiveve do të ketë një ndikim negativ mbi fitimet e bankave që tregon mungesën e kompetencës në menaxhimin e shpenzimeve²⁸.

Sipas hulumtimit të realizuar²⁹ nga Trujillo-Ponce (2012) në faktorët që ndikojnë në përfitueshmërinë e bankave spanjolle, banka të mirë-kapitalizuara priren të jenë më fitimprurëse kur ROA është marrë si matës të përfitueshmërisë, por një rritje në kapitalin në raport me asetet totale redukton ROE e bankave për shkak të levës financiare. Si pasojë, niveli i lartë i kapitalizimit të bankave spanjolle mund të ketë favorizuar ROA e tyre në dëm të ROE.

Në literaturë, përfitueshmëria e bankave, në mënyrë tipike matet nga kthimi nga aktivet (ROA) dhe/ose kthimi nga kapitali i vet (ROE), zakonisht shprehet si funksion i faktorëve të brendshëm dhe të jashtëm. Faktorët e brendshëm janë faktorë që kryesisht të ndikuar nga politikat e marrjes së vendimeve si edhe të politikave. Të tillë faktorë të brendshëm janë niveli i likuiditetit, politikat e provigjioneve, mjaftueshmëria e kapitalit, menaxhimi i shpenzimeve si edhe madhësia e bankave. Nga ana tjetër, faktorët e jashtëm, si ato makroekonomikë dhe ato të lidhur me industrinë, janë variabla që reflektojnë mjedisin ekonomik dhe ligjor në të cilin veprojnë bankat.

²⁵ Barrell R, Davis E P, Fic T and Karim D (2011), "Tier 2 capital and bank performance", Discussion Paper No. 375, NIESR

²⁶ Yuqi Li - Determinants of Banks' Profitability and its Implication on Risk Management Practices: Panel Evidence from the UK in the Period 1999-2006.

²⁷ Dietrich, A and Wanzenried, G, Determinants of Bank Profitability Before and During the Crisis: Evidence from Switzerland (January 14, 2010)/SSRN

²⁸ Davydenko, A(2011) "Determinants of Bank Profitability in Ukraine,"Undergraduate Economic Review: Vol. 7: Iss. 1, Article 2

²⁹ Trujillo-Ponce,A, "What determines the profitability of banks? Evidence from Spain" Accounting and Finance 53 (2013) 561–586,

Rreziku i likuiditetit, që dalin nga paaftësia e një banke për të përballuar dhe ulur detyrimet ose për të financuar rritjen në anën e aktiveve të bilancit, është konsideruar si një përcaktues i rëndësishëm i fitueshmërisë së bankës.

Tregu i kredive³⁰, sidomos kredia për individët dhe firmat, mbart një rrezik të lartë dhe ka një kthim më të madh të pritshëm sesa asetet e tjera të bankave, të tilla si letrat me vlerë të qeverisë. Kështu, ne do të presim një marrëdhënie pozitive midis treguesve të likuiditetit dhe të përfitueshmërisë bazuar edhe në studimet e (Bourke, 1989).

Ndryshimet në riskun e kredisë mund të reflektojnë ndryshime në efikasitetin e portofolit të kredive të bankave³¹ (Cooper 2003), që mund të ndikojnë në performancën e bankave. Duca dhe McLaughlin (1990), përveç të tjerave, konkluduan që variacioni në përfitueshmërinë e bankave janë gjerësisht atribut i variacionit në riskun e kreditit, nga ku një rritje në këtë risk shkakton padysim një ulje në indeksin e përfitueshmërisë³².

Kjo shkakton një diskutim lidhur me vëllimin, por jo me cilësinë e kredive të dhëna. Në këtë drejtim, Miller dhe Noulas (1997) sugjerojnë se institucionet financiare janë më të ekspozuar ndaj rrezikut të lartë të kredisë, sa më e lartë të jetë akumulimi i kredive të papaguara dhe përfitueshmërisë më të ulët³³.

Edhe pse përdorimi i borxhit (kapitalizimi i përgjithshëm) është demonstruar të jetë i rëndësishëm për të shpjeguar performancën e institucioneve financiare, ndikimi në rentabilitetin e bankës është i paqartë. Si raportet më të ulëta kapitale sugjerojnë një pozitë relativisht të rrezikshëm, ne do të presim një koeficient negativ në këtë variabël (Berger, 1995)³⁴. Megjithatë, mund të jetë rasti se nivelet e larta të kapitalit do të ulte koston e kapitalit, duke çuar në një ndikim pozitiv mbi rentabilitetin (Molyneux, 1993).³⁵

Për më tepër, një rritje në kapital mund të rrisë të ardhurat e pritshme, duke ulur kostot e pritshme të riskut financiar, duke përfshirë falimentimin (Berger, 1995). Në të vërtetë, shumica e studimeve që përdorin raportet e kapitalit si një variabël shpjegues të përfitimit të bankës (p.sh. Bourke, 1989; Molyneux dhe Thornton, 1992; Goddard et al, 2004) konkludojnë në ekzistencën e një lidhje pozitive. Së fundi, Athanasoglou et al. (2005)³⁶, sugjeron se kapitali është modeluar më mirë si një përcaktues i brendshëm të përfitimit të bankës, pasi fitime më të larta mund të çojë në një rritje të kapitalit (Berger, 1995).

Në të shumtën e rasteve, literatura argumenton se shpenzimet e reduktuara tentojnë të përmirësojnë efikasitetin dhe kështu rrisin rentabilitetin e një institucioni financiar, duke

³⁰ Bourke, P., (1989), "Concentration and other Determinants of Bank Profitability in Europe". *Journal of Banking and Finance*, pp65-80.

³¹ Cooper, M J. Jackson III, W. E. and Patterson, G. A. (2003). Evidence of predictability in the cross-section of bank stock returns. *Journal of Banking and Finance*, 27(5), 817-850.

³² John V. Duca and Mary M. McLaughlin, "Developments Affecting the Profitability of Commercial Banks," *Federal Reserve Bulletin*, July 1990, p. 479.

³³ Miller, S & Noulas, A 1997, 'Portfolio mix and large-bank profitability in the USA', *Applied Economics* 29, pp. 505-512.

³⁴ Berger, AN 1995a, 'The profit-structure relationship in banking: tests of market-power and efficient-structure hypotheses', *Journal of Money, Credit, and Banking*, vol. 27, no. 2, pp. 404-431.

³⁵ Molyneux, P & Thornton, J 1992, 'Determinants of European bank profitability: A note', *Journal of Banking and Finance*, vol. 16, no. 6, pp.1173-1178.

³⁶ Athanasoglou, PP, Delis, MD & Staikouras, CK 2006, *The Determinants of Bank profitability in the South Eastern European Region*, MRPA Paper No. 10274.

nënkuptuar një marrëdhënie negative në mes të një raporti shpenzime operative dhe përfitueshmërisë (Bourke, 1989). Megjithatë, Molyneux dhe Thornton (1992) kanë vëzhguar një marrëdhënie pozitive, duke sugjeruar se fitimet larta të fituara nga firmat mund të ndahen në formën e shpenzimeve të pagave larta paguhen në kapitalin produktiv njëjësor.

Studiues të tjerë, megjithatë, konstatojmë se kursime më me pak kosto mund të arrihet duke rritur madhësinë e një firme bankare, sidomos në tregje të zhvilluara (Berger 1987; Boyd dhe Runkle, 1993; Miller dhe Noulas, 1997; Athanasoglou et al. , 2005). Eichengreen dhe Gibson (2001),³⁷ sugjerojnë se efekti i madhësisë së një bankë në rritje në përfitueshmërinë mund të jetë pozitiv deri në një kufi të caktuar. Përtej kësaj pike efekti i madhësisë mund të jetë negativ për shkak të arsyeve burokratike dhe të tjera. Prandaj, marrëdhënia madhësi – përfitueshmëri mund të pritët të jetë jo-lineare sipas këtyre autorëve.

2.3 FAKTORËT E BRENDSHËM

Faktorët e brendshëm që ndikojnë në performancën e bankave mund të përkufizohen si faktorë që ndikohen nga vendimet e menaxhimit të bankave. Ka disa efekte të menaxhimit që ndikojnë në mënyrë direkte rezultatet financiare të bankave. Edhe pse një menaxhim cilësor çon në një performancë të mirë të bankës, është e vështirë, në mos e pamundur, për të vlerësuar cilësinë e menaxhimit në mënyrë të drejtpërdrejtë. Në fakt, supozohet të nënkuptuar se një cilësi e tillë do të reflektohet në performancën operative. Si e tillë, ajo nuk është e pazakontë për të shqyrtuar punën e një banke në drejtim të këtyre variablave financiare gjenden në këto pasqyra financiare. Nga këto deklarata, bilanci dhe pasqyra e të ardhurave dhe shpenzimeve janë dy më kryesoret.

Sipas Husni (2011) përcaktuesit e brendshëm të përfitueshmërisë së bankave janë zakonisht të përbërë nga faktorët që janë brenda kontrollit të bankave të nivelit të dytë. Ata janë faktorët që ndikojnë në të ardhurat dhe shpenzimet e bankave. Disa studime i kanë klasifikuar ato në dy kategori variablat lidhur me pasqyrat financiare dhe variablat jo-financiare. Variablat e pasqyrave financiare përfshijnë faktorët që janë të lidhura drejtpërdrejtë me bilancin e bankës dhe pasqyrën e të ardhurave dhe shpenzimeve. Ndërkohë, variablat jofinanciare përfshijnë faktorë të tillë si numri i degëve të një banke të veçantë, vendndodhjen dhe madhësinë e bankës, etj Haron, Sudin (2004).

Studimet që merren me faktorët e brendshëm kanë përdorur variabla të tilla si madhësia, kapitali, menaxhimi i riskut dhe i shpenzimeve. Madhësia është një variabël që lidhet me ekonominë dhe disekonominë e shkallës. Autorë si Akhavein et al (1997) dhe Smirlock (1985) arritën të gjejnë një marrëdhënie pozitive dhe të rëndësishme në mes të madhësisë dhe përfitueshmërisë së bankës .

Demirguc - Kunt dhe Maksimoviq (1998) sugjerojnë se shkalla në të cilën faktorë të ndryshëm financiarë, ligjore dhe të tjera (p.sh. korrupsioni) ndikojnë në përfitueshmërinë e bankës është lidhur ngushtë me variablin madhësi. Përveç kësaj, ashtu sikurse Short (1979) argumenton, madhësia është e lidhur ngushtë me

³⁷ Eichengreen, Barry and Gibson, Heather D., *Greek Banking at the Dawn of the New Millennium* (May 2001). CEPR Discussion Paper No. 2791.

mjaftueshmërinë e kapitalit të një banke duke qenë se bankat relativisht të mëdha kanë tendencë që të huazojnë më pak kapital të shtrenjtë dhe, kështu duket më e dobishme me përfitueshmëri më të lartë. Duke kryer studime të ngjashme, Haslem (1968), Short (1979) , Bourke (1989) , Molyneux dhe Thornton (1992) Bikker dhe Hu (2002) dhe Goddard et al .(2004), arritën në rezultate të gjitha nivelet e madhësive të bankave të ndryshme lidhen në menyrë të qartë me raportin e kapitalit. Sidomos për bankat e mesme e të mëdha ku vihet re një përfitueshmëri në nivele më të larta.

Megjithatë, shumë hulumtues të tjerë sugjerojnë se pak kursim në kosto mund të arrihet me rritjen e madhësisë së një firme bankare (Berger et al., 1987), i cili sugjeron se bankat shumë të mëdha mund të përballen me disekonomitë e shkallës. Faktorë të tjerë të brendshëm, si cilësia e kreditimit ose likuiditeti konsiderohen si faktorë të bankave të veçanta, të cilat lidhen ngushtë me menaxhimin e bankës, sidomos me menaxhimin e rrezikut. Nevoja për administrimin e rrezikut në sektorin bankar është e natyrshme në natyrën e biznesit bankar. Cilësia e dobët e asetëve dhe nivelet e ulëta të likuiditetit janë dy shkaqet kryesore të dështimeve të bankës dhe të përfaqësuara si burimet kryesore të rrezikut në drejtim të kredisë dhe rrezikut të likuiditetit dhe të tërhequr vëmendje të madhe nga hulumtuesit për të shqyrtuar ndikimin e tyre në rentabilitetin e bankës.

Në një hulumtim në Zvicër, Dietrich dhe Wanzenried (2009) gjetën dallime shumë të rëndësishme në nivelin e përfitueshmërisë midis bankave tregtare dhe këto ndryshime mund të që në menyre të konsiderueshme të shpjegohet me disa faktorë të përfshira në analizë. Autorët kanë gjetur se, bankat e mirë-kapitalizuara janë të prirura të jenë më fitimprurëse se të tjerat. Po ashtu, në rast se vëllimi i kredisë një banke është në rritje më shpejt se ajo e tregut, ndikimi në rentabilitetin e bankës është pozitiv. Ata gjetën se bankat me një përqindje më të lartë të ardhurat e interesit janë më pak fitimprurëse .

Mamatzakis dhe Remoundos (2003) treguan që variablat që janë direkt të lidhur me planifikimin strategjik të bankave (psh shpenzimet e personelit, raporti i kredive mbi asetet, raporti i kapitalit mbi asetet) janë të vetmit variabla që shpjegojnë më së miri përfitueshmërinë. Ato raportuan se ekonomitë e shkallës luajnë një rol shumë të rëndësishëm jo vetëm në treg por edhe ka një indikim pozitiv në përfitueshmëri.

2.3.1 KAPITALI DHE PËRFITUESHMËRIA

Studime të teorive të ndryshme mbi përfitueshmërinë sigurojnë parashikime kontradiktore nëse kërkesat për kapital e limitojnë ose e rritin performancën dhe stabilitetin e një banke. Qëndrueshmëria e sistemit bankar është e rëndësishme sepse limiton rëniet ekonomike të lidhura me vështirësitë financiare. Gjithashtu ajo mënjanon pasojat të pafavorshme buxhetore për qeveritë të cilat mbajnë shpesh barrën më të madhe të kostove. Këto rregulla pritet të mbrojnë sistemin bankar nga këto probleme duke i bindur bankat të investojnë në mënyrë të kujdesshme.

Futja e rregullave për mjaftueshmërinë e kapitalit i fuqizojnë bankat dhe i bëjnë ato më të qëndrueshme kundrejt goditjeve negative që mund të ndodhin në ekonomi. Ngandonjëherë këto rregulla mund të shkaktojnë ndryshime në sigurimin e kredive nga sektori privat tek ai publik. Bankat mund të pajtohen me % e mjaftueshmërisë së kapitalit ose duke zvogëluar asetet të ponderuara me risk ose duke rritur kapitalin tyre.

Studime të shumta kërkimore janë bërë vitet e fundit në lidhje me faktorët specifike që kanë ndikim në përfitueshmërinë e bankave. Mjaft autorë kanë gjetur një lidhje të drejtpërdrejtë midis performancës së bankës dhe strukturës së kapitalit të saj.

Kështu psh Abreu dhe Mendes (2002) gjetën se bankat e mirëkapitalizuara përballen me kosto më të vogla të falimentimit që përkethehet në norma më të larta përfitueshmërie të disa bankave tregtare evropiane.

Në të njëjtin drejtim Athanasoglou, Delis dhe Staikouras (2006) ekzaminuan efektet e faktorëve specifike bankare dhe faktorët makroekonomikë që kishin më shumë ndikim në përfitueshmërinë bankare. Nga ky studim rezultoi që variabli kapital i marrë në studim rezultoi staistikisht i rëndësishëm dhe i lidhur pozitivisht me përfitueshmërinë, çka fliste për një gjëndje të mirë financiare të bankave greke.

Demirguc-Kunt dhe Huizinga (1999)³⁸ ekzaminuan se si kërkesat për kapital ndryshojnë stimujt që përballojnë bankat. Një rritje në kërkesat për kapital kërkon që bankat të zëvendësojnë kapitalin për financimin e depozitave. Ulja e kësaj teprice intensifikon probabilitetin e humbjeve, çon në rritjen e kostove për një përfitueshmëri të qëndrueshme. Në mbështetje të kësaj hipoteze, autorët kanë siguruar evidenca empirike që tregojnë efekte të rëndësishme në marzhet e interesit në pajtim me mbajtjet më të larta të kapitalit dhe të pjesës totale të aseteve të mbajtura prej bankës.

Goddard, Molyneux dhe Wilson (2004)³⁹ analizuan përcaktuesit e përfitueshmërisë në bankat evropiane. Ato rezultuan në konkluzionet që niveli i fitimeve paraqiten një qëndrueshmëri si edhe gjetën një lidhje pozitive midis raportit të kapitalit mbi asete totale dhe përfitueshmërisë.

Kjo evidencë gjithashtu mbështetet në faktin që interesa neto marxhinale janë më të larta e më shumë përfitueshmëri për bankat të kapitalizuara mirë⁴⁰ se sa për bankat e tjera që kanë probleme me financat e tyre. Kjo është në harmoni me faktin që bankat me një raport të lartë kapitali kanë shpenzime më të vogla interesash për shkak të kostove me pak të mundshme të falimentimit.

Tunay dhe Silpar (2006) studiuan përfitueshmërinë e sektorit bankar turk për periudhën 1988-2004. U gjet që norma e kapitalit ka një ndikim pozitiv në ROE.

Samy dhe Magda (2009) u fokusuan në ndikimin e rregullimit të kapitalit në performancën e industrisë bankare në Egjipt. Studimi siguroi një kuadër të plotë për matjen e efekteve të jashtme të mjaftueshmërisë së kapitalit në dy ndikuesit specifikë të performancës së një banke: kostoja e ndërmjetësimit dhe përfitueshmëria. Rezultatet provuan një ilustrim të qartë të efekteve të rregullimit të kapitalit në koston e ndërmjetësimit dhe në fitimet e bankave. Këto efekte u panë që rriteshin në mënyrë progresive përgjatë kohës, duke filluar në një periudhë ku rregullat e kapitalit u futën për herë të parë dhe vazhduan 2 vjet pas implementimit. Megjithatë kjo evidencë nuk e

³⁸ Demirguc-Kunt, A., & Huizinga, H. (1999). *Determinants of commercial bank interest margins and profitability: Some international evidence*. *World Bank Economic Review*, Vol. 13, 379–408.

³⁹ Goddard, J., Molyneux, P., & Wilson, J. O. (2004). *The profitability of European banks: A cross-sectional and dynamic panel analysis*. *The Manchester School*, Vol. 72, 363–381

⁴⁰ Naceur Samy and Kandil Magda, *The impact of capital requirements on banks' cost of intermediation and performance: The case of Egypt*, *Journal of Economics & Business*, (2009), Vol. 61, 70-89.

mbështet hipotezën e një efekti të qëndrueshëm përgjatë kohës ose ndryshimin në efekte me madhësinë e kapitalit midis bankave.

Autorët kanë konkluduar që një numër faktorësh kanë kontribuar pozitivisht në përfitueshmërinë e bankave në periudhën pas implementimit: kërkesa të larta për kapital, reduktim në kosto të brendshme dhe rritje në menaxhimin e efijencës. Një përmirësim në efijencën e kostove nuk reflektohet në uljen e kostove të ndërmjetësimit apo në një ulje të ekonomisë nga shkaqet financiare. Gjithashtu ai mënjanon pasojat e pafavorshme buxhetore të qeverisë e cila shpesh mban peshën kryesore të kostove.

Devinaga Rasiah (2010) dhe PI Vong et al (2009) përfshinte raportin e kapitalit si një variabël në studimin e tyre të përcaktuesve të përfitueshmërisë të bankave dhe performancës sepse kapitali shërben si një burim i fondeve së bashku me depozitat dhe huamarrjet. Ata argumentojnë se struktura e kapitalit e cila përfshin fondet e aksionerëve, rezervat dhe mbajtja e fitimit ndikojnë në rentabilitetin e bankave të nivelit të dytë për shkak të efektit të saj në levën financiare dhe në risk.

Ata dokumentuan se asetet e bankave tregtare do të mund të financohen nga kapitali ose borxhi. Por financimi i borxhit mund të jetë shumë më riskioz në krahasim me financim me kapital përse i përket rrezikut të kredive dhe rrezikut të likuiditetit me të cilën bankat tregtare janë të ekspozuar për të. Kjo është për shkak se për shembull, në qoftë se një bankë tregtare humb një pjesë të fitimit si rezultat i mospagimit të kredisë ose ndonjë problem të likuiditetit, banka ende ka detyrimin të shlyejë borxhin e saj, nga ana tjetër një bankë tregtare me kapital të mjaftueshëm është në gjendje të marrë përsiper një rrezik më të lartë dhe gjithashtu për të absorbuar tronditjet e cila buron nga rreziku i likuiditetit dhe i kredisë.

Sufian F. et al (2008) argumentoi se bankat në vendet në zhvillim ka nevojë për një strukturë të fortë të kapitalit, sepse ajo u jep atyre forcë për t'i bërë ballë krizave financiare dhe ofron depozituesve një rrjet të mirë të sigurisë në kohë falimentimi dhe në rast të kushteve jo të favorshme makroekonomike.

Edhe sipas Molyneux (1992) bankat me nivel të lartë të kapitalit mund të zvogëlojë koston e tyre të kapitalit dhe që mund të ndikojnë pozitivisht në rentabilitetin. Përveç kësaj, të dy marveshjet e Bazeli II dhe III pranojnë se shumica e paaftësisë paguese të shpeshta bankare janë të shkaktuara kryesisht nga humbjet e kredisë dhe për këtë arsye ajo është e kujdesshme për bankat e nivelit të dytë që të ketë cilësi më të lartë të kapitalit në mënyrë që të jenë në gjendje të thithin më shumë humbje kështu që të përballojnë sa më mirë periudhat e stresit; (përgjigja Komitetit të Bazelit për krizat Financiare 2010).

Berger (1995) po ashtu ka pohuar se niveli më i ulët i kapitalit do të vënë bankat në pozitë të rrezikshme dhe ndikojnë negativisht në rentabilitetin e bankës; Berger (1995) Ky argument i paraqitur më lartë e bën vendimin e bankës qendrore për të vazhduar kërkesën për kapital rregullator në rritje në industrinë bankare shumë e përshtatshme sepse me një strukturë kapitali të fortë do të mundësojë atyre për të ulur koston e kapitalit dhe të përballojë krizat financiare kështu që do të sjellë një profitabilitet më të lartë.

Një tjetër studim i kryer nga Atasoy (2007) për sektorin bankar turk për periudhën 1990-2005, konstatoi se ROA është e ndikuar pozitivisht me raportin e kapitalit mbi asetet totale si edhe me normën e inflacionit si edhe një ndikim negativ në lidhje me nivelin e

përqëndrimit të sektorit bankar, me raportin e madhësisë së aseteve me të ardhurat kombëtare si edhe me sasinë e kostove të provigjionimeve në raport me asetet totale.

Studimet e hershme mbi përfitueshmërinë e bankave janë realizuar nga Short (1979) dhe Bourke (1989). Më vonë, për të identifikuar përcaktuesit e performancës së bankës, u zhvilluan studime të shumta empirike. Në literaturën e kohëve të fundit, përcaktues i përfitueshmërisë të bankave është përcaktuar si një funksion i faktorëve të brëndshme dhe të jashtëm. Faktorët e brëndshëm janë të lidhura me menaxhimin e bankës dhe quhen faktorë mikro apo faktorë specifike bankare (Gungor 2007).

Berger (1995) studio lidhjen midis kthimit nga kapitali (ROE) dhe raportit të kapitalit për disa banka në Amerikë për një periudhë 1983-1992 nga ku gjeti një lidhje statistikisht të rëndësishme pozitive ndërmjet këtyre dy variablave. Në rastin e Kolumbise, Barajas et al. (1999) studio efektet e liberalizimit financiar në interesin marxhinale të bankës.

Përgjithësisht edhe pse studime të shumta teorike paraqesin specifikat e tyre, ato rezultojnë në një drejtim atë të ekzistencës së një lidhje pozitive të rëndësishme midis kapitalit të bankës dhe niveleve të përfitueshmërisë.

Janë edhe shumë studime të kryera në këtë fushë në Turqi. Sipas studimit realizuar nga Kaya (2002), raporti i kapitalit me asetet totale të bankës ndikon pozitivisht e në ROA ndërkohë që me ROE paraqet një ndikim negativ.

Studimet e mëparshme mbi mjaftueshmërinë e kapitalit si një përcaktues i përfitimit të bankave zbuloi se një raport i lartë i mjaftueshmërisë së kapitalit duhet ditur një bankë që operon mbi-kujdes dhe duke injoruar mundësi potencialisht fitimprurëse tregtare (Goddard, Molyneux, dhe Wilson 2004), e cila nënkupton një marrëdhënie negative në mes të kapitalit në raport aseteve dhe performancën e bankës. Në të njëjtën kohë, banka me kapitalin më të lartë në raport me asetet normalisht do të ketë nevojë më të ulët të financimit të jashtëm dhe për këtë arsye rentabilitet më të lartë (Pasiouras dhe Kosmidou, 2007).

Studime të ndryshme sugjerojnë se bankat me nivele më të larta të kapitalit të kryer më mirë se bankat e tjera, të mire kapitalizuara. Staikouras dhe Wood (2003) pohoi se ekziston një lidhje pozitive midis një kapital më të madh dhe përfitimit midis bankave të BE-së. Abreu dhe Mendes (2001) gjithashtu gjetën një ndikim pozitiv të nivelit të kapitalit në përfitueshmëri. Goddard et al. (2004) mbështeti gjetjen paraprake të marrëdhënieve pozitive midis raportit të kapitalit / aseteve dhe të ardhurave të bankës. Megjithatë drejtimi i marrëdhënieve ndërmjet kapitalit të bankës dhe rentabilitetin e bankës nuk mund të parashikohen në mënyrë unanime paraprakisht.

2.3.2 CILËSIA E KREDITIMIT DHE PËRFITUESHMËRIA

Shpesh gjatë studimeve të kryera lind pyetja natyrshëm “Përse ndodhin kreditë me probleme”? Një studim i kryer nga FMN (2001) prezanton 2 arsye të rëndësishme që shkaktojnë kreditë me probleme: rreziku nga menaxhimi i dobët dhe planifikim jo i mirë të faktorëve të jashtëm të pavarur. Por edhe faktorë të tillë si inflacioni, çrregullimet dhe

kushtet e veçanta të tregut mund të çojnë drejt kredive me probleme. Në fakt shumë studime për NKP janë kryer në vënde me probleme në tregun financiar⁴¹.

Një rritje e ndjeshme të nivelit të NKP ka ndodhur në shumë vënde të Europës Qendrore, Lindore dhe Juglindore. Kreditë e larta të dhëna në vitet 2003-2008 sollën krizën e papërmbajtshme të viteve 2008-2009. Reçensionin i thellë solli shumë probleme duke përfshirë dhe cilësinë e dobët të disa kredive në librat e bankave. Tani NKP kanë një mesatare prej 11% -15 % të çdo vendi. Megjithatë nga mungesa e raporteve të disa bankave për kreditë e këqija, mund të kuptohet se problemi i NKP është më i madh se statistikatat zyrtare të sugjeruara.

Çelësi kryesor tani është se NKP po bëhet një pengesë për rritjen ekonomike por edhe një faktor me impakt shumë negativ në përfitueshmërinë e vetë sistemit bankar. Eksperiencat nga e kaluara të krizave financiare tregojnë se më parë duhet të ulen NKP. NKP në bilancin e bankave krijojnë një pasiguri dhe peshë në aftësinë e bankës për të dhënë kredi dhe për të grumbulluar depozita dhe investime. Për më shumë: NKP e pazgjidhura ulin aktivitetin ekonomik të kredimarrësve korent dhe pengojnë burimet për t'u përdorur në mënyrë eficiente.

Zgjidhja e problemit të NKP-ve ka ecur shumë ngadalë pavarësisht nga përpjekjet e bankës apo sektorit zyrtar. Disa nga bankat kanë ngritur grupe pune për problemin e NKP dhe kanë angazhuar më shumë staf të lartë për të menaxhuar si duhet këtë problem. Shitja e portofolit të kredive me probleme dhe mbledhja e tyre mbetet relativisht një ndër problemet më madhore që kërkojnë zgjidhje të menjëhershme. Pak nga qeveritë të tilla si: Letoni, Rumania, Serbia, Moldavia, Rusia, Estonia dhe Polonia kanë ndërmarrë programe për të rishikuar korporatat e tyre për paaftësinë e tyre paguese.

Për një zgjidhje të problemit të NKP është hartuar një listë e gjatë pengesash në fushat legale juridike, taksave. Në disa vënde përforcimi i kolateralit ka si tendencë për t'u mbajtur shumë gjatë dhe të mbështetet fort në proceset ligjore.

Dobësia dhe paaftësia e strukturës legale institucionale vështirëson zgjidhjen e problemit të NKP. Në shumë vënde mbingarkesa e sistemit gjyqësor, zgjatja dhe zgjidhja e procesit gjyqësor janë bërë disa nga pengesat kryesore për menaxhimin si duhet të NKP.

Tregjet e pazhvilluara të disa aktiveve jo të mira financiare limitojnë qëllimin e zgjidhjes së problemit të NKP. Shitja e këtyre aseteve speciale ofrojnë një numër të madh avantazhesh duke përfshirë dhe aftësitë e tyre specifike nga ato të bankave, aftësinë për të tërhequr apo formuar bashkë portofole aktive dhe për të krijuar distancë me krijuesin (personit që jep kredinë) i cili ka një marrëdhënie të vazhdueshme me kredimarrësin. Akoma, në disa mjedise ekziston një boshllëk i madh midis çmimit minimum që shitësit kërkojnë dhe çmimit maksimal që blerësit potencial kërkojnë të blejnë, kështu që në këto vënde të Europës aktualisht kryhen shumë pak transaksione. Si pasojë kjo reflekton për vlerësimin e saktë të NKP në librat e bankave.

Në disa vënde, NKP-të arrijnë nivele të krahasueshme me ato vënde të cilat janë ndeshur më herët në krizën financiare. Rreziku shtrihet në vazhdueshmërinë e NKP-ve të cilat bëhen një pengesë për rritjen ekonomike ashtu siç peshojnë në rritjen e kredive. NKP-të e

⁴¹ World Bank Policy Research Working Paper 3769, November 2005

pazgjidhura kanë tendencë të ngadalësojnë aktivitetin e kredimarrësve të përhapur dhe vështirësimi i mbledhjeve të tyre për t'u rifinancuar në përdorime më produktive.

Për mjedisin makroekonomik mund të jetë i mundshëm ose duke përdorur informacionin historik⁴², duke përdorur modele makroekonomike, e cila është shpesh metoda e preferuar e FSAP (Financial Sector Assessment Program) (Programi i Vlerësimit të Sektorit Financiar) ose duke përdorur vektorët autoregresivë (VAR) dhe një tërësi ekuacionesh të cilat shpjegojnë zhvillimin e përbashkët të variablave makroekonomikë dhe financiare (Van den End dhe të tjerë 2006, Castren dhe të tjerë 2009).

Studime të shumta kanë modeluar mundësitë e mosshlyerjes si funksione lineare të variablave makro. Përparësia kryesore në përdorimin e modeleve makroekonomike shtrihet në faktin se ato imponojnë vijueshmëri përgjatë vlerave të parashikuara në skenarë. Skenarët mbulojnë një tërësi variablash makro të tillë si PBB, normat e interesit të kredive, normat e papunësisë, normat e inflacionit etj. Në disa raste, siç raportohet nga William F. Bassett dhe të tjerë (2010), përfshihen edhe variablat si PBB, inflacion, indeksi i kreditimit, rritja e kapitalit të kreditimit, etj.

Modelet me Vektorë Autoregresivë (VAR) ose të Korrigjimit të Gabimit të Vektorit (VECM) kombinojnë bashkërisht efektet e goditjeve ekzogjene në variabla të ndryshëm makroekonomikë të cilët përdoren më pas në skenarë. Gjithashtu, ato mund të zgjerohen për të përfshirë disa variabla financiarë dhe për të marrë parasysh efektet prapavepruese (Babouček dhe Jančar 2005⁴³, Chan-Lau 2006⁴⁴). Zakonisht, këto modele përdoren si alternativë ndaj modeleve makroekonomike; përveçse janë zëvendësuese të tyre, ato janë relativisht fleksibël dhe japin një tërësi goditjesh të qëndrueshme në mënyrë reciproke, megjithëse nuk përfshijnë strukturën ekonomike që është e inkorporuar në metodën e modelimit makroekonomik.

Në studime të tjera të kësaj natyre Bashir (2000), Hassan and Bashir (2003) shqyrtuan faktorët që ndikojnë në performancën e bankave islamike. Bashir (2000) raportoi se niveli i lartë i levës financiare dhe norma e lartë e kredive në raport me asetet paraqitën lidhje pozitive me përfitueshmërinë.

Janë edhe shumë studime të kryera në këtë fushë në Turqi. Sipas studimit realizuar nga Kaya (2002), kreditë me probleme neto ndikojnë negativisht në ROA ndërkohë që norma e shpenzimeve për stafin si edhe raporti depozita / asete ndikon negativisht si në ROA dhe në ROE.

Siç është përmendur më lart, një nga rolet kryesore të bankave është që të ofrojnë kredi për huamarrësit dhe nga ku kredia të shërbejë si një nga burimet më të rëndësishme të ardhurave për bankat e nivelit të dytë. Me fjalë të tjera kreditë përfaqësojnë një nga asetet më të larta që japin norma të larta kthimi. Është e qartë se sa më shumë bankat ofrojnë

⁴² Blavy, R, 2006. "Assessing Banking Sector Soundness in a Long-Term Framework: The Case of Venezuela," IMF Working Papers 06/225, International Monetary Fund.

⁴³ Babouček, I. and Jančar, M. (2005), *Effects of Macroeconomic Shocks to the Quality of the Aggregate Loan Portfolio*, Czech National Bank Working Paper No. 1/2005 (Prague: Czech National Bank), available at http://www.cnb.cz/www.cnb.cz/en/Research/cnb_wp/download/cnbwp_2005_01.pdf.

⁴⁴ Chan-Lau, Fundamentals-Based Estimation of Default Probabilities: A Survey, IMF Working Paper, June 2006

kredi aq më shumë ajo ka gjeneruar të ardhura dhe më shumë fitim, Abreu dhe Mendes (2000).

Por bankat duhet të jenë të kujdesshme në ofrimin e sa më shumë kredi, sepse nëse ato ofrojnë më shumë kredi për konsumatorët rrisin ndjeshëm riskun e likujditetit dhe atë kreditit të cilat ndikojnë negativisht në fitimet e bankave dhe në mbijetesën e tyre, Rasiah (2010). Shembull është kriza e fundit financiare e cila filloi në Shtetet e Bashkuara të Amerikës në vitin 2007 dhe 2008. Është e njohur se shumica e bankave të angazhuar në ofrimin e më shumë kredive, duke përfshirë kreditë jo-të sigurta gjatë kësaj periudhe.

Kur çmimet e banesave ranë shumica e bankave pësuan një numër të madh të kredive të pakthyera të cilat nga ana e tij rezultoi me humbje të konsiderueshme të përfitimit duke shkaktuar edhe falimentimin e disa prej bankave, Gaurav & Kelly (2011).

Për të matur cilësinë e kredive në bilancin e bankave Rasiah (2010) sugjeroi përdorimin e kredisë me probleme si një tregues i cilësisë së kredive. Dhe Vong et al (2009) ka përdorur sasinë e provigjioneve për humbje nga kreditë në raport me kreditë totale si përfaqësuese të kredive me probleme. Përveç kësaj, për të përfshirë huatë dhe paradhëniet (të ardhura interesi) si një variabël në modelin e përcaktuesve të fitueshmërisë, Anna PI Vong et al (2009) ka përdorur kredi si përqindje e totalit të aktiveve (Lota) si variabël në modelin. Ky variabël matet me raportin kredive totale pjesëtuar me asetet totale.

Hassan dhe Bashir (2003) studiuan përfitueshmërinë për një grup bankash islamike të 21 vendeve. Ato treguan që niveli i lartë i kredive ndikonte negativisht në përfitueshmërinë e bankave.

2.3.3 DEPOZITAT

Bankat historikisht janë institucione që janë të varur nga fonde të siguruar kryesisht nga depozitat e publikut si për të financuar kreditë e ofruara për konsumatorët ashtu edhe për të kryer investime të natyrave të ndryshme. Ka një nocion të përgjithshëm që depozitat janë burimet më të lira të fondeve për bankat dhe në mënyrë të konsiderueshme depozitat kanë ndikim pozitiv në rentabilitetin e bankave, nëse kërkesa për kredi bankare është shumë e lartë. Kjo ka të bëjë me faktin që sa më shumë depozita banka tregtare të grumbullojë aq më e madhe është aftësia e tij për të ofruar më shumë kredi dhe të gjenerojë fitime; Devinaga Rasiah (2010).

Megjithatë, duhet të jenë të vetëdijshëm se në qoftë se kreditë e bankave nuk janë të larta në kërkesë, që ka më shumë depozita do të mund të ulë fitimet dhe mund të rezultojë në fitim të ulët për bankat. Kjo është për shkak se depozitat e llojeve të ndryshme me afate maturime të ndryshme tërheqë interes më të lartë nga bankat për tek depozituesit, Devinaga Rasiah (2010).

Studimi që kreu Husni (2011) mbi përcaktuesit e performancës së bankave tregtare në Jordani konkludoi se ka një marrëdhënie të rëndësishme pozitive midis ROA dhe totalit të detyrimeve vënë në raport me asetet totale që disponon një bankë. Për të treguar rolin e depozitave në modelin Anna PI Vong et al (2009) ka paraqitur efektin e depozitave, në rentabilitetin si depozita në raport me aktivet totale.

Tunay dhe Silpar (2006) studiovan përfitueshmërinë e sektorit bankar turk për periudhën 1988-2004. Ato gjetën që ndërsa raporti i depozitave kanë ndikim negativ si në ROE edhe në ROA.

2.3.4 RAPORTI I LIKUJDITETIT

Sipas Devinaga Rasiah (2010) bankat tregtare u kërkohej nga rregullatorët për të mbajtur një nivel të caktuar të aseteve likuide. Dhe arsyeja prapa kësaj rregulloreje është për t'u siguruar që bankat e nivelit të dytë gjithmonë të kenë likuiditet të mjaftueshëm në mënyrë që të jenë në gjendje të mbështesin veprimtarinë bankare. Ai më tutje argumenton se nëse një bankë mban një sasi likuiditeti të lartë do të ketë mundësi të grumbullojë të holla të mjaftueshme dhe të kenë në posedim të pasurive të tjera të likuide për të të jetë në gjendje të përmbushë detyrimin e saj të pagesave dhe angazhimet e tjera financiare në kohë.

Ai pohon se për shembull, në një situatë ku një bankë tregtare është përballur me problemin e drejtuar bankës, banka mund të hasë problemin e likuiditetit. Në një situatë të tillë, banka mund të detyrohet për të ngritur fonde likuide shpesh nga huazimet ose shitjen e disa prej pasurive të tyre likuide dhe ajo është e njohur se huamarrje afatshkurtër janë zakonisht të kushtueshme. Përveç kësaj, situata ku banka tenton të shesë asetet likuide krijon një përshtypje në mendjet e investitorëve se banka është duke u përpjekur për shkatërrimin e aseteve të këqija dhe për këtë arsye këto asete likuide normalisht tërheqin çmime më të ulëta nga investitorët dhe si një rezultat nuk mund të jetë humbja e të ardhurave nga shitja e aktiveve likuide.

Ashtu sikurse Golin (2001) përmend "është e rëndësishme që një bankë të kujdeset ndaj rrezikut të likuiditetit – rrezik që vjen si rezultat i mospasjes së aseteve të mjaftueshme aktuale të tilla si para të gatshme dhe të letrave me vlerë likuide për të kënaqur detyrimet aktuale p.sh. ato të depozituesve - sidomos gjatë kohërave të krizës ekonomike". Pa likuiditetin e nevojshëm dhe financimin për të përmbushur detyrimet, një bankë mund të dështojë. Megjithatë, aktivet likuide janë të lidhur zakonisht me norma më të ulëta të kthimit. Përsa i përket matjes së likuiditetit, raporti i aktiveve likuide ndaj klientit plus fondet me afat të shkurtër dhe të raportit të pasurisë likuiditetit për depozitim total dhe huamarrjes janë raporti më i zakonshëm të përdorura në hulumtim si një masë e likuiditetit. Sa më e lartë të jetë kjo përqindje aq më likuide paraqitet banka është më pak e ndjeshme ndaj situatave të disfavorshme ekonomike.

Duke iu referuar studimeve të mëparshme, rezultatet në lidhje me likuiditetin janë të përziera. Molyneux dhe Thornton (1992), ndër të tjera, gjejnë një marrëdhënie negative dhe të rëndësishme midis nivelit të likuiditetit dhe profitabilitetit. Në përputhje me rezultatet e tyre, Guru et al (1999) gjeti një lidhje negative midis likuiditetit dhe përfitueshmërisë bankare. Megjithatë, Bourke (1989) dhe Kosmidou dhe Pasiouras (2005) gjeti një lidhje të rëndësishme pozitive midis likuiditetit dhe fitimit bankar. Prandaj konkluzioni për ndikimin e likuiditetit në performancën bankar mbetet ende i paqartë dhe kërkime të mëtejshme janë të nevojshme.

Këto dy çështje kanë tendencë që të ketë një efekt të kundërt në përfitueshmërinë e bankave komerciale. Kjo ka lidhje me atë që ka ndodhur në Shtetet e Bashkuara në vitin 2007 - 2008 në fazën e hershme të krizës shkon shumica e bankave eksperiencia bankare dhe ndërbankar ngrijë tregut të kreditimit për të kundërshtuar palët për shkak të humbjes

së besimit në sistemet bankare, si rezultat i mungesës së madhe të kredive nën-standarte dhe ka pasur rënie të fortë të çmimeve të letrave me vlerë të lidhura me këto kredite.

Kjo e bëri të vështirë për bankat për të refinancuar këto kredi nën-standarte dhe huamarrja u bë shumë e shtrenjtë për bankat. Kjo situatë shkaktoi krizën financiare globale. Për këtë arsye akordi Basel III prezantoi raportin e mbulimit të likuiditetit, me të cilat bankat janë të nevojshme që të ketë aktive likuide të mjaftueshme me cilësi të lartë që të jetë në gjendje të merren me situata të financimit të një situatë stresi.

Sipas studimit realizuar nga Kaya (2002), raporti i likuiditetit kishin efekt pozitiv si tek ROE ashtu edhe tek ROA.

2.3.5 MADHËSIA E BANKAVE

Madhësia e bankave është një tjetër variabël shume i rëndësishëm që lidhet me kontrollin e diferencave në kosto si edhe për diversifikimin e riskut. Duke qenë se madhësia e bankave lidhet me ekonomitë e shkallës, pritet të ketë një lidhje pozitive midis madhësisë së bankës dhe përfitueshmërisë. Këto argumente mbështeten në evidenca empirike nga Akhavein, Berger & Humphrey (1997) Bourke (1989), Molyneux & Thornton (1992), Bikker & Hu (2002), Goddard, Molyneux & Wilson (2004).

Ky argument duket që është i bazuar edhe nga studimi i kryesuar nga Andreas & Gabrielle (2011) për faktorët që ndikojnë në përfitueshmërinë e bankave gjatë krizës në Zvicër. Studimi i tyre nxori në pah lidhjen pozitive midis madhësisë së bankave e përfitueshmërisë, duke dalë në perfundimin që bankat e mëdha janë të prirura të jenë më fitimprurëse se bankat më të vogla. Dhe arsyeja qëndronte në faktin që bankat më të mëdha arrijnë të përfitojnë nga numri më i madh i produkteve, diversifikimi i kredive si edhe nga ekonomitë e shkallës.

Madhësia e bankave është një tjetër variabël i rëndësishëm që është përdorur gjerësisht për të përshkruar ekonomitë apo disekonomitë potenciale të shkallës në sektorin bankar. Ky variabël kontrollon diferencimet e kostove të produkteve si edhe diversifikimin e riskut sipas madhësisë së institucionit të kredisë. Ky faktor mund të çojë në një marrëdhënie pozitive midis madhësisë dhe përfitimit të bankës, nëse ka ekonomi të konsiderueshme të shkallës (Akhavein1997; Bourke, 1989; Molyneux dhe Thornton, 1992; Goddard , 2004)⁴⁵, ndërsa në një të dytë negativ, diversifikimi në qoftë se rritet çon në rrezik më të ulët të kreditit dhe kështu kthimin më të ulët.

Një marzh neto nga interesat i lartë dhe përfitueshmëri e lartë priren të jenë të lidhur me bankat që mbajnë një sasi relativisht të lartë të kapitalit, dhe me nivel të lartë të shpenzimeve të përgjithshme. Naceur konstatoi gjithashtu se normat e inflacionit kanë një ndikim negativ ndërsa zhvillimi i tregut të aksioneve të tregut ka ndikim pozitiv në përfitueshmërinë dhe në marzhin neto nga interesat.

Në rastin e Pakistanit , Javaid et al (2011) ka gjetur se asetet më të larta totale jo domosdoshmërisht çojnë në fitime më të larta për shkak të disekonomive të shkallës dhe nivelit më të lartë të kredive të kontribuojnë në drejtim të përfitueshmërisë, por ndikimi i

⁴⁵ Goddard, J, Molyneux, P & Wilson, J 2004, 'Dynamics of growth and profitability in banking', *Journal of Money, Credit and Banking*, vol. 36, no. 6, pp. 1069-1090.

tyre nuk është i rëndësishëm. Gjithashtu është gjetur gjithashtu se kapitali dhe depozitat kanë ndikim të rëndësishëm në përfitueshmëri.

2.4 FAKTORËT E JASHTËM MAKROEKONOMIKE

Faktorët e jashtëm lidhen kryesisht me reflektimin e mjedisit ekonomik dhe ligjor që ndikon në funksionimin dhe performancën e bankave. Sipas natyrës dhe qëllimit të çdo studimi, mund të përdoren variabla të ndryshëm. Rritja ekonomike, inflacioni, normat e interesit të tregut dhe pronësia janë faktorët e jashtëm që ndikojnë përfitueshmërinë bankare.

Faktorët më të rëndësishëm janë variabli i rritjes së PBB-së, e cila ndikon pozitivisht në përfitimin e bankës, dhe norma efektive tatimore dhe shkalla e përqëndrimit të tregut, të cilat kanë ndikim të dukshëm negativ në rentabilitetin bankar në bankat në Zvicër .

Në studime të tjera të kësaj natyre Bashir (2000), Hassan dhe Bashir (2003) shqyrtuan faktorët që ndikojnë në performancën e bankave islamike. Bashir (2000) raportoi se taksimi kishte impakt negativ ndërkohë që situata makroekonomike dhe zhvillimi i tregut të aksioneve paraqiten ndikim pozitiv në përfitueshmëri.

Janë edhe shumë studime të kryera në këtë fushë në Turqi. Sipas studimit realizuar nga Kaya (2002), norma e interesit real , raporti i letrave me vlerë me asetet si edhe pozicioni i hapur ndaj valutave të huaja kishin impakt pozitiv mbi ROE ndërsa deficitit buxhetor të sektorit publik dhe raporti i likuiditetit kishin efekt pozitiv si tek ROE ashtu edhe tek ROA.

Athanasoglou, Delis dhe Stakouras (2006) kanë analizuar efektet e një grup faktorësh që kanë ndikim në përfitueshmëri për bankat e Evropës JugLindore (EJL) për periudhën 1998-2002. U gjet se përqëndrimi kishte një lidhje pozitive me përfitueshmërinë ndërkohë që u vu re një lidhje e fortë e inflacionit dhe një efekt i parëndësishëm i rritjes së PBB.

Duke bërë një përmbledhje të të gjitha rezultateve të nxjerra nga shumë studime, mund të konkludohet se përgjithësisht matje të ndryshme të kostove lidhen negativisht me përfitueshmërinë. Ndërkohë bankat me madhësi të lartë, me përqëndrim të lartë në treg, me të ardhura të larta nga kredidhënia, rritja e PBB dhe raporti i kapitalit me asetet totale rezultuan si faktorë shumë të rëndësishëm dhe të lidhur me përfitueshmërinë e bankave në mbarë botën.

Afanasieff et al. (2002) ka studiuar faktorët përcaktues të bankave të marzhit të interesit duke përdorur variabla mikro dhe makroekonomike në Brazil dhe ka gjetur se variablat makroekonomikë kanë ndikimin më të madh në marzhin e interesit bankar në Brazil. Naceur (2003) hetoi ndikimin e karakteristikave të bankave, strukturën përfundimtare dhe të treguesve makroekonomikë në marzhin neto nga interesat dhe në përfitueshmërinë e bankave në Tunizi për periudhën 1983-2000.

Tunay dhe Silpar (2006) studiuhan përfitueshmërinë e sektorit bankar turk për periudhën 1988-2004. Ato gjetën që e ardhura kombëtare dhe norma e përqëndrimit në treg kishte një ndikim pozitiv në ROE.

Inflacioni është një nga faktorët makroekonomike, të cilat ndikojnë në ecurinë perfitueshmërisë së bankës tregtare. Përveç kësaj, rentabiliteti i një biznesi do të ndikohet në qoftë se ka inflacioni veçanërisht në drejtim të të ardhurave dhe shpenzimeve të bankës. Rasidah (2011) shpjegoi tre masa të jashtme të cilat pasqyrojnë kushtet makroekonomike të vendeve të mostrës janë inflacioni, rritja e PBB-së dhe normat e interesit. Ajo më tej shpjegoi se inflacioni mund të ndikojnë shpenzimet dhe në këtë mënyrë të ardhurat e çdo biznesi. Kështu, për këtë studim, ne kemi konsideruar këto tri variabla të jashtëm si ata pasqyrojnë kushtet makroekonomike të vendit.

Kur ka inflacion, norma e interesit të bankës do të rritet . Prandaj , shpenzimet operative të bankës do të rriten duke i dhënë ndikim në humbjen e bankës. Kur rritet norma e interesit, konsumatorët do të preferojnë të kursejnë në bankat për të fituar fitime, por bankat do të përjetojnë humbje. Revell (1979) theksoi se efekti i inflacionit , megjithatë , varet nëse fitimet e bankave dhe shpenzime të tjera operative të rritet në një normë më të shpejtë se ajo e inflacionit .

Sipas Rasiah (2010), inflacioni ka qenë një nga çështjet më pak të hulumtuara në studimet e mëparshme të rentabilitetit bankar. Megjithatë, inflacioni është një nga faktorët që ndikon në perfitueshmëri se bankës të nivelit të dytë. Një normë inflacioni që është parashikuar plotësisht ngre fitime si bankat mund të në mënyrë të përshtatshme të rregulluar normat e interesit me qëllim rritjen e të ardhurave, ndërkohë që një ndryshim i papritur mund të rrisë kostot për shkak të rregullimit të papërsosur të normës së interesit (Flamini et al, 2009) . Siç u tha nga Rasiah (2010) inflacioni mund të ndikojë përfitimin duke zvogëluar vlerën reale të bankave të nivelit të dytë bankave aktiveve dhe detyrimeve.

Faktor tjetër makroekonomik që do ndikojnë në perfitueshmërinë bankare është norma e interesit . Në funksion të kësaj , normat e interesit mund të konsiderohen si përcaktuesit e përfitimit të bankës më të madhe në kërkimin e bankës (Rasiah, 2010). Një numër studimesh kanë shqyrtuar faktorët përcaktues të marzhit të bankave interesit dhe përfitimit në shumë vende rreth botës (Bennaceur dhe Goaid, 2008) . Faktorët makroekonomikë , si të inflacionit , norma e interesit dhe të tjerët do të ndikojë në punën rentabilitetin e bankave . Siç u tha nga Kunt et al. (2000) , në qoftë se bankat që operojnë në struktura të ndryshme financiare tregojnë dallimet në performancë sidomos kufijtë e bankës , kjo mund të ketë implikime të rëndësishme për rritjen ekonomike .

Ka dy lloje të interesit që do të ndikojnë në rentabilitetin e një banke të cilat janë shpenzimet e interesit dhe të ardhurat nga interesi. Sipas Rasiah (2010), shpenzimet e interesit dhe të ardhurat nga interesi ndikojë në të ardhurat neto nga interesi dhe në këtë mënyrë në perfitueshmërinë bankare. Kur shpenzimet e interesit janë ulur, ajo do të rezultojë në fitime për bankën. Për pjesën më të madhe, literatura argumenton se shpenzimet e reduktuara përmirësojnë efikasitetin dhe kështu të rritin rentabilitetin e një institucioni financiar, duke nënkuptuar një lidhje negative midis raportit të shpenzimeve operative dhe rentabilitetit (Bourke 1989).

Guru et al. (2002) studio një sasi prej 17 bankash tregtare për periudhën 1986-1995 në Malajzi. Në këtë studim u gjet që një menaxhim efficient i shpenzimeve është një nga faktorët më të rëndësishëm që shpjegojnë nivele të larta të përfitueshmërisë së bankave, gjithashtu normat e larta të interesit shoqërohet me nivele të ulta të përfitueshmërisë si edhe u gjet që norma e inflacionit kishte efekt pozitiv në përfitueshmërinë e bankave dhe performancën e tyre.

2.5 KORNIZA KONCEPTUALE E PËRFITUESHMËRISË DHE RISHIKIMI I LITERATURËS EMPIRIKE

Rentabiliteti i dedikohet një situatë ku të ardhurat e krijuara gjatë një periudhe të caktuar tejkalon shpenzimet e bëra për të njëjtën gjatësi kohore për të vetmin qëllim të gjenerimit të të ardhurave (Banwo, 1997; Sanni, 2006). Kërkesat themelore këtu janë që të ardhurat dhe shpenzimet duhet të ndodhin gjatë të njëjtës periudhe kohore ("Koncepti i perputhjes") dhe të ardhurat duhet të jetë një pasojë e drejtpërdrejtë e shpenzimeve. Periudha e kohës mund të jetë një javë, tre muaj, një vit etj (Sabo, 2007).

Përfitueshmëria e sektorit bankar është një subjekt që ka marrë më shumë vëmendje në vitet e fundit. Tani ekziston një literaturë e gjerë e cila ka shqyrtuar rolin e luajtur nga menaxhimi i burimeve në përcaktimin e përfitueshmërisë bankare. Është rënë dakord gjerësisht se cilësia më e mirë e menaxhimit të burimeve është faktori kryesor kontribues në ecurinë e bankës, siç dëshmohet nga studimet e shumta që janë fokusuar në sistemin bankar të SHBA (DeYoung dhe Rajs, 2004; Stiroh dhe Rumble, 2006; Bhuyan dhe Williams, 2006 ; Hirtle dhe Stiroh, 2007) dhe sistemet bankare në vendet perëndimore dhe të zhvilluara (Ho dhe Tripe, 2002, Williams, 2003; Pasiouras dhe Kosmidou, 2007; Kosmidou et al, 2007; Kosmidou dhe Zopounidis 2008; Athanasoglou et al ., 2007; Albertazzi dhe Gambacorta, 2008).

Në të kundërt, pak studime kanë studiuar ecurinë e bankës në ekonominë në zhvillim. Guru et al. (2002) studioi faktorët e përfitueshmërisë së bankave në Malajzi. Ata kanë përdorur një mostër prej 17 banka tregtare gjatë periudhës 1986-1995. Përcaktuesit e rentabilitetit ishin të ndarë në dy kategori kryesore, përkatësisht në faktorë të brendshëm (të likuiditetit, mjaftueshmërinë e kapitalit, dhe të menaxhimit të shpenzimeve) dhe të faktorëve të jashtëm (pronësia, madhësia, dhe kushtet ekonomike). Gjetjet treguan se menaxhimi efikas i shpenzimeve ishte një nga më të rëndësishmet në shpjegimin e përfitueshmërisë së lartë bankare. Ndër treguesit makro, raport i lartë interesi ishte e lidhur me rentabilitetin bankar si edhe norma e ulët e inflacionit dhe u gjet që të ketë një efekt pozitiv në ecurinë e bankës.

Chantapong (2005) studioi performancën e bankave vendase dhe të huaja në Tajlandë gjatë periudhës 1995-2000. Të gjitha bankat gjatë studimit kishin reduktuar ekspozimin e tyre të kredisë gjatë viteve të krizës dhe kishin përmirësuar gradualisht përfitimin e tyre gjatë viteve të pas-krizës. Rezultatet tregojnë se përfitueshmëria e bankave me kapital të huaj ishte më e lartë se përfitimi mesatar i bankave me kapital vendase edhe pse e rëndësishmja, në periudhën pas krizës, hendeku midis përfitimit bankave me kapital të huaj dhe vendas është mbyllur, duke sugjeruar se programi i ristrukturimit financiar ka dhënë disa rezultate pozitive.

Heffernan dhe Fu (2008) studiovan performancën e tipeve të ndryshme të bankave kineze gjatë periudhës 1999-2006. Rezultatet sugjerojnë se vlera ekonomike e shtuar dhe marzhi neto nga interesat masin më mirë përfitueshmërinë sesa matja më konvencionale të rentabilitetit, përkatësisht kthimi mesatar nga asetet dhe kthimi nga kapitali mesatar. Disa variabla makroekonomike dhe raportet financiare dolën statistikisht të rëndësishme me shenjat e pritura. Edhe pse lloji i bankës ndikon në përfitueshmëri, madhësia e tyre nuk është një faktor që ndikon në përfitueshmëri. As përbërja e pronësisë së huaj dhe as listimet e bankave nuk paraqiten ndonjë efekt të dukshëm.

Ben Naceur dhe Goaid (2008) shqyrtojnë ndikimin e karakteristikave bankare, strukturës financiare, dhe kushtet makroekonomike në përfitueshmërinë e bankave tuniziane për periudhën 1980-2000. Ata tregojnë se bankat që mbajnë një sasi relativisht të lartë të kapitalit dhe shpenzime më të larta kanë tendencë që të shfaqin nivelet e përfitimit dhe marzhin neto-interesit më të larta, ndërsa madhësia është e lidhur negativisht me përfitueshmërinë bankare.

Gjatë periudhës në studim, ata gjetën se zhvillimi në tregun e aksioneve ka ndikim pozitiv në rentabilitetin e bankave. Gjetjet empirike sugjerojnë se bankat private janë relativisht më të dobishme se sa homologët e tyre shtetërore. Rezultatet sugjerojnë se kushtet makroekonomike nuk kanë ndikim të rëndësishëm në rentabilitetin e bankave tuniziane.

2.6 MATJA E PËRFITUESHMËRISË NË BANKAT TREGTARE

Ka pasur një numër të madh hulumtimesh mbi përcaktuesit e përfitueshmërisë së bankave të nivelit të dytë. Por fakti i theksuar i këtyre punimeve është se matjet e përfitueshmërisë të cilat gjithashtu shërbejnë si variabël i varur në modelin rentabilitetit janë në formë të raporteve.

Devinaga Rasiah (2010) ka dokumentuar se shumica e studiuesve të cilët fokusuan studimet në këtë fushë janë për shembull, Demirgüç-Kunt dhe Huizinga (1999), dhe Cavallo Majnoni (2001), Bennaceur (2003), Bikker dhe Metzmakers (2004), Davis dhe Zhu (2005) Toni Uhomibhi (2008) i ndajnë përcaktuesit e performancës së bankave tregtare dhe përfitueshmërisë në dy kategori në këtë mënyrë, të brendshëm dhe faktorët e jashtëm.

Ashtu sikurse u përmend edhe në paragrafët mësipërm, roli i bankave mbetet në qendër të aktivitetit ekonomik nga ku efektiviteti i tyre lidhet me efektin e gjithanshëm që ato kanë në të gjithë ecurinë ekonomike të vendit. Vetë stabiliteti bankar kontribuon në mënyrë të konsiderueshme në të gjithë stabilitetin e gjithë ekonomisë (Athanasoglou et al, 2005).

Në këtë mënyrë faktorët që ndikojnë në përfitueshmërinë e bankave kanë tërhequr vëmendjen e shumë kërkuesve shkencorë në drejtim të studimeve rreth: menaxhimit të bankave, dhe faktorëve të brendshëm dhe të jashtëm që ndikojnë në mënyrë direkte në përfitueshmëri.

Gjatë dy dekadave sektori bankar ka pësuar shumë transformime në mbarë botën si edhe në mjedisin ku ai operon. Të dy grupet e faktorëve si ato të brendshëm edhe ato të jashtëm kanë ndikuar strukturën e performancës së këtij sistemi bankar. Në literaturë,

vetë përfitueshmëria e sistemit bankar është paraqitur si funksion i faktorëve të brendshëm dhe atyre të jashtme.

Faktorët e brendshëm ka të bëjë me faktorët që e kanë origjinën nga llogaritë bankare (të bilancit kontabël dhe / ose të pasqyrës së të ardhurave dhe shpenzimeve) dhe për këtë arsye ato mund të quhen faktorë mikro ose faktorë specifikë bankarë.

Faktorët e jashtëm janë variablat që nuk kanë lidhje me menaxhimin e bankës, por pasqyrojnë mjedisin ekonomik dhe ligjor që ndikon në funksionimin dhe performancën e institucioneve financiare. Një numër i variablave shpjegues janë propozuar për të dy kategoritë, sipas natyrës dhe qëllimit të çdo studimi.

Në shumicën e punimeve kërkimore shkencore në lidhje me këtë studim përfitueshmëria është matur në formën e raporteve të cilat zakonisht janë të raportuara nga bankat tregtare në raportet e tyre vjetore dhe bilancet e tyre të audituara. Devinaga Rasiah (2010) pohon se përdorimi i raporteve të përfitueshmërisë nuk ndikohen nga ndryshimet në nivelet e çmimeve. Dhe kjo është e thënë të jetë mënyra më e përshtatshme e matjes së përfitueshmërisë si përdorimi i analizës në seri kohore. Kjo është për shkak se vlera reale e fitimeve nuk mund të ndikohen nga norma të ndryshme e inflacionit. Sipas Devinaga Rasiah (2010) për të kuptuar se sa mirë ecën financiarisht një bankë është shumë më e dobishme për të marrë në konsideratë kthimin në aktivet (ROA) dhe kthimin nga kapitali (ROE); Bourke (1989), Molyneux dhe Thornton (1992).

Kthimi nga aktivet (ROA) është raporti i të ardhurave neto pas tatimit në raport me asetet totale. ROA nënkupton një eficiencë menaxheriale, me fjalë të tjera ajo tregon se sa efektive dhe efikase ka qenë menaxhimi i bankave dhe si ata ndikojnë për të transformuar asetet që zotërojnë në të ardhura. Sa më i lartë të jetë ky raport, aq më e lartë është performanca e bankave. Është një mjet i dobishëm për të krahasuar rentabilitetin e një banke me të tjerat ose të gjithë sistemin bankar tregtar.

Për më tepër, ROE përdoret për të matur nivelin e kthimit mbi kapitalin aksionar të bankës dhe llogaritet duke pjesëtuar të ardhurat neto pas tatimit të bankave me kapitalin e përgjithshëm Bourke (1989), dhe Molyneux dhe Thornton (1992). Kjo mënyrë matje e përfitueshmërisë është një tregues të asaj që fiton bankat në raport me investimet e aksionerëve; Devinaga Rasiah (2010).

Sipas Anthony Karkrah dhe Ameyaw (2010) shumë hulumtues e kanë paraqitur ROA si një matje e duhur e përfitueshmërisë së bankës. Midis tyre janë Rivard dhe Thomas (1997) i cili argumentoi se rentabiliteti bankar matet më mirë nga ROA në kuptimin që, ROA nuk mund të shtrembërohet nga niveli i lartë i shumëzuesit të kapitalit. Megjithatë, Hassan dhe Bashir (2003) gjithashtu pohon se si ROA priren të jenë më të ulëta për ndërmjetës financiarë, shumica e bankave shfrytëzojnë levën financiare për të rritur ROE e tyre në nivele konkurruese.

2.7 EVOLUIMI I PËRKUFIZIMIT DHE I KUPTIMIT TË RISKUT TË KREDISË SI NJË NGA NDIKUESIT KRYESORË NË PERFORMANCËN E NJË BANKE

Duke qenë se cilësia e kreditimit që është një nga treguesit kryesor të riskut të kredisë, ka ndikim të konsiderueshëm në përfitueshmëri, menduam ti kushtojmë pak më shumë

rëndësi dhe vëmendje duke shqyrtuar që nga evoluimi i përkufizimit që autorë të ndryshëm kanë për të, deri tek kuptimi dhe matja e tij.

Në kushtet e rrezikut të kredisë, ajo është e përcaktuar nga Heffernan (1996) si risku që një aktiv ose një kredi e pambuluar bëhet në rast të mospagimit të drejtpërdrejtë, ose rrezikun dhe vonesën në shërbimin e kredisë. Në të dy rastet, vlera aktuale e aktivitetit është në rënie, duke minuar aftësinë paguese të një banke. Rreziku i kredisë është kritike që nga parazgjedhja e një numri të vogël të klientëve të rëndësishme mund të gjenerojnë humbje të mëdha, të cilat mund të çojnë në një paftësi paguese e në fund në një falimentim të mundshëm (Bessis, 2002).

Rreziku i kredisë është deri tani rreziku nga më të rëndësishëm me të cilat përballen bankat dhe suksesi i biznesit të tyre varet nga matje të sakta dhe menaxhimin efikas të këtij rreziku në një masë më të madhe se çdo rrezik tjetër (Giesecke 2004). Rritjet e rrezikut të kredisë do të rrisë koston marginale të borxhit dhe kapitalit, e cila nga ana tjetër e rrit koston e fondeve për bankën (Komiteti Basel 1999).

Sipas Heffernan (1996), risku i kredisë është përkufizuar si risku që një aset apo një kredi mund të kthehet në një shumë të pakthyeshme në rast të mospagimit të drejtpërdrejtë apo rreziku i vonesës në përmbushjen e detyrimeve të kontratës midis dy palëve⁴⁶. Në secilin rast, vlera aktuale e aseteve bie duke vënë në rrezik aftësinë paguese të bankës.

Risku i kreditit sipas Bessis (2002) pasqyrohet si një nga çështjet më kritike për atë kohë sa humbjet e një numri të vogël të disa klientëve shumë të rëndësishëm, mund të shkaktojnë paftësi paguese që mund të çojnë deri në falimentime të mundshme⁴⁷.

Risku i kreditit sipas Giesecke (2004) është një nga risqet më të rëndësishëm që përballohet nga bankat dhe se suksesi i bizneseve të tyre varet pikërisht nga matja e saktë dhe një menaxhim efektiv të këtij risku krahasuar me të tjera risqe që përballen bankat⁴⁸. Rritje në riskun e kredisë do të rrisë kostot marzhinale të borxhit dhe kapitalit të vet, situatë e cila do të shkaktojë rritjen e koston së fondeve të bankës⁴⁹ (Basel Committee, 1999).

Për të matur riskun e kredisë, ka një sërë raportesh të përdorura nga hulumtues të shumtë. Brewer (1986) ka përdorur raportin kredi/asete të bankës, për të matur ndikimin e aktivitetit të kredisë⁵⁰ në riskun e bankës. Arsye pse ka përdorur këtë është sepse kreditë e bankave janë relativisht jolikuide dhe subjekt i një risku dështimi të lartë krahasuar me risqe që shoqërojnë mjetet e tjera të bankës, duke nënkuptuar një lidhje pozitive midis raportit kredi/asete dhe matjes së riskut⁵¹. (Altunbas, 2005).

⁴⁶ Heffernan, Sh. *Modern Banking in Theory and Practice*, Wiley, 1996

⁴⁷ Bessis, J. *Risk management in banking*, Wiley-2002, 2 Edition

⁴⁸ Giesecke, K. 2004, "Correlated default with incomplete information," *Journal of Banking and Finance* 28, 1521-1545

⁴⁹ Basel Committee on Banking Supervision (1999). *A New Capital Adequacy Framework*, June.

⁵⁰ Brewer, Elijah, III; G. D. Koppenhaver; and Donald H. Wilson. "The Market Perception of Bank Off Balance Sheet Activities." *In the Proceedings of a Conference on Bank Structure and Competition*. Chicago: Federal Reserve Bank of Chicago, 1986: 413-436.

⁵¹ Altunbas (2005): *Mergers and Acquisitions and Bank Performance in Europe - The Role of Strategic Similarities*. European Central Bank, working paper series, No.398

Heffernan (1996) i përkufizon bankat si ndërmjetës financiar midis palëve depozituese dhe huamarrëse që marrin pjesë në një ekonomi të caktuar⁵². Bankat dallohen nga tipe të tjera firmash financiare sepse ato sigurojnë produktet të depozitave dhe kredive.

Një numër i madh autorësh si psh Rajan dhe Zingales (1998)⁵³, kanë përmendur faktin që efizienzja e ndërmjetësimit financiar ndikon në rritjen ekonomike të vendit, ndërsa në të njëjtën kohë vështirësitë e bankave që çojnë deri në falimentim kanë efekte negative në të gjithë ekonominë që mund të çojnë në humbje të gati 10-20% të PBB dhe ngandonjëherë deri në 40-55% të PBB (Caprio dhe Klingebiel, 2003)⁵⁴.

Raporti i Provigjioneve për humbje nga kreditë me huatë bruto, është një tregues i cilësisë së aseteve të një banke që tregon se sa nga totali i portofolit janë siguruar për shkak të mbulimit të mospagesës në kohë të kredisë. Ky tregues⁵⁵ tregon që sa më i lartë të jetë ky raport aq më e ulët është cilësia e aseteve e aq më shumë risk përmban portofoli i kredive. Nga ana tjetër provigjionet në raport me të ardhurat neto nga interesat është një tjetër tregues matës i cilësisë së kreditimit, i cili tregon një cilësi të lartë nëse këto shifra janë të ulta. Në shumë studime dhe analiza në shumë vënde të botës janë vërejtur diferenca në sistemin e provigjionimit të kredive (Demirguc-Kunt, 1999).

Për të përmblyr këto përkufizime, Bossone (2001) sugjeron që bankat janë disa ndërmjetës financiare të veçantë, për aq kohë sa ato kanë kapacitetin e duhur për të financuar prodhimin në një ekonomi, duke dhënë borxh agjentëve që janë të gatshëm ta pranojnë atë⁵⁶. Në këtë mënyrë bankat menaxhojnë detyrimet e tyre duke dhënë hua duke krijuar kështu asetet e veta.

Studiues të ndryshëm shpesh kanë zhvilluar debate të ndryshme në lidhje me faktin nëse Shqipëria, u përfshi apo jo nga kriza botërore financiare. Kjo për shkak të përshkallëzimit të krizës në SHBA dhe në Evropën Perëndimore, bankat shqiptare dhe ato të huaja në Shqipëri kanë dhënë shuma të mëdha kredish vitet e fundit, e lidhur kjo me kërkesën e madhe në vend për këtë produkt. Përfitues të kredive janë kryesisht bizneset, por edhe qytetarët individë me të ardhura mesatare që duan të blejnë shtëpi, makinë, të përballojnë studimet jashtë shtetit të fëmijëve, të kryejnë pushime jashtë vendit etj. Numri i tyre u rrit ndjeshëm ndër vite, duke shtuar në këtë mënyrë edhe rrezikun e mospagimit në kohë të detyrimit kontraktual midis palëve.

Një tjetër kërcënim tjetër sot, ka të bëjë me faktin se, shumica e bankave tregtare në Shqipëri, kanë aksionerë të huaj dhe varen nga bankat mëmë në Austri, Greqi dhe Itali. Këto banka mëmë mund të vihen në vështirësi për të patur likuiditete dhe mund të shterojnë aftësinë paguese të filialeve të tyre në vëndet e Evropës Jug-Perëndimore nën efektin e krizës globale.

⁵² Heffernan, Sh. *Modern Banking in Theory and Practice*, Wiley, 1996

⁵³ Rajan, R & Zingales, L. "Financial Dependence and Growth"- *The American Economic Review*, Vol88, No 3—june 1998

⁵⁴ Caprio, Gerard, and Daniela Klingebiel, 2003, "Bank Insolvencies: Cross-Country Experience." *Policy Research Working Paper No.1620*. Washington, D.C.: World Bank.

⁵⁵ Demirguc-Kunt, Determinants of Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Some International Evidence (November 30, 1999). *World Bank Policy Research Working Paper No. 1900*.

⁵⁶ Bossone, Biagio, 2001. "Do banks have a future?: A study on banking and finance as we move into the third millennium," *Journal of Banking & Finance*, Elsevier, vol. 25(12), pages 2239-2276, December.

Risku i kredisë ose risku i deshtimit është risku i parë për nga rëndësia dhe madhësia e humbjeve që shkakton në banka, prandaj konsiderohet me rëndësi të madhe monitorimi, vlerësimi dhe minimizimi i tij në çdo kohë.

2.7.1 MATJA E RISKUT TË KREDISË

Për të matur riskun e kredisë, janë përdorur disa raporte nga kërkuesit. Raporti i provigjioneve për kreditë e humbura mbi kreditë bruto, është matësi i cilësisë së aseteve. Ky tregues tregon se sa më i lartë të jetë ky raport aq më e ulët është cilësia e portofolit kështu që sa i lartë do paraqitet ky risk i kreditit. Nga ana tjetër një tjetër matës i këtij risku mund të shërbejë edhe raporti i provigjioneve me të ardhurat neto nga interesat nga ku tregohet se cilësia e lartë e kreditit përcaktohet nga shifra të ulta të këtij raporti.

Për të matur impaktin e aktivitetit të kredive në riskun e bankës, Brewer (1989) përdori treguesin e matur nga raporti i kredive përmbi asetet totale. Arsyeja pse u zgjodh ky tregues është pasi kreditë konsiderohen si relativisht jo likuide si edhe që mbartin një risk më të lartë se format e tjera të investimeve, cka jep argument për një lidhje pozitive midis këtij treguesi dhe matjes së riskut. Për sa i përket rezultateve empirike nga studimet e mëparshme, Bourke (1989) raporton se efekti i rrezikut të kredisë në profitabilitetit duket qartë të jetë negativ. Ky rezultat mund të shpjegohet duke marrë parasysh faktin se institucionet financiare janë më të ekspozuar ndaj riskut të lartë të kredisë, aq më i lartë është akumulimi i kredive të papaguara, duke lënë të kuptohet se këto humbje të kredisë kanë prodhuar kthime të ulëta në shumë banka të nivelit të dytë (Miller dhe Noulas, 1997).

Rreziku i normës së interesit është rreziku i rënies së të ardhurave për shkak të lëvizjes së normave të interesit. Është e njohur se norma e interesit ndryshon periodikisht. Mark (1983) ka gjetur se bankat e mëdha janë të mbrojtur me mirë nga luhatjet e normave të interesit. Kur normat e tregut ndryshojnë, të hyrat dhe shpenzimet e tyre të rregulluar në mënyrë të barabartë të shpejtë, duke e lënë të ardhurat aktuale neto operative në masë të madhe të pandryshuar.

Siç është treguar në studimet dhe rezultatet e mëparshme, struktura e kapitalit është një nga përcaktuesit kryesorë të performancës së bankave në Mbretërinë e Bashkuar ashtu sikurse tregon rëndësinë, koeficienti i raportit të kapitalit me asetet totale. Ky konkluzion është në përputhje me studimet e mëparshme (p.sh. Berger, 1995); Demirguc-Kunt dhe Huizinga, 1999, Ben Nacuer, 2003; Kosmidou dhe Pasiouras 2005; Pasiouras et al. 2005) dhe tregon se bankat e mirekapitalizuara në Mbretërinë e Bashkuar përballet me kosto më të ulëta të shkuar drejt falimentimit, e cila redukton koston e tyre të financimit ose se ata kanë nevojë më të ulëta për financime të huaja që rezultojnë në profitabilitetit të lartë.

Demirguc - Kunt dhe Maksimoviq (1998) deklaroi se kapitalit të bankës është vija e fundit e mbrojtjes kundër rrezikut të falimentimit teknik të bankës. Kjo bëhet e qartë duke pasur parasysh se nëse banka do të përballet me një problem të madh me cilësi të aseteve dhe provigjionet për kredite e humbura do të jetë e pamjaftueshme për të lejuar të gjitha kreditë e këqija që të jetë e shkruar kundër tyre, tejkalimi do të duhet të jetë e shkruar kundër kapitalit aksioner. Prandaj forca kapitalit, është e lidhur me shëndetin dhe sigurinë e bankës.

Raporti i kapitalit ndaj totalit të aktiveve (EQAS), e cila konsiderohet një nga raportet themelore për të matur forcën e kapitalit (Golin , 2001) . Pritet që sa më i lartë kapitali në raport me aktivet, aq më e ulët nevoja për financime të huaja dhe për këtë arsye më i lartë rentabiliteti i bankës . Përveç kësaj, bankat te mirëkapitalizuara përballen me kosto më të ulëta të shkuar drejt falimentimit e cila redukton kostot e tyre të financimit . Përveç përcaktuesit të veçanta të bankave kryesore , shpenzimet bankare konsiderohen gjithashtu si një përcaktues shumë të rëndësishëm të përfitimit , e lidhur ngushtë me nocionin e menaxhimit efikas . Ka pasur një literaturë të gjerë të bazuar në idenë se një variabël shpenzimet e lidhura duhet të përfshihet në pjesën e kostos së një funksioni standarde të fitimit mikroekonomik. Për shembull , Bourke (1989) dhe Molyneux dhe Thornton (1992) gjejnë një lidhje pozitive midis menaxhimit të kualitetit të mirë dhe profitabilitetit .

Bankat që kanë një portofol të madh kredish me një risk të ulët krediti, kanë një përfitueshmëri më të lartë.

Autorë si Ducas dhe McLaughlin (1990) kanë argumentuar që paqëndrueshmëria e përfitimit të bankave ndikohet në mënyrë të ndjeshme nga risku i kreditit⁵⁷. Ato pretendojnë që ndryshimet në performancën apo përfitueshmërinë e bankave vijnë zakonisht si rezultat i ndryshimeve në riskun e kreditit, për shkak se një rritje të ekspozimit ndaj riskut çon në uljen e performancës dhe përfitueshmërisë së bankës.

Heffernan (1996) ka nënvizuar që risku i kreditit është risku që një aset apo një kredi shndërrohet në të pakthyeshme, përkundrajt një afati të caktuar në kontratë. Kështu që kur ai ndodh ose kur bëhet gjithnjë e më tepër i pranishëm, performanca, përfitueshmëria dhe /ose të ardhurat neto nga interesat do të ndikohen⁵⁸.

Angbazo (1997) ka nënvizuar që bankat me portofol më të madh kredish kanë gjasa të kërkojnë më shumë interesa marxhinale për të kompensuar për një risk më të lartë deshtimi⁵⁹. Cooper (2003) ka shtuar që variacionet në risqet e kreditit do të çojnë në variacione përsa i përket portofolit të kredive të bankës të cilat do të ndikojnë ndjeshëm edhe në performancën e bankës⁶⁰.

2.8 MODELET E RISKUT TË KREDITIT

Në një studim të praktikave të “Stress Test”, Cihak (2007)⁶¹ dhe Foglia (2009)⁶² specifikuan hapat e mëposhtëm si shumë të rëndësishëm në këtë proces :

⁵⁷ Ducas J and McLaughlin, M. M. (1990). *Developments affecting the profitability of commercial banks. Federal Reserve Bulletin*, 76(7) 477-499.

⁵⁸ Heffrenan, Sh. *Modern Banking in Theory and Practice*, Wiley, 1996

⁵⁹ ANGBAZO, L. (1997): “Commercial bank net interest margins, default risk, interest-rate risk, and off-balance sheet banking”, *Journal of Banking and Finance*, 21, 55-87.

⁶⁰ Cooper, M J. Jackson III, W. E. and Patterson, G. A. (2003). *Evidence of predictability in the cross-section of bank stock returns. Journal of Banking and Finance*, 27(5), 817-850.

⁶¹ Cihak, M, *Introduction to Applied Stress Testing/IMF Working Paper/March 2007*

⁶² Foglia, A. (2009), ‘Stress Testing Credit Risk: A Survey of Authorities’ Approaches, *International Journal of Central Banking*, 5, 9-45.

- a- Identifikimi i faktorëve kryesorë të riskut dhe kanalet në të cilat rreziku mund transmetohet
- b- Ndërtimi i një skenari për të përballuar një situatë të ngjashme risku
- c- Identifikimi i ndryshimeve që përfundimet e skenarit shkaktojnë në bilancin dhe në pasqyrën e të ardhurave të institucionit.
- d- Kryerja e analizave të shumta numerike
- e- Marrja në konsideratë e efekteve dytësore që mund të shkaktojnë këtë risk
- f- Përmbledhja dhe interpretimi me kujdes i rezultateve.

Zakonisht një ngjarje stresi shkaktohet nga faktorët ekzogjenë, faktorë të cilët duhen identifikuar me kujdes në mënyrë që të mbahet nën kontroll risku i shkaktuar prej tyre. Realizimi i një skenari për mjedisin makroekonomik mund të bëhet i mundur nga përdorimi i të dhënave historike (Blavy 2006),⁶³ duke përdorur modelet makroekonomike ose nga përdorimi “Vlerës në Risk” (VAR), që shpjegon evoluimin e variablave makroekonomike dhe financiare (Wong, 2006,⁶⁴ Van den End 2006,⁶⁵ Castren 2009)⁶⁶ dhe/ ose qasje të pastra statistikore.

Në rastet kur modelet makroekonomike nuk përfshijnë variablat të sektorit financiar, korniza “stress testing” zgjerohet në mënyrë që të përfshijë modele të veçanta, të cilët transmetojnë efektet e variablave makroekonomike dhe në hapin e tretë, lidhja së bashku e variablave makroekonomike me sektorin financiar, matjet e cilësisë së aseteve dhe humbjeve potenciale të kreditit. Humbjet më vonë janë përdorur për të sjellë përfitime apo kapital në disa skenarë të ndryshme. Shumë studime⁶⁷ kanë modeluar probabilitetet e mospagimit si funksione jo-lineare të variablave makroekonomike (Wilson 1997).

Avantazhi kryesor në përdorimin e modeleve makroekonomike të strukturuar mbështetet në faktin që ato imponojnë një qëndrueshmëri (përputhje) përmes vlerës së parashikuar në skenarin “stres”. Skenarët përfshijnë një sërë variablash makroekonomike si PBB, normat e interesit dhe kurset e këmbimit. Në disa raste siç ka konkluduar edhe Moretti (2008), variablat si llogaritja për huadhënie të ndryshme, huadhënia në monedhë të huaj, ekspozimi i një vendi apo përqëndrimi i huave janë përfshirë gjithashtu⁶⁸.

Gjithashtu, është e vështirë të përcaktohet një mundësi për një skenar specifik për të zbatuar në testin stres (Shijaku dhe Ceca 2011)⁶⁹.

⁶³ Blavy, R. 2006. "Assessing Banking Sector Soundness in a Long-Term Framework: The Case of Venezuela," IMF Working Papers 06/225, International Monetary Fund.

⁶⁴ Wong, K. K. F. and Song, H. (2006). Do Macroeconomic Variables Contain Any Useful Information for Predicting Changes in Hospitality Stock Indices? *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 30(1), 16-33.

⁶⁵ Van den End, JW (2006): "Indicator and boundaries of financial stability", DNB Working Paper no 97, March.

⁶⁶ Castren O, balance sheet interlinkages and macro-financial risk analysis in the euro area , Working Paper no. 1124, December 2009.

⁶⁷ Wilson Thomas.C Portfolio Credit Risk (II), *Risk Magazine*, Octombrie, 1997, pg. 56-61

⁶⁸ Moretti, M. Stolz, S. and Swinburne, M. (2008) Stress Testing at the IMF, IMF WP/08/206, International Monetary Fund.

⁶⁹ Shijaku, H and Kliti C "A Credit Risk Model for Albania" including discussion by Faidon Kalfaoglou, February 2011.

Zakonisht këto modele janë përdorur si alternativë e modeleve makroekonomike, për më tepër për të qënë zëvendësues për to, ato janë relativisht fleksibël dhe prodhojnë një seri “gjëndje shoku” reciprokisht të qëndrueshëm, ndonëse ato nuk përfshijnë strukturën ekonomike, e cila është e përfshirë totalisht me përqasjet e modelimit makroekonomik.

Teoria e Agjencisë gjithashtu tregon që nxitja e korporatave për të investuar në projekte riskioze rritet sa herë që situata e kreditit përkeqësohet. Në këmbim, kjo sjellje e shmangies së riskut çon një paqëndrueshmëri më të lartë të outputit (Chan-Lau, 2006)⁷⁰.

Një teori tjetër është një përqasje plotësisht statistikore në të cilën variablat financiare dhe makroekonomike janë modeluar përmes treguesit statistikor multivariabël për të ndërtuar një skenar. Kjo teori ka avantazhin e identifikimit të shpërndarjeve marxhinale, e cila mund të jetë ndryshe nga shpërndarja multivariabël që karakterizon sjelljen e variablave të lidhura.

Disavantazhi më i madh qëndron në faktin që teoria e pastër statistikore nuk identifikon çelësin e kanaleve të transmetimit që lidh shokun me efektet e tij në shkallën e riskut të kreditit. Në një stad të dytë skenarët makroekonomikë janë planifikuar në variablat financiarë që përfaqësojnë cilësinë e kreditit ose probabilitetin e dështimit. Në mënyrë të qartë ky variabël është NKP (norma e kredive me probleme).

Këto modele regresioni përfshijnë matjet e performancës së kredive si NKP ose provigjionet e humbjeve nga kreditë, si variabla të varur. Variablat shpjegues në mënyrë tipike përfshijnë një sërë indikatorësh makroekonomikë, ngandonjëherë variabla specifike të industrisë bankare si p.sh matja e borxhit ose indikatorët e matjes së riskut bazuar në treg. Variabla si rritja ekonomike, papunësia, normat e interesit, çmimi i ekuilibrit të obligacioneve të korporatave kontribuojnë për të shpjeguar riskun e dështimit.

Dy pika të rëndësishme që ia vlejné të marrim në konsideratë janë:

Së pari: vlerësimi në lidhje me shkallë të ndryshme brenda grupimeve, si ndarja si pasojë e industrive, tipit të huamarrësit (sektori), bankë apo huamarrës individual. Një përqëndrim i lartë në portofolin total kërkon një seleksionim të kujdesshëm të përcaktuesve, duke favorizuar grupe apo industri specifike mbi agregatët (grupimet) e tjera makroekonomikë.

Së dyti: për të mbajtur nën kontroll fenomenin e riskut të kreditit, duhet të ketë disa efekte feedbacku, i cili lidh cilësinë e kreditit me ofertën e kredisë dhe si një rezultat final endogjen rritja ekonomike dhe industrisë.

Në mënyrë alternative për të arritur tek të dhënat historike për NKP, mund të përdoren të dhënat mikro të lidhura me riskun e dështimit të sektorit të brendshëm apo korporatave (Cihak, 2007)⁷¹. Blaschke et al. (2001)⁷² propozon regresionin e NKP ndaj totalit të

⁷⁰ Chan-Lau, *Fundamentals-Based Estimation of Default Probabilities: A Survey*, IMF Working Paper, June 2006

⁷¹ Čihák, M (2007): “Systemic loss: A measure of financial stability”, *Czech Journal of Economics and Finance*, no 57, vol 1–2, pp 5–26.

⁷² Blaschke, W., Jones, M.T., Majnoni, G. and Martinez Peria, S. (2001) “Stress Testing of Financial Systems: An Overview of Issues, Methodologies and FSAP Experiences” IMF Working Paper WP/01/88.

aseteve për një sërë variablash makroekonomike, duke përfshirë normën e interesit nominal, inflacionin, rritjen e PBB dhe përqindja e ndryshimit në termat e tregtisë.

Për më tepër ai propozon vlerësimin e të dhënave të NKP përmes grupeve homogjene të huamarrësve. N.q.s ne supozojmë një linearitet në ekspozimin e riskut, paqëndrueshmëria në normën e NKP ndaj asetëve totale mund të shprehet si funksion i variancave të variablave të regresionit dhe lidhja midis tyre, megjithatë ai rekomandoi të përdori teknikat e simulimit e “Monte Karlos”.

Hoggarth, Sorensen dhe Zicchino (2005)⁷³ përdorën sistemin VaR për të analizuar impaktin e faktorëve makroekonomike në paratë e humbura në bankat e Anglisë në të dy nivelet, si në atë agregat dhe në atë sektorial. Variablat ekonomike të përfshirë në modelin e tyre janë : hendeku i prodhimit, norma vjetore e inflacionit, interesi nominal i bankave.

Në rastin e sektorit të korporatave jo financiare vlera e tregut të borxhit të kapitalit është përfshirë si një faktor kyç që ndikon në riskun financiar. Castren (2009)⁷⁴ studioi efektet e shokut makroekonomik në Vlerën në Risk (VaR) për banka të ndryshme përmes 2 hapave:

Së pari ato vlerësojnë me modelin GVAR (Global Vector Autoregression) për të përfutur përgjigje impulsive për PBB, çmimet reale të aksioneve, normat e interesit në afat të gjatë e të shkurtër dhe normën e këmbimit EUR-USD.

Në hapin e dytë rezultatet të goditjeve makroekonomike janë pasqyruar në një lidhje regresioni me vlerat e probabilitetit të dështimit.

Van Den End (2006)⁷⁵ zhvilloi modele të bilanceve të reduktuara për të vlerësuar impaktin e variablave makro në NKP, duke përdorur të dhëna për 5 banka më të mëdha gjermane. Në modelimin e riskut të kreditit, ato përdoren dy ekuacione themelore.

Së pari ato vlerësuan lidhjen midis mospagimit të huamarrësit dhe rritjes së PBB real, normat afatgjata të interesit dhe afatshkurtra.

Së dyti ato ndërtuan një model regresioni të efekteve fikse duke shpjeguar NKP duke përdorur normën e mospagimit së bashku me disa variabla makro. Duke përdorur terma konstantë, për çdo bankë janë marrë në konsideratë, ndryshimet strukturore në nivel provigjionesh. Në ekuacione, funksionet jolineare të normës së mospagimit dhe norma e NKP ndaj totalit të kredive – funksioni logit- janë përdorur për të zgjeruar fushën e variablave të varur tek vlerat negative dhe të marrin në konsideratë lidhjet jolineare midis variablave makro dhe NKP.

Gerlach (2004)⁷⁶ zhvilloi një model me të dhëna panel, i cili lidhte NKP për secilën bankë me një numër faktorësh financiare dhe makroekonomike si edhe karakteristikat

⁷³ Hoggarth G, Sorensen S and Zicchino L, *Stress tests of UK banks using a VAR approach*, Working Paper no. 282, November 2005.

⁷⁴ Castren O, *balance sheet interlinkages and macro-financial risk analysis in the euro area*, Working Paper no. 1124, December 2009.

⁷⁵ Van den End, JW (2006): “Indicator and boundaries of financial stability”, DNB Working Paper no 97, March 2006.

⁷⁶ Gerlach, S., Peng, W. and Shu, C. (2004), *Macroeconomic Conditions and Banking Performance in Hong Kong: A Panel Data Study*, Hong Kong Monetary Authority Research Memorandum.

individuale të bankave. Një grup variablash përfshinin rritjen e inflacionit, ndërkohë që variablat financiarë përfshinin normat e interesave dhe ndryshimet në çmimet e pronave, së bashku me variablat specifike bankarë të tilla si madhësia e aseteve dhe përqëndrimi sektorial në procesin e huadhënies.

Për të testuar si variablat makroekonomikë dhe ato financiarë kanë të njëjtën ndikim në të gjitha bankat, ato lejojnë një bashkëveprim midis variablave makroekonomikë e financiarë në bankat e vogla, të mesme dhe të mëdha. Për simulimin, Van den End (2006) përdori versionin e Sorge dhe Virolainen (2006)⁷⁷, i cili stimuloi normat e mospagimit përgjatë kohës duke sjellë shok makroekonomik në sistem. Evolucionin e shokut makroekonomik të lidhur me faktorët që e shkaktuan jepet nga një grup ekuacionesh të pandryshueshme autoregresive.

Një model i mëvonshëm merr në konsideratë korrelacionin midis variablave makro, Van den End (2006) përdori drejtimin e risive dhe matricën e variancë-kovariancë të gabimeve, në ekuacione që drejtojnë variabla makroekonomikë dhe në ekuacione të normës së mospagimit. Duke përdorur shpërbërjen “Cholesky” të matricës së variancë-kovariancës, ato janë në gjendje të sigurojnë risi të korreluara me faktorët makroekonomikë, normës së mospagimit dhe sigurojnë mënyra të reja për faktorët ekonomikë dhe normën e mospagimit duke përdorur metodën e simulimit të Monte Karlos.

Wong (2006) studioi efektet e variablave makro në riskun total të kreditit si edhe riskun hipotekor në Hong Kong. Modeli përfshin ndërthurjen e 2 modeleve makroekonomike të riskut të kreditit, secili konsistonte në një model regresioni të shumëfishtë dhe në një sërë modelesh autoregresive, të cilët përfshijnë efekte feedbacku që nga norma e dështimit në kreditë bankare për vlera të ndryshme makroekonomike të vlerësuara nga metoda të ndryshme vlerësimi.

Korniza e Stress Testing u përdor nga Wilson (1997), nga Boss (2002)⁷⁸ dhe Virolainen (2004)⁷⁹ dhe lejonte një proces më dinamik e realistik, në të cilën variablat makroekonomikë janë reciprokisht të varura, dhe ajo që është me rëndësishmja në mënyrë të qartë prek efektet që kanë ndikim në performancën e bankave në ekonomi, duke lënë që variablat makroekonomikë të varen nga vlera të kaluara të variablave financiare.

Një grup ekuacionesh shpjegojnë sistemin e ekuacioneve që drejtojnë evoluimin e performancës makroekonomike, lidhur me normat e dështimit së bashku me termat e gabimit. Duke marrë termin e gabimit jo zero në ekuacionet e normës së dështimit dhe duke lejuar që sjellja e rastësishme e variablave makroekonomike me komponentë stokastike të jenë të korreluara, ai merr parasysh elementët probabilitare dhe përdor simulimin Monte Karlo për të përfutur shpërndarje frekvente për normat e dështimit në skenarë të ndryshëm. Lidhjet jolineare janë marrë parasysh duke përdorur transformimet

⁷⁷ Sorge, M., and Virolainen, K. (2006) *A Comparative Analysis of Macro Stress-Testing with Application to Finland*, *Journal of Financial Stability* 2 (2): 113–51.

⁷⁸ Boss, M. (2002) *A Macroeconomic Credit Risk Model for Stress Testing the Austrian Credit Portfolio*, *Financial Stability Report 4*, Oesterreichische Nationalbank.

⁷⁹ Virolainen, K. (2004), *Macro Stress-testing with a Macroeconomic Credit Risk Model for Finland*, *Bank of Finland Discussion Paper*, no. 18/2004.

logit në normën e NKP-ve dhe diferencat e para janë përdorur për të mënjanuar regresionin e paligjshëm (remë) në prani të variablave të ndryshueshëm.

Një problem në interpretimin e modeleve makroekonomike të riskut të kreditit ka të bëjë me përdorimin e modeleve statistikore lineare; në pjesën më të madhe të rasteve është marrë në konsideratë përdorimi i specifikave jolineare, siç janë transformimet logit dhe probit për të modeluar normën e dështimit. Këto transformime e zgjerojnë fushën e variablave të varur në varësi të vlerave negative dhe marrin në konsideratë lidhje të mundshme jolineare midis variablave makroekonomike dhe normës së dështimit që janë të mundshme në situata stresi. Të tjera studime në modelet e “stres test” marrin në konsideratë jolineraitetin duke përfshirë në model variabla makroekonomike në fuqi të dytë e të tretë. (Drehmann 2005).⁸⁰

Një studim i mëparshëm për përcaktuesit makroekonomikë të probabilitetit të dështimit të kredisë në Shqipëri është realizuar nga Shijaku dhe Ceca (2010)⁸¹. Duke përdorur kornizën (strukturën) e Wilson (1997)⁸² ata gjetën që norma e kredive të këqija është e përcaktuar nga norma reale e rritjes, normat e huaja të interesit dhe kursi i këmbimit kundrejt euros. Arsyeja që norma e kredive të këqija është e influencuar nga variablat “e huaj” është vendi mjaft i madh që zënë kreditë në monedhë të huaj në sistemin shqiptar bankar.

Gjatë studimit të këtij modeli janë marrë në konsideratë çështjet e mëposhtme:

Së pari: faktorë të ndryshëm mund të lidhen me portofole të ndryshme kredie në valutë, kështu që ato duhet të studjohen veç e veç. Futja e rregullores së re për administrimin e rrezikut të kredisë nga Banka e Shqipërisë rrit koston oportune për një bankë që investon në kredi në monedhë të huaj, kështu që pritet një ndryshim gradual drejt një portofoli kredie në lekë. Në kushtet e kanaleve të transmetimit, kjo do të përforçojë transmetimin e goditjeve të BQ e politikës, dhe në anën tjetër do ndikojë ndjeshëm në cilësinë e kredisë. Në termat e kanaleve të transmetimit, kjo do të përforçojë politikat e BQ për transmetimin e gjendjes së shokut, dhe nga ana tjetër influençon në mënyrë të ndjeshme cilësinë e kreditit. Në këtë kontekst, do jetë interesante të testohet nëse luhatjet e normave të brendshme të interesit ndikojnë në cilësinë e kreditit.

Së dyti: gjatë këtyre 2 viteve të fundit, ka qënë një shkëputje e dukshme në lidhjen midis normave të huaja të interesit dhe normave të interesit që bankat përcaktojnë në kreditë e dhëna në valutë. Kështu që duhet të testohet nëse norma e përshtatshme e interesit është norma e aplikuar për kreditë sesa një norme reference.

Së treti, bankat janë të gatshme të regojnë në mënyra të ndryshme për skenarë të ndryshme, të varur nga një sërë karakteristikash individuale si masa e riskut, shmangia e tij, lloji i biznesit etj. Për të llogaritur këto diferenca, Shijaku dhe Ceca (2010) kanë përdorur një model me efekte fikse. i cili merret me faktorët specifike të bankës në terma konstantë.

⁸⁰ Drehman, M. (2005) *A Market Based Macro Stress Test for the Corporate Credit Exposures of UK Banks*,

⁸¹ Shijaku, H. and Ceca, K. (2010) *A model for the credit risk in Albania, forthcoming Bank of Albania Discussion Paper*

⁸² Wilson, T. (1997), *Portfolio Credit Risk (II)*, Risk, vol. 10, issue 10, pp. 56-61.

Tre variablat që ndikojnë në riskun e kreditit të aseteve financiare janë :

1. Probabiliteti i deshtimit
2. Huaja e mospaguar
3. Ekspozimi i humbjes

Një rëndësi të veçantë në literaturat mbi riskun e kreditit i është dhënë komponentit të parë, pra probabilitetit të dështimit. Mjaft studiues janë marrë gjerësisht me studimin e lidhjes midis probabilitetit të dështimit e normës së rikuperimit (Fridson, Garman dhe Okashima [2000]⁸³, Gupton, Gates dhe Carty [2000]⁸⁴, Altman, Resti dhe Sironi [2001]⁸⁵, Hu dhe Përraudin (2002)⁸⁶, Hamilton, Gupton dhe Berthault [2001])⁸⁷ etj. Më gjerësisht, evidencat nga shumë vënde në vitet e fundit sugjerojnë që vlerat e kolateralit dhe normat e rikuperimit mund të jenë të paqëndrueshme dhe për më tepër ato do të ulen për sa kohë do të rriten numri i dështimeve në rëniet ekonomike.

Modelet e matjes së riskut të kredisë mund të ndahen në 2 kategori të mëdha:

1. Modelet e vlerësimit të kreditit dhe
2. Modelet e Vlerës në Risk të portofolit

Modelet e vlerësimit të kreditit mund ti ndajmë në 3 përfaqëse kryesore:

- a- Modelet e strukturuar “brezit të parë”
- b- Modelet e strukturuar “të brezit të dytë”
- c- Modelet me formë të reduktuar

a- Modelet e strukturuar “brezit të parë”: teoria e Merton-it : Kategoria e parë e modeleve të riskut të kreditit janë të vetme që janë mbështetur mbi teorinë origjinale zhvilluar nga Merton (1974)⁸⁸ duke përdorur parimet themelore të vlerësimit të opsioneve (Black dhe Scholes, 1973)⁸⁹. Në këtë kuadër procesi i mospagimit drejtohet nga vlera e aseteve të një kompanie dhe risku i dështimit të një firme është gjithashtu i lidhur në mënyrë të dukshme me ndryshueshmërinë e vlerës së aseteve të firmës.

⁸³ Fridson, Martin S., Christopher M. Garman and Kathryn Okashima, 2000, “Recovery Rates: The Search for Meaning”, Merrill Lynch & Co., High Yield Strategy.

⁸⁴ Gupton, Greg M., Daniel Gates and Lea V. Carty, 2000, “Bank Loan Loss Given Default”, Moody’s Investors Service, Global Credit Research, November.

⁸⁵ Altman, Edward I., Brooks Brady, Andrea Resti and Andrea Sironi, 2004, “The Link between Default and Recovery Rates: Theory, Empirical Evidence and Implications”, NYU Salomon Center Working Paper Series # S-03-4, forthcoming, Journal of Business.

⁸⁶ Hu, Yen-Ting, and William Perraudin, 2002, “The Dependence of Recovery Rates and Defaults”, Birkbeck College, mimeo, February.

⁸⁷ Hamilton, David T., Greg M. Gupton and Alexandra Berthault, 2001, “Default and Recovery Rates of Corporate Bond Issuers: 2000”, Moody’s Investors Service, February.

⁸⁸ Merton, Robert C., 1974, “On the Pricing of Corporate Debt: The Risk Structure of Interest Rates”, Journal of Finance, 2, 449-471.

⁸⁹ Black, Fischer and Myron Scholes, 1973, “The Pricing of Options and Corporate Liabilities”, Journal of Political Economics, May, 637-659.

Intuita themelore sipas modelit Merton, është relativisht e thjeshtë: “Mospagimi ndodh kur vlera e asetëve të një firme (vlera e tregut të firmës) është më e vogël se vlera e detyrimeve të saj”. Pagesa për borxhlinjtë deri në maturim të borxhit është më e vogël se të dyja vlerat: vlera nominale e borxhit dhe vlera e tregut të asetëve të firmës.

Përveç Mertonit (1974), modeli i brezit të parë kanë përfshirë dhe autorë të tjerë si Black dhe Cox (1976)⁹⁰, Geske (1977)⁹¹ dhe Vasicek (1984)⁹². Secili nga këto modele të trajtuar nga autorët më sipër përpiqen të përmirësojnë kuadrin origjinal e sjellë nga Merton duke hequr disa supozime jorealiste.

Black dhe Cox (1976) hodhën idenë e mundësisë për struktura më komplekse të kapitalit me një borxh të mirë-administruar. Geske (1977) hodhi idenë e borxhit interes-pagues; Vasicek (1984) nxori dallimin midis detyrimeve afatshkurtra e atyre afatgjata dhe ndikimin e tyre në riskun total të kreditit.

Nën këto modele të gjithë elementët përbërës të riskut, janë në funksion të karakteristikave funksionale të firmës: të nivelit të asetëve, riskut të biznesit dhe riskut financiar. Norma e rikuperimit është një variabël endogjen, ashtu si edhe fitimi i kreditorit është një funksion i vlerës së mbetur të asetëve të kompanisë që ka vështirësi në pagesa.

Më saktësisht në kuadrin teorik trajtuar prej Merton probabiliteti i dështimit dhe norma e rikuperimit kanë lidhje inverse me njëra-tjetrën. P.sh n.q.s vlera e firmës rritet, atëherë probabiliteti i dështimit tenton të ulet ndërkohë që norma e pritshme e rikuperimit tenton të rritet. Në anën tjetër nëse borxhi rritet, probabiliteti i tij i dështimit rritet ndërkohë që norma e rikuperimit ulet. Në këtë model, mospagimi ndodh kur asetet e firmës shkojnë përkrah përfaqësimit nga shuma totale e detyrimeve afatshkurtra dhe gjysma e sasisë së detyrimeve afatgjata.

Më në fund nëse paqëndrueshmëria e asetëve të një firme rritet, probabiliteti i dështimit rritet ndërkohë që norma e rikuperimit ulet derisa asetet e mundshme të jenë mjaft të ulta për nivelet e detyrimeve. Megjithë linjën që ndoqi Merton në vlerësimin e riskut të kreditit, përsëri ky model nuk ka qënë shumë i suksesshëm në praktikë. Kjo mungesë e suksesit nga pikëpamja praktike ka ardhur për disa arsye:

Së pari: sipas modelit të Merton vihet re një situatë mospagimi të firmës vetëm në maturim të borxhit, një skenar i cili është në kundërshtim me realitetin, pasi risku që vjen si pasojë e mospërmbyesjes së detyrimit të pagesës, mund të ndodhë gjatë gjithë jetës jo vetëm në maturim.

Së dyti: modeli që të përdoret në firmat me strukturë borxhi komplekse, duke përdorur me shumë se një klasë të veçantë borxhi, duhet që të specifikohen qartë prioritetet e çdo klase borxhi të krijuar, në mënyrë që të përshtaten metodat me adekuatë në minimizimin e riskut në baze të strukturës përkatëse të borxhit.

⁹⁰ Black, Fischer and John C. Cox, 1976, “Valuing Corporate Securities: Some Effects of Bond Indenture Provisions”, *Journal of Finance*, 31, 351-367.

⁹¹ Geske, Robert, 1977, “The Valuation of Corporate Liabilities as Compound Options”, *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 12, 541-552.

⁹² Vasicek, Oldrich A., 1984, *Credit Valuation*, KMV Corporation, March.

Së treti: ky model supozon që sipas rregullave të prioritetit absolut që borxhet do të likuidohen në varësi të një renditje sipas afatit të maturimit. Mirëpo evidencat empirike, të tilla si të Frank dhe Toros (1994)⁹³, tregojnë që shpesh rregullat e kriterit absolut janë cënuar. Për më tepër përdorimi i shpërndarjes lognormale në modelin baze të Mertonit tenton të zmadhojë normat e kthimit në ngjarjet e dështimit.

b- Modelet e strukturuar të brezit të dytë

Në përgjigje të këtyre vështirësive dhe disavantazheve të mesipërme, një përjasje tjetër është zhvilluar, e cila vazhdon të adoptojë kornizën origjinale të Merton derisa procesi i dështimit të jetë strukturuar siç duhet, por në të njëjtën kohë ai heq një nga supozimet joreale të modelit të Mertonit; atë që “dështimi mund të ndodhe vetëm në maturimin e borxhit kur asetet e firmes nuk janë të mjaftueshme për të mbuluar detyrimet mbi borxhet”. Në vend të tij, supozohet që dështimi mund të ndodhë në çdo kohë midis emëtimit dhe maturimit të borxhit. Këto modele janë zhvilluar nga shumë autorë si Kim, Ramaswamy dhe Sundaresan (1993), Hull dhe White (1995), Nielsen, Saà-Requejo, dhe Santa Clara (1993), Longstaff dhe Schwartz (1995).

Në këto modele norma e rikuperimit (kthimit) në ngjarjen e dështimit është një variabël ekzogjene dhe i pavarur nga vlera e aseteve të firmës. Përgjithësisht është përkufizuar si një normë fikse të vlerës së borxhit të mbetur i cili është i pavarur nga probabiliteti i dështimit. Po ti referohemi Longstaff dhe Schwartz (1995)⁹⁴ ato argumentuan se duke parë historinë e normave të dështimit dhe të rikuperimit për klasa të ndryshme borxhi të firmave të krahasueshme mund të bëhen vlerësime të besueshme për normën e rikuperimit. Në modelin e tyre, ato gjetën që ekziston një lidhje midis normave të interesit dhe normës së dështimit.

Megjithë përmirësimet që iu bënë modelit origjinal të Mertonit, modelet e strukturuar të brezit të dytë karakterizohen nga 2 mangësi kryesore të cilët përfaqësojnë arsyet kryesore përmes performancës së tyre empirike.

Së pari, ato akoma kërkojnë të bëjnë vlerësime për parametrat e vlerës së aseteve të firmës, të paobservueshëm. Me të vërtetë, ndryshe nga çmimi i aksioneve në formulën e Black dhe Scholes për vlerësimin e opsioneve të kapitalit të vet, vlera aktuale e tregut të firmës nuk është lehtësisht e observueshme.

Së dyti, modelet e strukturuar nuk mund të adoptohen lehtë me ndryshimet në klasifikimin e kreditit që ndodhin pothuaj shpesh për borxhet e një korporate riskioze.

c- Modelet e reduktuara

Në përpjekje për të tejkaluar të metat dhe problemet e vërejtura në modelet e strukturuar morën zhvillim modelet e reduktuara. këto modele u mbështetën nga shumë autorë si

⁹³ Franks, Julian, and Walter Torous, 1994, “A Comparison of Financial Restructuring in Distressed Exchanges and Chapter 11 Reorganizations”, *Journal of Financial Economics*, 35, 349-370.

⁹⁴ Longstaff, Francis A. and Eduardo S. Schwartz, “A Simple Approach to Valuing Risky Fixed and Floating Rate Debt”, *Journal of Finance*, Vol. 50, No. 3, (July 1995), pp. 789-819.

Litterman dhe Iben (1991)⁹⁵, Madan dhe Unal (1995)⁹⁶, Jarroë dhe Turnbull(1995)⁹⁷, Jarroë, Lando dhe Turnbull (1997)⁹⁸, Lando (1998)⁹⁹, Duffie dhe Singleton (1999)¹⁰⁰.

Ndryshe nga modelet e strukturuar, modelet e reduktuara nuk e kushtëzojnë dështimin në vlerën e firmës, dhe parametrat lidhur me vlerën e firmës nevojiten të vlerësohen që të implementohen. Përveç kësaj modelet e formës së reduktuar përdorin supozime të jashtme në lidhje me probabilitetin e dështimit dhe për normën e rikuperimit. Këto variabla janë modeluar në mënyrë të pavarur nga veçoritë e strukturuar të firmës, paqëndrueshmëria dhe përdorimi i levave të aseteve.

Modelet e reduktuara ndryshojnë rrënjësisht nga modelet tipike të strukturuar në shkallën e parashikimit të dështimit deri sa ato të mund të parashikojnë situata të rastit. Një model tipik i formës së reduktuar supozon që një variabël ekzogjen i rastit çon në dështim dhe probabiliteti i dështimit përgjatë intervalit është në çdo kohë jozero. Dështimi ndodh kur variabli i nënshtrohet një ndryshimi të dallueshëm në nivelin e saj. Këto modele e trajtojnë dështimin si ngjarje të paparashikueshme. Në momentin kur një ndryshim i caktuar ndodh nuk mund parashikohet me informacionin disponibël në ditët e sotme.

Rrjedhimisht, ky studim synon të analizojë pikërisht këtë lidhje midis riskut të kredisë dhe performancës së sektorit bankar shqiptar.

2.9 PROÇESI DHE ANALIZA E KREDITIMIT

Analiza e kreditimit është procesi i vlerësimit të riskut si matje e aftësisë së kredimarrësit për të paguar në kohë kredinë. Brenda analizës së kreditit ose procesit të vlerësimit analistët gjithashtu konsiderojnë rikthime të shumave në rast dështimi të mospagimit dhe vlerësojnë kolateralin mbështetës dhe mjete të tjera mbështetëse në të cilat mbështetet vendimi final për të zhvilluar me tej mardhëniet me kreditorët.

Vlerësimi i kreditimit nuk është një shkencë ekzakthe. Industria bankare ka zhvilluar një sërë metodash për të ndihmuar strukturimin e procesit të kreditimit dhe të përmirësojë rezultatet financiare dhe përfitueshmërinë. Disa metoda përfshijnë kartat e pikëzimit të brendshëm, klasifikimi i kredimarrësve, analizat e flukseve të parave, modelet kompjuterike të ndjeshmërisë, vlerësimi i jashtëm etj. Cfarëdo lloj metode që është përdorur, analiza e kreditimit duhet të balancojë gjithë informacionin e nevojshëm dhe të

⁹⁵ Litterman, Robert and T. Iben, 1991, "Corporate Bond Valuation and the Term Structure of Credit Spreads", *Financial Analysts Journal*, Spring, 52-64.

⁹⁶ Madan, Dileep, and Haluk Unal, 1995, "Pricing the Risks of Default", *University of Maryland Working Paper*.

⁹⁷ Jarrow, Robert A. and Stuart M. Turnbull, 1995, "Pricing Derivatives on Financial Securities Subject to Credit Risk", *Journal of Finance* 50, 53-86.

⁹⁸ Jarrow, Robert A., David Lando, Stuart M. Turnbull, 1997, "A Markov Model for the Term Structure of Credit Risk Spreads", *Review of Financial Studies*, 10, 481-523.

⁹⁹ Lando, David, 1998, "On Cox Processes and Credit Risky Securities", *Review of Derivatives Research*, 2, 99-120.

¹⁰⁰ Duffie, Darrell and Kenneth J. Singleton, 1999, "Modeling the Term Structures of Defaultable Bonds", *Review of Financial Studies*, 12, 687-720.

shpërndajë një opinion i bazuar në arsye të gjithë riskut që e shoqëron një kredi të veçantë.

Hapat që zakonisht ndiqen në praktikë në procesin e kreditimit janë:

I. Identifikimi i mundësisë për kredi

Oficeri i kredisë ose shërbimi i klientelës kontakton me të gjithë huamarrësit potencialë. Në shumë banka puna kryesore e oficerëve të kredisë është edhe marketingu nëpërmjet të cilit bëhet e mundur gjetja e mundësive të reja të biznesit dhe vlerësimi i tyre. Në praktikën e bankave shqiptare janë shumë klientë që u drejtohen bankave kryesisht për të përfituar një mundësi kreditimi. Ajo çka është e rëndësishme në këtë fazë është informimi sa më i mirë i klientëve mbi produktet që u përshtaten më shumë nevojave të tyre.

II. Vlerësimi i huamarrësit të mundshëm

Pas identifikimit të mundësisë, oficeri i kredisë mbledh gjithë informacionin e duhur prej huamarrësit në lidhje me llogaritë e brendshme bankare dhe performancën e tyre, për bilancet financiare historike dhe aktualet, vlerësimet e jashtme të huamarrësit prej agjencive të vlerësimit, informacionet e kompanisë në web dhe broshura si edhe informacione të ndryshme në mënyrë që të realizohet një vlerësim sa më i mirë i huamarrësve të mundshëm.

Përveç këtyre në këtë fazë duhet të merret parasysh dhe monitorimi i risqeve të ndryshme që e shoqërojnë vlerësimin e kredisë. Duhet bërë një analizë e hollësishme mbi riskun e biznesit, atë financiarë si edhe riskun strukturor.

Në këtë fazë të procesit të kreditimit ndihet edhe roli këshillmor i oficerit të kredisë në lidhje me kushtet e kredisë, sasisë së kredituar, interesit, kolateralit të vendosur si garanci, afati i maturimit, komisionet e penalitete të kontratës si edhe detaje të tjera të kontratës së kredisë.

III. Marrja e Vendimit për Kreditin

Pasi shqyrtohen mundësitë dhe të gjithë elementët e mësipërm hapi tjetër shumë i rëndësishëm është ai i marrjes së vendimit për aprovim apo jo të shumës së kërkuar. Shpesh në të kaluarën por edhe në ditët e sotme mund të ndodhë që këtë vendim e merr vetë oficeri i kredisë ose ndryshe bankieri. Shpesh kjo paraqet edhe një konflikt interesi të dukshëm për vetë faktin se performanca e bankierit matet pikërisht nga numri dhe sasia e kredive të nënshkruara.

Një tjetër mënyrë për marrjen e një vendimi sa më të mirë dhe objektiv është ai që realizohet nga Komiteti i Kredisë (zakonisht për shuma të mëdha është e detyrueshme) duke përfshirë në vendimarrje analistë kredie të pavarur. Vetë funksionimi i Drejtorisë së Riskut është forma më efiçiente për një proces vendim-marrje të pavarur. Sektori i riskut të kredisë që është nën juridiksionin e Drejtorisë Qendrore, mat dhe vlerëson raportin e oficerit të kredisë, verifikon dokumentacionin si edhe vendos një hirëarki vlerësimi. Ky komitet jep pëlqimin në bazë të raporteve për huatë e dhëna.

IV. Disbursimi i Kredisë

Pas marrjes së vendimit përgatitet marrëveshja e huasë për nënshkrim. Kontrata e kredisë është një kontratë ligjore midis bankës dhe kredimarrësit që përfshin një përshkrim të

sipërmarrjes, si principali dhe interesi të mbetur dhe kalkulimi i tij, pagesa e kësteve , përdorimi i kolateralit, kushtet kufizuese nëse ka etj. Sapo kontratta është nënshkruar, fondet vendosen në dispozicion të kredimarrësit në llogarinë e tij pranë bankës ku ka aplikuar.

V. Monitorimi i Kredisë

Sapo kreditimi është nënshkruar dhe fondet vihen në dispozicion për kredimarrësin, banka vazhdon të monitorojë performancën financiare të kredimarrësit. Ekziston një variacion i konsiderueshëm në proceset e kreditimit me banka të ndryshme. Bankat më të vogla mund të centralizojnë aprovimin e kredive, analizat edhe funksionet administrative, ndërkohë që në veçanti bankat më të mëdha mund të delegojnë autoritetin tek bankierët në nivel dege ose kërkojnë që nëse kredia kalon një shumë të caktuar duhet shqyrtuar e miratuar nga komiteti i kreditimit.

Pavarësisht mënyrën se si veprohet objektivi bazë është t'i përgjigjet efektivisht kërkesave për kredi, të drejtojë me profesionalitet mardhëniet me konsumatorët në mënyrë profesionale, të japë shërbime me cilësi të lartë, të menaxhojë risqet si edhe të monitorojë në mënyrë të vazhdueshme procesin e kreditimit.

2.10 PROÇESI I MENAXHIMIT TË RISKUT TË KREDISË

Kredia bankare është një borxh, e cila përfshin rishpërndarjen e aseteve financiare midis huamarrësit dhe huadhënësit. Zakonisht kredia bankare i referohet gjerësisht huamarrësit që përfiton një sasi të caktuar parash nga huadhënësi, duke paguar përveç pjesës së principalit edhe një shumë të caktuar interesi sipas kontratës 2 palëshe. Risku që shoqëron huanë bankare quhet risku i kreditit, një nga risqet që kërkon një vëmendje të veçantë.

Risku i kreditit ndoshta është risku më i rëndësishëm në termat e madhësisë së humbjeve potenciale. Ai vetë mund të ndahet (klasifikohet) në 3 risqe kryesore :

- risku i dështimit
- risku i ekspozimit
- risku i rivendosjes

Meqë kredia është në qendër të vëmendjes për çdo bankë, atëhere dhe vetë fokusi i riskut të bankave është vetë drejtimi i riskut të kreditit. Ai aplikohet si në kredinë bankare ashtu edhe në portofolin e investimeve. Menaxhimi i riskut të kreditit përfshin procesin e vendimmarrjes; para se vendimi për kredinë të merret, përcjelljen e zotimeve të kreditit duke përfshirë të gjithë procesin e monitorimit dhe raportimit¹⁰¹.

Vendimi i kredisë është bazuar në të dhënat financiare dhe vlerësimin gjykues të tregut, të huamarrësit dhe aksionerët. Proçesi vazhdon nëpërmjet rishikimeve periodike të angazhimeve të komitetit të bankës ndaj konsumatorit. Përveç kësaj “sistemet paralajmëruese” sinjalizojnë përkeqësimin e gjëndjes së huamarrësit përpara se të ndodhë dështimi.

¹⁰¹ Joel Bessis (1998) *Risk Management in Banking*

Kreditë që janë të dështuara apo gati për t'u bërë të tilla kthehen në kredi me probleme (NKP). Termat e çdo norme dështimi përkufizohet nga çdo bankë. Zakonisht, kreditë kthehen në kredi me probleme nëse nuk kthehen për 3 muaj edhe pse është specifike sipas termave të kontratës. Norma e kredive me probleme (NKP) tregon përqindjen e kredive të dështuara në raport me kreditë totale. Ajo tregon se sa mirë është menaxhuar risku i kreditit nga vetë bankat. Kështu sa më i vogël të jetë ky raport aq me eficient është menaxhimi i riskut të kreditit.

- Matja e riskut të kreditit

Zakonisht, bankat parashikojnë nivelin mesatar të humbjeve të kreditit të bazuar në eksperiencat e mëparshme. Këto humbje i referohen:

1. Humbjeve të pritshme: përceptohen si kosto e biznesit ndërmarrë nga institucionet financiare.
2. Humbjeve të papritura: përfaqësojnë humbjet mbi nivelin e pritshëm, ku bankat parashikojnë të ndodhi kur e ardhmja nuk është e sigurtë se çfarë mund të ndodhë. Një pjesë e këtyre humbjeve të papritura mund të absorbohen me normat e interesit të rregulluar me riskun e kreditit edhe pse vetë tregu nuk do të mbështesë çmimet e duhura për të mbuluar të gjithë humbjet e papritura.
3. Humbja nga mospagimi: sasia e fondeve që banka mund të humbë kur huamarrësi nuk paguan në kohë kredinë e marrë.

Prandaj kapitali është i nevojshëm për të mbuluar rrezikun e humbjeve të tilla. Bankat stimulohen të minimizojnë kapitalin që ato mbajnë derisa kapitali i zvogëluar do të lirojë burimet ekonomike që mund të drejtohen drejt investimeve fitimprurese. Në të kundërt, sa më pak kapital që mban një bankë, aq më e madhe është mundësia që ajo nuk do të jetë në gjendje të përmbushë detyrimet e veta të borxhit, dmth se humbjet në një vit të caktuar nuk do të mbulohen nga fitimi plus kapitali në dispozicion, dhe se bankat do të bëhen insolvente.

Kështu që bankat duhet të bejnë shumë kujdes që të balancojnë rreziqet dhe përfitimet e mbajtjes së kapitalit të nevojshëm. Një numër përqasjesh ekzistojnë për faktin se sa kapital duhet të mbajë një bankë. Përmes përqasjes së Vlerësimit të Brendshëm, komiteti i Bazelit ka planifikuar të zhvillojë një kuadër, i cili është i besueshëm, dhe me praktika të shëndosha për menaxhimin e riskut. Bankat kanë përdorur për një kohë të gjatë sisteme të brendshme të vlerësimit për të vlerësuar nivele të ndryshme risqesh¹⁰².

Risku kryesor me të cilën përballen bankat është risku i kredisë i cili përkufizohet si: "Potenciali që një debitor do të dështojë në përmbushjen e detyrimeve të tij (principal, interesa, komisione etj), në kohë apo në përputhje të plotë sipas termave të kontraktuara të kredisë"¹⁰³.

Bankave ju kërkohet me ligj të mirëmbajnë llogarinë e Rezervave të Humbjes së Kredisë për të mbuluar humbjen që mund t'i shkaktohet nga kreditë me probleme. Risku i kredisë lind nga potenciali që një debitori ose i mungon dëshira për të paguar detyrimin e tij ose aftësia e tij për të paguar detyrimin është përkeqësuar duke rezultuar në një humbje

¹⁰² Internal Rating-Based Approach, <http://www.bis.org>, Accessed on 13.03.09

¹⁰³ Orfea Odhuci, *Advanced Bank Management* 2009

ekonomike për bankën. Humbja mund të jetë e gjithë shuma e kredisë ose shuma pjesore e kredisë dhënë kredimarrësit.

Humbja mund të rezultojë edhe nga një reduktim i vlerës së portofolit si rezultat i përkeqësimit aktual apo të përceptuar të cilësisë. Risku real nga krediti është devijimi i performancës së portofolit nga vlera e pritur. Risku i kredisë është edhe risku i përkeqësimit të pozicionit financiar të emëtuesit të letrës me vlerë (aksionet, obligacionet).

Risku i kredisë vjen nga marrëveshjet e kredisë së një banke me individët, korporatat, institucionet financiare apo shtetit. Për pjesën më të madhe të bankave kreditë janë burimi më i madh dhe më i dukshëm i riskut të kredisë, sidomos risku i kredisë rrjedh nga aktivitete të tjera bankare: nga zërat në bilanc dhe nga zërat jashtë bilancit.

Banka duhet të konsiderojë vazhdimisht lidhjen ndërmjet riskut të kredisë dhe risqeve të tjera. Ajo në çdo kohë duhet të identifikojë, të matë, të monitorojë dhe të kontrollojë riskun e kredisë që lidhet me aktivitetet e saj (për të gjithë portofolin, transaksionet dhe kreditë individuale), si edhe të caktojë mjaftueshmërinë e kapitalit kundrejt këtij risku dhe nëse është mjaftueshmërisht i kompesuar.

Objektivi kryesor i Menaxhimit të Riskut të Kredisë është të maksimizojë normën e kthimit të rregulluar nga risku duke mbajtur një nivel të pranueshëm të ekspozimit ndaj riskut të kredisë.

- Komponentët e menaxhimit të riskut të kredisë.

Menaxhimi efektiv i riskut të kredisë është thelbësor për suksesin afatgjatë për çdo institucion bankar. Ekspozimi ndaj këtij risku vazhdon të jetë burimi i problemeve në bankat në mbarë botën. Mbikëqyrësit e tyre duhet të jenë në gjëndje të nxjerrin leksione të vlefshme nga eksperiencia e shkuar në mënyrë që të jenë të gatshëm të marrin masa për çdo të papritur.

Pavarësisht se praktikat e menaxhimit të riskut të kredisë mund të ndryshojnë midis bankave në varësi të natyrës, kompleksitetit të aktivitetit të kredisë etj, struktura e menaxhimit të riskut të kredisë do të jetë e ngjashme. Komponentët kryesorë të menaxhimit të riskut të kredisë mund të grupohen si më poshtë:

- a) Bordi dhe menaxhimi i lartë
- b) Struktura Organizative
- c) Sistemet dhe procedurat për identifikimin, pranimin, matjen dhe kontrollin e risqeve

• Bordi dhe menaxhimi i lartë

Është përgjegjësia e bordit të bankës të aprovojë strategjitë dhe politikat kryesore në lidhje me riskun e kreditit dhe menaxhimin sa më mirë të tij, e cila duhet të bazohet në strategjinë bazë të vetë bankës. Strategjia duhet të rishikohet nga bordi të paktën një herë në vit. Politikat e strategjitë në lidhje me të duhet të:

- a) Përshkruajnë tolerancën e përgjithshme të bankës ndaj riskut të kreditit
- b) Sigurojnë që ekspozimi i përgjithshëm i riskut të kredisë mbahet në nivele të kujdesshme dhe në përputhje me kërkesat për kapital.

- c) Sigurojnë që menaxhimi i lartë si për individët përgjegjës për menaxhimin e riskut të kredisë, zotërojnë aftësitë dhe njohuritë e nevojshme për të kryer në mënyre të sukseshme funksionet bazë të menaxhimit të riskut.

Qëllimi primar i strategjisë së kredisë së një banke është të përcaktojë dëshirën për risk të bankës. Pasi përcaktohet niveli i pranimin të riskut banka zhvillon plane për të optimizuar kthimin e saj duke mbajtur nivelin e riskut të kreditit brenda niveleve të paracaktuara. Strategjia e riskut të kredisë duhet të shpjegojë:

- a) Planet e bankës për të dhënë kredi bazuar në segmentimin e klientëve të ndryshëm, produktet, sektorët e ekonomisë, vendodhjen gjeografike, monedhën dhe afatet e kredive.
- b) Tregun e synuar, nivelin e preferuar të diversifikimit të portofolit si edhe të përqëndrimit në tregun e kredive.
- c) Strategjinë e çmimeve, me të cilat vërtetohet edhe pozicioni konkurrues i vetë bankës në tregun e produkteve dhe shërbimeve bankare.

Strategjia duhet të marrë në konsideratë në mënyrë të vazhdueshme ciklet ekonomike të një vendi dhe ti adaptojë në përputhje me përbërjen dhe cilësinë e portofolit të kredisë. Nga ana tjetër strategjia duhet të jetë sa më e qëndrueshme në terma afatgjata.

Menaxhimi i lartë krijon dhe zhvillon politikat dhe procedurat për administrimin e kredive dhe merr aprovimin për to nga bordi i drejtorëve dhe është përgjegjës për implementimin sa më efektiv të tyre. Politikat dhe procedurat duhet të jenë të qarta dhe të komunikohen në të gjitha nivelet hierarkike si edhe shërbejnë si guidë për stafin mbi tipet e kredidhënies duke përfshirë korporatat, SME, konsumatorët, agrobiznesin etj.

Qëllimet e politikave të kreditimit janë:

- të organizojnë dhe të implementojnë procesin e vendim marrjes së kredisë
- të promovojnë në mënyre sa më aktive një kulturë ndjeshmërie ndaj riskut tek banka dhe punonjësit.
- të identifikojnë dhe të emërojnë autoritetet për implementimin e manualit të riskut të kredisë
- të përcaktojnë metoda të përshtatshme për menaxhimin e riskut të kredisë
- të themelojnë një sistem me cilësi të mira, për menaxhimin e riskut të kredisë nga aktivitetet të jetë në përputhje me objektivat e bankës.

• **Struktura organizative**

Struktura organizative duhet të jetë në përputhje me madhësinë e bankës, kompleksitetin dhe diversifikimit të aktiviteteve të saj. Struktura mbështet ekzekutimin e duhur të menaxhimit të riskut të kredisë dhe proceset e kontrollit. Çdo bankë, krijon Komitetin e Menaxhimit të Riskut të Kredisë, që është përgjegjës për implementimin e politikave dhe procedurave të aprovuara nga bordi i lartë, krijimin e niveleve të pranueshme të riskut të kreditit që përballen banka.

Monitoron riskun e kredisë, rekomandon bordin për politika të qarta mbi standartet, vendos përgjegjësitë dhe fuqitë e niveleve aprovuese mbi ekspozimet e kredisë, standartet për kolaterale, mekanizmat e rishikimit të kredive, përqëndrimin e riskut, monitorimin

dhe vlerësimin e tij, çmimet e kredive, masën e provigjioneve, rregullat dhe përputhshmerinë me ligjet në fuqi.

Bankat duhet të krijojnë Departamentin e Menaxhimit të Riskut të Kredisë, i cili siguron që risku i ndermarrë është brenda kufijve të miratuara nga Komiteti i menaxhimit të riskut, siguron që linja e biznesit është në përputhje me parametrat e riskut. Janë përgjegjes për sigurimin e provigjioneve të mjaftueshme.

- **Sistemet dhe procedurat**

Sistemet edhe procedurat duhet të venë theksin në :

- 1- Analizat e kredive
- 2- Vlerësimin e kolateralit
- 3- Vendimin e dhënies së kredisë
- 4- Sistemi i analizës pas aprovimit
- 5- Mbikqyrja

Bankat përdorin forma të ndryshme të organizimit për funksionin e kredidhënies. Thelbi i çështjes është kontrolli i vazhdueshëm nga oficerët e kredisë të risqeve të përfituara prej tyre. Analiza në këtë drejtim përfshin:

1. Analizat përkatëse periodike të pasqyrave financiare
2. Rivlerësimin e kolateralit dhe aktualitetin e vlerësimeve
3. Vizitat në objektin e kredisë së kredimarrësit dhe në zonat e tij të prodhimit
4. Kontrollin e kujdesshme të gjendjes së aktivitetit të kredimarrësit

Origjinimi i kredisë: Bankat duhet të operojnë gjithmonë brenda kritereve të mirë përcaktuara si për kreditë e reja ashtu edhe ato ekzistuese. Ato duhet të jepen në përputhje me strategjinë dhe brenda tregjeve të synuara. Banka duhet të sigurohet që kredia është përdorur sipas qëllimit të financimit të kredimarrësit. Ajo nuk duhet të mbështetet vetëm tek kolaterali për dhënien e kredisë, por fokusi primar duhet të jetë aftësia për të paguar dhe reputacioni i klientit në treg.

Banka do të jetë në gjëndje të minimizojë sa më shumë riskun nëpërmjet procesit të diversifikimit (kredi për biznese të industrive të ndryshme ose kredimarrësve në vendodhje të ndryshme), por nuk mund të eliminohet totalisht sepse një pjesë e këtij risku shkaktohet nga faktorë që veprojnë sistematikisht në të gjithë ekonominë (risku sistematik). Risku i kredisë mund të minimizohet edhe nëpërmjet analizave të kujdesshme të kredisë, analizës së riskut, kërkimi i kolateralit për të mbuluar kredinë, financimit të klientëve ekzistues për të shmangur zgjedhjet negative që do të çonin në rritjen më tej të këtij risku.

Vendosja e limiteve: Një element i rëndësishëm në menaxhimin e riskut është krijimi i limiteve të ekspozimit për një kredimarrës dhe për grupin e klientëve të lidhur. Madhësia e limiteve duhet të bazohet në forcën e kredisë së kredimarrësit, kushtet ekonomike dhe toleranca ndaj riskut. Limite vendosen për produkte, aktivitete të

ndryshme, për industri specifike, sektorë të ekonomisë, apo për rajone gjeografike për të shmangur përqëndrimin e riskut.

Vlerësimi i riskut të brendshëm: Vlerësimi i riskut të kredisë¹⁰⁴ është një përmbledhje e treguesve të një ekspozimi kredie individuale ndaj bankës. Një sistem vlerësimi i brendshëm i kategorizon të gjitha kreditë në klasa të ndryshme bazuar në treguesit e cilësisë së kredisë. Një vlerësim i mirë i strukturuar i kredisë shërben si mjet i rëndësishëm për të monitoruar dhe kontrolluar riskun e kredive individuale, portofolin e kredisë së bankës, afatet dhe çmimet e kredisë, frekuenca e monitorimit, analiza e përkeqësimit të kredive dhe llogaritjen e saktë të provigjoneve të ardhshme të kredive.

Normalisht të gjitha ekspozimeve duhet t'u caktohet një vlerësim risku. Por është shumë e kushtueshme dhe e pamundur për bankat për ta ndjekur këtë procedurë. Vendimi për të vlerësuar kredi të caktuara mund të bazohet në faktorë si psh: shumën e ekspozimit apo linja e biznesit. Bankat sot përdorin gjerësisht edhe modelet e vlerësimit me pikë (score card) për kreditë konsumatore/ retail.

2.10.1 SISTEMET E MENAXHIMIT TË RISKUT TË KREDISË

Shumë studiues të tillë si Chijoriga (1997)¹⁰⁵, Santomera (1997), Brown Bridge dhe Harvey (1998)¹⁰⁶ kanë studiuar arsyet që kanë çuar ndër vite në problemet me bankat si edhe kanë identifikuar faktorë të shumtë që i shkaktojnë këto probleme. Problemet që vijnë kryesisht nga dobësitë në menaxhimin e riskut të kredisë kanë qenë identifikuar si arsyet kryesore që çojnë në vështirësi për bankat deri në falimentime të tyre.

Duke qenë se format e huasë përbëjnë pjesën dërmuese të aktivitetit kreditues të një banke (Kitwa, 1996)¹⁰⁷, atëherë një përkeqësim sado i vogël i treguesit të cilësisë së portofolit të kredive do të çojë në vështirësi serioze për bankat.

Ky problem vazhdon të jetë më shumë ekzistent atëherë kur politikat dhe strategjitë për menaxhimin e këtij risku ose nuk ekzistojnë ose janë të dobta dhe të papërfunduara. Brown Bridge (1998) ka vërejtur që këto probleme në stadin e tyre akut në vëndet në zhvillim. Menaxhimi i riskut të kredisë është me rëndësi jetike për matjen dhe optimizimin e përfitueshmërisë së bankave.

Suksesi afatgjatë i çdo institucioni bankar varet shumë nga sistemi efektiv që siguron shlyerjen e kredive nga huamarrësi, duke zvogëluar kështu nivelin e humbjeve që vijnë si pasojë e kredive të pashlyera në kohë, Basel (1999). Një sistem efektiv të menaxhimit të rrezikut të kredisë përfshin një mjedis të përshtatshëm për një risk krediti; vepron nëpërmjet një administrimi shumë të përshtatshme të kredisë duke përfshirë:

¹⁰⁴ Credit Risk Rating Page 8

¹⁰⁵ Chijoriga M. M. (1997). *An Application of Credit Scoring and Financial Distress prediction Models to commercial Bank Lending: The case of Tanzania*. Ph.D Dissertation

¹⁰⁶ Brownbridge, M., and C. Harvey (1998) *Banking in Africa: the Impact of Financial Sector Reform since Independence*, James Currey, Oxford, Africa World Press, Trenton, E.A.E.P., Nairobi, and Fountain Publishers, Kampala

¹⁰⁷ Kitua . D. Y. (1996). *Application of multiple discriminant analysis in developing a commercial banks loan classification model and assessment of significance of contributing variables: a case of National Banking of Commerce*. MBA Thesis, UDSM, Dar es Salaam.

monitorimin, përpunimin si edhe kontrollin periodike mbi rrezikun e kredisë (Greuning dhe Bratanovic 2003). Menaxhimi i lartë duhet të sigurohet që të gjitha udhëzimet dhe procedurat mbi menaxhimin e riskut të jenë bërë të njohura në të gjithë organizatën, nga ku të gjithë ata që janë të përfshirë në administrimin e këtij risku të jenë në gjëndje të kuptojnë se çfarë kërkohet nga secili prej tyre.

Një sistem i fortë i menaxhimit të rrezikut të kredisë (ku përfshijnë identifikimin e rrezikut, matjen, vlerësimin, monitorimin dhe kontrollin) përbën politikat dhe strategjitë (udhëzimet) të cilat përcaktojnë qartë kompetencat dhe dhënie e objekteve të kredisë bankare dhe mënyrën në të cilën portofoli i kredisë është menaxhuar, si kreditë janë vlerësuar, mbikëqyrur dhe mbledhur (Basel, 1999, Greuning dhe Bratanovic 2003, Pricewaterhouse, 1994).

Në shqyrtimin e kredive për aplikantët, të dyja teknikat si ato cilësore dhe sasore duhet të përdoren duke marrë në konsideratë si përparësitë ashtu edhe mangësitë e tyre. Ajo që duhet theksuar është që cilësitë e huamarrësve, të vlerësuara nëpërmjet modeleve cilësore mund të caktohet me numra duke krahasuar me shumën e vlerave të krahasuar me një vlerë të caktuar. Kjo teknikë është quajtur si “Pikezimi i Kreditit” (credit scoring) (Hefferman, 1996). Sistemet e rankimit nëse janë kuptimplotë, duhet të sinjalizojnë ndryshime në nivelin e pritur të humbjeve (Santomero, 1997). Chijoriga (1997) argumenton se modelet sasore bëjnë të mundur që në midis të tjerash, të vendosin numerikisht se cilët faktorë janë të rëndësishëm për të shpjeguar rrezikun e kreditit, duke vlerësuar shkallën relative të rëndësisë së faktorëve.

2.10.2 PARIMET E NJË MENAXHIMI EFEKTIV TË RISKUT TË KREDITIT

Edhe pse kreditimi i tregtisë përbën një linjë të mirë-formuar dhe të maturuar të biznesit të bankave, ajo vazhdon të paraqesë sfida të rëndësishme në lidhje me matjen efikase, monitorimin dhe kontrollin e ekspozimeve të rrezikut të kredisë që rrjedhin prej portofolit të kredisë. Çfarë është themelore për matjen efikase, drejtimin dhe kontrollin e rrezikut të ekspozimit të kredisë është krijimi i një kreditimi të shëndoshë dhe të kulturës të kredisë, e cila përfshin një sistem të plotë të një programi të menaxhimit të rrezikut të kreditit.

Hapat në vijim janë ato që janë konsideruar të jenë 9 parimet¹⁰⁸ e nevojshme dhe mjaft të rëndësishme për të kryer aktivitetet e huadhënies "të sigurta dhe të shëndosha", dhe për të siguruar për një program efektiv të menaxhimit të rrezikut të kredisë.

1. Rreziku i dëshirës apo etjes për kredi

Ngritja e një rreziku të përcaktuar mirë të dëshirës për risk përbën hapin e parë dhe mjaft të rëndësishëm drejt një programi të menaxhimit efektiv të rrezikut të kreditit.

2. Kriteri i nënshkrimit

Krijimi i kriterëve të njëjta e të mirë-përcaktuara për nënshkrimin e cila përfshin të dy tipet e faktorëve sasore (objektive) dhe cilësore (subjektive) dhe siguron themelet mbi

¹⁰⁸ *Principle Components of an Effective Lending & Credit Risk Management Program* © November 2011 Integrated Compliance Solutions, LLC, d/b/a ICS Risk Advisors James C. Lacovara, MS

të cilat institucioni mund të ndërtojë një portofol kredie të cilësisë në përputhje me dëshirën e saj ndaj rrezikut.

3. Analiza e Kreditit

Kryerja e një analize të plotë dhe të përshtatshme të rrezikut të kredisë në fazën e miratimit dhe gjatë gjithë jetës së një kredie është kritike për të siguruar që vendimet e kreditimit janë bërë sipas dëshirës së institucionit për risk dhe kriteret e nënshkrimit. Analiza duhet të përfshijë të dy faktorët e sasiore (objektiv) dhe cilësore (subjektive).

4. Metodologjia e Vlerësimit të Riskut të Kreditit

Miratimi i një metodologjie të qartë dhe konçize të vlerësimit të rrezikut të kreditit që përfshin në mënyrë të ngjashme si faktorë sasiorë (objektiv) dhe cilësore (subjektive), siguron për kategorizimin efektiv të rrezikut të kredisë të të gjithë portofolit të kredisë. Kjo është edhe baza mbi të cilën matja efektive, monitorimi dhe kontrolli i vlerësimit të rrezikut të ekspozimit të kredisë mund të ndërtohet.

5. Rishikimi i Kredisë

Në mënyrë që të sigurohet që kreditë e dhëna kanë qënë të vlerësuara drejt sipas riskut të tyre, duhet bërë një vlerësim periodik i çdo kredie të dhënë. Ky rishikim duhet të jetë i pavarur nga zona e kreditimit si edhe të kryhet në një kuadër të përshtatshëm (në drejtim të të dyjave si nr të kredive dhe të balancave apo shumave të papaguara) dhe të jenë sa më frekvente.

6. Menaxhimi/Monitorimi i kredive

Sapo një kredi lind apo krijohet atëhere lind risku i kredisë i cili duhet të monitorohet në mënyrë të përshtatshme dhe aktive gjatë gjithë jetës së tij. Pranimi dhe analiza e informacionit të azhurnuar financiar mbi huamarrësit dhe garantuesi (nëse ka), si dhe vlerësimi periodik i mbulimit të kolateralit, është çelësi për të siguruar se niveli i rrezikut të kredisë është i matur në mënyrë efektive, monitorohen dhe kontrollohen nga lindja deri në maturim.

7. Monitorimi dhe Raportimi i portofolit të Kredive

Një tjetër parim shumë i rëndësishëm që ndikon në menaxhimin efektiv të riskut është edhe procesi i vazhdueshëm i monitorimit të kredive nëpërmjet metodave efikase që përdorin bankat. Ajo gjithashtu kryen në mënyrë të vazhdueshme dhe raportimin e gjëndjeve aktuale të tyre në njësinë përkatëse që është zakonisht Drejtoria Qendrore e trajtimit dhe raportimit të kredive të dhëna.

8. Stres Test

Sapo portofoli i kredisë rritet në drejtim si të numrit dhe të shumëllojshmërisë, testimi i stresit mbi bazën e kredive mbi kredi dhe në nivelin e portofolit, bëhet gjithnjë e më e rëndësishme për të matur rrezikun e përgjithshëm të kreditit ekspozimin e natyrshme në të portofolit të kredisë dhe rritjet apo uljet potenciale për shkak të ndryshimeve në faktorët kyç (p.sh., normat e interesit, normat kapak, të ardhurat neto operative, etj.)

9. Krijimi i rezervave për humbjet potenciale

Një metodologji e përcaktimit të qartë për humbjen e kredisë në përputhje me udhëzimet dhe parimet e përgjithshme të Kontabilitetit është shumë e rëndësishme ndaj mbrojtjes së institucionit nga humbjet si pasojë e kredive të keqija.

Të gjithë komponentët e mësipërme duhet të përfshihen në një grup të plotë të politikave dhe procedurave që mbulojnë të gjitha aspektet e kreditimit të një programi të menaxhimit të rrezikut të kredisë. Ata duhet të azhurnohem në lidhje me praktikatat aktuale / proceset në baza të vazhdueshme.

2.10.3 MONITORIMI DHE KONTROLLI I RISKUT TË KREDISË

Monitorimi i riskut të kredisë i referohet monitorimit të vazhdueshëm të kredive individuale, duke përfshirë ekspozimet jashtë bilancit, të debitorëve si dhe gjithë portofolin e kredisë të bankës. Krijimi i një sistemi monitorimi kredie eficient dhe efektiv do të ndihmonte menaxhimin e lartë të monitoronte cilësinë e portofolit total të kredisë dhe trendit të tij. Politikat sigurojnë informacion në lidhje me persona përgjegjës, frekuencën e monitorimit, ekzaminimin periodik të kolateralit, identifikimi i kredive të përkeqësuar.

Auditimi i brendshëm, vepron në mënyrë të pavarur dhe siguron që udhëzuesi i menaxhimit të riskut të kreditit është subjekt i rishikimeve të plota dhe efektive. Auditimi i brendshëm e siguron komitetin e auditit që kontrollet e brendshme dhe praktikatat e riskut të kreditit janë të duhurat dhe të mjaftueshme për tipin dhe kompleksitetin e aktiviteteve risk marrëse.

Përveç auditimit të brendshëm rëndësi ka edhe procesi i rishikimit të riskut. Qëllimi është të vlerësojë procesin e administrimit të kredisë, vlerësimin e saktë të kredive dhe cilësinë e portofolit total të kredisë.

- **Komiteti i Bazelit**¹⁰⁹. Komiteti i Bazelit ka identifikuar fushat në të cilat bankat duhet të sigurojnë transparencë të plotë dhe korrektesë dhe ato janë :

- praktikatat dhe politikatat e kontabilitetit
- menaxhimi i riskut të kredisë
- cilësia e kredisë
- fitimet
- monitorimi i bankave në lidhje me transparencën e riskut të kredisë.

Bazeli II ka vendosur disa rregulla se sa duhet të jetë kapitali i institucioneve financiare për të mbuluar humbjet potenciale. Për matjen e riskut të kredisë janë propozuar dy opsione. E para është mënyra tradicionale e standartizuar, e dyta është baza e vlerësimit të brendshëm¹¹⁰(IBR) që do të sigurojë një strukturë të vetme nëpërmjet së cilës komponentët e riskut do të përkthehen në kërkesa minimale të kapitalit.

- **Kriza e riskut të kredisë 2007-2009**

¹⁰⁹ Basel Committee on Banking Supervision, Bank of International Settlements. 2008. Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision (<http://www.bis.org/publ/bcbs144.htm>)

¹¹⁰ Internal ratings based IRB approach

Kultura e kredidhënies në 5 vjeçarin e fundit në SHBA ka ndryshuar shumë. Shndërrimi i aktiveve në letra me vlerë ndryshoi mënyrën se si bankat rritën biznesin e kredidhënies. Më parë bankat grumbullonin depozita për të financuar një kredi të re po kjo nuk ishte metoda më e shpejtë dhe efiçiente për të fituar para. Bankat zbuluan se mund të rrisnin biznesin e tyre shumë shpejt në qoftë se i drejtoheshin tregjeve të kapitalit se sa duke grumbulluar depozita.

Kreditë hipotekore “Subprime”¹¹¹ përbënin më pak së 10% të të gjithë kredive hipotekore të dhëna deri në 2004 dhe gjatë 2005-2006 arritën pikun në 20%. Këto kredi hipotekore, për individët me histori të keqe kredie, me vlerësimin jo të mjaftueshëm të kredisë, ishin të preferueshme nga investitorët në tregjet dytësore sepse ofronin norma shumë të larta kthimi. Kështu gjithnjë e më shumë po rritej përqindja e parave të grumbulluara nga shitja e lirë të paketave të kredive “sub-prime”, në tregjet e kapitalit krahasuar me fondet e grumbulluara nga depozitat e klientëve. Bankat vepronin në mënyre të tillë sikur të kishin transferuar plotësisht riskun e tyre të kredisë.

Ato i kushtonin vëmendje sasisë së aktivitetit të kredidhënies sesa cilësisë së tij. Mbështetja në paketat e kredisë “sub-prime” dhe shitja e letrave me vlerë të siguruara nga këto kredi hipotekore në tregjet dytësore ishte bërthama e probleme të tyre, sepse ajo inkurajonte sjellje të shitjes jo të drejtë dhe standarte kredidhënie jo të forta apo të kujdesshme. Rritja dramatike e kredive problematike hipotekore e si rrjedhim humbja e vlerës së letrave me vlerë të garantuara me këto lloj kredish çoi në krizën e kredisë, krizë të pasurive të patundshme dhe krizë financiare.

Menaxhimi efektiv i riskut të kredisë është thelbësore për suksesin afatgjatë për çdo organizëm bankar. Ekspozimi ndaj këtij risku vazhdon të jetë burimi i problemeve në bankat në mbarë botën, mbikqyrësit e tyre duhet të jenë në gjendje të nxjerrin leksione të vlefshme nga eksperiencia e shkuar. Pavarësisht se praktikatat e menaxhimit të riskut të kredisë mund të ndryshojnë midis bankave, në varësi të natyrës, kompleksitetit të aktiviteteve të kredisë etj, struktura e menaxhimit të riskut të kredisë pak a shumë do të jetë e ngjashme.

Bankat me ecuri të mirë kudo në botë disiplinojnë aktivitetet e tyre të kredidhënies përmes proceseve dhe sistemeve, për të siguruar dhënien e kredive mbi baza të shëndosha dhe të kthyeshme, si edhe që fondet e bankës të investohen në një mënyrë sa më fitimprurëse. Vetë procesi i menaxhimit të riskut përfshin:

1. Aktivitetet e origjinimit dhe disbursimit, ku identifikohet lloji i biznesit dhe vlerësohet risku i kredisë.
2. Mbikqyrjen e kredimarrësit dhe përqëndrimin e portofolit në të cilën monitorohet risku.
3. Kthimin e kredive në kohën e duhur sipas kontratës
4. Analizën e riskut të kredive e cila presupozon një shqyrtim të hollësishëm që nga origjinimi i kredisë deri tek kthimi i saj.

¹¹¹ *Subprime lending (near-prime, non-prime, or second-chance lending) -Në financë do të thotë të dhënit kredi me risk shumë të lartë për individët.*

Këto katër hapa mbështeten nga politikat e bankës, procedurat, kontrollet dhe sistemi i menaxhimit të informacionit, i cili siguron bazën për procesin e menaxhimit të kredive .

Thelbi i çështjes është kontrolli i vazhdueshëm nga oficerët e kredisë të risqeve të përfituara prej tyre.

Për një konstatim të shpejtë të kredive me probleme dhe për t'i raportuar ato në nivelet përkatëse, bankat duhet të përdorin sisteme raportimi të informacionit si:

1. Kohën e maturimit--- afatshkurtër (deri në 1 vit), afatmesëm (1-5 vjet) dhe afatgjatë (mbi 5vjet)
2. Kreditë e pakthyera dhe shumën e interesit--- evidentohen kreditë që në stadin fillestar dhe të vonë të mospagimit të detyrimit mujor, ku përfshihen principalit me vonesë, interesi në vonesë dhe penalitetet.
3. Kohëvonesat në kthimin e borxheve--- jepet informacion i detajuar në lidhje me ditëvonesat e klientit për çdo facilitet (sipas standarteve kombëtare) dhe në nivel klienti (sipas standarteve të Basel II)
4. Ekspozime të tjera të klientëve për borxhet--- klienti mund të ketë disa ekspozime qoftë në të njëjtën bankë, gjithashtu edhe në bankat të ndryshme. Ketu merren parasysh gjithashtu edhe ekspozimet leasing që mund të ketë klienti.
5. Përtëritjen, shtrirjen dhe ristrukturimin e kredive--- për klientët në vështirësi financiare dhe që paraqesin vullnet të mirë për të paguar , megjithëse nuk kanë mundësitë ekonomike e financiare për të paguar borxhin e marrë pranë bankës, aplikohen lloje të ndryshme të ristrukturimit të këtij borxhi. Këto veprime ndërmerren me qëllimin e mirë për të ndihmuar klientin gjithashtu për të parandaluar rritjen e kredive të këqija.
6. Mënyrën e kthimit të interesave të kredive--- në kuadrin e lehtësimit të pagesës së detyrimit ndaj bankës, klientit i ofrohen alternativat e pagesës së interesave të kredisë. Interesa + principal mujor, interesa mujore + principale 3 mujor, interesa 3 mujor + principal mujor. Në kuadrin e ristrukturimit të borxhit ofrohen edhe periudha të mospagimit të interesit apo të principalit (Grace period)
7. Cilësinë e kredive sipas mënyrës së klasifikimit--- në bazë të ditëvonesave përkatëse kreditë klasifikohen (sipas standarteve kombëtare) në këto kategori:

1. Standarte (0 ditë vonesë)
2. Të pakthyera në afat (1 – 30 ditë vonesë)
3. Në ndjekje (31 – 90 ditë vonesë)
4. Nënstandarte (91 – 180 ditë vonesë)
5. Te dyshimta (181-360 ditë vonesë)
6. Të humbura (mbi 360 ditë vonesë)

Si rregull bazë para lëvrimin apo ristrukturimit, politikat bankare duhet t'i kërkojnë kredimarrësit të jetë i aftë të demostrojë aftësinë për të përmbushur detyrimet e tij ndaj bankës përmes një pale të tretë ose me burimet e veta. Në rast se gjëndja e kredimarrësit mund të përkeqësohet, bankës i duhet të kërkojë kthimin e kredisë ose përmirësimin e kushteve të saj.

Kjo është një fazë kyçe në procesin e administrimit të kredive ku kreditë që nuk janë identifikuar më parë si problematike, duhet të monitorohen, të ristrukturohen ose të likujdohen në bazë të politikave dhe procedurave bankare të hartuara. Nëse është i mundshëm kthimi i plotë, banka duhet të përpiqet të përmirësojë cilësinë e riskut me anë të ristrukturimit të borxheve të kredimarrësit dhe sigurimit të kolateralit shtesë për të mbështetur kredinë.

Nëse ndërpritet përkeqësimi, banka duhet të fillojë të ndërmarrë veprime rigoroze për të marrë interesin dhe principalin e pakthyer. Në këtë moment nevojitet që kredia të kalojë në fazën e vëzhgimit, ose të klasifikohet dhe të krijohen provigjione për të mbuluar humbjet e mundshme të kredive. Bankat në përgjithësi i humbasin paratë jo vetëm sepse nuk kontrollojnë si duhet kredimarrësit e tyre, por edhe sepse ato nuk arrijnë të kapin në kohë këto shenja paralajmëruese. Pjesa e suksesit të menaxhimit të riskut të kredive është kontroll i kujdesshëm paraprak.

Përveç mbikqyrjes së vazhdueshme të ushtruar nga oficerët e dhënies së kredive, është e nevojshme për menaxherët e bankës të krijojnë njësinë e analizës së brendshme të kredisë. Organizimi i kësaj njësie varet nga shtrirja dhe kompleksiteti i operacioneve të kredive në secilën bankë. Për të qenë efektiv, njësia e analizës së kredisë duhet:

1. Të jetë e pavarur nga dhënia dhe mbledhja e kredisë
2. T'i raportojë bordit drejtues ose menaxhimit të lartë, të cilët nuk janë përfshirë direkt në procesin e dhënies së kredive
3. Të ketë një program të analizës së kredisë
4. Të ketë një staf të mjaftueshëm dhe të kualifikuar për të arritur këtë program pune

Drejtimi i riskut është tërësia e proceseve me të cilat drejtuesit e bankës plotësojnë nevojat e mesipërme:

- duke identifikuar risqet kryesore dhe risqet anësore,
- duke matur në mënyrë të kuptueshme e konsistente riskun,
- duke kontrolluar riskun nëpërmjet zgjedhjes së risqeve që do të ulen dhe do të shtohen, nëpërmjet limiteve përkatëse për këto risqe si dhe
- duke vendosur procedura me të cilat sigurohet monitorimi i pozicioneve të risqeve të ndryshme që përballojnë bankat.

Objektivi final i drejtimit të riskut është të lehtësojë zbatimin e njëkohshëm të politikave si për riskun ashtu edhe për veprimtarinë bankare. Domosdoshmëria e një menaxhimi efektiv të riskut sa vjen e po bëhet më e evidente.

•**Praktikat klasike** të drejtimit të riskut konsistojnë në vendosjen e limiteve për riskun në nivele të tilla që përsëri banka të rezultojë me fitueshmëri.

•**Praktikat e sotme** konsistojnë në vendosjen e limiteve bazuar në matjet ekonomike të riskut, duke siguruar në të njëjtën kohë një performancë më të mirë të axhustuar me riskun.

Në të dyja rastet objektivi ngelet arritja e një raporti kompromisi ndërmjet riskut dhe kthimit, për çdo transaksion dhe për të gjithë portofolin bankar.

Vihen re diferenca të rëndësishme midis dy praktikave në zbatimet për matjen e riskut.

Proçeset në përbërje të drejtimit të riskut përfshijnë transaksionet, nënportofolet, linjat e biznesit si edhe gjithë portofolin e bankës. Ato shtrihen që nga përgatitja e vendimeve, marrja e vendimeve e deri tek proçesi i kontrollit.

Drejtimi i riskut kombinon proçeset nga poshtë-lartë e nga lartë-poshtë me proçeset horizontale.

Proçeset nga lartë-poshtë e nga poshtë-lartë janë të lidhura me dimensionin vertikal të drejtimit, nga drejtuesit kryesore deri tek transaksionet individuale dhe e kundërta. Proçeset horizontale janë proçese në nivel transaksioni individual, linjash biznesi, linjash produktesh dhe segmentesh tregu.

Proçeset nga lartë-poshtë fillojnë me objektivin global të bankës për të maksimizuar ardhurat si edhe mbajtjen nën kontroll dhe në limite të riskut, të konvertuara në sinjale për njësitë e biznesit. Këto sinjale përfshijnë objektivat për të ardhurat e limitet e riskut si edhe udhëzimet përkatëse për arritjen e tyre nga njësitë e biznesit. Në këtë mënyrë arrihet lidhja e objektivave globale të bankës me veprimtaritë bankare të çdo njësie e linje operacionale.

Ndërsa proçeset nga poshtë lartë fillojnë me raportimin e risqeve dhe me agregimin e tyre hallkë pas hallkë bashkë me konsolidimin e të ardhurave dhe vëllimet e transaksioneve. Nga njëra anë vendosja e objektivave dhe limiteve dhe nga ana tjetër raportimi dhe agregimi i risqeve dhe i të ardhurave u lejon dhe bën të mundur instancave më të larta të bankës të monitorojnë risqet në çdo nivel dhe për të gjithë bankën në tërësi.

Pra, drejtimi i riskut përfshin të gjitha hallkat e bankës sipas hierarkisë së tyre nga lartë poshtë, për të kthyer objektivat globale të bankës në objektiva (sinjale) për njësitë e biznesit dhe nga poshtë lart për të agreguar risqet e të ardhurat dhe për ti monitoruar ato. Agregimi i risqeve sipas hierarkisë bankare, midis të tjerave, shoqërohet edhe me një proçes shumë të rëndësishëm, ai i diversifikimit të riskut.

Duke u nisur nga poshtë lart risku diversifikohet, gjë që i lejon bankës që të marrë përsipër më shumë risk në nivel transaksioni, sepse agregimi i riskut diversifikon një fraksion të madh nga shuma e risqeve të transaksioneve individuale. Bankës i mbetet risk aq sa është risku pas diversifikimit të tij.

Efektet e diversifikimit duhet të jenë të matshme, përndryshe banka humbet lidhjet ndërmjet risqeve kryesore në nivel transaksioni dhe riskut të agreguar në majë të piramidës, që duhet të mbrohet nga kapitali i bankës.

Pra banka e di që risku i përgjithshëm në majë të piramidës, le të themi për dy risqe me nga një njësi secili në bazën e piramidës, është më i ulët se shuma algjebrike e dy risqeve, pra më i vogël se dy njësi. Vlerësimi i ndryshimit të shumës së risqeve në bazë të piramidës me totalin e riskut të agreguar në majë të saj është një problem i ndërlikuar, por që mund të përcaktohet me ndihmën e modeleve. Nga ana tjetër modelet standarde të alokimit të kapitalit janë një ndihmesë për të matur në mënyrë standarde efektet e diversifikimit të risqeve nëpër banka.

Drejtimi i risqeve përfshin edhe procese horizontale, ose siç quhen ndryshe transversale, për çdo nivel të tillë si linja biznesi, linja produktesh, segmente tregu etj.

2.11 MARRËVESHJET E BAZELIT

Komiteti i Bazelit për Mbikqyrjen Bankare është një organizëm për bashkëpunimin në fushën e mbikqyrjes botërore bankare me qëllim përmirësimin e kësaj mbikqyrje. Komiteti krijon mundësinë e shkëmbimit të informacionit ndërmjet autoriteteve mbikqyrëse të shteteve të ndryshme me qëllim nxitjen e një qëndrimi të përbashkët. Gjithashtu, komiteti publikon standarde dhe rregulla në fusha të caktuara të mbikqyrjes bankare nëse kjo shihet si e nevojshme. Komiteti i Bazelit për Mbikqyrjen bankare, ka ndërtuar disa parime dhe rregulla, të cilat bankat janë të detyruara ti zbatojnë gjatë veprimtarisë së tyre. Objektivi kryesor i Komitetit të Bazelit është të përmirësojë cilësinë e mbikëqyrjes bankare në mbarë botën, duke shkëmbyer informacionin për çështje të mbikëqyrjes kombëtare, metoda e teknika përmes të cilave synohen të arrihen një qëllim dhe promovim i përbashkët në tregun ndërbankar. Në të njëjtën kohë ky Komitet publikoi një sërë udhëzime e standarde për sektorin financiar, si psh standarde për mjaftueshmërinë e kapitalit, principet apo parimet themelore të mbikëqyrjes bankare dhe standartet e mbikëqyrjes bankare ndërkufitare.

- Bazel I

Standartet e para mbi mjaftueshmërinë e kapitalit u publikuan në vitin 1988 dhe njihen me emrin “Basel I”. Bazel I mund të përkufizohet si një grup rregullash ndërkombëtare bankare paraqitur nga Komiteti i Bazelit mbi mbikëqyrjen bankare, e cila përcakton kërkesat minimale të kapitalit të institucioneve financiare me qëllim minimizimin e riskut të kredisë. Kërkesa për kapitalizimin e bankave u krijua në vitin 1988, me marrëveshjen e kapitalizimit minimal të bankave të hartuar nga Komiteti i Bazelit, organ përfaqësues i bankave qëndrore të shteteve aderuese. Kjo marrëveshje përmban përkufizimin e parë dhe masën e parë standarde për kapitalin minimal të bankave të pranuar ndërkombëtarisht dhe në mënyrë të standartizuar.

Për rastin e bankave që operojnë në një shtet të BE detyrimi për kapitalin minimal rrjedh nga zbatimi i direktivës mbi sigurimet bankare dhe financiare.¹¹² Bankat që operojnë ndërkombëtarisht janë të detyruar të mbajnë një shumë minimale (8%) të kapitalit të mbajtur bazuar në 1% të aseteve të ponderuara me riskun. Bazel I hyri në fuqi që në vitin 1988 dhe u fokusua kryesisht vetëm në riskun e kreditit duke krijuar një sistem të klasifikimit të aseteve (0%, 20%, 50%, 100%);

¹¹² Direktiva nr 647 e bazel I/1989

Bazel I përbën një moment historik përse i përket harmonizimit në rang ndërkombëtar të kërkesave për kapitalin rregullator. Modeli i Bazel I përcaktoi dy standarte minimale për pranueshmerinë e kapitalit adekuat të kërkuar.

- Risku bazuar në raportin e kapitalit
- Aktivitet ndaj shumëfishit të kapitalit

Racionalja madhore e Bazel I ishte adresimi i lidhjes mes kapitalit të bankës dhe dështimit të saj sipas kërkesës standarte të kapitalit ndaj aktiveve. Me gjithë arritjet e përparësitë që pati implementimi i Bazel I, ai pati më së shumti dhe mjaft kritika. Një ndër kritikën themelore të Bazel I ishte për përfshirjen në kategori të njëjta të përbashkëta të gjithë llojeve të risqeve individuale, pa diferencuar llojin dhe cilësinë e huamarrësit. Gjithë huamarrësit e korporatave u futën në kategorinë 100% si ata me AAA dhe ata me B ose C. Një tjetër kritikë kishte të bënte me penalizimin që ai i bënte bankave të mira të mëdha dhe të qëndrueshme që kanë aftësi dhe teknikë të menaxhimit të riskut. Sipas tij, kërkonte të njëjtën % kapitali si për bankat e mëdha dhe të voglat.

- Bazel II

Me kalimin e kohës marrëveshja Bazel I provoi se ishte e pa përshtatshme për t'u përballur me sfidat e reja të avancimit të teknologjisë së komunikimit, produkteve financiare, tregjeve bankare dhe teknikave të menaxhimit të riskut (PAR-it, portofoli në risk). Për të bërë ballë këtyre problemeve të reja, marrëveshja u rishikua dhe kulmoi në një marrëveshje të re, të quajtur Bazel II.

Bazel II është i dyti i Marrëveshjes së Bazelit, i cili u botua në vitin 2004, dhe mbulon rekomandime për ligjet bankare dhe rregulloret e nxjerra nga Komiteti i Bazelit për Mbikëqyrjen Bankare, parime të cilat zëvendësuan dukshëm Bazel I. Bazel II paraqitet si një prej standardeve të Komitetit për rregullatorët bankarë për të kontrolluar vëllimin e kapitalit që bankat duhet të vënë mënjanë për të mbrojtur kundër rreziqeve të mundshme financiare dhe operacionale që bankat hasin¹¹³, nga ku hyri në fuqi në 01.01.2008.

Në bazë të Bazel II i cili kishte të bënte me ndërtimin e një strukture për menaxhimin e PAR-it (Portofoli në Risk), kreditë e këqija kategorizohen në disa mënyra në varësi të shkallës së problematikës që paraqesin.

Tipari bazë i Bazel II është se lidh mbikëqyrjen bankare me menaxhimin e riskut nga vetë bankat. Për shkak të kësaj lidhje, kuadri i ri jep nxitës të qartë dhe të fortë për bankat që të fuqizojnë sistemet e menaxhimit të riskut dhe të përdorin teknika dhe instrumenta modernë të menaxhimit të riskut. Krahësuar me Basel I, kuadri i ri njeh një gamë më të gjerë instrumentash zbutës të riskut dhe një nivel më të thellë të mbrojtjes që ata japin. Kjo përkthehet potencialisht në një clirim më të madh kapitali.

Marrëveshja e Bazel II u adoptua nga Parlamenti Europian në Shtator '05 dhe në 01.01.07 filloi faza testuese në Europë. Nga 01.01.08 e detyrueshme për të gjitha bankat e BE; në SHBA vetëm 20 bankat më të mëdha. Kjo marrëveshje ndryshe nga marrëveshja e Bazel I, rriti kërkesat për kapitalin minimal të bankave nga 8% në 12.5%, ku kërkesat minimale të kapitalit duhet të mbulonin humbjet e papritura për shkak të 3 risqeve më kryesore .

¹¹³ Bank for International Settlements, 2004

1. Riskut të kredisë.
2. Riskut të tregut.
3. Riskut Operacional

Figura nr 1: Shtyllat bazë të Bazel II

Struktura e Bazel II

Basel II përdor një strukturë të quajtur ‘3 shtylla’:

Shtylla 1: Minimumi i kapitalit të kërkuar - rregulla të reja për llogaritjen e kapitalit rregullator; Përfaqëson llogaritjet për kërkesat e kapitalit total minimal për tre komponentët kryesorë të riskut që përballet një bankë: risku i kreditimit, risku operacional, risku i tregut.

Raporti i kapitalit llogaritet duke patur parasysh konceptin e kapitalit rregullator dhe asetet e riskueshme. Raporti total i kapitalit nuk duhet të jetë më i ulët se 8%.

Secili prej risqeve llogaritet me metodë “të personalizuar”, që është e mjaftueshme dhe e përshtatshme për një bankë të caktuar.

Për vlerësimin e riskut të Kreditit, Bazel II ofron 3 metoda alternative (1 standarte dhe 2 bazuar në kuotimin e brendshëm të riskut). Bankat dhe mbikëqyrësit zgjedhin metodën më të përshtatshme për bankën e tyre, në varësi të nivelit të zhvillimit dhe sistemeve të kontrollit të brendshëm.

Shtylla 2: Procesi i rishikimit mbikqyrës - përcaktime të reja për autoritetin e mbikqyrjes; Shtylla 2 ka të bëjë me procedurat e mbikqyrjes. Mbikëqyrësit shpresojnë që bankat të kenë më shumë kapital se ai minimali i kërkuar (8%) dhe mund të kërkojnë shtim kapitali bankave nëse e shohin të nevojshme. Interpretim i rezultatit të dalë nga shtylla e parë dhe krijon një strukturë me qëllim gërshtimin me të gjitha llojet e tjera të riskut që përballet një bankë.

Ka për qëllim jo vetëm të garantojë që bankat kanë kapital të mjaftueshëm për të përballuar të gjitha rreziqet, por dhe të inkurajojë bankat të zhvillojnë dhe të përdorin

teknikat më të mira të menaxhimit të riskut. Pranon përgjegjësinë e menaxhimit të bankave në zhvillimin e një procesi të caktimit të kapitalit të brendshëm dhe vendosjes së objektivave të kapitalit në proporcion me profilin e riskut të bankës dhe mjedisit të kontrollit. Menaxhimi i bankave mban përgjegjësinë për garantimin se banka ka kapital të mjaftueshëm.

Mbikëqyrësit vlerësojnë se sa mirë bankat caktojnë nevojat e tyre për kapital në përputhje me riskun e tyre dhe të ndërhyjnë aty ku është e nevojshme. Ndërveprimi ka për qëllim të ushqejë dialog midis bankave dhe mbikëqyrësve për të ulur riskun.

Shtylla 3: Disiplina e tregut - përfshirja e rregullave të reja të dhënies së informacionit.

Shtylla 3 përmban një listë ekstensive dhe të kohës të kërkesave të nxjerrjes të të dhënave me qëllim përdorimi të presionit të tregut për të rrënjësuar disiplinën e tregut dhe menaxhimin e duhur të riskut. Kërkesat për transparencë janë me ekstensive për bankat që përdorin metoda më të avancuara të llogaritjeve të kredisë dhe të riskut operacional.

Qëllimi i Shtyllës 3 - disiplina e tregut - të përmbushë kërkesat minimale për kapital (1) dhe procesit të shqyrtimit të mbikëqyrjes (2). Komiteti synon të nxisë disiplinën e tregut duke zhvilluar një grup kërkesash për publikime që u lejojnë pjesëmarrësve të tregut të vlerësojnë informacionin kyç me qëllim aplikimin, kapitalin, proceset e vlerësimit dhe ekspozimet e riskut dhe prej këtij mjaftueshmërinë e kapitalit të themelimit.

- **Basel III**

Si rrjedhojë e krizës globale financiare në të cilën u gjendën disa vite më parë, vendet e G20¹¹⁴ aprovuan në samitin e Seulit (Nëntor 2010) propozimin për ndryshimin e standarteve mbi mbikëqyrjen bankare me qëllim forcimin e saj dhe përmirësimin e menaxhimit të rrezikut në sektorin bankar. Si rrjedhojë Komiteti publikoi në 2011 “Basel III”, një përmbledhje standartesh që zëvendësojnë Basel II. Implementimi Basel III po bëhet shkallë shkallë duke filluar nga viti 2012 dhe pritet të përfundojë në 2019.

Qëllimi i Basel III është të përmirësojë menaxhimin e rrezikut në sektorin bankar si dhe të përmirësojë aftësinë e këtij sektori për të përballuar tronditjet që mund të shkaktohen nga krizat ekonomike apo financiare në të ardhmen. Për të arritur këtë qëllim Basel III vendosi detyrime më strikte se Basel II mbi mjaftueshmërinë e kapitalit bankar, si edhe vendos për herë të parë detyrime mbi likuiditetin në këtë sektor. Është e rëndësishme të theksohet se Basel III përcakton detyrimet minimale që duhet të ndjekin bankat dhe secili shtet mund të vendosë detyrime edhe më strikte për bankat që operojnë në territorin e tij nëse e sheh të arsyeshme.

Kërkesat për të rritur kapitalin në ditët e sotme kryhet në dy mënyra kryesore:

- **Së pari, kërkon një konsolidim vendimtar të kërkesave për kapital të mjeteve**

të cilësisë më të lartë, kjo përforcon të ashtuquajturin kapital të përbashkët që përbëhet nga kapitali dhe rezerva.

¹¹⁴ Një grup i ministrave të financave dhe guvernatorët e bankave qendrore nga 19 ekonomive më të mëdha të botës dhe Bashkimi Evropian. G-20 u formua në vitin 1999 si një forum për vendet anëtare për të diskutuar çështjet kyçe që lidhen me ekonominë globale.

- Së dyti, nga bankierët qëndrorë të sotëm do të kërkohet që bankat të mbajnë

një “tampon” të kapitalit shtesë mbi minimumin prej 2.5%. Kalibrimi i ri i kërkesave për këtë arsye është më i rëndë se sa pritej aktualisht. Por, duke pasur parasysh nevojën për kompromis dhe shërim në vazhdim, është dhënë shumë gradualisht, në mënyrë që të lejojnë bankat për të vazhduar për të siguruar rrjedhat e nevojshme të kredisë për ekonominë.

Rregullat e reja mbi mjaftueshmërinë e kapitalit do të rrisin cilësinë dhe sasinë e kapitalit që bankat duhet të kenë duke shtrënguar kushtet se çfarë mund të klasifikohet si kapital si dhe duke rritur raportin e detyruar të këtij kapitali kundrejt aktiveve totale të ponderuara për rrezikun. Për të kuptuar se si do të arrihet rritja e cilësisë së kapitalit është e rëndësishme të kuptojmë cilat janë përkufizimet kryesore të llojeve të kapitalit dhe se si kanë ndryshuar ato me hyrjen e Basel III:

Kapital Tier I – Ky paraqet kapitalin themeltar të një banke, që përfshin kapitalin aksioner dhe fitimin e pashpërndarë. Me hyrjen e Basel III, disa lloje kapitali të cilësuar si me pak cilësore, si psh. tatimi i shtyrë aktiv, janë përjashtuar nga klasifikimi si kapital Tier I. Gjithashtu rregullat e reja përjashtojnë në shumicën e rasteve njohjen e interesave jokontrolluese si pjesë e kapitalit Tier I. Përlllogaritet që afërsisht 240 miliard euro kapital që klasifikohet si Tier I me Basel II nuk i plotëson kushtet për këtë klasifikim nën Basel III.

Kapital Tier II – Ky paraqet kapitalin “dytësor”, më pak cilësor së kapitali Tier I, që përfshinte elementë si rezervat e paraportuara, rezervat e përgjithshme, borxhin e subordinuar, dhe atë që njihet me termin kapital “hibrid”. Kapitali “hibrid” është ai kapital që ka disa cilësi si të borxhit (shembull: pagesat për investitorët që klasifikohen si interes dhe si rrjedhojë zbriten si shpenzime për qëllim taksash) por që shihet si kapital nga këndvështrimi i depozitorëve (klientëve) sepse vjen pas depozitave në hierarkinë e liquidimit. Me hyrjen e rregullave të reja pjesa më e madhe e kapitalit “hibrid”, siç e njohim, nuk do të mund të klasifikohet si kapital Tier II.

Kapitali Total – Ky kapital është përgjithësisht shuma e kapitalit Tier I dhe Tier II. Është e rëndësishme që kapitali Tier II nuk mund të jetë më i madh se kapitali Tier I, që do të thotë që të paktën 50% e kapitalit total të një Banke duhet të jetë kapital Tier I.

Për të kuptuar se çfarë nënkupton rritja e sasisë së kapitalit minimal të detyruar, është e rëndësishme të kuptojmë se si matet sasia e kapitalit dhe si ka ndryshuar ajo me hyrjen në Basel III.

Si nën Basel II dhe Basel III minimumi i detyruar i kapitalit për një bankë shprehet si raport i kapitalit në krahasim me aktivet totale të ponderuara për rrezikun (“ATPR”). Për të llogaritur aktivet totale të ponderuara për rrezikun, aktivet e një banke ponderohen në përputhje me kategoritë e gjera të rrezikut nocional, të cilave i caktohet një peshë rreziku në përputhje me shumën e kapitalit të nevojshëm për mbështetjen e tyre.

Tabela e mëposhtme përmbledh formulat matëse të sasisë së kapitalit, minimumet e detyrueshëm nën Basel II dhe Basel III, dhe ndryshimet e minimumeve të detyrueshme ndërmjet Basel II dhe Basel III.

Tabela nr 1: Ndryshimet midis Bazel I dhe Bazel II për minimumin e detyrueshëm

Matësit e Sasisë së Kapitalit		Minimumi i Detyrueshëm			
Emri	Formula	Basel II		Basel III	#
Raporti i Tier I Common	Tier I Common/ATPR	2%		7%	5%
Raporti i Kapitalit Tier I	Kapitali Tier I/ATPR	4%		8.5%	4.5%
Raporti i Kapitalit Total	Kapitali Total/ATPR	8%		10.5%	2.5%
Raporti i “Leverage”	Kapitali Tier I/AMTA*	0%		3%	3%

(*) Aktivet mesatare tremujore të axhustuara

Nga sa më lart, dallojmë qartë që minimumi i detyrueshëm për të gjithë matësit e sasisë së kapitalit është rritur. Gjithashtu, Basel III ka futur edhe Raportin e “Leverage” si një matës tjetër përveç atyre të Basel II. Kompania e vlerësimit të kredive Fitch përllëgarit që 29 institucioneve më të rëndësishme financiare në botë mund t’ju nevojitet afërsisht 566 miliard dollarë në kapital aksioner shtesë brenda 2018 për të kënaqur kërkesat e Basel III. Gjithashtu përllëgaritet që insitucioneve financiare Europiane do t’ju nevojitet afërsisht 1.1 triliard euro kapital total shtesë brënda 2019.

- Ndikimi i Basel III në ekonomi

Basel III do të sjellë një rritje të kapitalit aksioner dhe likuiditetit në sektorin bankar e shoqëruar me një rritje të kostos për fondet e nevojshme. Kreditimi i ekonomisë nga sistemi bankar parashikohet të ulet në planin afatgjatë me 4.6% në vëndet që janë përfshirë nga kriza aktuale dhe me 14.8% në vëndet që nuk janë ndikuar nga kjo krizë.

Si rrjedhojë disa studime parashikojnë një ulje mesatare të fitimit mbi kapitalin (ROE) prej 4% për bankat në Europë dhe 3% për bankat në Amerikë. Gjithashtu parashikohet që kostot e implementimit, përfshirë përmirësimin e sistemeve të raportimit për t’ju përshatur rregullave të reja, do jenë po aq të larta sa dhe ato të Basel II. Për më tepër, futja a rregullave të reja rrit kompleksitetin e ambientit në të cilin operon sektori bankar.

Komiteti i Baselit ka arritur përfundimin që të mirat nga Basel III janë më të larta së kostot e kësaj rregullore në ekonomi. Ky përfundim është arritur duke marrë të mirëqënë që tregu ka mundësi të plotësojë nevojat për kapitalin shtesë që kërkon Basel III. Komiteti beson se kriza si ajo që po kalojmë kanë kosto shumë të larta për ekonominë dhe se rregullat e reja do të zvogëlojnë frekuencën dhe dëmin e krizave bankare në të ardhmen duke rritur aftësinë e sektorit bankar për të përballuar humbjet.

2.12 KONKLUZIONE

Gjatë gjithë këtij kapitulli bëmë një paraqitje të detajuar të çështjeve të trajtuara gjerësisht në literaturën boterore mbi studimet të shumta me lidhjen faktorë specifike bankare e makro - përfitueshmëri të bankave tregtare. Duke qenë se në literaturën shqiptare janë shumë pak studime të mirëfillta që kanë analizuar pikërisht këtë lidhje, u pa e nevojshme dhe me një rëndësi të veçantë një rishikim i tillë i detajuar botëror. Këto studime na dhane një ndihmesë shumë të madhe për të parë, studiuar dhe vlerësuar faktorët kryesorë përcaktues të përfitueshmërisë për bankat shqiptare si edhe për të kuptuar më mirë lidhjen faktorë të cilësisë së kreditimit - përfitueshmëri.

Fillimisht u krijua një panoramë e teorive kryesore që trajtojnë përfitueshmërinë e bankave tregtare, që nga ato klasike deri tek teoritë moderne. U vazhdua më tej me shfletimin e literaturës lidhur me faktorët përcaktues të përfitueshmërisë së bankave. Sipas Athanasoglou (2005), roli i bankës mbetet në qendër të sistemit financiar të një vendi, nga ku efienca e saj ndikon në mënyrë të ndjeshme në ekonominë edhe në stabilitetin e sistemit financiar.

Studime të mëparshme (Short, 1979; Bourke, 1989; Molyneux and Thornton, 1992; Demirguc-Kunt and Huizinga, 2000) në lidhje me përfitueshmërinë e bankave e kanë paraqitur në funksion të faktorëve të brendshme dhe të jashtëm.

Një sërë variablash shpjegues janë propozuar për të dyja kategoritë, sipas natyrës dhe qëllimit të çdo studimi. Studime që kanë të bëjnë me faktorët e brendshëm përdorin variabla të tillë si madhësia, kapitali, risku i kredisë, kostot, likuiditeti, cilësia e aseteve etj. Akhavein et al. (1997), Smirlock (1985) dhe Demirguc-Kunt dhe Maksimovic (1998) kanë gjetur një lidhje pozitive dhe të rëndësishme midis madhësisë së bankës dhe përfitueshmërisë së saj.

Përveç kësaj, ashtu si Short (1979), Hu (2002) dhe Goddard et al. (2004) argumenton se madhësia është e lidhur shumë ngushtë me mjaftueshmërinë e kapitalit ndërkohë që bankat relativisht të mëdha kanë tendencë për të rritur kapitalin më pak të kushtueshëm e në këtë mënyrë paraqiten me përfitueshmëri më të lartë.

Nga shqyrtimi i kësaj literature faktorë të tjerë të brendshëm, të tillë si treguesit e kreditit apo likuiditetit janë konsideruar si faktorë specifikë të bankave, dhe janë të lidhura ngushtë me menaxhimin sidomos me menaxhimin e riskut.

Duke u nisur nga rezultatet empirike të studimeve të mëparshme, Bourke (1989), Miller dhe Noulas, (1997) kanë konkluduar në studimet e tyre në një lidhje negative të riskut të kreditit me përfitueshmërinë.

Një numër i konsideruar studimesh kanë arritur në përfundimin se kontrolli i shpenzimeve është përcaktuesi kryesor i përfitueshmërisë së një banke. Menaxhimi i shpenzimeve ofron një mundësi të madhe dhe të vazhdueshme për përmirësimin e përfitueshmërisë. Sipas Wall (1985) menaxhimi i detyrimeve dhe i aseteve të një banke, i fondeve të financimit dhe i kontrollit të kostove kanë një ndikim shumë të rëndësishëm në nivelin e përfitueshmërisë së bankës.

Për të vazhduar më tej nga përkufizimet që autorë të ndryshëm kanë dhënë për riskun e kredisë duke filluar që nga Heffrenan (1996) dhe Bessis (2002) sipas të cilëve risku i

kredisë konsiderohej si një ndër risqet më të rëndësishëm që vë në rrezik aftësinë paguese të bankës. Për të vazhduar më tej me Giesecke (2004) sipas të cilit sukcesi i bankave varet nga matja e saktë dhe menaxhimi efektiv të këtij risku krahasuar me risqet e tjera që përballen bankat.

Një numër i madh autorësh si psh Rajan dhe Zingales (1998); Levin (1997, 1998), kanë përmendur faktin që eficientia e ndërmjetësimit financiar ndikon në rritjen ekonomike të vendit, ndërsa në të njëjtën kohë vështirësitë e bankave që çojnë deri në falimentim kanë efekte negative në të gjithë ekonominë që mund të çojnë në humbje të gati 10-20% të PBB dhe ngandonjëherë deri në 40-55% të PBB (Caprio dhe Klingebiel, 2003).

Për të konkluduar në fund kryesisht nga shqyrtimi i kësaj literature kaq të gjerë në lidhje me këtë fenomen, se:

Kapitali – Përfitueshmëri, ndikimi që ka norma e mjaftueshmerisë së kapitalit të bankave në përfitueshmëri në të gjitha studimet është pozitiv. Këtë literaturë e mbrojnë me faktin që sa më shumë kapital të ketë në dispozicion një bankë aq më të mëdha janë shancet që këtë sasi kapitali ta përdorë për të arritur performancë më të lartë.

Cilësia e kreditimit - Përfitueshmëri, ndikimi i cilësisë së portofolit të kredive sipas literaturës së shfletuar më lart pritet të ketë ndikim negativ në përfitueshmëri. Nga ku autorë të ndryshëm rekomandojnë si matës dhe tregues të përshtatshëm kreditë me probleme dhe provigjionet për kreditë e humbura. Sa më pak cilësore që të jetë portofoli i kredive aq më të mëdha janë humbjet dhe si rezultat pjesë akoma më të mëdha të kapitalit rezervohen për këto humbje nga ku ulin ndjeshëm nivelin e përfitueshmërisë.

Depozitat - Përfitueshmëri, ndikimi i nivelit të depozitave pritet të jetë pozitiv. Nga ku autorë të ndryshëm rekomandojnë sa më shumë depozita banka tregtare të grumbullojë aq më e madhe është aftësia e tij për të ofruar më shumë kredi dhe të gjenerojë fitime; Devinaga Rasiah (2010). Megjithatë, duhet të jenë të vetëdijshëm se në qoftë se kreditë e bankave nuk janë të larta në kërkesë, që ka më shumë depozita do të mund të ulë fitimet dhe mund të rezultojë në fitim të ulët për bankat. Kjo është për shkak se depozitat e llojeve të ndryshme me afate maturime të ndryshme tërheqë interes më të lartë nga bankat për tek depozituesit, Devinaga Rasiah (2010). Tunay dhe Silpar (2006) studiojnë përfitueshmërinë e sektorit bankar turk për periudhën 1988-2004. Ato gjetën që ndërsa raporti i depozitave kanë ndikim negativ si në ROE edhe në ROA.

Likuiditeti – Përfitueshmëri, duke iu referuar studimeve të mëparshme, rezultatet në lidhje me likuiditetin janë të përziera. Molyneux dhe Thornton (1992), ndër të tjera, arrijnë të gjejnë një marrëdhënie negative dhe të rëndësishëm midis nivelit të likuiditetit dhe përfitueshmërisë. Në përputhje me rezultatet e tyre, Guru et al (1999) gjetën një lidhje negative midis likuiditetit dhe përfitueshmërisë bankare. Megjithatë, Bourke (1989) dhe Kosmidou dhe Pasiouras (2005) gjeti një lidhje të rëndësishme pozitive midis likuiditetit dhe fitimit bankar. Prandaj konkluzioni për ndikimin e likuiditetit në performancën bankar mbetet ende i paqartë dhe kërkime të mëtejshme janë të nevojshme.

Madhësia e bankave – Përfitueshmëri, madhësia e bankave është një tjetër variabël shumë e rëndësishme që lidhet me kontrollin e diferencave në kosto si edhe për diversifikimin e riskut. Duke qenë se madhësia e bankave lidhet me ekonominë e shkallës, pritet të ketë një lidhje pozitive midis madhësisë së bankës dhe

përfitueshmërisë. Këto argumente mbështeten në evidencën empirike nga Akhavein, Berger & Humphrey (1997) Bourke (1989), Molyneux & Thornton (1992), Bikker & Hu (2002), Goddard, Molyneux & Wilson (2004). Dhe arsyeja qëndronte në faktin që bankat më të mëdha arrijnë të përfitojnë nga numri më i madh i produkteve, diversifikimi i kredive si edhe nga ekonomitë e shkallës.

Faktorët Makroekonomikë – Përfitueshmëri, faktorët e jashtëm lidhen kryesisht me reflektimin e mjedisit ekonomik dhe ligjor që ndikon në funksionimin dhe performancën e bankave. Sipas natyrës dhe qëllimit të çdo studimi, mund të përdoren variabla të ndryshëm. Rritja ekonomike, inflacioni, normat e interesit të tregut dhe pronësia janë faktorët e jashtëm më të rëndësishëm që ndikojnë përfitueshmërinë bankare.

Faktorët më të rëndësishëm janë variabli i rritjes së PBB-së reale, e cila ndikon pozitivisht në përfitimin e bankës, dhe norma efektive tatimore dhe shkalla e përqendrimit të tregut, të cilat kanë ndikim të dukshëm negativ në rentabilitetin bankar në bankat në Zvicër . Duke bërë një përmbledhje të të gjitha rezultateve të nxjerra nga shumë studime, mund të konkludohet se përgjithësisht matje të ndryshme të kostove lidhen negativisht me përfitueshmërinë. Ndërkohë bankat me madhësi të lartë, me përqendrim të lartë në treg, me të ardhura të larta nga kredidhënia, rritja e PBB dhe raporti i kapitalit me asetet totale rezultuan si faktorë shumë të rëndësishëm dhe të lidhur me përfitueshmërinë e bankave në mbarë botën.

Ky kapitull konkludon me studimet e shumta në lidhje me modelet e riskut të kredisë që nga matja dhe menaxhimi i tij. Për të vazhduar më tej pastaj me trajtimin e riskut të kredisë në kuadër të marveshjeve të Bazelit, I, II dhe III.

KAPITULLI III

3. ZHVILLIMET NË SEKTORIN BANKAR NË SHQIPËRI

3.1 VEÇORITË E SISTEMIT BANKAR NË SHQIPËRI

Sistemi bankar shqiptar filloi të zhvillohet me strukturën e ekonomisë së tregut në vitin 1992, kur u krijua edhe fillimisht sistemi bankar me dy nivele: Banka Qëndrore dhe bankat e nivelit të dytë. Në vitin 1992, ekzistonin tre banka tregtare me kapital shtetëror: Banka e Kursimeve, Banka Kombëtare Tregtare dhe Banka Agrare. Gjatë 20 viteve të fundit është shënuar një progres i dukshëm në këtë sistem, përmes zgjerimit të bankave të reja private, privatizimit dhe ristrukturimit të bankave shtetërore, shtimit të rrjetit bankar, përmirësimit të legjislacionit dhe zhvillimit të lartë të teknologjisë. Për disa vite, sistemi bankar shqiptar është karakterizuar nga një rritje e ndjeshme e aktivitetit bankar.

Sektori bankar mbetet segmenti kryesor i ndërmjetësimit financiar në Shqipëri. Aktiviteti i tij arritën në 87.9%¹¹⁵ të PBB-së në fund të muajit dhjetor 2012, me një rritje prej 3.1 pikë përqindje ndaj një viti më parë. Sektori bankar mbizotërohet nga pesë banka, të cilat së bashku përbëjnë 67.8% të portofolit të kredisë së sistemit dhe 74.4% të depozitave.

Nga një analizë e thelluar e sistemit bankar vihet re që bizneset janë segmenti më i preferuar për kredithënien nga ku në shifra zë rreth 63% të totalit të kredive të dhëna, nga ku më të kredituar paraqiten tregtia, industria përpunuese dhe ndërtimi ndërsa kreditimi i bujqësisë ngelet akoma i kufizuar dhe në shifra tepër modeste që kërkon një vëmendje të veçantë në ditët e sotme.

Gjatë këtyre viteve është vënë re një zhvendosje drejt kredisë afatmesme e sidomos asaj afatgjatë kjo si pasojë e rritjes së kërkesave për blerje/ndërtim shtëpish, pasuri të paluajtshme, produkt ky mjaft me interes si për bankat por dhe për klientët. Interesat reale dhe marzhet e ndërmjetësimit (kredi-depozita) paraqiten disi të larta gjë që tregon se sistemi ynë bankar paraqitet i mirëkapitalizuar.

Shqipëria dhe shumica e vendeve të rajonit me kosto të lartë ndërmjetësimi, në rritje, por me ritëm të ngadalësuar, për shkak të rritjes së investimeve në aktive me risk më të lartë e ndryshimit strukturës së depozitave në favor të valutës, me norma më të ulëta interesi.

Ndryshimi i ambjentit të biznesit përmes reformave institucionale, nxitja e konkurrencës midis bankave, zhvillimi i sektorit jobankar, përbëjnë hapa për rritjen e efikasitetit dhe uljen e kostove të ndërmjetësimit financiar.

¹¹⁵ Banka e Shqipërisë, Raporti Vjetor 2012, fq 82

Struktura e kredisë në sistemin bankar shqiptar ka pësuar ndryshime lidhur me sektorët e ekonomisë, maturimit të tyre dhe valutës në të cilën ato ofrohen nga bankat e nivelit të dytë. Gjatë kësaj periudhe ka pasur ndryshime të ndjeshme në strukturën kohore të kredisë, në favor të asaj afatmesme dhe afatgjatë nga ku rreth 70% e kredisë totale e përbën kredia afatmesme dhe ajo afatgjatë. Nga ana tjetër vihet re një rritje e ndjeshme e kredisë individuale (1/3 totalit) dhe një gjendje të kredisë në valutë nga ku rreth 69% të totalit të kredive të dhëna.

Është vënë re një rritje e pazakontë e normës së bonove me 2.4% në vitin 2005 nga ku vihej re edhe një ulje e lehtë e interesit të depozitave. Në vitin 2009 u vu re një rritje në mbi 1% por një ulje në vitet 2010 – 2012.

Përsa i përket huave me probleme kemi një shifer prej 60% të portofolit të kredive në vitin '98 shifër kjo që rezultoi më vonë në 4.3% në 2008 dhe 19% në vitin 2011 dhe rreth 23% në fund të vitit 2012. Sot vëmendja më e madhe është jo më në rritjen e portofolit të kredive por tek cilësia e tyre.

Kreditë e këqija në fund të qershorit të 2012 arritën në 21.2 % të totalit të portofolit të kredive, me një rritje prej 27 % në krahasim me qershorin 2011. Ky është niveli më i lartë i kredive të këqija që janë parë në Shqipëri që nga viti 2001, koha kur bankat qenë ende nën pronësi shtetërore. Në fund të qershorit, rreth 71 % e kredive të dhëna në Shqipëri vijuan të shlyhen në mënyrë të rregullt, ndërsa 7.7 % shfaqin vonesa afatshkurtra dhe mbahen nën monitorim nga bankat.

Kreditë e këqija u përkasin në masë të gjerë kredive të dhëna për biznes, gjë që reflekton nga njëra anë vështirësitë e përgjithshme ekonomike të sektorit të biznesit shqiptar dhe, nga ana tjetër, cilësinë e dobët të bizneseve të financuara nga bankat gjatë viteve të bumit të kreditimit, 2004-2008.

Mbikëqyrje më efektive, sipas direktivave BE dhe parimeve të Komitetit Bazelit si edhe implementimi Regjistrimit të Kredive (janar.2008) janë instrumenta shumë të rëndësishëm për thellimin e analizës dhe uljen e rrezikut të kredive të këqija.

Bankat aktualisht po përballen nga njëra anë me rritjen e kredive të këqija dhe, nga ana tjetër, me rënie të ritmeve të zgjerimit të aktivitetit kreditues apo shërbimeve të tjera bankare. Të ardhurat nga interesat u rritën me afro 7 për qind, ndërsa shpenzimet për interesa u rritën me 12 për qind, tregues ky i rritjes së shpejtë të depozitave dhe rritjes së ngadaltë të kreditimit.

Tashmë sistemi ynë bankar karakterizohet nga një numër relativisht i madh bankash private (16), i financiar kryesisht nga depozitat e publikut, dhe i fokusuar në aktivitetin e kredidhënies, kryesisht për bizneset. Struktura e kapitalit aksioner të bankave në Shqipëri¹¹⁶ pasqyrohet në tabelën e mëposhtme nga ku vihet re kjo shpërndarje sipas vendit të origjinës:

¹¹⁶ Banka e Shqipërisë, Publikime dhe të dhëna statistikore

Tabela nr 2: Struktura e pronësisë së bankave

Struktura e pronësisë së bankave 2010-2012	2010	2011	2012
Bankat në Shqipëri	16	16	16
Degë të bankave të huaja	2	2	0
Me kapital privat në shumicën e pronësisë të huaj	14	14	14
me shumicë kapitali të huaj nga vëndet e Bashkimit Evropian ¹¹⁷	10	10	10
me shumicë kapital me origjinë turke	1	1	1
me shumicë kapitali nga Institucioni Financiar Ndërkombëtar (IFC)	1	1	1
me shumicë kapitali me origjinë kuvaitiane	1	1	1
me shumicë kapitali nga Konfederata e Zvicrës	1	1	1
Me kapital privat me shumicën e pronësisë vendase¹¹⁸	2	2	2

Burimi: Banka e Shqipërisë

Përveç Bankës Credins, e cila ka në përbërje 29.85% kapital të huaj, dhe Bankës Union 95.63%, gjithë të tjerat janë 100% me pronësi nga kapitali i huaj. Kjo është një shenjë që tregon një interes në rritje të bankave të fuqishme Evropiane dhe cilësisë së investimeve të brendshme. Gjithashtu bazuar në (Claessens dhe Laeven, 2003¹¹⁹) kjo rritje e kapitalit të huaj është dëshmi për konkurrencë më të madhe. Po a mjafton kjo për të thënë se tregu bankar është mjaftueshëm konkurrencial?

Vendi që mban pjesën më të madhe të peshës së kapitalit është Greqia me 25%, dhe pastaj vjen Italia me 12%, ndërkohë kapitali me burim vendas zë rreth 11.4%. Vënde të tjera me peshë pak më të vogël janë Austria, Zvicra, Gjermania, Kuvajti dhe Turqia.

Shumica e sektorit bankar shqiptar kontrollon nga bankat e huaja, të cilat ushtrojnë veprimtarinë e tyre bazuar në ligjet e vendit tonë dhe në ligjin “Për bankat në Republikën e Shqipërisë”, si dhe në kuadrin rregullativ të Bankës së Shqipërisë. Gjatë vitit 2012 nuk pati asnjë procedurë aplikimi për licencim të ndonjë banke të re.

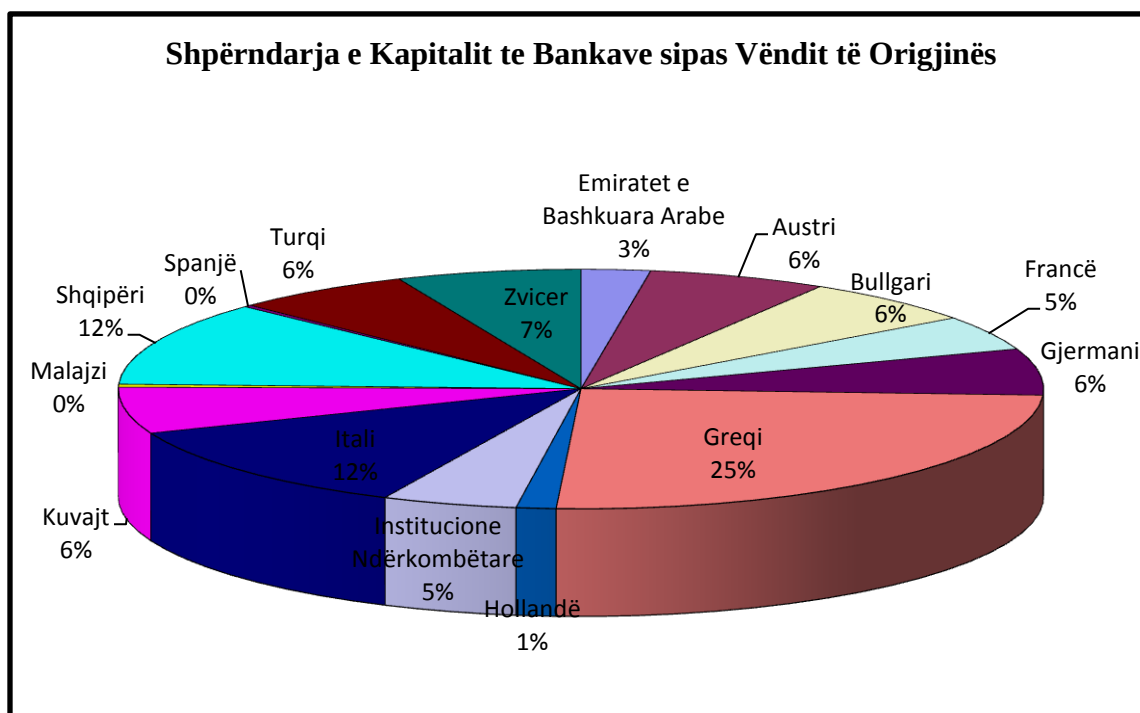
Roli ndërmjetësues i sektorit bankar shqiptar u bë më i dukshëm pas vitit 2004. Disa nga karakteristikat që shoqëruan zhvillimin ekonomik dhe financiar, sidomos në vitet 2004 - 2008, ishin: normat relativisht të larta dhe të qëndrueshme të rritjes ekonomike, inflacioni në nivele të ulëta dhe kryesisht brenda kufijve të përcaktuar nga autoriteti monetar, nivel i lartë i kapitalizimit të bankave, huadhënie kryesisht në monedha të huaja, zgjerim i kreditimit të huamarrësve individë (sidomos për kredi hipotekore meqenëse kërkesa për këtë lloj kredie u rrit dukshëm) por pa arritur nivelet e huadhënies për bizneset, norma relativisht të larta të interesit të kredive, nivel i ulët i huave me probleme, norma të kënaqshme të kthimit nga kapitali dhe aktivet e sistemit bankar, etj

¹¹⁷ Bankat me origjinë kapitali nga vëndet e BE-së janë nga Italia (1 bankë), Austria(1 bankë), Gjermania (1 bankë), Franca (2 banka), Greqi (3 banka), Bullgari (1 bankë).

¹¹⁸ Bankat me shumicë kapitali vendas janë Banka Union sh.a. dhe Banka Credins sh.a..

¹¹⁹ Claessens dhe Laeven, *Financial Dependence, Banking Sector Competition, and Economic Growth*, World Bank Policy Research Working Paper 3481, January 2005

Grafiku nr 1: Struktura e Kapitalit Aksioner të bankave në Shqipëri

Burimi: Banka e Shqipërisë- Të dhëna statistikore e publikime

Sistemi bankar shqiptar nuk paraqet një përqëndrim të theksuar në një vend të caktuar, dhe kjo mund të konsiderohet si një element pozitiv për shkak të efekteve të diversifikimit. Po ti referohemi shifrave më të fundit vëmë re një shtrirje mjaft të gjerë të degëve të bankave më të rëndësishme, nga ku ofrojnë një gamë të gjerë shërbimesh tek klientët kudo në qytetet shqiptare.

Tabela nr 3: Shtrirja e sistemit bankar sipas degëve

Treguesit e shtrirjes së rrjetit bankar	2010	2011	2012
Degë/agjenci brenda vendit	529	534	538
Degë jashtë vendit	2	1	1 ¹²⁰
Totali	531	535	539

Burimi: Banka e Shqipërisë

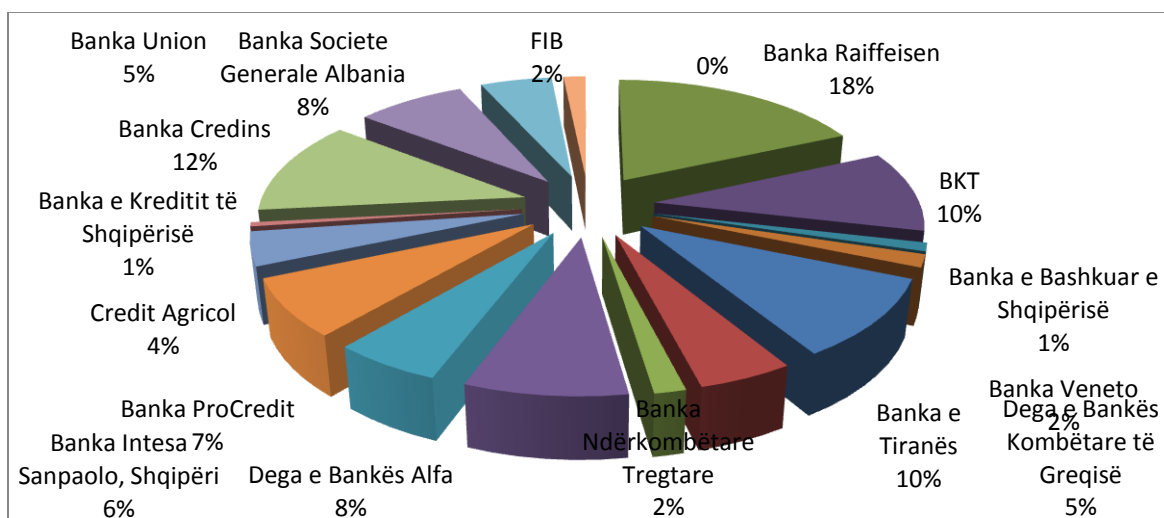
¹²⁰ Banka Kombëtare Tregtare ushtron veprimtarinë e saj bankare edhe me degë në Kosovë.

Tabela nr 4: Treguesit e shtrirjes së rrjetit të bankave në fund të vitit 2012

Nr	Bankat	Brenda vendit		Nr i degëve Jashtë vendit	Nr i degëve dhe agjensi gjithsej
		Nr i degëve	Nr i agjensive		
1	Banka Raiffeisen	103			103
2	Banka Kombëtare Tregtare	53	4	1	58
3	Banka e Bashkuar e Shqipërisë	4	2		6
4	Banka Veneto	9			9
5	Banka e Tiranës	52	4		56
6	Dega e Bankës Kombëtare të Greqisë	5	22		27
7	Banka Ndërkombëtare Tregtare	9			9
8	Dega e Bankës Alfa	46			46
9	Banka Intesa Sanpaolo, Shqipëri	17	14		31
10	Banka ProCredit	24	17		41
11	Banka Emporiki	13	11		24
12	Banka e Kreditit të Shqipërisë	1	2		3
13	Banka Credins	28	6		34
14	Banka Societe Generale Albania	44			44
15	Banka Union	15	14		29
16	Banka e Parë e Investimeve	5	4		9

Burimi: Banka e Shqipërisë

Grafiku nr 2. Pesha në % të bankave sipas numrit të degeve që ato zotërojnë

Burimi: Banka e Shqipërisë

Sistemi bankar shqiptar në vitet e fundit është karakterizuar nga një zgjerim i shpejtë i aktivitetit të tij, që shihet në rritjen e totalit të aktiveve, portofolit të kredisë, depozitave të grumbulluara, gamës së produkteve dhe shërbimeve të ofruara në kuadrin e rritjes së konkurrencës, të ardhurave neto dhe treguesve të tjerë dhe sasiorë e cilësorë.

Në vitet 2001-2007, sistemi bankar shqiptar përgjithësisht ka gjeneruar norma të larta të kthimit nga kapitali dhe nga aktivet, duke u renditur ndër vëndet e para të rajonit. Kjo dëshmon edhe njëherë se përfshirja e bankave shqiptare në aktivitete me rrezik më të lartë, ka mundësuar edhe gjenerimin e rezultateve më të larta financiare. Megjithatë, në vitin 2008 kur ekonomia globale u përfshi e gjitha nga kriza financiare, edhe për sistemin bankar shqiptar, vihen re shenja ngadalësimi të aktivitetit dhe përkeqësimi të indikatorëve financiarë.

Klasifikimi sipas totalit të aktiveve të bankave në G1, G2 dhe G3 paraqitet si më poshtë:

Ne grupin G1 bëjnë pjesë ato banka që e kanë totalin e aktivitetit më të vogël se 2% e aktiveve totale të sistemit bankar shqiptar:

1. Banka Emporiki
2. Banka Union
3. Banka e Parë e Investimeve
4. Banka Ndërkombëtare Tregtare
5. Banka e Kreditit të Shqipërisë
6. Banka Societe Generale
7. Banka Veneto

Në grupin G2 bëjnë pjesë ato banka që e kanë totalin e aktivitetit më të madh se 2% por më të vogël se 7% e aktiveve totale të sistemit bankar shqiptar:

1. Alfa Bank
2. Banka Italiane e Zhvillimit
3. Banka Procredit
4. Banka Kombëtare e Greqisë
5. Banka Credins

Në grupin G3 bëjnë pjesë ato banka që e kanë totalin e aktivitetit më të madh se 7% e aktiveve totale të sistemit bankar shqiptar:

1. Banka Raiffeisen
2. Banka Tirana
3. Banka Intesa San Paolo
4. Banka Kombëtare Tregtare

Analiza e ecurisë së kapitalit aksioner ndër vite sipas grupbankave të sistemit konstaton se pesha e kapitalit aksioner të grupit G3 ka ardhur përgjithësisht duke u rritur, kundrejt rënies së peshës së grupit G1. Ky trend reflekton ndryshimet e ndodhura në sistemin bankar shqiptar.

Në vitin 2004, vetëm tre banka bënin pjesë në grupin G2, ndërkohë që zhvillimet e mëvonshme sollën rritjen e pjesës së tregut për disa nga bankat e vogla dhe kalimin e tyre në G2. Gjatë vitit 2009 pesha e G2 ra me 9 %, kundrejt rritjes me po të njëjtën vlerë të

peshës së G3, ndryshime të ndikuara nga kalimi i Bankës Alpha në G3. Megjithatë, kjo bankë përsëri kalon në grupin e dytë në vitin 2010 duke ulur peshën e këtij grupi. Përveç ndryshimeve në përbërjen e grupbankave, bankat e mëdha, por edhe ato të mesme kanë pasqyruar përgjithësisht një kërkesë më të lartë për kapital për të mbështetur zgjerimin e aktivitetit të tyre dhe për të ruajtur nivelin e mjaftueshmërisë së kapitalit.

3.2 KREDIA BANKARE NË SHQIPËRI

Në sistemin financiar shqiptar, sistemi bankar zë pjesën kryesore ashtu sikurse edhe procesi i kreditimit apo kredia bankare përbën formën më të hasur në shërbimet financiare shqiptare. Në fund të vitit 2009, në totalin e aktiveve të sistemit, 94.7% e tij i përket sistemit bankar. Sektori bankar vijon të mbetet segmenti kryesor i ndërmjetësimit financiar në Shqipëri, aktivet e të cilit përfaqësonin rreth 94.5% të totalit¹²¹ të aktiveve të sistemit financiar dhe rreth 82.2% të PBB-së. Si rrjedhim, mund të themi që sistemi bankar është përfaqësues mjaft i mirë i sistemit tonë financiar, duke luajtur rolin e tij mjaft të rëndësishëm edhe në rritjen ekonomike¹²² dhe në stabilitetin ekonomiko - financiar të vendit. Nga të dhënat më të fundit të 6 muorit të dytë të vitit 2012, u vu re që aktiviteti kreditues në fund të 2012 arriti në 42.8% të PBB¹²³ të vendit duke arritur në nivelin e 577.8 miliardë lekë. Ndërsa po t'i referohemi rritjes nga viti në vit, vëmë re se rritja vjetore e stokut të kredisë për vitin 2012 shënon 2%, ndërkohë që një vit më parë në 2011 rezultonte 15.3%. Ky ngadalësim reflekton kryesisht dobësinë e kërkesës për kredi si rezultat i pasigurisë së agjentëve ekonomikë për zhvillimet e ardhshme ekonomike. Gjithashtu, bankat kanë shfaqur një kujdes më të madh në procesin e përzgjedhjes së klientëve dhe në zbatimin e procedurave të dhënies dhe të monitorimit të kredisë.

Në vitet e para të krijimit të sistemit tonë bankar në 2 nivele, konkurrenca midis bankave ka qenë pothuajse zero, për shkak të kapitalit përbërës tërësisht shtetëror. Mungesa e ekzistencës së kësaj konkurrence u pasqyrua në shumë sektorë të ekonomisë dhe pa dyshim dha ndikimin e saj të dobët në kreditimin e ekonomisë.

Deri në vitin 1997 rreth 80 për qind e totalit të kreditimit në vënd mbulohej nga bankat me kapital shtetëror. Megjithatë, pas këtyre viteve me ndalimin e procesit të kredidhënies nga bankat shtetërore, u krijua mundësia që bankat e tjera, kryesisht ato private dhe me kapital të përbashkët, të zgjerojnë aktivitetin e tyre në fushën e kredidhënies.

Grupi i bankave shtetërore deri në vitin 1999 mbulonte gjysmën e tregut kredidhënës. Pas vitit 1997 kreditimi pësoi një rënie, ndërkohë që tregu u mbulua kryesisht nga bankat me kapital të përbashkët dhe nga bankat private, të cilat në këtë periudhë patën një rritje, por jo deri në atë masë sa të mund të përballonin nevojat e ekonomisë për kredi dhe të mund të ruanin nivelin e rritjes së kredisë me të njëjtin ritëm me rritjen e PBB-së.

Ndërkohë, situata filloi të shfaqë ndryshime, veçanërisht të dukshme pas vitit 2004, duke shënuar një rritje të aktivitetit kreditues të bankave me ritëm të shpejtë. Tregu i huadhënies bankare vit pas viti është shoqëruar nga përmirësime të vazhdueshme, si në

¹²¹ Raporti i Stabilitetit Financiar i Shqipërisë (2011), fq 59

¹²² Raporti i Stabilitetit Financiar i Shqipërisë (2009), fq 13

¹²³ Banka e Shqipërisë – Raporti i stabilitetit financiar 6 muori i dytë 2013, fq 55-56

drejtim të rritjes së aktivitetit kreditues të bankave, ashtu edhe të përsosjes së mardhenieve bankë – klient.

Po ti rikthihemi shifrave të publikuar vëmë re që dy vitet e fundit kryesisht kredia për sektorin privat ka shfaqur një ecuri të ngadaltë.

Ecuria e saj është diktuar kryesisht nga kërkesa e ulët e sektorit privat për financim, në reflektim të sjelljes hezituese të tyre për të kryer shpenzime dhe investime. Kredia për sektorin privat deri në fund të vitit 2012 përbën 97% të kredisë totale.¹²⁴

Nga ana tjetër, edhe bankat kanë shfaqur një tolerancë të ulët ndaj rrezikut, çka është reflektuar në shtrëngimin e mëtejshëm të kushteve të kreditimit. Ecuria e dobët e kredisë për sektorin privat është reflektuar në ngadalësimin e mëtejshëm të rritjes vjetore të saj. Ndërkohë, individët kanë vijuar të reduktojnë detyrimet e tyre në valutë ndaj bankave, çka është reflektuar në tkurrje vjetore të kredisë në valutë për individë. Përdorimi më i madh i lekut në kreditimin bankar gjatë tre viteve të fundit, është reflektuar edhe në rritjen e ndjeshme të peshës së tij në kredinë për sektorin privat, veçanërisht tek bizneset.

Tabela nr 5: Struktura e tepricës së kredisë sipas afatit, në %

Afati i maturimit	Dhjetor 2005	Dhjetor 2006	Dhjetor 2007	Dhjetor 2008	Dhjetor 2009	Dhjetor 2010	Dhjetor 2011	Dhjetor 2012
Afat Shkurtër	29.2	30.8	31.3	33.4	33.4	32.4	33.6	33.4
Afat Mesëm	33.6	30.8	25.1	20	19.8	20.7	20.8	18.6
Afat Gjatë	37.2	38.4	43.6	46.6	46.8	46.9	45.6	48

Po ti referohemi tabelës më poshtë vëmë re që duke kaluar ndër vite shohim një rritje të interesit të publikut për fonde për kreditim në monedhën vendase dhe një ulje për kreditë në valutë.

Tabelë nr 6: Struktura e tepricës së kredisë sipas monedhës, në %

Sipas monedhës	Dhjetor 2005	Dhjetor 2006	Dhjetor 2007	Dhjetor 2008	Dhjetor 2009	Dhjetor 2010	Dhjetor 2011	Dhjetor 2012
Lekë	24.4	28.1	27.5	27.4	29.8	30.2	32.1	34.5
Valutë	75.6	71.9	72.5	72.6	70.2	69.8	67.9	65.5

Në kredinë sipas monedhës struktura e portofolit të kredisë gjatë periudhës 2005-2012 dominohet sërish nga kredia në valutë, por me një rënie të peshës së saj krahasuar me të njëjtën periudhë të çdo viti më parë, çka tregon një zhvendosje të lehtë të kredisë së dhënë, nga kredia në valutë, në kredi dhënë në monedhën vendase.

Portofoli i kredive sipas monedhës gjatë vitit 2011 evidenton një rritje të kredisë në valutë ku rritja më e lartë e saj evidentohet në tremujorin e tretë, me rreth 3.8%, ndërsa

¹²⁴ Buletini i Bankës së Shqipërisë, 6MI 2012

për monedhën vëndase rritja më e lartë e kredisë rezulton në tremujorin e katërt të vitit. Sipas afatit të maturimit, kreditimi paraqet një zhvendosje drejt maturitetit afatgjatë. Gjatë gjashtëmujorit të dytë të vitit, stoku i kredisë afatgjatë u rrit me 8 miliardë lekë (ose 3.1%). Ndërkohë, rritja e stokut të kredisë afatshkurtër është pothuaj e paperfillshme dhe kredia afatmesme ka rënë me rreth 2.2 miliardë lekë ose 1.9%. Kredia afatgjatë në fund të vitit mban rreth 47% të portofolit të kredisë.

Rritja e peshës së portofolit në lekë tek kredia për individë është më e vogël, si rrjedhojë e përdorimit më të madh të monedhës vëndase prej më shumë vitesh.

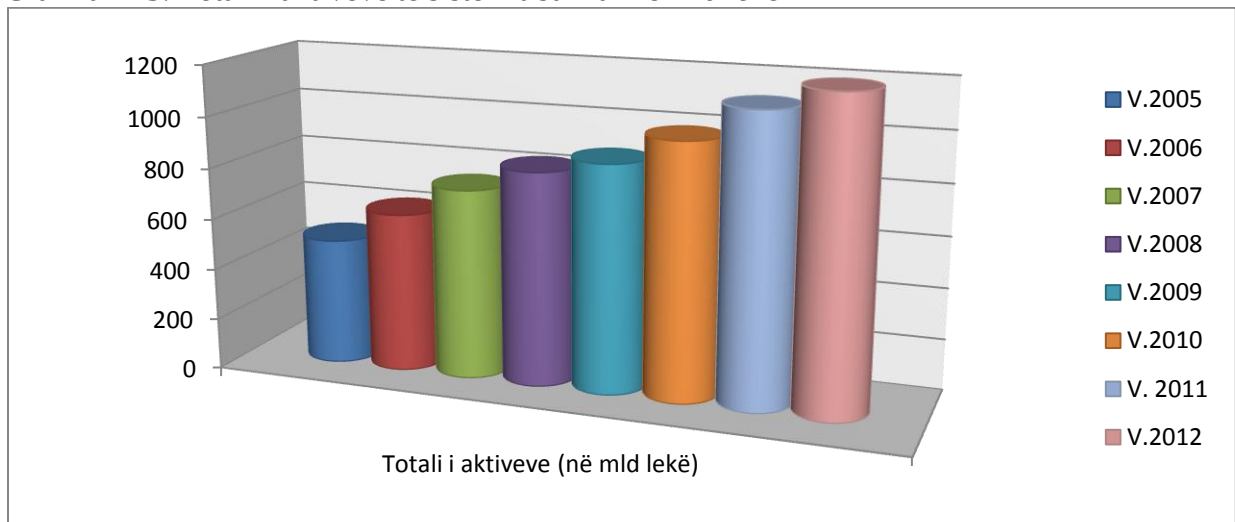
Totali i aktiveve të sektorit bankar përbën rreth 82% të PBB-së së vëndit. Në fund të vitit 2012, aktivet e sektorit bankar u zgjeruan me rreth 3.4% krahasuar me fundin e vitit 2011 dhe me rreth 11 % ndaj së njëjtës periudhë të një viti më parë. Ecuria historike e aktiveve të sektorit bankar paraqitet e luhatshme, rrjedhojë kjo e ndryshimeve në kontributin e zërave kryesorë të aktivitetit. Sektori bankar shqiptar mbetet i dominuar nga 5 bankat më të mëdha. Së bashku këto banka përfaqësojnë rreth 68% të huadhënies dhe 75% të depozitave të publikut. Kjo nënkupton që këto banka luajnë një rol të rëndësishëm në kreditimin e ekonomisë dhe një funksion të rëndësishëm në ecurinë dhe qëndrueshmërinë e sistemit financiar shqiptar.

Tabela nr 7: Pësia e totalit të aktiveve dhe portofolit të kredive të sistemit bankar ndaj PBB

TREGUESIT	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Totali i aktiveve (në mld lekë)	496.6	624.3	742.9	834.1	886.3	990.6	1,120	1,200
Totali i aktiveve/PBB (në %)	60.9	70.8	76.8	76.7	77.7	81	84.81	87.63
Totali i kredive/PBB (në %)	7.3	9.3	15.7	22.4	30.2	36.5	39.3	43.5

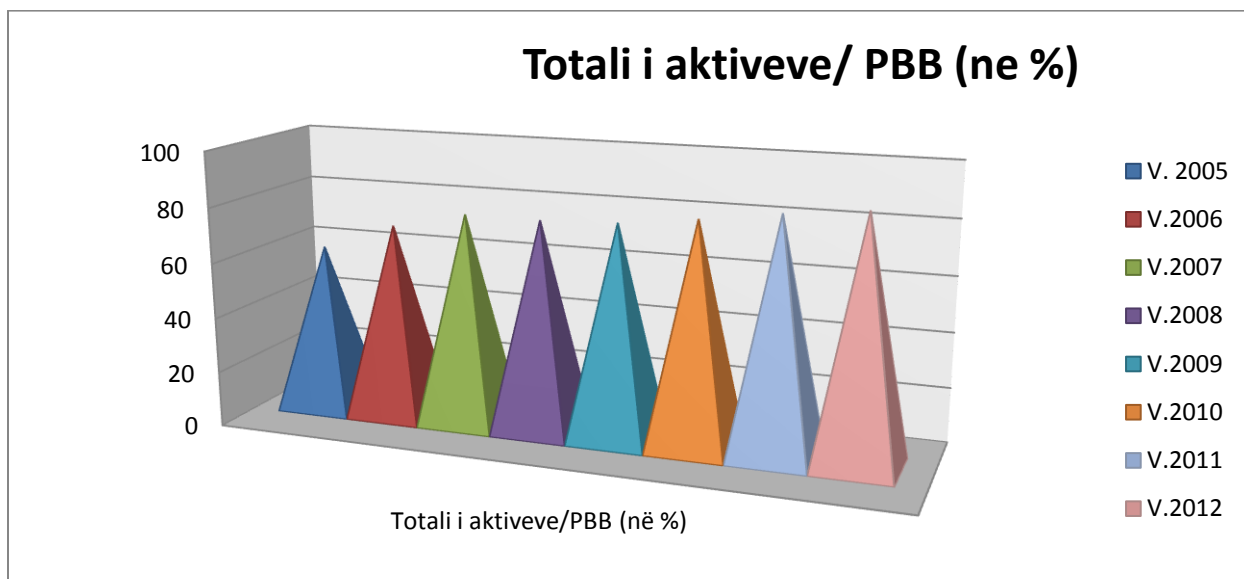
Burimi: Banka e Shqipërisë

Grafiku nr 3: Totali i aktiveve të sistemit bankar në mld lekë

Burimi: Banka e Shqipërisë

Grafiku nr 4: Totali i aktiveve të sistemit bankar ndaj PBB

Burimi: Banka e Shqipërisë

Gjatë periudhës 2004-2007, kredia për pasuri të paluajtshme ka njohur rritje në nivele të larta, duke u rritur mesatarisht me një normë vjetore prej 65%. Ecuria pozitive në vitet 2004-2007 është mbështetur nga vet zhvillimet e sistemit bankar dhe zhvillimi ekonomik në vënd.

Rezultatet e vërtetimit të aktivitetit kreditues tregojnë se standardet e kredisë dhënë bizneseve janë shtrënguar lehtësisht gjatë vitit 2012, ndërkohë që standardet e kredisë dhënë individëve kanë mbetur të pandryshuara. Faktorët kryesorë që kontribuan në shtrëngimin e standardeve të kredisë për biznese janë problemet specifike të sektorit ku operon biznesi, situata e kredive me probleme dhe situata e përgjithshme makroekonomike.

Faktorët që kontribuan në shtrëngimin e standardeve të kredisë dhënë individëve gjatë kësaj periudhe janë:

- përkeqësimi i portofolit të kredive (rritja e kredive me probleme)
- gjendja financiare e individëve
- zhvillimet në tregun e pasurive të paluajtshme.

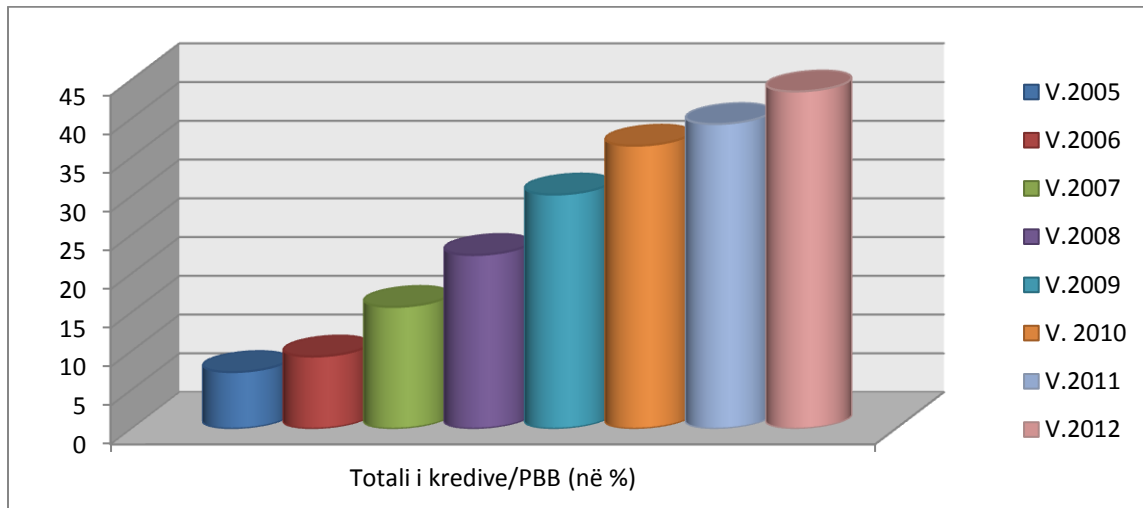
Gjendja e likuiditetit dhe vendimet e Bankës së Shqipërisë janë faktorë të cilët kanë ndikuar në lehtësimin e standardeve të kredisë për të dy grupet e klientëve, ndërsa shkalla e konkurrencës ka kontribuar në kahun lehtësues vetëm për kredinë dhënë individëve.

Në fund të vitit 2012, pesha e portofolit të kredisë ndaj PBB-së vlerësohet 43.5%. Teprica e kredisë ka vijuar ritmet e ngadalta të rritjes, si rrjedhojë e kërkesës së dobët për kredi dhe e shtrëngimit të kushteve të kredidhënies.

Gjatë periudhës, sipas subjekteve kredimarrëse, rritja më e shpejtë evidentohet në kredinë akorduar ndërmarrjeve publike, në raport me ato private, ndërkohë që kredia dhënë individëve ka pësuar rënie. Në fund të tremujorit të dytë 2012, ecuria e kredisë së re

reflektoi prirjen e bankave për të mbështetur bizneset me kreditim, ndërkohë që kredia për individët është tkurrur. Në totalin e kredisë së re për bizneset, 37.3% e totalit është disbursuar për sektorin e tregtisë, riparimit të automjeteve dhe artikujve shtëpiakë, ndërkohë që sektori i ndërtimit përbën 16.3% dhe sektori i industrisë përpunuese 6.7%.

Grafiku nr 5: Totali i kredive ndaj PBB (në %)

Burimi: Banka e Shqipërisë

Nga ana tjetër, cilësia e portofolit të kredisë së bizneseve është përkeqësuar më shumë se cilësia e portofolit të kredisë së individëve. Sipas sektorëve, raporti i kredive me probleme është 25.5% për sektorin e tregtisë, riparimit të automjeteve dhe artikujve shtëpiakë, 29.6% për sektorin e ndërtimit dhe 23.1% për industrinë përpunuese. Raporti i kredive me probleme për individët shënon 16.9% (pa përfshirë jorezidentët). Për të gjykuar nëse bankat kanë reaguar ndaj përkeqësimit të cilësisë së portofolit nëpërmjet uljes së kredisë së re për secilin sektor, bizneset dhe individët, është ndërtuar korrelacioni i ndryshueshëm në kohë që lidh pikërisht kredinë e re me raportin e kredive me probleme.

3.3 PËRBËRJA E PORTOFOLIT TË KREDIVE NDËR VITE

Sa më gjatë që huamarrësi të mbajë fondet e bankës ose të ketë një të drejtë kontraktuale për të marrë fonde aq më i madh është rreziku i zhvillimeve negative që mund të ndodhin në të ardhmen. Shlyerja e kredive me afat mbështetet në veprimtarinë në të kaluarën dhe në parashikimet për operacionet në të ardhmen. Nëse nuk realizohen parashikimet e bëra, kjo tregon për dobësi të kredisë, por nuk do të thotë që gjithmonë është e nevojshme që aktivi duhet riklasifikuar. Mosgjenerimi i cash-flow të mjaftueshëm për të shlyer borxhin është një dobësi e qartë që rrezikon shlyerjen e huasë dhe që në shumë raste kërkon riklasifikim.

Klasifikimi i kredive¹²⁵ sipas ditëvonesave në bazë të legjislacionit shqiptar jepet si më poshtë:

¹²⁵ ligji nr.8269, datë 23.12.1997 "Për Bankën e Shqipërisë", i ndryshuar, neni nr 11 "klasifikimi i kredive"

✚ **Kredi standarte (0-30 ditë vonese) norma e provigjionimit 1% :** atëherë kur gjendja financiare e kredimarrësit dhe flukset e pritshme hyrëse të parasë janë plotësisht të mjaftueshme për vazhdimësinë e veprimtarisë së tij dhe shlyerjen e detyrimeve, si edhe principali ose interesi nuk është paguar për një periudhë prej 1 (një) deri 30 (tridhjetë) ditësh nga data e pagesës së kështit;

✚ **Kredi në ndjekje (31-90 ditë vonesë) norma e provigjionimit 5%:** atëherë kur gjendja financiare e kredimarrësit dhe flukset hyrëse të parasë janë të mjaftueshme për të përmbushur detyrimet, pavarësisht vështirësive financiare të momentit, dhe se nuk ka shenja përkeqësimi të gjëndjes së kredimarrësit për të ardhmen, kryegjëja ose interesi nuk është paguar për një periudhë prej 31 (tridhjetë e një) deri 90 (nëntëdhjetë) ditësh nga data e pagesës së kështit;

✚ **Kredi nëstandarte (91-180 ditë vonesë) norma e provigjionimit 20%:** atëherë kur gjendja financiare e kredimarrësit, kapitali dhe flukset hyrëse të parasë vlerësohen si të pamjaftueshme për përmbushjen e rregullt të detyrimeve të prapambetura, ose banka nuk disponon gjithë informacionin e kërkuar ose të përditësuar, të nevojshëm për të vlerësuar plotësisht gjendjen financiare të tij, kryegjëja ose interesi nuk është paguar për një periudhë prej 91 (nëntëdhjetë e një) deri 180 (njëqind e tetëdhjetë) ditësh nga data e pagesës së kështit;

✚ **Kredi të dyshimta (181 – 365 ditë vonesë) norma e provigjionimit 50%:** atëherë kur gjendja financiare e kredimarrësit, kapitali dhe flukset hyrëse të parasë vlerësohen si të pamjaftueshme për përmbushjen e plotë të detyrimeve, kredimarrësi shfaq probleme likuiditeti, dhe deklarimi i kredimarrësit "në paaftësi paguese/i falimentuar", vlerësohet si një mundësi reale, kryegjëja ose interesi nuk është paguar për një periudhë prej 181 (njëqind e tetëdhjetë e një) deri 365 (treqind e gjashtëdhjetë e pesë) ditësh nga data e pagesës së kështit;

✚ **Kredi të humbura (mbi 365 ditë vonesë) norma e provigjionimit 100%:** atëherë kur gjendja financiare e kredimarrësit vlerësohet qartë se nuk siguron përmbushjen e plotë të kushteve të shlyerjes së kryegjëse dhe të interesit; ose vlerësohet se mungon i gjithë dokumentacioni i nevojshëm për përcaktimin e gjëndjes financiare; ose kredimarrësi është në paaftësi paguese/ka falimentuar, është përfshirë në proces likuidimi; ose kredimarrësi ka vdekur dhe askush nuk mund të paguajë kredinë; ose banka ka vepruar juridikisht dhe në mënyrë përfundimtare (është marrë vendimi i formës së prerë të gjykatës) për të realizuar procesin e ekzekutimit të kolateralit, kryegjëja ose interesi nuk është paguar për një periudhë prej më shumë se 365 (treqind e gjashtëdhjetë e pesë) ditësh nga data e pagesës së kështit.

Bankat, në rastin e kredive të klasifikuara në kategoritë "nënstandard", "të dyshimta" dhe "të humbura", bëjnë riklasifikimin e një kredie në një kategori më të lartë, vetëm në rastin kur, në bazë të analizave të dokumentuara, rezulton së justifikohet riklasifikimi. Dokumenti i analizës në rastin e riklasifikimit të kredisë, ruhet në dosjen përkatëse të kredisë.

Në tabelën e mëposhtme është paraqitur përbërja e portofolit të kredive të sistemit bankar për periudhën 2005 - 2012:

Tabela nr 8: Përbërja e portofolit të kredive të sistemit bankar shiptar (2005-2012).

	PËRBËRJA E PORTOFOLIT TË KREDIVE NDËR VITE							
Klasifikimi	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Në Ndjekje	3.60%	3.39	3,9%	6%	11%	7.80%	9.20%	8.02%
Nënstandarte	0.80%	1.12	1.2	4%	8.30%	5.60%	7.50%	9.87%
Të Dyshimta	0.50%	0.89	0.9	1.35%	2.70%	3.40%	4.10%	4.71%
Të Humbura	1.00%	1.05	0.9	1.23%	3%	3.70%	4.80%	6.6%
TOTALI	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Burimi: Banka e Shqipërisë

Ashtu siç vihet re edhe nga të dhënat e tabelës, evidentohet një rritje e ndjeshme e kredive me probleme nga viti në vit, gjë e cila ka çuar edhe në përkeqësim të treguesve financiarë të bankave. Po ti referohemi vitit të parë dhe të fundit të marrë në shqyrtim vihet re një rritje mjaft e madhe e raportit të kredive me probleme ndaj totalit të kredive të dhëna, nga 2.3% në 2005 në 23% në vitin 2012, nga ku kemi një rritje të konsiderueshme të kredive të humbura dhe atyre nënstandarte.

Nga tabela kuptohet se cilësia e portofolit të kredisë në të gjithë sektorët e ekonomisë është përkeqësuar duke përjashtuar sektorin e tregtisë në të cilin kemi një përmirësim të cilësisë së portofolit të kredive. Vërehet se përkeqësimi ka qënë më i madh në sektorët e hoteleve & restoranteve dhe të industrisë dhe kjo ka ardhur dhe si rezultat i efekteve të krizës ekonomike. Dhe në sektorin e prodhimit të energjisë kemi një përkeqësim por jo shumë të lartë.

3.4 KREDITË ME PROBLEME NË RAPORT ME TOTALIN E KREDIVE TË DHËNA

Përgjatë viteve të fundit kreditë me probleme si në madhësi absolute edhe në përqindje kanë shënuar rritje të konsiderueshme. Po të analizojmë të dhënat me kujdes vëmë re se ritmi i rritjes së kredive me probleme është më i lartë se vetë ritmi i shtimit të tepicës së kreditimit në sektorin bankar. Po të bëjmë një analizë më të detajuar të ecurisë së portofolit të kredisë sipas klasave, evidentohen këto dy vitet e fundit (2011 dhe 2012) një rënie të peshës së kredive cilësore kundrejt rritjes së peshës së kredive me probleme.

Në portofolin e kredive cilësore, evidentohen rënie të klasës së kredive të klasifikuara “standarte” dhe një rritje e lehtë e peshës së kredive të klasifikuara “në ndjekje”. Ndërkohë në portofolin e kredive me probleme, evidentohen një rritje në të tre klasat, por rritje më e madhe vihet re në kreditë e klasifikuara si “nënstandarte” dhe kredi “të humbura”. Arsyet që kanë çuar në përkeqësimin e këtyre treguesve janë të shumtë , po ndër më të rëndësishmit mund të përmendim:

- efektin e krizës financiare globale që u reflektua edhe në Shqipëri
- rënia e fortë e ritmit të rritjes ekonomike e cila ka çuar në paaftësi më të lartë paguese si të individëve ashtu edhe të bizneseve

- ekspozimi i lartë në më shumë se një bankë pa u implementuar akoma rregjistri i kredive
- tkurrja e nivelit të kreditimit vitet e fundit
- gjithashtu edhe puna jo cilësore dhe e pakujdesshme nga vetë bankat tregtare e BSH në menaxhimin siç duhet të protofolit të kredive
- probleme me ekzekutimin e kolateraleve për shkak të vlerësimeve të pronave

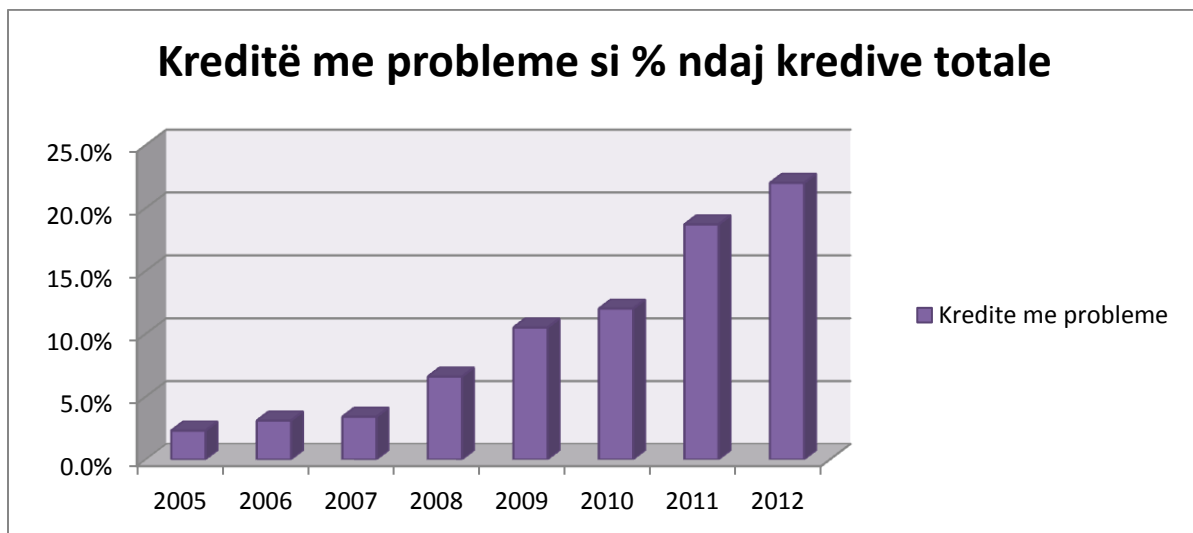
Të gjithë këto faktorë po edhe të tjerë makroekonomikë dhe mikroekonomikë kanë çuar në një rritje të këtij treguesi, gjë që ka çuar në një ndikim negativ në uljen e treguesve të performancës së vetë bankave.

Tabela nr 9: Hua me probleme ndaj totalit të huave në %

KREDITË ME PROBLEME								
PERIUDHA	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
NORMA E KREDIVE ME PROBLEME	2.3%	3.1%	3.4%	6.6%	10.5%	13.96%	18.77%	23.1%

Burimi: Banka e Shqipërisë

Grafiku nr 6 : Raporti i Huave me Probleme ndaj Totalit të Huasë

Burimi: Banka e Shqipërisë

Sikurse shohim dhe nga grafiku huatë me probleme janë rritur nga viti në vit dhe në fund të vitit 2012 kanë shënuar 23.1 % të totalit të huave të dhëna nga sistemi bankar në Shqipëri.

Në tabelën e mëposhtme është paraqitur ecuria e huave me probleme ndaj totalit të huave nga viti 2005 në 2012 sipas klasifikimit në grupe të bankave. Nga tabela shohim se për të gjitha grupet e bankave ky tregues ka ardhur duke u rritur nga viti në vit. Vihet re se ky tregues është më i madh për bankat e grupit G2 në të gjitha vitet. Nga kjo mund të themi se bankat e grupit G1 janë më të kujdesshme në lidhje me huatë e akorduara, ndërsa përsa i përket bankave të grupit G3 mund të themi se kanë më shumë eksperiencë në sistem dhe

kjo i ka ndihmuar që të ndjekin të gjitha ato procedura të nevojshme për zvogëlimin e këtij treguesi dhe për menaxhimin si duhet të kësaj dukurie për shkak të përparësisë që i jep edhe zotërimi të aseteve më të larta se dy grupet e tjera.

Tabela 10: Hua me probleme ndaj totalit të huave sipas grupeve të bankave

Periodha	Grupi G1	Grupi G2	Grupi G3
Dhjetor 2005	1.7%	2.79%	3.26%
Dhjetor 2006	3.03%	3.79%	3.6%
Dhjetor 2007	5.6%	5.41%	5.3%
Dhjetor 2008	7.8%	6.7%	9.7%
Dhjetor 2009	11.4%	10.3%	7.8%
Dhjetor 2010	11.6%	17.2%	11.5%
Dhjetor 2011	13.5%	21.7%	15.45%
Dhjetor 2012	10.3%	26.4%	20.3%

Burimi: Banka e Shqipërisë

3.5 SISTEMI BANKAR DHE KRIZA, SITUATA NË SHQIPËRI

Kriza e sektorit financiar u shtri me shpejtësi edhe në sektorin real të ekonomisë botërore. Rënia e sasisë dhe shtrenjtimi i financimeve nga mosfunksionimi i tregjeve, ndikuan në rënien e investimeve dhe të tregtisë, duke goditur kërkesën e brendshme dhe duke nxitur një ngadalësim të ndjeshëm të sektorëve realë të ekonomisë në nivel botëror. Norma e papunësisë shënoi rritje në të gjitha vëndet e zhvilluara, në kushtet kur sipërmarrjet u detyruan të shkurtojnë kostot e prodhimit për t'iu përgjigjur rënies së kërkesës. Shumica e ekonomive të zhvilluara hynë në një fazë recensionit ekonomik në gjysmën e dytë të vitit 2008, ndërkohë që ngadalësimi i rritjes ekonomike përfshi u vëndet në zhvillim.

Kriza financiare e cila tronditi fillimisht sektorin bankar në SHBA për t'u shtrirë më pas edhe në Europë i ka bërë të pasigurtë klientët e bankave dhe investuesit privatë në të gjithë botën. Në një botë të globalizuar efektet e krizave të këtyre përmasave nuk mund të mbeten brenda kufijve nacionalë apo kontinentalë. Direkt apo indirekt efektet e krizës do të ndihen në të gjithë globin, qoftë në sektorin financiar ashtu edhe në ekonominë reale.

Kriza globale financiare që është përhapur në mbarë botën ka shkaktuar një ngadalësim të konsiderueshëm në shumicën e vëndeve të zhvilluara dhe ka prekur tashmë tregjet financiare dhe perspektivën e zhvillimit ekonomik në vëndet në zhvillim.

- Ndikimi i krizës globale mbi ekonominë reale në Shqipëri

Më pak kredi për ekonominë në përgjithësi dhe për individët në veçanti përkthehet më pak shpërblime për të punësuarit, që do të thotë më pak të ardhura në disponim pritët të përkthehet më pak të ardhura familjare në dispozicion për konsum dhe kursime. Duke marrë parasysh se kriza ka përmasa globale dhe që emigrantët tanë në vëndet ku ata jetojnë dhe punojnë janë ndër punonjësit më të ekspozuar, pritët që rreziku i rënies së

remitancave të jetë shumë i lartë. Është fakt tashmë që niveli i remitancave ka rënë ndjeshëm dhe ka ndikuar negativisht në ngadalësimin e rritjes ekonomike.

Në një situatë të një ngadalësimi të përgjithshëm ekonomik dhe duke marrë parasysh kontekstin e çmimeve të ulëta të lëndëve të para, për të reduktuar kështu presionet inflacioniste – politika fiskale merr një rol parësor, e cila natyrisht e sinkronizuar mirë me politikën monetare. Stimujt fiskale nga qeveria duhet të konsistojë në rritjen e shpenzimeve qeveritare, me qëllim për të kompensuar uljen e konsumit të familjes ndërsa Banka e Shqipërisë duhet të reagojnë në mënyrë plotësuese me qëllim për të ulur koston e parasë duke ulur normën bazë të interesit.

Kriza financiare që ka kapur vëndet e BE-së, solli pasoja direkte edhe mbi eksportet shqiptare, të cilat përfaqësojnë një zë të konsiderueshëm në ekonominë shqiptare. “Rritja e ulët ekonomike gjatë vitit 2009 në vëndet e BE-së, pati edhe ndikimin tek eksportet shqiptare, që përfaqësojnë rreth 750 milionë euro në formë mineralesh të ndryshme, naftë bruto, apo tekstile dhe këpucë.”¹²⁶

Në një Europë me rënie ekonomike, ka më pak kërkesë për eksportet shqiptare, plus kësaj, edhe fakti se ka një rënie/luhatje të ndjeshme të çmimeve për lëndët e para në mbarë tregjet botërore e rëndon akoma edhe më shumë deficitin tregtar të vendit. Recensionin ekonomik që përfshiu pjesën më të madhe të vëndeve me të cilët kemi marrëdhënie tregtare, sipas Bankës së Shqipërisë, ka ndikuar në uljen e shkëmbimeve tregtare dhe hyrjen e valutës në vend.

Të dy këta faktorë janë reflektuar në uljen e konsumit, të eksporteve dhe të investimeve, duke sjellë ngadalësimin e aktivitetit ekonomik dhe duke ushtruar presion mbi treguesit fiskalë të të ardhurave buxhetore dhe të deficitit buxhetor. Dërgesat e emigrantëve ishin gjithashtu një nga zërat që pësoi rënien më të madhe ndër treguesit ekonomik të Shqipërisë, duke ndikuar direkt në uljen e mireqënies së shqiptarëve në vend. Fakti se nuk ka mbetur vend i zhvilluar pa u prekur nga kriza financiare, do të thotë shumë për Shqipërinë, e cila ka rreth një të tretën e popullsisë në këto vënde, si emigrantë ekonomikë.

Vëndet e Europës Lindore, përfshirë edhe Shqipërinë nuk janë tërësisht imune nga problemet e financiare të tregtisë ndërkombëtare, edhe pse ata nuk do të kenë ndikim të drejtpërdrejtë në sistemin e tyre financiar. Këto efekte të krizës së ekonomisë globale ndihen edhe në Shqipëri. Në një sistem bankar karakterizuar nga vështirësi në procesin e kreditimit dhe kostot e larta të huamarrjes, kjo është e parashikueshme se raporti i kredive problematike mbi kreditë e tërësishme në sistemin dhe do të rritej, fenomen i cili ndodhi e në fund të vitit 2012 ato arritën shifrën 23%.

Ndikimi i krizës botërore tashmë po ndihet, ndërkohë që ka edhe disa pasoja të kufizuara nga kriza e Greqisë dhe kjo është normale. Por, përtej këtyre faktorëve, nuk shikohet ndonjë problem madhor për ekonominë shqiptare. Bankat greke në Shqipëri janë të shëndetshme dhe bankat greke që veprojnë në Greqi janë gjithashtu relativisht të shëndetshme. Në Europën Përqendrore, problemet ishin të bankave dhe jo të shteteve. Në Greqi në fakt, ndodhi e kundërta.

¹²⁶ Z. Shkëlqim CANI ish-guvernatori i Bankës së Shqipërisë

Bankat janë ndoshta pjesa më e shëndetshme e ekonomisë greke. Problemet i ka shteti grek, për shkak të defiçitit buxhetor. Kjo ka krijuar një atmosferë të vështirë në vend, por brenda dy viteve të ardhshme gjërat duket se do të përmirësohen. Por bankat në vetvete janë në një pozitë të mirë dhe të shëndetshme. Dhe argumenti kryesor është se bankat shqipëtare vazhdojnë të jenë fitimprurëse edhe në kohë krize. Kredia po rritet edhe pse me ritëm shumë më të ulët, depozitat po rriten dhe bankat vazhdojnë të jenë të shëndetshme. Raportet financiare janë të qarta dhe transparente.

Disa fakte të tjera që tregojnë efektet e krizës globale në Shqipëri janë si më poshtë:

- 1) Rritja graduale e çmimeve e lidhur sidomos me artikuj të konsumit të gjerë;
- 2) Luhatjet herë në rritje e herë në ulje të inflacionit dhe nënçmimi gradual i lekut në tregun valutor;
- 3) Të ardhurat nga taksat dhe doganat kanë shënuar nivele më të ulta;
- 4) Rënie në procesin e marrjes së kredive dhe të depozitave bankare;
- 5) Një rënie drastike të shitjeve të pasurisë së patundshme në shifrën 50%;
- 6) Rënia e të ardhurave nga emigrantët;
- 7) Luhatje e nivelit të investimeve të huaja;
- 8) Rritja e çmimeve produkteve ushqimore dhe produkteve jo-ushqimore;
- 10) Shtërëngim të kushteve për kredidhënien nga bankat;
- 11) Ndryshim i treguesit të defiçitit tregtar;
- 12) Ndikimi në tregun e shtëpive

Megjithatë situata në Shqipëri në lidhje me krizën paraqitet relativisht më me pak ndikim krahasuar me vëndet e tjera të Evropës, për disa arsye kryesore se sa në vëndet e tjera të Ballkanit dhe të Evropës. Le të shohim dy nga këto arsye më kryesore:

1. Arsyeja e parë: sepse nuk kemi të njëjtën formë asetesh siç kishin këto banka

amerikane dhe kryesisht klienti i bankave tona është klient biznesi. Në pjesën më të madhe të bankave, biznesi i vogël dhe i mesëm është në qëndër të vëmendjes dhe këto investime kanë shkuar për të zhvilluar këtë biznes të vogël dhe të mesëm. Analiza që i është bërë këtyre bizneseve ka qënë shumë e detajuar dhe dhënia e kredisë nuk është mbështetur tek kolaterali por tek aftësia paguese, menaxhuese dhe investuese e këtyre bizneseve. Kjo mënyrë analize ka eliminuar risqet aktuale por edhe ato potenciale.

2. Arsyeja e dytë ka të bëjë me strukturën e bilancit të bankave në Shqipëri të cilat

karakterizohen nga një likuditeti i lartë. Likuditeti i bën bankat në Shqipëri më pak të varura nga fondet ndërkombëtare. Në sistemin bankar në Shqipëri një element tjetër shumë pozitiv është likujditeti. Në ndryshim edhe nga vënde të tjera të rajonit kemi nivel depozitash në vëllim më të madh sesa niveli i kredive. Ky është një element pozitiv jo në aspektin e zhvillimit por në aspektin e riskut të kredive i cili është i ulët përballë një niveli kaq të lartë depozitash. Nëse financimi i kredive në vend do të bëhej me fonde të bankave mëmë apo nga tregjet ndërkombëtare të kapitalit efekti i krizës do të ishte më i ndjeshëm. Por në Shqipëri për arsye të këtij likuditeti sektori bankar është më i pavarur nga tregu ndërkombëtar.

3.6 RAPORTI KREDI - DEPOZITA NDËR VITE

Ajo çka është e rëndësishme për një sistem bankar të shëndetshëm është ruajtja e një raporti të kredi-depozita të mjaftueshme për të siguruar likuiditetin e nevojshëm. Po ti referohemi të dhënave të publikuara nga Banka e Shqipërisë, në fund të tremujorit të parë të 2012 ky raport ishte në shifren 63.2%, një raport i cili rezulton të jetë pozitiv dhe flet për një likuiditet të mjaftueshëm të bankave tona. Kjo sepse tregon që bankat kanë më shumë depozita, sesa japin kredi dhe kemi një rritje më të madhe të depozitave se sa të kredive. Ky raport rezultonte në 61.2% në fund të vitit 2011.

Përsa i përket depozitave, duket që në bankat shqiptare preferohen më shumë depozita afatgjata sesa ato me afat të shkurtër. Sipas të dhënave më të fundit të publikuara nga BSH, ndryshe nga prirja e përgjithshme për të patur në tërësi një rritje të nivelit të depozitave në lekë, ato me afat 1 muaj, kanë qenë të vetmet që kanë njohur një ecure regressive përgjatë vitit 2012.

Konkretisht, nga 15.029 milionë lekë në shkurt të 2012 ranë në 10.486 milionë¹²⁷ të tilla në muajin mars 2012. Por duhet theksuar gjithsesi, se kjo ka qënë në fakt, rënia e vetme pasi në muajin shkurt të 2012, depozitat në lekë kanë shënuar rritje krahasuar me ato në muajin janar. Konkretisht, depozitat në monedhën vendase gjatë këtij të fundit, vlerësoheshin të ishin saktësisht në nivelin prej 11.904 milionë lekësh. Në këtë mënyrë, kemi një situatë optimiste, edhe pse me rënie sporadike të depozitave në lekë, për ndonjë grup të veçantë të tyre.

Përsa i përket kursimeve në Euro, vihet re një rritje e vazhdueshme nga njëri muaj në tjetrin. Njësoj si edhe depozitat në monedhën vendase, edhe ato në monedhën evropiane kanë njohur një ecure pozitive të tyre gjatë tre muajve të parë të këtij viti. Madje, ato janë aq të ngjashme me njëra-tjetrën në këtë ecure, saqë paraqesin edhe të njëjën tendencë në përzgjedhjen e afateve të tyre. Keshtu, njësoj si depozitat në lekë, edhe ato në euro, paraqesin rënie të tyre për maturimet afat-shkurtra 1-mujore.

Saktësisht, të dhënat e Bankës së Shqipërisë, tregojnë se gjatë muajit mars ato janë shënuar një shifër prej 132 milionë eurosh, nga 168 milion Eur që rezultonin gjatë muajit shkurt. Por nga ana tjetër, duke vijuar ngjashmërinë me depozitat në lekë, të dhënat tregojnë se edhe ato në euro, për afatin 1-mujor, kanë njohur gjithashtu, një rritje. Konkretisht, ajo ka pësuar një rritje prej 29 milionë eurosh, nga 139 milionë euro që ishin në muajin janar, me 168 të tilla që arritën në muajin shkurt.

Tabela nr 11: Ecuria e treguesit Kredi/ Depozita në %				
VITET	ALL	EUR	USD	TË GJITHA
2005	5%	106%	95%	19%
2006	17%	98%	36%	38%
2007	22%	97%	34%	46%
2008	30%	112%	34%	62%

¹²⁷ Banka e Shqipërisë, Raporti vjetor 2012

2009	36%	113%	54%	65%
2010	35%	86%	86%	60%
2011	39%	83%	83%	61%
2012	42%	80%	78%	63%

Burimi: Banka e Shqipërisë

Treguesi kredi/depozita për sistemin tonë bankar akoma prezantohet në nivele të ulëta në rast se krahasohet me shumicën e vendeve të rajonit apo me vendet e BE. Norma e ulët e treguesit për Shqipërinë është e lidhur me strukturën e thjeshtë të burimeve të bankave tona, ku përgjithësisht dominojnë depozitat, kurse borxhi i marrë qoftë nga bankat brenda vendit apo jashtë vendit është i kufizuar (me përjashtim të disa bankave që kanë linja kredie nga bankat mëma). Në kushtet kur rritja e kredisë duket së është ngadalësuar, ndërkohë që vijon kthimi dhe rritja e bazës së depozitave, ka shumë gjasa që rritja e këtij raporti të frenohet ose të jetë i ulët, deri sa kredia ndaj klientëve të gjallërohet përsëri.

Sipas raportit të ndërmjetësimit financiar për 6 mujorin e fundit të vitit 2012, depozitat janë rritur jo vetëm në vlerë absolute por edhe në raport me kreditë. Raporti kredi/depozita ishte 61.2% në fund të vitit 2011 dhe u bë në 63.2% në fund të vitit 2012.

Pesha e kredive të këqija ndaj totalit të kredive arriti 18% në fund të vitit 2011 ndërsa në fund të vitit 2012 kjo shifër arriti 23%. Sipas Bankës së Shqipërisë, shqiptarët nuk po konsumojnë më aq shumë dhe pasiguria ekonomike i ka shtyrë ato drejt kursimit. Gjithashtu ka rënë kërkesa për kredi nga ana e bizneseve, megjithë uljen e normës bazë të interesit që ka bërë Banka e Shqipërisë në vitin 2011 dhe në 2012. Kjo ka ndodhur sepse bizneset po punojnë nën kapacitetet e tyre për shkak të kërkesës së ulët dhe investimet nuk janë të nevojshme si edhe për shkak të kushteve shtrënguese të vetë bankave për të ulur kredidhënien.

3.7 RISKU I KREDITIT NË BANKAT SHQIPTARE

Vitet e fundit, sistemi bankar shqiptar ka qenë i orientuar kundrejt aktiviteteve me risk të lartë përkundrejt një kthimi më të lartë. Në fillimet e viteve 2000, bankat shqiptare kanë qenë më të prirura të investonin në aktivitete me risk të ulët si psh. investime në bono thesari, ndërkohë që aktualisht rreth 50% e aseteve i kanë realizuar duke aplikuar dhe përfituar kredi. Kushtet e favorshme makroekonomike që kanë karakterizuar ekonominë shqiptare përgjatë viteve përpara se të ndodhte kriza globale, ka ndikuar pozitivisht në procesin e kredidhënies të sektorëve të ndryshëm kështu që edhe niveli i kredive me probleme ka qenë i ulët.

Ndërkohë që kjo situatë u përkeqësua në 2008 ku kredimarrja filloi të ngadalësohet ndërkohë që niveli i kredive me probleme filloi të ecte me ritme të shpejta.

Në situatat kur bankat ngadalësojnë ose ulin ndjeshëm nivelin e kreditimit, është e natyrshme që norma e kredive me probleme në raport me kreditë totale të dhëna do të rritet. Por kjo rritje e normës së kredive me probleme nuk ka ardhur vetëm si pasojë e uljes së nivelit të kreditimit por edhe si pasojë e rritjes së shpejtë të kredive me probleme.

Tabela nr 12: Raporti i mjaftueshmërisë së kap ne % sipas grup-bankave

Periudha	Sistemi bankar	G1	G2	G3
Dhjetor 2005	18.6	35	19.4	14.4
Dhjetor 2006	18	41.3	15.9	16
Dhjetor 2007	17.1	45.1	15.8	15.5
Dhjetor 2008	17.2	30.8	15.3	16.6
Dhjetor 2009	16.2	32.7	13.6	16.1
Dhjetor 2010	15.4	30.8	14.00	16.5
Dhjetor 2011	15.6	27.9	14.1	15.5
Dhjetor 2012	15.7	28.5	13.4	15.8

Burimi: Banka e Shqipërisë

Kriza financiare konfirmoi gjithnjë e më shumë rëndësinë e veprimeve të ndërmarra nga politikanët për të rritur stabilitetin financiar të vendit. Në Shqipëri kriza ishte më e evidente në përqendrimin e treguesve makroekonomike sesa treguesit financiarë. Megjithatë është e evidente edhe pse janë paraqitur këto probleme, asnjëra prej bankave në Shqipëri nuk paraqitën probleme serioze në aktivitetin e tyre të përditshëm. Kjo ndodhi jo vetëm për shkak të masave të ndërmarra nga bankat por gjithashtu edhe nga masat e ndërmarra nga BSH, të cilat ndihmuan në kalimin e krizës dhe të bëhen të forta përgjatë saj.

Meqë është vërejtur një rritje në riskun e kreditit në fillimet e krizës globale, u pa e nevojshme nga B.Shqipërisë të bëhej më vigjilente përkundrejt dobësive potenciale të sistemit tonë bankar. Në këtë kontekst, është e rëndësishme të identifikohen variablat makroekonomike që janë statistikisht të rëndësishëm në përcaktimin e riskut të kreditit që bankat përballonin përgjatë aktivitetit të tyre. E rëndësishme nëpërmjet vlerësimeve ekonometrike, të përcaktohet ndikimi i çdonjërit prej tyre në aftësinë paguese në sistemin bankar shqiptar. Nga çdonjëri nga risqet që përballon bankat, risku i kredisë konsiderohet si më i rëndësishmi për t'u mbajtur nën kontroll. Zakonisht bankat lënë mënjanë së paku gjysmën e kapitalit për t'u mbrojtur përkundrejt humbjeve që vijnë si pasojë e riskut të kreditit¹²⁸.

Sipas një studimi kryer nga Bozdo dhe Kalluçi (2006), risku i kreditit zë rreth 45% të të gjithë risqeve që hasin bankat shqiptare. Kështu që është mjaft e rëndësishme që ky risk të mbahet në norma të parashikueshme dhe të menaxhohet sa më mirë të jetë e mundur.

Që prej vitit 2005, huadhënia në ekonominë shqiptare filloi të ecte me ritme shumë të shpejta. Megjithatë 2 vitet e fundit për shkak të krizës botërore që pati një ndikim në tërë ekonominë globale, bankat që operojnë në Shqipëri ngadalësuan ritmin e kredithënies. Gjatë kësaj periudhe një tjetër fenomen i vërejtur është edhe rritja e kredive me probleme¹²⁹. Nëpërmjet këtij studimi jemi përpjekur të paraqesim faktorët që ndikojnë në

¹²⁸ According to Financial Stability Institute, at www.fsiconnect.org

¹²⁹ According to the definition of the "Bank Accounting Manual" (1998), the concept "Non-performing loans", includes the loan categories "Substandard", "Doubtful" and "Loss".

riksun duke i ndarë huamarrësit në dy kategori kryesore: bizneset dhe individët. Sasia e kredisë së dhënë bizneseve është ulur nga 83% në Dhjetor të 2001 në 63% në Dhjetor të 2009, ndërkohë gjatë së njëjtës periudhe kredia dhënë individëve ka pësuar një rritje relative nga 15% në 2001 në 32% në 2009. Ndërsa kreditë e dhëna sektorit publik kanë qenë pothuaj të papërfillshme.

Ekzistojnë disa mënyra për të matur riskun e kreditit, ku më kryesorët mund të përmendim:

- 1) norma e kredive me probleme (Blasche 2001),
- 2) provigjionet që banka lë mënjanë për mbulimin e humbjeve nga huatë (Kalirai dhe Scheicher 2002),
- 3) probabiliteti i dështimit (Boss 2002) etj.

Duke u mbështetur në këto tregues, autorë të ndryshëm kanë përdorur metoda të ndryshme për të matur riskun e kreditit. Forma më e hasur shpesh është matja e normës së kredive me probleme . Po ti referohemi shifrave vëmë re që kjo normë sa vjen e rritet me rritjen e nivelit të kreditimit. Një rritje e shpejtë është vërejtur në portofolin e kredive me probleme, sidomos gjatë 2 viteve të fundit, e cila është shkaktuar kryesisht nga kriza financiare dhe përkeqësimi i treguesve makroekonomike. Problematikat që shfaqin kredimarrësit mund të shkaktohen nga shumë faktorë të lidhura me karakteristikat e veçanta të klientit po aq sa edhe faktorët makroekonomike që kanë një ndikim në të gjithë ekonominë.

Tabela nr 13: Të dhëna kryesore për sistemin bankar 2005-2012

Treguesi	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Totali aktiveve ndaj PBB (%)	60.9	69.4	75.6	76.63	77.2	81	86.4	88.24
Totali huave ndaj PBB (%)	20.8	21.67	29.75	35.72	38.52	39.3	41.2	41.2
Totali depozitave ndaj PBB (%)	54	57.04	62.28	56.96	57.92	63.94	66.6	69.1
Kredia për ekonominë ndaj totalit të aktiveve(%)	30.7	31.5	39.1	47.2	49.6	48.7	48.37	46.7
Pesha e kredisë në lek (%)	31	29	27.7	28.8	31.9	32.6	34.8	38.5
Pesha e kredisë në monedhe te huaj (%)	69	71	72.3	71.2	68.1	67.4	65.2	61.5
Pesha e depozitave në lek (%)	60.6	62.4	58.3	57.9	55.7	51.15	51.6	51.2
Pesha e depozitave në monedhe te huaj (%)	33.4	37.6	41.7	42.1	44.3	48.85	48.4	48.8
ROA (%)	1.3	1.5	1.57	0.91	0.42	0.72	0.07	0.33
ROE (%)	20.01	20.2	20.74	11.35	4.58	7.58	0.76	3.78
Norma e Mjaftueshmerise se Kapitalit(%)	18.6	18.1	17.08	17.23	16.17	15.38	15.56	16.17
Norma e Kredive me probleme(%)	2.3	3.06	3.31	6.46	10.27	13.61	18.94	22.76
Raporti Kredi - Depozita (%)	28.5	37.4	46	62	65	60	61	63

3.8 NDIKIMI I FAKTORËVE MAKROEKONOMIKE NË RISKUN E KREDITIT

Një studim i bërë nga Kalirai dhe Scheicher (2002) për modelimin e faktorëve makroekonomikë që ndikojnë në riskun e kreditit, kanë modeluar lidhjen midis matjes së riskut të kreditit dhe faktorëve makroekonomikë nëpërmjet modelit të regresionit me metodën e katrorëve më të vegjël. Ata përdorën provigjionet për kreditë totale të humbura si variabël i pavarur pra NKP me baza tre mujore si variabël i varur. Në këtë studim nuk janë marrë parasysh kushtet specifike të huamarrësit por është supozuar që risku i kreditit që kërcënon bankat është i shoqëruar me mjedisin makroekonomik ku klientët e tyre operojnë. Në këtë kontekst pa u futur në elementët specifike, ekziston një interes i madh në identifikimin e faktorëve makroekonomikë për t'i grupuar ato në 6 kategori kryesore:

☞ Treguesit ciklikë

Kjo kategori përfshin treguesit e përgjithshëm makroekonomikë që mendohet që ndikojnë në aftësinë paguese të huamarrësve. Kështu që GDP dhe gapi i GDP priten të jenë të lidhura negativisht me kreditë me probleme. Përgjatë një periudhe me rritje ekonomike, huamarrësit janë financiarisht më mirë dhe kanë tendencë të paguajnë kredinë rregullisht. Si rrjedhim dhe niveli i kredive me probleme do të ulet.

☞ Treguesit e stabilitetit të çmimeve

Inflacioni, si një nga treguesit e stabilitetit të çmimeve, pritet të ketë një lidhje negative me kreditë me probleme. Kjo ndodh për shkak se gjatë periudhave inflacioniste, vlera e vertetë e pagesave të huamarrësit fillon të bjerë, gjë e cila i ndihmon të shlyejnë detyrimet e tyre. Kjo sjell në këmbim një përmirësim të cilësisë së portofolit. Në rastin e Shqipërisë, inflacioni në vitet e marra në studim ka qenë stabilizuar brenda normave të parashikuara nga autoritetet monetare.

Ndryshueshmëria e saj e ulët pranë nivelit 3 % e bën aftësinë paguese të kredimarrësve të jenë më të prekura nga norma e interesit nominal se sa nga interesat reale dhe / apo të normës së inflacionit.

Për më tepër, duke iu referuar faktit se pjesa më e madhe e kredive është në valutë, ne nuk presim një efekt të konsiderueshëm të normës së brendshme të inflacionit në cilësinë e kredive totale. Rreziku i kredisë është menduar së ndikohet negativisht nga norma e rritjes së agregatëve monetare M1 dhe M3, sepse sa më e lartë të jetë sasia e parave në qarkullim, aq më e mirë pritet të behet situata makroekonomike, dhe niveli i kredive me probleme pritet të zvogëlohet.

☞ Treguesit e brendshëm

Përveç variablave të përfshirë nga Kalirai dhe Scheicher (2002)¹³⁰ për shkak të mungesës së shumë variablave në këtë kategori, në rastin e Shqipërisë vlen të përfshihen 4 tregues që ndikojnë mjaft në riskun e kredisë. Një nivel i lartë i papunësisë do të thotë që me

¹³⁰ Kalirai, H Scheicher, M, 2002, *Macroeconomic Stress Testing: Preliminary Evidence from Austria, Financial Stability 3, Austrian National Bank*

shumë njërëz do të ketë vështirësi në pagesat e borxhit, e cila do të rezultojë në një rritje me të madhe në kreditë me probleme.

Kështu që pritet të ekzistojë një korrelacion pozitiv midis nivelit të papunësisë dhe nivelit të riskut të kreditit. Dy variabla të rinj të përfshirë në studim janë indeksi i çmimit të banesave dhe të qerave, të cilat mendohet se kanë lidhje me kreditë me probleme. Edhe pse asetet në pasuri të patundshme janë asete financiare jo likuide mund të ndihmojnë për të kapërcyer problemet që lidhen me kreditë e papaguara.

Për këtë arsye një rritje në çmimet e banesave shoqërohet me një rritje të raportit të shlyerjes së kredisë për shkak të efektit të pasurisë. Edhe madje kur kredimarrësit paraqesin probleme me pagesat e kështit, ata do të preferojnë të shesin pasuritë e tyre se sa të dështojnë (Havrylchuk, 2010). Nga ana tjetër një rritje në çmimet e qerave të banesave mund të shkaktojë një efekt të kundërt krahasuar me çmimin e banesave.

Nëse kostoja e qiradhënies do të rritet, do të shkaktojë dëm në buxhetin e brendshëm, do të ketë mundësi të lërë më pak para mënjanë, kështu që kreditë e papaguara do të rriten. Remitancat është një tjetër tregues që supozohet të ketë një ndikim në aftësinë e huamarrësve për të shlyer kredinë.

Të ardhurat nga emigrantët përbejnë rreth 10% të GDP të shtetit, dhe ato përfaqësojnë një burim të rëndësishëm në të ardhurat e familjeve shqiptare. Kështu që pritet që një rritje në remitancat do të reduktojë nivelin e kredive me probleme, për aq kohë sa do të ketë më shumë para në dispozicion gjë që të do të ndihmojë në rritjen e aftësisë paguese për këstet e kredisë. Sipas Frashëri (2007) rreth 6.6 % e remitancave destinohen për të shlyer këstet e kredive.

Kjo është një tregues i rëndësishëm për mënyrën se si këto të ardhura janë kanalizuar, por nga vlera e tyre e vogël nuk mund të japë rezultate statistike të rëndësishëm në ekuacionet. Nga ana tjetër sipa Zeager dhe Gedeshi (2009) vetëm 2.7% të emigrantëve shqiptare u është akorduar një kredi në Shqipëri krahasuar me 31% që u është akorduar një kredi në vendin e migrimit. Me këto evidenca ne kuptojmë që pjesa më e madhe e remitancave që janë kanalizuar për shlyerjen e kredive shkon për pagimin e kredive të të afërmeve sesa për shlyerjet e kredive të emigrantëve.

✎ Treguesit e biznesit

Kalirai and Scheicher (2002) kanë përdorur një sërë treguesish të lidhur me biznesin, psh: shpenzimet për investime, indeksi i biznesit, produktiviteti për punonjës, etj. Në rastin e Shqipërisë këto të dhëna ose nuk ekzistojnë, ose janë shtrirë në një hark kohor të shkurtër, e cila na detyron të përjashtojë ato nga analiza. Për këtë arsye, konsiderohet treguesi i besimit të industrisë, një indeks që llogaritet nga Banka e Shqipërisë, bazuar në të dhënat e marra nga vërtetimet periodike të kryera me bizneset e këtij grupi. Një rritje në indeksin e tregon shpresa të larta për aktivitetet e ardhshme të biznesit, duke rezultuar në aftësinë paguese të mirë për shlyerjen e detyrimeve. Si rezultat, ne presim një korrelacion negativ me variablat që masin rrezikun e kredisë.

✎ Treguesit e normave të interesit

Normat e interesit, si një kosto direkte në huamarrje, janë faktor shumë i rëndësishëm që ndikojnë në aftësinë paguese të huamarrësit. Që nga normat e interesit të bonove 3, 6 dhe 12-mujore si edhe Euribor dhe Libor janë përdorur nga bankat shqiptare si normat

bazë për llogaritjen e normës së interesit të kredive të dhënë në monëdhen leke, euro dhe dollarë amerikanë (marzhi i fitimit është shtuar dhe është specifik për çdo bankë), këta tregues do të përfshihen në ekuacionet për t'u testuar. Një rritje në normat e interesit do të thotë këste më të larta për t'u paguar dhe shanse më të larta për huamarrësit (ose biznese apo individë) të hasin vështirësi në shlyerjen e kredive të tyre. Kështu që ne presim një korrelacion pozitiv midis normave të interesit dhe kreditë me probleme.

Treguesit e jashtëm

Kjo kategori përfshin treguesit e jashtëm që ndikojnë në ekonominë në përgjithësi, dhe sistemin bankar në veçanti. Këto variabla janë të lidhura me tregtinë ndërkombëtare. Një rënie në eksporte për një biznes, aktiviteti i të cilit është i bazuar pikërisht mbi eksportet, do të thotë vështirësi në marrjen e pagesave të planifikuara, duke rezultuar në më shumë kredi të këqija. Si pasojë, lidhja midis rrezikut të kredisë dhe eksporteve pritet të jetë negative.

Lidhja midis kredive të këqija dhe kursit të këmbimit është i paqartë. Nga njëra anë, një nënçmim i monedhës vendase do të rritet niveli i eksporteve dhe bizneset do të jenë më të aftë për të paguar kredinë. Nga ana tjetër, në qoftë së kreditë janë të shprehura në monedhë të huaj¹³¹ dhe të ardhurat e kredimarrësit janë në monedhën vendase, në lekë, një nënçmim i monedhës vendase do të rezultojë në një sasi të lartë për t'u paguar në lekë, duke çuar në një përkeqësim të cilësisë së portofolit të kredisë. Shpesh nëpër studime të kryera në Shqipëri, kanë marrë si faktor përcaktues kursin Lek-Eur, duke qenë një nga monedhat më të përdorshme në vend.

Tabela nr 14: Ecuria e disa faktorëve makroekonomike për Shqipërinë

DISA FAKTORË MAKRO PËR SHQIPËRINË								
EMËRTIMI	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
NORMA E RITJES SË GDP REALE(%)	5.7	5.4	5.90	7.5	3.30	3.50	3.1	1.6
BORXHI QEVERTAR (% NDAJ GDP)	57.4	56.1	53.5	54.7	59.4	58.5	59.5	61.9
NORMA E PAPUNËSISË(%)	14.2	13.78	13.2	12.68	13.75	13.49	13.29	12.8
NORMA E INFLACIONIT(%)	2	2.5	3.1	2.2	3.7	3.37	1.68	2.7
NORMA E INTERESIT TË KREDIVE (LEK) (%)	13.7	13.6	13.4	12.9	13.6	12.4	12.05	11.01

Burimi: Banka e Shqipërisë

Ekonomia shqiptare u karakterizua nga një rritje relativisht e dobët ekonomike gjatë vitit 2012, si pasojë e pasigurive të larta, dhe kushteve të shtrënguara të financimit dhe e kërkesës së dobët agregate. Rritja ekonomike nuk ishte e mjaftueshme për të shfrytëzuar kapacitetet prodhuese të vendit, duke gjeneruar presione të dobëta inflacioniste nga ana e kërkesës. Kërkesa e dobët për punë prodhoi presione rënëse mbi pagat dhe kostot e tjera të punës, ndërkohë që pritjet e ankoruara inflacioniste penguan përcjelljen e efekteve të

¹³¹ Vlen për t'u përmendur që rreth 70% e portofolit të huasë në sistemin bankar shqiptar është në monedhë të huaj.

raundit të dytë në ecurinë e çmimeve të konsumit. Pas nivelit të ulët të regjistruar gjatë pesë muajve të parë të vitit, inflacioni vjetor u luhet brenda intervalit 2% - 4%, në reflektim edhe të cikleve lehtësuese të politikës monetare. Shtylla tjetër e politikave makroekonomike, ajo fiskale, shfaq një natyrë konsoliduese, të shprehur në turrjen e defiçitit buxhetor dhe në reduktimin e stimullit fiskal. Pozicioni i jashtëm i ekonomisë u përmirësua, duke u karakterizuar nga ngushtimi i defiçitit të llogarisë korente dhe rritja e flukseve hyrës të kapitalit në formën e investimeve të huaja direkte.

3.9 PËRFITUESHMËRIA E BANKAVE NDËR VITE

Përfitueshmëria e sistemit bankar, e vlerësuar nëpërmjet treguesve RoAA (kthimi nga aktivet mesatare) dhe RoAE (kthimi nga kapitali aksioner mesatar), paraqitet pozitive, por më e ulët nga viti në vit, si rrjedhojë e rënies së rezultatit neto shkaktuar nga faktorë të ndryshëm.

Tabelë nr 15: Treguesit kryesorë të përfitueshmërisë në përqindje (kumulative).

	Dhjetor ‘05	Dhjetor ‘06	Dhjetor ‘07	Dhjetor ‘08	Dhjetor ‘09	Dhjetor ‘10	Dhjetor ‘11	Dhjetor ‘12
RoAA	1.4%	1.36%	1.48%	0.91%	0.42%	0.72%	0.07%	0.33%
RoAE	22.24%	20.17%	20.32%	11.35%	4.58%	7.58%	0.76%	3.8%

Burimi: Banka e Shqipërisë

Në fund të vitit 2005, kthyeshmëria nga aktivet mesatare, RoAA në bazë vjetore, përllogaritet 1.40 për qind ndërkohë që në fund të vitit 2012 ky tregues shënon shifrën 0.33%, çka shpreh një përkeqësim të këtij treguesi ndër vite, përkeqësim që ka ardhur fillimisht i dukshëm në 2008 për të vazhduar më tej në vitet në vazhdim.

Rezultati financiar neto i sektorit bankar mbetet pozitiv, rreth 3.8 miliardë lekë, i pesëfishuar kundrejt fundit të vitit të kaluar. Në këtë rritje ka kontribuar ndjeshëm përmirësimi i çmimit të letrave me vlerë në portofolet e bankave, gjë që ka ndikuar në uljen e masës së provigjionimit për këto investime. Gjithashtu, në masë më të vogël, ndikim pozitiv dhanë të ardhurat e jashtëzakonshme, ndërkohë që efekti i të ardhurave neto nga interesat dhe nga veprimtaritë e tjera ka qenë jomaterial.

Përfitueshmëria e sistemit bankar, e vlerësuar nëpërmjet treguesve RoA (kthimi nga aktivet mesatare) dhe RoE (kthimi nga kapitali mesatar), paraqitet e përmirësuar, si rrjedhojë e rritjes së rezultatit neto. Kthimi nga aktivet, RoA është 0.33%, rreth 5 herë më i lartë se një vit më parë. Kthimi nga kapitali, RoE vlerësohet në 3.8% nga 0.8% një vit më parë. Ndryshimi i RoE gjatë vitit 2012 është shkaktuar thuajse ekskluzivisht nga ecuria e marzhit të fitimit.

Edhe treguesi i kthimit nga kapitali aksioner mesatar, RoAE, ka ndjekur të njëjtën tendencë si treguesi i RoAA. Teknikisht, nga krahasimi i fundviteve 2005 dhe 2012, zhvillimet në këtë tregues shënojnë një ulje të ndjeshme nga 22.24% në shifrën 3.8%.

Vlen të theksojmë se treguesi i RoAA për vitin 2008 asnjëherë nuk arriti në nivelin e vitit 2007. RoAA për tremujorin e parë të vitit 2008 u përllogarit në nivelin 1.17 për qind. Ai

vijoi me një performancë më të lartë dhe të qëndrueshme për dy tremujorët e tjerë, me nivelin më të lartë të regjistruar në tremujorin e dytë, rreth 1.31 për qind, për t'u mbyllur në fundin e vitit 2008 me një nivel dukshëm më të ulët.

Rënia e konsiderueshme e RoAA , veçanërisht në fund të vitit 2008, në krahasim me fundin e vitit 2007 buron para së gjithash nga rënia e ndjeshme e rezultatit neto të sistemit bankar. Përfitueshmëria e sistemit bankar shfaqet e përmirësuar në krahasim me vitin e kaluar. Kthimi nga kapitali (RoE) u vlerësua në 3.8% nga 0.8% një vit më parë.

Megjithatë një rritje e RoE-s nuk tregon domosdoshmërisht një sistem financiar më të fortë (pasi rritja e tij mund të vijë si rezultat i rritjes së aktiveve me rrezik). Ndryshimi i RoE-s gjatë vitit 2012, është shkaktuar thuajse ekskluzivisht nga marzhi i fitimit dhe nga rritja e levës financiare e cila, nga pikëpamja e stabilitetit e ekspozon më shumë sistemin.

Tabela nr 16: Treguesi RoAA sipas grup bankave ne %

Grupet e bankave	Dhjetor 2005	Dhjetor 2006	Dhjetor 2007	Dhjetor 2008	Dhjetor 2009	Dhjetor 2010	Dhjetor 2011	Dhjetor 2012
G1	0.5%	-1.97%	-0.41%	-1.02%	-1.36%	-0.38%	0.6%	0.56%
G2	2.6%	1.54%	1.37%	0.16%	-1.85%	0.49%	-0.18%	-0.33%
G3	0.9%	4.21%	1.64%	1.35%	1.22%	1.41%	1.24%	0.79%

Burimi: Banka e Shqipërisë

Analiza sipas grupbankave vazhdon të identifikojë për të katër tremujorët e vitit 2005, bankat e grupit G2 si bankat me nivel më të lartë të ROAA, me 2.6 për qind, pasuar nga bankat e grupit G3, me 0.9 për qind dhe G1, me 0.5 për qind. Kthimi i lartë nga aktivet për kategorinë e bankave të G2, lidhet kryesisht me praninë e një portofoli të lartë të kredive ndaj totalit të aktiveve për bankat me peshë kryesore në këtë grup, madje dukshëm më të lartë se mesatarja e sistemit.

Ndërkohë që po ti referohemi vitit 2006 deri ne 2012 vëme re se bankat e mëdha (G3) paraqesin më stabilitet si edhe norma më të larta si të ROAA dhe të ROEA. Kjo lidhet natyrisht me madhësinë e aseteve që disponojnë këto banka dhe mënyren e investimeve drejt produkteve me interesa më të larta, për shkak edhe të zotërimit të pjesës më të madhe të tregut bankar.

Tabelë nr 17: Rezultati neto në miliardë lekë

Treguesit	Dhjetor '05	Dhjetor '06	Dhjetor '07	Dhjetor '08	Dhjetor '09	Dhjetor '10	Dhjetor '11	Dhjetor '12
Rezultati neto	6.6	7.45	10.6	7.33	3.54	6.72	0.71	2.42

Burimi: Banka e Shqipërisë

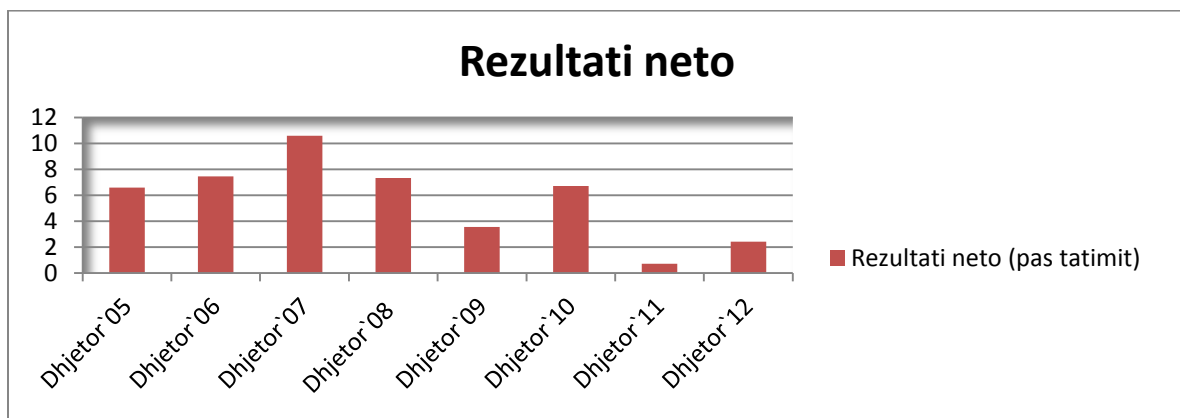
Të ardhurat nga aktivitetet kryesore gjatë 2012, të cilat përfaqësohen nga të ardhurat neto nga interesi, rezultuan 31.2 për qind më shumë se një vit më parë, duke reflektuar orientimin e sistemit bankar në veprimtari me kthim më të lartë (dhe nivel rreziku më të

lartë); ndryshimin e strukturës së maturimit të aktiveve me rrezik të lartë; si edhe rritjen e vëllimit të aktiveve në tërësi, në kushtet kur rritja e interesit bazë për të treja monedhat kryesore të bilancit (lekë, euro dhe usd), përgjithësisht pasqyrohet më shpejt në normën e interesit për aktivet, krahasuar me pasivet. Rezultati neto i sektorit bankar është pozitiv në fund të vitit 2012, në vlerën 3.8 miliardë lekë, 5.3 herë më i lartë së një vit më parë.

Fitimi nga aktivitetet kryesore bankare – të ardhurat nga interesat dhe veprimtaritë e tjera shfaqen të pandryshuara kundrejt një viti më parë. Thua se i gjithë ndryshimi në rezultatin neto të sistemit bankar vjen nga rënia e konsiderueshme e shpenzimeve për provigjione në tërësi – diktuar kryesisht nga përmirësimi i çmimit të letrave me vlerë në portofolet e bankave, gjë që ka ndikuar në uljen e masës së provigjionimit për këto investime.

Efekt të mëtjeshëm pozitiv në rezultatin neto ka sjellë gjithashtu edhe rritja e nivelit të shlyerjeve, të cilat kanë zbutur efektin gërryes të fitimit të shkaktuar nga përkeqësimi i portofolit të kredive. Për më tepër, edhe pse në masë më të vogël, ndikim pozitiv dha në të ardhurat e jashtëzakonshme.

Grafiku nr 7: Rezultati neto në miliardë lekë

Burimi: Banka e Shqipërisë

3.10 KONKLUSIONE

Gjatë këtij kapitulli kemi paraqitur një tablo të detajuar të ecurisë së sistemit bankar gjatë periudhës së marrë në studim 2005-2012. Ajo çka vihet re dhe u konkludua është se sektori bankar vijon të mbetet segmenti më kryesor i ndërmjetësimit financiar në Shqipëri, aktivet e të cilit përfaqësojnë rreth 94.5% të totalit të aktiveve të sistemit financiar dhe rreth 82.2% të PBB-së. Si rrjedhim, mund të themi padyshim që sistemi bankar është përfaqësues mjaft i mirë i sistemit tonë financiar, duke luajtur rolin e tij mjaft të rëndësishëm edhe në rritjen ekonomike dhe në stabilitetin ekonomiko - financiar të vendit.

Nga një analizë e thelluar e sistemit bankar u vu re se segmenti më i preferuar për kredithënien nga bankat ishin bizneset, rreth 63% të totalit të kredive të dhëna, nga ku më të kredituar paraqiten tregtia, industria përpunuese dhe ndërtimi ndërsa kreditimi i

bujqësisë ngelet akoma i kufizuar dhe në shifra tepër modeste që kërkon një vëmendje të veçantë në ditët e sotme.

Përsa i përket strukturës së kapitalit aksioner, u konkludua se vendi që mban pjesën më të madhe të peshës së kapitalit është Greqia me 25%, dhe pastaj vjen Italia me 12%, ndërkohë kapitali me burim vendas zë rreth 11.4%. Vënde të tjera me peshë pak më të vogël janë Austria, Zvicra, Gjermania, Kuvajti dhe Turqia. Sistemi bankar shqiptar nuk paraqet një përqëndrim të theksuar në një vend të caktuar, dhe kjo mund të konsiderohet si një element pozitiv për shkak të efekteve të diversifikimit.

Struktura e kredisë në sistemin bankar shqiptar ka pësuar ndryshime lidhur me sektorët e ekonomisë, maturimit të tyre dhe valutës në të cilën ato ofrohen nga bankat e nivelit të dytë. Gjatë kësaj periudhe ka pasur ndryshime të ndjeshme në strukturën kohore të kredisë, në favor të asaj afatmesme dhe afatgjatë nga ku rreth 70% e kredisë totale e përbën kredia afatmesme e afatgjatë, kjo si pasojë e rritjes së kërkesave për blerje/ndërtim shtëpish, pasuri të paluajtshme, produkt ky mjaft me interes si për bankat por dhe për klientët. Nga ana tjetër vihet re një rritje e ndjeshme e kredisë individuale (1/3 totalit) dhe një gjendje të kredisë në valutë nga ku rreth 69% të totalit të kredive të dhëna.

Kreditë e këqija në fund të dhjetorit të 2012 arritën në 23.1 % të totalit të portofolit të kredive, me një rritje prej 27 % në krahasim me dhjetorin 2011. Ky është niveli më i lartë i kredive të këqija që janë parë në Shqipëri që nga viti 2001, koha kur bankat qenë ende nën pronësi shtetërore.

Në kredinë sipas monedhës struktura e portofolit të kredisë gjatë periudhës 2005-2012 dominohet sërish nga kredia në valutë, por me një rënie të peshës së saj krahasuar me të njëjtën periudhë të çdo viti më parë, çka tregon një zhvendosje të lehtë të kredisë së dhënë, nga kredia në valutë, në kredi dhënë në monedhën vendase.

Një tjetër konkluzion i rëndësishëm është se po ti referohemi bankave sipas grupeve ku ato bëjnë pjesë, vume re se treguesi i kredive me probleme është më i madh për bankat e grupit G2 në të gjitha vitet. Nga kjo mund të themi se bankat e grupit G1 janë më të kujdesshme në lidhje me huatë e akorduara, ndërsa përse i përket bankave të grupit G3 mund të themi se kanë më shumë eksperiencë në sistem dhe kjo i ka ndihmuar që ndjekin të gjitha ato procedura të nevojshme për zvogëlimin e këtij treguesi dhe për menaxhimin si duhet të kësaj dukurie për shkak të përparësisë që i jep edhe zotërimit të aseteve më të larta se dy grupet e tjera.

Treguesi kredi/depozita për sistemin tonë bankar akoma prezantohet në nivele të ulëta në rast se krahasohet me shumicën e vëndeve të rajonit apo me vëndet e BE. Norma e ulët e treguesit për Shqipërinë është e lidhur me strukturën e thjeshtë të burimeve të bankave tona, ku përgjithësisht dominojnë depozitat, kurse borxhi i marrë qoftë nga bankat brenda vendit apo jashtë vendit është i kufizuar (me përjashtim të disa bankave që kanë linja kredie nga bankat mëma). Sipas raportit të ndërmjetësimit financiar për 6 mujorin e fundit të vitit 2012, depozitat janë rritur jo vetëm në vlerë absolute po dhe në raport me kreditë. Raporti kredi/depozita ishte 61.2% në fund të vitit 2011 dhe u bë në 63.2% në fund të vitit 2012.

Konkluzione të rëndësishme u arritën edhe në studimin e indekseve të përfitueshmërisë qoftë të sistemit bankar në përgjithësi qoftë edhe sipas grup-bankave. Analiza sipas grupbankave identifikoi për të katër tremujorët e vitit 2005, bankat e G2 si bankat me nivel më të lartë të ROAA, me 2.6 për qind, pasuar nga bankat e G3, me 0.9 për qind dhe G1, me 0.5 për qind. Kthimi i lartë nga aktivet për kategorinë e bankave të G2, lidhet kryesisht me praninë e një portofoli të lartë të kredive ndaj totalit të aktiveve për bankat me peshë kryesore në këtë grup, madje dukshëm më të lartë së mesatarja e sistemit. Ndërkohë që po t'i referohemi vitit 2006 deri në 2012 vëmë re se bankat e mëdha (G3) paraqesin më stabilitet si edhe norma më të larta si të ROAA dhe të ROEA. Kjo lidhet natyrisht me madhësinë e aseteve që disponojnë këto banka dhe mënyrën e investimeve drejt produkteve me interesa më të larta, për shkak edhe të zotërimit të pjesës më të madhe të tregut bankar.

KAPITULLI IV

4. METODOLOGJIA E STUDIMIT DHE ANALIZA E TË DHËNAVE NË MODELIN EKONOMETRIK

Objektivi kryesor i këtij studimi është që të identifikojë e më pas të përforcojë ekzistencën e lidhjes që ekziston midis faktorëve të ndryshëm të brendshëm dhe të jashtëm që kanë ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë së bankave shqiptare. Të dhënat primare të përdorura për këtë studim janë përfituar nga burime dytësore kryesisht nga pasqyrat financiare dhe bilanci e audituara të secilës bankë të marrë në shqyrtim dhe nga raportet vjetore të publikuara nga BSH. Të dhënat janë siguruar nga 12 banka të marra në shqyrtim.

Në këtë studim është përdorur metoda deduktive. Kjo për faktin sepse edhe pyetja kryesore e kërkimit është bazuar në studime dhe teori ekzistuese në lidhje me këtë fenomen. Të dhënat e studimit janë përpunuar nëpërmjet metodave sasiore (matematikore dhe ato statistikore). Janë përdorur disa modele regresioni për të analizuar të dhënat e mbledhura. Bazuar në rezultatet e nxjerra nga modelet e regresionit, është vazhduar më tej me analizën duke u përpjekur t'i jepet një përgjigje pyetjes bazë të kërkimit dhe pyetjeve të tjera të studimit.

Të dhënat e analizuar janë prezantuar duke përdorur metodën përshkruese, duke filluar që nga testimi i hipotezave, interpretimi i koeficientëve të regresionit nga ku janë nxjerrë dhe rezultatet e studimit dhe rekomandimet për problematikën e trajtuar.

Baza e studimit është ekzaminimi empirik i efekteve sasiore të faktorëve të brendshëm dhe të jashtëm në përfitueshmërinë e bankave shqiptare për një periudhë 8-vjecare (2005-2012). Është përfshirë një panel i paekuilibruar të dhënash të përbërë nga 12 bankat më kryesore që zënë rreth 95% të tregut bankar, duke përjashtuar 4 bankat të vogla, të cilat janë pothuaj inaktive në tregun e kredisë. Të dhënat për studimin janë marrë nga raportet vjetore dhe në pasqyrat financiare dhe bilanci e çdo banke të marrë në shqyrtim. Këto të dhëna përfshijnë të dhëna të kryqëzuara të vendosura në të dhëna panel, të dhëna që u vlerësuan nëpërmjet ekuacioneve të regresionit të shumëfishtë që mat vlerësimin në kohë sipas viteve dhe për çdo bankë.

- ZGJEDHJA E MOSTRËS

Zgjedhja e mostrës përfshin procedurë të ndryshme që përdoren për të zgjedhur një pjesë për të përfaqësuar një popullsi të caktuar. Sipas Zikmund (2000) ka dy procedurë kryesore alternative të cilat do të mund të përdoren në zgjedhjen e një mostre të përshtatshme dhe këto përfshijnë marrjen e mostrave të rastit ose probabilitare dhe mostrave jo të rastit. Zgjedhja e mostrave të rastit është një procedurë e cila i jep çdo një në popullsinë probabilitet jo - zero të përzgjedhjes. Me fjalë të tjera është një procedurë që i jep mundësi zgjedhjeje të barabartë çdo elementi përbërës të popullatës. Në anën tjetër zgjedhja e mostrës së rastit përfshin përzgjedhjen e një kampioni në bazë të gjykimit personal që perputhet me qëllimin e studimit.

Në lidhje me shpjegimin e mësipërm, në studim tonë u morën në analizë 12 banka¹³² të nivelit të dytë në Shqipëri (janë eliminuar nga studimi vetëm 4 banka të cilët nuk janë shumë aktive në tregun e kredisë), për të cilat janë nxjerrë të dhënat e nevojshme nga pasqyrat e tyre financiare dhe bilancet e auditura, nga ku më vonë do të studiohen dhe përpunohen të dhënat nga raportet vjetore dhe statistikatat e ndryshme për të gjitha bankat, duke i studiuar edhe sipas grupeve që ato i përkasin G1, G2 apo G3.

Për përzgjedhjen e këtyre bankave janë marrë në konsideratë shumë faktorë të tillë si madhësia, pjesa e tregut që zënë, aktiviteti i tyre kreditues, nga ku të dhënat do të përdoren përdorim si përgjithësime për të gjithë sistemin bankar shqiptar. Janë përdorur të dhënat e gjeneruara nga raportet vjetore të publikuara dhe të audituara sipas standarteve ndërkombëtare, për një periudhë 8 vjecare nga viti 2005 – 2012 për secilën bankë për të mbledhur të dhënat sasiore.

Si rrjedhojë këtë studim u ndërtua mbi bazën e 93¹³³ observimeve dhe 9 variabla të pavarur në modelet e regresionit të ndërtuara, nga të cilat 6 variabla specifike bankare dhe 3 variabla makroekonomike, për të matur efektin që kanë në variablin e varur që përfaqësohet nga niveli i përfitueshmërisë së bankave ROE.

- MBLEDHJA E TË DHËNAVE

Burimi kryesor i mbledhjes së të dhënave, për këtë studim janë raportet vjetore të çdo bankë të marrë në shqyrtim dhe zërat e bilancit të çdo fundviti, për një periudhë 8 vjecare, 2005-2012. Ajo çka këtij studimi i nevojitet është identifikimi i të gjithë faktorëve që literatura mbarë botërore i ka trajtuar si faktorë që kanë ndikimin më të madh në përfitueshmëri dhe menaxhimi i tij përmes pasqyrave financiare dhe të deklaratave financiare brenda raporteve vjetore për çdo bankë të marrë në shqyrtim si edhe duke shfrytëzuar të gjithë zërat që nevojiten të balancohen të bankave të marra në studim. Mund të thuhet me bindje të plotë që besueshmëria e këtyre të dhënave është maksimale për vetë faktin që të dhënat primare janë siguruar nga raportet vjetore dhe pasqyrat financiare të audituara dhe të ndërtuara në përputhje me SNRF-të.

Të dhënat e përdorura në vlerësimin dhe analizën në lidhje me faktorët që duhet të hetohen janë të dhënat panel, kjo është për shkak se, sipas Anna PI Vong et al (2009) përdorimi i të dhënave panel do të japë më tepër të dhëna për shkak se ajo përbëhet nga një informacion i kryqëzuar sipas bankave dhe ai ndër vite, e cila kap ndryshueshmërinë individuale, dhe informacionin në seri kohore, e cila ka të bëjë me rregullimin dinamik.

Po ti referohemi burimeve të mbledhjes së të dhënave mund të konkludojmë që të dhënat për faktorët dhe variablat specifike bankare janë gjeneruar nga pasqyrat financiare të balancohen të bankave të marra në studim, ndërsa të dhënat për variablat makroekonomike janë gjeneruar nga raportet e publikuara nga BSH dhe INSTATI.

- INSTRUMENTAT PËR ANALIZËN E TË DHËNAVE

Për analizimin e të dhënave sasiore, është përdorur modeli i regresionit të shumëfishtë me të dhëna panel: nga ku do të pasqyrohet lidhja midis variablit të varur ROE dhe 9

¹³² Lista e bankave përfshirë në studim, atëherë në anekset në fund të temës

¹³³ 8vjet * 12banka = 93observime(përjashtim bën Union Bank që është studiuar 2006-2012 dhe First Investment Bank që është studiuar nga 2007-2012)

variablave të pavarur që mendohet¹³⁴ se kanë më shumë ndikim në përfitueshmërinë e bankave shqiptare, ashtu sikundër dhe shqyrtimi i literaturës na sugjeron. Variablat janë ndarë në 2 grupe nga ku në njërin grup bëjnë pjesë faktorët specifike bankare si cilësia e kreditimit, madhësia, kapitali, depozitat, kreditë dhe provigjionet.

Ndërsa në grupin e dytë janë marrë në shqyrtim 3 faktorë makroekonomikë që mendohet që kanë më shumë ndikim në përfitueshmërinë e bankave tregtare shqiptare, si rritje e PBB reale, norma e inflacionit dhe normat e interesit të kredive.

Rezultatet e modelit të regresionit janë siguruar nga përdorimi i programit të specializuar ekonometrik Microfit 5 i kombinuar gjithashtu dhe me programe të tjera kompjuterike, për të përpunuar në mënyrë sa më bashkëkohore të dhënat si edhe për të përfituar rezultate sa më të sakta të nxjerra nga këtourvejime të bëra në lidhje me fenomenin e marrë në shqyrtim.

4.1 NDËRTIMI I MODELIT DHE PËRCAKTIMI I VARIABLAVE

Për të përmbushur objektivin kryesor të studimit, fillimisht kërkimi është mbështetur në metodat sasiore, nga ku është ndërtuar një model ekonometrik për të identifikuar dhe matur kryesisht faktorët specifikë dhe jospecifikë që ndikojnë në përfitueshmërinë e bankave shqiptare.

Në mënyrë më specifike, analizat e regresionit të shumëfishtë të propozuar nga (Cooper, 2005) janë adoptuar për të matur efektin e variablave të zgjedhur në përfitueshmërinë e bankave.

Më së shumti modelet e regresionit të shumëfishtë janë përdorur për të ekzaminuar lidhjet përbërëse midis variablave në termat e rëndësive krahasuese të variablave të pavarur dhe vlerave të parashikuara në variablat e varur.

Për shkak të kufizimit në kohë dhe disponibilitetit të të dhënave, studimi është bazuar në të dhëna sasiore dytësore të përftuara nga raportet vjetore të BSH, nga pasqyrat financiare dhe bilancet e mbyllyra të çdo banke si edhe nga të dhënat zyrtare të publikuara nga shoqata e bankave shqiptare, BSH dhe INSTAT.

Avantazhi kryesor në përdorimin e këtyre të dhënave dytësore është cilësia shumë e mirë krahasuar me të dhënat primare të gjeneruara nga vetë kërkuesi (Stewart dhe Kamins, 1993). Nga ana tjetër përdorimi i këtyre të dhënave bëjnë të mundur që edhe shumë persona të tjerë mund të testojnë vërtetësinë e të dhënave, duke qenë se ato janë publike për të gjithë (Denscombe, 1998) pra niveli i besueshmërisë së studimit me këto të dhëna është shumë i lartë.

Përgjithësisht literatura, ashtu siç u diskutua edhe më lart, ka çuar në konkluzionin se forma më e përshtatshme për të testuar lidhjen përfitueshmëri - faktorë specifike dhe jo specifike është funksioni linear edhe pse ka mendime të ndryshme në lidhje me të. Short (1979) konkludoi se funksioni linear jep rezultate më të mira se çdo lloj funksion tjetër i përdorur. Testi i specifikuar nga Davidson, Godfrey dhe MacKinnon (1985) ishte aplikuar gjithashtu me rezultate të cilat mbështetin përdorimin e funksionit linear.

¹³⁴ *variabla të cilët janë trajtuar gjerësisht në studime të mëparshme në Evropë e në botë*

Duke u bazuar në evidencat empirike, për të testuar hipotezat e ngritura lidhur me lidhjen përfitueshmërinë dhe variablat që ndikojnë në të, modeli i mëposhtëm është përdorur:

$$Y_{it} = \alpha_{it} + \beta X_{it} + u_{it}$$

ku i - nr i bankave përgjatë periudhës së studimit 2005-2012

Y_{it} = përfitueshmëria e bankave i , gjatë periudhës t

X_{it} = variablat e pavarur të bankës i , gjatë kohës t që përfaqësojnë faktorët specifikë e ato jospesifikë të marrë në studim

Ky është ekuacioni i funksionit të regresionit që përcakton lidhjen midis variablave të marrë në studim. Ku α është termi konstant i modelit dhe β^{135} është koficienti i funksionit të regresionit, vlera për ekuacionin e regresionit për të parashikuar variancat në variablin e varur. Kjo do të thotë që nëse koficienti β është negativ atëherë variabli parashikues ose i pavarur ndikon negativisht tek variabli i varur: një rritje me një njësi në variablin e pavarur do të ulë variablin e varur me vlerën përkatëse të koficientit.

Në të njëjtën mënyrë nëse koficienti β është pozitiv, variabli i varur do të rritet me vlerën e koficientit përkatës. α është vlera e konstantes për të cilën parashikohet të ketë variabli i varur nëse të dy variablat e pavarur janë të barabartë me 0 (nëse $X_1, X_2, X_3, X_4, X_5, X_6, X_7, X_8$ dhe $X_9 = 0$ atëherë $Y = \alpha$). Ndërsa ε është termi i gabimit, i cili shpreh efektin e të gjithë variablave të tjerë, përveç variablat e pavarur e të varur të marrë në shqyrtim në funksionin e regresionit.

Duke përdorur këtë model dhe krahasuar koficientët pranë çdo variabli të pavarur, do të gjenerohen gjetje se cili nga faktorët ndikon më shumë në përfitueshmërinë e bankave dhe se sa këto gjetje korrespondojnë me evidencat teorike.

Supozimi bazë i modelit të përdorur në këtë studim është që të gjithë koficientët janë konstantë përgjatë periudhës kohore si edhe për çdo bankë individuale. Ky supozim mund të shpjegohet si më poshtë:

1. Periudha e kohës e përdorur në studim 2005-2012 është periudha në të cilën ekonomia e Shqipërisë ka pësuar luhatje të ndryshme dhe mjaft të rëndësishme ekonomike – financiare si edhe ndryshime të rëndësishme në sektorin e kreditimit të ekonomisë.
2. Efekti i modelit konstant supozon që të gjithë koficientët në model ngelen të pandryshuar midis bankave gjatë gjithë periudhës së studimit.
3. Të gjithë përcaktuesit e performancës së bankave supozohet se nuk janë të ndikuar nga luhatjet apo faktorët e tjerë të ekonomisë që nuk janë përfshirë në studim.

Në këtë kapitull ne kemi realizuar një përpjekje për të identifikuar dhe për të ndërtuar një model të përfitueshmërisë së bankave shqiptare dhe faktorët specifike dhe jospesifike që ndikojnë në vetë performancën e këtyre bankave. Jo më kot vëmendja është përqëndruar tek ky fenomen për vetë rëndësinë që ka marrë vitet e fundit cilësia e kreditimit, cilësia e aseteve apo norma e kapitalit por edhe faktorët makroekonomik dhe impakti që ky risk jep në përfitueshmëri. Natyrisht që modeli i paraqitur për të pasqyruar lidhjen

¹³⁵ β - përfaqëson kontributin e çdo variabli të pavarur për parashikimin e variablit të varur

përitueshmëri – faktorë specifike bankare dhe faktorë makroekonomike është derivuar nga studime të ngjashme që janë bërë në këtë fushë.

Modeli i regresionit të përdorur në këtë studim është si më poshtë:

$$Y = \alpha + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + \beta_5 X_5 + \beta_6 X_6 + \beta_7 X_7 + \beta_8 X_8 + \beta_9 X_9 + \varepsilon$$

Në këtë mënyrë ekuacioni i regresionit të përdorur mund të shkruhet në këtë mënyrë:

$$ROE_{i,t}^{136} = \alpha + \beta_1 NKP_{i,t} + \beta_2 PROV/K_{i,t} + \beta_3 K/D_{i,t} + \beta_4 D/A_{i,t} + \beta_5 MADHËSIA_{i,t} + \beta_6 KAP_{i,t} + \beta_7 PBB_{i,t} + \beta_8 INFL_{i,t} + \beta_9 NINT_{i,t} + \varepsilon_{i,t}.$$

ose në terminologjinë ndërkombëtare

$$ROE_{i,t}^{137} = \alpha + \beta_1 NPLR_{i,t} + \beta_2 LP/TL_{i,t} + \beta_3 TL/TD_{i,t} + \beta_4 TD/TA_{i,t} + \beta_5 SIZE_{i,t} + \beta_6 CAR_{i,t} + \beta_7 Real\ GDP\ Growth_{i,t} + \beta_8 INFL_{i,t} + \beta_9 IR_{i,t} + \varepsilon_{i,t}.$$

<u>Modeli Standart</u>	<u>Modeli në studim</u>
Y – vlera e variablit të varur	Y:ROE – treguesi i përfitueshmërisë
α – termi konstant	α – termi konstant
β – koeficienti i funksionit	X1: NKP- norma e kredive me probleme
X- vlera e variablave të pavarur	X2: PROV/K – raporti i provigjioneve me kreditë
ε – termi i gabimit	X3: K/D - raporti kredi- depozita
	X4: D/A - raporti depozita-asete të bankës
	X5: MADHËSIA – (Log natyror aseteve)
	X6: CAR – Norma e Mjaftueshmërisë së Kap
	X7: PBB – Norma vjetore e rritjes së PBB reale
	X8: INFL – Norma e inflacionit
	X9: NINT –Norma mesatare e kreditimit

4.1.1 PËRCAKTIMI DHE SHPJEGIMI I VARIABLAVE

Duke iu referuar studimeve të mëparshme, përdorimi i raporteve për të matur cilësinë e kreditimit, likuiditetin, cilësinë e aseteve dhe përfitueshmërinë është mjaft i përdorshëm në literaturën e praktikave të financës dhe kontabilitetit. Që nga autorë të viteve 70-80 si Bird & McHuge (1977)¹³⁸, Leve & Sunder (1979), and Chen & Shimerda kanë përdorur raportin ROE në % për të matur performancën e bankës. Ross (1991), Spindler Etal (1991), Sabi (1996), Hempel dhe Sionpson (1998), Samad (1999) dhe Hassan (2000) gjithashtu kanë përdorur raportin në % për të matur performancën e bankave tregtare. Avantazhi më i madh i përdorimit të këtij treguesi në % në matjen e performancës së

¹³⁶ i- përfaqëson bankat e marrë në studim (1-12) ndërsa t- përfaqëson vitin e marrë në studim (2005-2012)

¹³⁷ i- përfaqëson bankat e marrë në studim (1-12) ndërsa t- përfaqëson vitin e marrë në studim (2005-2012)

¹³⁸ Bird,R.G and McHugh,A.J,Financial Ratios - an empirical study Journal of Business Finance & Accounting, Volume 4, Issue 1, pages 29–46, March 1977

bankës është pasi ai kompenson ndryshimet qe mund të kenë bankat nga njëra tjetra të ndikuara nga madhësia e vetë bankave (Athanasoglou 2005)¹³⁹. Duke vazhduar në këtë linjë me studimet e mëparshme pikërisht % e përfitueshmërisë apo raporte të tjera të ngjashme financiare dhe kontabile do të përdoren si matës të variablave individuale. Në mënyrë më specifike, variabli i varur Y- përfitueshmëria e bankave do të përfaqësohet nga ROE ndërsa variablat e tjera do të jenë të specifikuar më poshtë. Të gjithë këto tregues janë përfshirë nga zërat përkatës të pasqyrave financiare të bilanceve të bankave të marra në studim si edhe nga të dhënat e publikuara nga INSTAT.

Duke u mbështetur edhe nga studime të tjera të mëparshme të kryera në këtë fushë, është përdorur për të përfaqësuar treguesin e përfitueshmërisë ROE¹⁴⁰ (Kthimi nga Kapitali i vet) dhe për treguesit specifikë bankarë janë marrë respektivisht NKP¹⁴¹(NPLR) - Norma e Kredive me probleme); K/D¹⁴²(TL/TD) - raporti depozita kredi; PROV/K¹⁴³(LP/TL) - Provigjionet në raport me kreditë e klasifikuara, D/A¹⁴⁴ (TL/TA) - Raporti kredi për asete, si edhe do të shikohet edhe MADHËSIA¹⁴⁵ (SIZE) e bankave si një variabël domethënëse dhe ndikues në përfitueshmërinë e bankave si edhe KAP¹⁴⁶(CAR) - Norma e mjaftueshmërisë së Kapitalit. Për treguesit makroekonomikë janë marrë në studim PBB (Norma e rritjes së PBB reale), INFL (Norma e inflacionit) dhe NINT (Normat mesatare të interesit të kredive). Pra ky model do të studiojë lidhjen dhe impaktin e 9 variablave të pavarur (specifikë dhe makroekonomikë) tek një variabël i varur (ROE).

➤ Variabli i varur ROE_{it}

Variabli i varur: Si variabël i varur në këtë studim është përdorur ROE si tregues i përfitueshmërisë në analizën e regresionit sepse ROE kanë qenë përdorur gjerësisht në studime të mëparshme si matës të indeksit të përfitueshmërisë. Fillimisht u mendua të përdorej norma e RORAC (Kthimi nga kapitali i axhustuar me riksun), si tregues të matjes së performancës së bankës, por nuk u mundësua përdorimi i këtij treguesi në studimin tonë për shkak të mungesës së informacionit disponibël në lidhje me të për të gjithë bankat e marra në studim.

Për këtë arsye është përdorur ROE si tregues i përfitueshmërisë, informacion për të cilin jo vetëm që ishte më i lehtë për t'u siguruar nga raportet vjetore të bankave të marra në shqyrtim por edhe mbetet një nga treguesit më të mirë për të matur përfitueshmërinë e bankave shqiptare që ka lidhje direkt me të ardhurat e fituara në raport me kapitalin e investuar. Pra ROE i cili matet si raport i të ardhurës neto me kapitalin, është përdorur gjerësisht për të matur përfitueshmërinë e sistemit bankar.

¹³⁹ Athanasoglou, P., Brissimis, S N., and Delis, M D. (2005), "Bank-specific, industry specific and macroeconomic determinants of bank profitability". MPRA Paper No.153

¹⁴⁰ ROE = Kthimi nga kap i vet = e ardhura neto / kapitalin aksioner

¹⁴¹ NKP = norma e kredive me probleme = kreditë me probleme/ totalin e kredive

¹⁴² K/D = kredi totale/ depozita total

¹⁴³ PROV/K = provigjione për humbjet nga huatë/ kredi totale

¹⁴⁴ K/A = Kredi Totale/ Asete Totale

¹⁴⁵ Madhësia = log natyror i aseteve

¹⁴⁶ NMJK= kapitali baze + rez e detyrueshme e rez të tjera/ asetet e ponderuara me riskun

Një rritje e RoE¹⁴⁷ është një dukuri pozitive, megjithatë faktorët që mund ta kenë shkaktuar atë mund të jenë të ndryshëm dhe mund të ndikojnë tek interpretimi i rezultateve. Megjithatë po t'i referohemi këtij treguesi ndër vite në rastin e bankave të sistemit, ndryshimet në ROE këto vitet e fundit kanë ardhur kryesisht nga luhatjet në marzhin e fitimit dhe në nivelin e rrezikut. Në vitet 2008 dhe 2009, ROE ra me përkatësisht 9 dhe 7 pikë përqindje¹⁴⁸. Përveç rënies të marzhit të fitimit, vërehet dhe zvogëlimi i efektit levë financiare.

Nga ana tjetër, trendi rënës i ROE-s (2009) u kompensua nga rritja e nivelit të rrezikut. Kjo do të thotë se rënia e ROE-s reflekton jo vetëm humbje të fortësisë financiare, por edhe një rritje të ekspozimit ndaj rreziqeve. Ndërkohë, efektshmëria e sistemit ka ardhur në rritje (të ardhurat e rregulluara me rrezikun). Rënia e ROE-s në vitin 2011 ishte plotësisht pasojë e një marzhi të përkeqësuar fitimi që mund të shihet si një tregues i rënies së fuqisë financiare të sektorit bankar.

Megjithatë ka edhe shumë autorë që mbështetin dhe argumentojnë përdorimin e ROA (Kthimin nga asetet) si matës të përfitueshmërisë bankare Rivard dhe Thomas (1997). Sipas këtyre autorëve është e përshtatshme përdorimi i ROA për faktin se ky tregues nuk mund të shtrembërohet nga shumëzuesi i kapitalit. ROA në aspektin praktik ka të bëjë me eficientë menaxheriale, me fjalë të tjera ajo tregon sesa eficiente apo efektive është manaxhimi bankar për të transformuar mjetet në të ardhura.

➤ **Variablat e pavarur**

Në këtë studim janë zgjedhur 9 variabla të pavarur të ndarë në 2 grupime. Në grupin e parë kemi përfshirë 6 faktorë specifikë bankarë nga ku përmendim, NKP(NPLR)- Norma e kredive me probleme; K/D (TL/TD) - Raporti kredi- depozita, D/A(TD/TA)-Raporti depozita për asete totale, PROV/K(LP/TL) - Provigjionet/kredi totale, KAP/A (CAR) (Norma Mjaftueshmërisë së kapitalit) edhe MADHËSIA(SIZE) - Madhësia e bankave. Ndërsa në grupimin e dytë kemi përfshirë 3 faktorë makroekonomikë, si PBB (Real GDP Growth) - Rritja vjetore e PBB, INFL (Norma vjetore e inflacionit) si edhe NINT (IR) - Norma e interesit të kredive, për të vetmen arsye pasi këto tregues janë ato të cilët ndikojnë në mënyrë më të drejtpërdrejtë përfitueshmërinë e bankave, gjë e cila do të testohet nëpërmjet ngritjes së hipotezave përkatëse në lidhje me këtë fenomen.

1. NKP(NPLR) - Norma e kredive me probleme

NKP në veçanti tregon se si bankat menaxhojnë riskun e tyre të kreditit sepse ai tregon raportin e kredive me probleme me sasinë totale të kredive të dhëna. NKP gjendet si raport i kredive me probleme me totalin e kredive të dhëna. Për të llogaritur këtë raport është përdorur bilanci vjetor i çdo banke të marrë në shqyrtim dhe më pas për të nxjerrë një raport mesatar për komplet sistemin bankar për periudhën 2005-2012. Që nga 2000 deri në 2005 sasia e kredive NKP kanë qenë prezantuar në emra të ndryshëm të tillë si : kreditë e këqija, kreditë me probleme, kredi të dyshimta etj. Bankat filluan të sigurojnë

¹⁴⁷ Një mënyrë zbrërthimi i këtij treguesi është zbrërthimi në 4 faktorë(marzhi i fitimit, të ardh rregulluara me riskun, niveli i rrezikut dhe leva financiare:

$$RoE = \frac{\text{Rez Neto}}{\text{Të ardh nga veprimt}} \times \frac{\text{Të ardh nga veprimt}}{\text{Aktive ponderuar riskun}} \times \frac{\text{Aktive ponderuar riskun}}{\text{Aktive Totale}} \times \frac{\text{Aktive Totale}}{\text{Kapitali}}$$

¹⁴⁸ Banka e Shqipërisë, Publikime - sektori_bankar_5431_1.pdf, fq 68

një përkufizim më të saktë për NKP pas adoptimit të SNRF në vitin 2005. Sasia e NKP sigurohet në seksionin e kredive të pasqyrave financiare të bankave në bilancin e tyre.

Sasia totale e kredive ndahet në 2 grupe të mëdha: ajo dhënë institucioneve si edhe kredi dhënë publikut të gjerë. Ndikimi që pritët të ketë ky variabël në përfitueshmëri pritët të jetë negativ, pra koeficienti përpara NKP në ekuacionin e regresionit pritët të jetë (-) pasi një cilësi jo e mirë e portofolit të kredive do të reflektohet patjetër në indekse më të ulta përfitueshmërie.

2. K/D (TL/TD - Raporti Kredi-Depozita

Ky variabël paraqet një raport që tregon se sa mirë i menaxhojnë fondet e depozitave bankat në dhënien e kredive dhe natyrisht duke bërë dhe një krahasim në lidhje me këtë raport për të gjithë sistemin bankar natyrisht duke bërë krahasime të këtij indeksi me vëndet e tjera në Evropë. Ky raport do të testohet në modelin ekonometrik për të parë lidhjen që ekziston me riskun e kredisë dhe ndikimin që ai ka në përfitueshmërinë. Ndikimi që pritët të ketë ky variabël në përfitueshmëri pritët të jetë pozitiv, pra koeficienti përpara K/D në ekuacionin e regresionit pritët të jetë (+).

3. D/A(TD/TA) – Raporti Depozita - Asete totale

Duke qenë se depozitat përbëjnë burimin kryesor të fondeve si edhe më të lirin. Ky variabël paraqet një raport që tregon se sa mirë i menaxhojnë fondet e depozitave bankat në dhënien e kredive dhe natyrisht duke e vënë në raport me asetet që disponon një bankë e caktuar si një matës kryesor i madhësisë së saj në tregun ku çdo bankë ushtron aktivitetin e saj. Ky raport do të testohet në modelin ekonometrik për të parë lidhjen që ekziston me përfitueshmërinë dhe ndikimin që ai ka në të. Ndikimi që pritët të ketë ky variabël në përfitueshmëri pritët të jetë pozitiv ose negativ, pra koeficienti përpara D/A në ekuacionin e regresionit pritët të jetë (+) ose (-).

4. PROV/K(LP/TL) - Raporti i provigjioneve mbi kreditë

Provigjionet janë rezervat që mbajnë bankat për të përballuar humbjet që mund të shkaktohet nga kreditë e humbura. Ky është një tregues që pritët të ketë një ndikim negativ në përfitueshmërinë e bankave dhe është një tregues që lidhet në mënyrë të drejtpërdrejtë me NKP. Për këtë arsye është përfshirë në këtë studim për të matur efektin në përfitueshmërinë. Ky raport në një farë mënyrë tregon nivelin e riskut për të cilin banka është ekspozuar. Ndikimi që pritët të ketë ky variabël në përfitueshmëri pritët të jetë negativ, pra koeficienti përpara PROV/K në ekuacionin e regresionit të studimit tonë pritët të jetë (-). Sipas Karkrah dhe Ameyaw (2010), Miller dhe Noulas (1997) kanë dokumentuar se bankat me një ekspozim të lartë si pasojë e kredive të papaguara, kanë tendencë të kenë tregues përfitueshmëri më të ulët se të tjerat. Ndërkohë Miller dhe Noulas (1997) pohojnë se rënia e provigjioneve në shumë raste çon në rritjen e marzheve të fitimit. Për më tepër, gjithashtu Thakor (1987) gjithashtu deklaroi se niveli i provigjioneve është një tregues i cilësisë së aseteve të një banke dhe sinjale për ndryshimet në ecurinë e ardhshme.

5. SIZE (Madhësia e Bankave)

Ky është një tregues që matet me logaritmin natyror të aseteve totale, që pritet të ketë një ndikim pozitiv në përfitueshmërinë e bankave. Logjika dhe teoritë ekzistuese të çojnë në ekzistencën e një lidhje pozitive, pra sa më e madhe është një bankë aq më shumë përfitueshmëri ka ajo në tregun bankar për shkak të ekonomive të shkallës. Ky variabël është futur në fakt në studim për të bërë dallimin e ndikimit që ajo ka në 3 grup bankat G1, G2 dhe G3. Ndikimi që pritet të ketë ky variabël në përfitueshmëri pritet të jetë pozitiv, pra koeficienti përpara këtij variabli në ekuacionin e regresionit pritet të jetë (+) si pasojë e ekonomive të shkallës të sugjeruar nga studime të kryera nga (Smirlock, 1985), Hanweck & Humphrey (1987); Boyd & Runkle (1993); Miller & Noulas (1997); Athanasoglou, Brissimis & Delis (2008). Ndërkohë që një lidhje negative tregon që bankat vuajnë nga disekonomitë e shkallës si pasojë e rritjes shumë të madhe të aseteve.

6. KAP(CAR) - Norma e Mjaftueshmërisë së Kapitalit

Ky variabël jepet nga raporti i sasisë së kërkuar e kapitalit me asetet totale që banka ka në dispozicion. Edhe ky variabël është marrë si informacion nga raportet vjetore nga ku bankat e kanë të deklaruar se sa duhet të jetë ky raport për çdo bankë të nivelit të dytë. Në këtë kuadër është parë e nevojshme të trajtohet edhe fakti që adoptimi i Bazel II ka influencuar apo jo në menaxhimin e riskut të kreditit dhe efektet që ka pas në përfitueshmërinë. Ndikimi që pritet të ketë ky variabël në përfitueshmëri pritet të jetë pozitiv, pra koeficienti përpara normës së kapitalit në ekuacionin e regresionit pritet të jetë (+). Pasi një bankë me normë të lartë mjaftueshmërie kapitali do të thotë më shumë fonde në dispozicion për t'u investuar.

Sipas Molyneux (1993) bankat me nivel të lartë të kapitalit mund të ulin kostot e tyre të kapitalit gjë që e cila do të ketë një impakt pozitiv mbi përfitueshmërinë. Sipas shumë kërkuesve në këtë fushë të tillë si Berger (1995), Demircuc-Kunt dhe Huizinga (1999), Staikouras dhe Wood (2003), Goddard et al. (2004), Pasiouras dhe Kosmidou (2007), dhe Kosmidou (2008) kanë konkluduar se raporti i kapitalit përmbi asetet është konsideruar si një nga treguesit më themelor të fuqisë së kapitalit. Pritet që sa më i lartë ky raport, aq më e ulët nevoja për financime të huaja dhe më i lartë të jetë rentabiliteti i bankës. Ajo tregon aftësinë e bankës për të absorbuar humbjet dhe trajtuar ekspozimit të rrezikut me aksionerët. Barazia në raport me asetet totale pritet që të ketë lidhje pozitive me performancën që bankat e mirëkapitalizuara përballojnë kostot më të ulëta të falimentuar e cila redukton kostot e tyre të financimit dhe rreziqet (Berger, 1995, Bourke, 1989; Hassan dhe Bashir, 2003).

Faktorët e jashtëm makroekonomikë.

Si përfaqësues të variablave të jashtëm janë zgjedhur norma e rritjes vjetore të PBB , norma e inflacionit si edhe norma e interesit të kredive. Duke iu referuar studimeve të mëparshme në lidhje me ndikimin e këtyre faktorëve, rritja e PBB-së duhet të ushtrojë ndikim pozitiv në rentabilitetin e bankës dhe kjo siguron mbështetje për argumentin e shoqatës midis rritjes ekonomike dhe të performancës së sektorit financiar, siç dëshmohet nga studimet e mëparshme të Kosmidou dhe Pasiouras (2005) dhe Hassan & Bashir (2003). Përsa i përket ndikimit të inflacionit në përfitueshmëri, studimet e mëparshme (p.sh. Claessens et al, 1998;. Demircuc-Kunt dhe Huizinga, 1999) tregoi një rezultat

pozitiv, ndërsa disa studime tregojnë rëndësinë e ulët të koeficientit të regresionit nga ku shpjegohet se ndoshta për shkak se bankat marrin të ardhurat më të larta nga qarkullimi ose për shkak se ka vonesa në kreditimin e konsumatorit (Demirguc-Kunt, 1999).

Efekti i normave të interesit për fitimet bankare është shqyrtuar nga Samuelson (1945). Është treguar se në kushte të përgjithshme, fitimet e bankave kanë prirje të rriten nëse normat e interesit janë në rritje. Short (1979) gjithashtu gjeti një lidhje pozitive midis normave nominale të interesit dhe treguesve të përfitueshmërisë. Një pjesë e literaturës së kohëve të fundit thekson rëndësinë e ndryshimeve në kushtet makroekonomike në performancën e bankës. Revell (1979) thekson se efekti i inflacionit në rentabilitetin e bankës varet nëse shpenzimet për paga të bankave dhe të shpenzimeve të tjera operative të rritet me normë më të shpejtë se sa inflacioni. Perry (1992) sugjeron se shkalla me të cilën inflacioni ndikon në përfitueshmërinë e bankës varet me të vërtetë në se pritshmëritë e inflacionit janë parashikuar plotësisht. Nëse banka parashikon plotësisht normën e inflacionit, atëherë kjo nënkupton se ajo mund të rregullojë në përputhje me rrethanat normat e interesit në mënyrë që të rriten të ardhurat e tyre më shpejt se kostot e tyre dhe në këtë mënyrë të marrë fitime më të larta ekonomike. Studimet e mëparshme kanë raportuar një lidhje pozitive midis inflacionit apo normës së interesit afatgjatë dhe përfitueshmërisë (Li, 2007). Normat e larta të inflacionit janë të lidhur në përgjithësi me normat e interesit të kredisë të lartë, dhe për këtë arsye, të ardhurat më të larta. Megjithatë, në qoftë se inflacioni nuk janë parashikuar dhe bankat janë të ngadaltë në përshtatjen e normave të interesit, atëherë ka një mundësi që kostot e bankës mund të rriten më shpejt se të hyrave të bankave dhe kështu ndikojnë negativisht në përfitueshmërinë bankare.

7. PBB (Rritja vjetore e PBB Reale)

Rritja e PBB pritet të ketë një ndikim pozitiv në rentabilitetin duke qenë se sektori bankar është i ndjeshëm nga zhvillimi i përgjithshëm i ekonomisë. Me sektorin real në rritje, bankat mund të mbledhin me sukses kreditë e tyre dhe të zgjerojnë të reja. Ky variabël ka një ndikim të rëndësishëm dhe pozitiv në rentabilitet. Ky rezultat qëndron në përputhje me provat empirike të Bourke (1989), Molyneux dhe Thornton (1992), Demirguc - Kunt dhe Huizinga (1999), Bikker dhe Hu (2002), Athanasoglou et al (2008), Dietrich dhe Wanzenried (2009) dhe Davydenko (2011). Ky konstatim pajtohet me teorinë dhe prova empirike se, marrëdhëniet në mes të rritjes së PBB - së trendeve dhe përfitimit të bankave mund të jetë pro - ciklike. Kur rritja e PBB-së është trend pozitiv, efekti i përfitimit të bankës është pozitiv dhe kur rritja e PBB-së në trend negativ, efekti në profitabilitetin është negativ. Ky rezultat qëndron në përputhje me provat empirike të Naceur (2003), Panajotis et al (2005) dhe Francis (2011).

Sipas literaturës midis rritjes ekonomike dhe rentabilitetit të sektorit financiar, rritja e GDP pritet të ketë një lidhje pozitive në përfitueshmërinë bankare (Demirguc - Kunt dhe Huizinga, 1999; Bikker dhe Hu, 2002). Në këtë kontekst, ne presim një marrëdhënie pozitive midis përfitimitueshmërisë së bankës dhe rritjes së PBB-së, si kërkesa për huadhënie është në rritje (rënie). GDP: Demirguc - Kunt dhe Huizinga (1999) tregojnë se rritja e shpejtë ekonomike rrit profitabilitetin për një numër të madh të vendeve. Si pasojë, lëvizjet në nivelin e përgjithshëm të aktivitetit pritet të gjenerojnë efekte të drejtpërdrejta mbi rentabilitetin e bankave. Kështu që, rritja ekonomike (RGDP), e cila

matet nga shkalla reale e rritjes së PBB-së reale, është hipoteza që do të ndikojë në profitabilitetin bankar pozitivisht.

8. INFL (Norma vjetore e inflacionit)

Norma vjetore e inflacionit : Kjo normë mat rritjen e përgjithshme në përqindje të Indeksit të Çmimeve të Konsumit për të gjitha mallrat dhe shërbimet . Inflacioni ndikon në vlerën reale të kostove dhe të ardhurave. Marrëdhëniet midis inflacionit dhe përfitueshmërisë mund të ketë një efekt pozitiv apo negativ në rentabilitetin në varësi të faktit nëse ajo është e parashikueshme dhe e paparashikuar (Perry, 1992). Nëse një normë inflacioni është e parashikuar, bankat mund të rregullojnë normën e interesit në mënyrë që të rritet të ardhurat se shpenzimet . Në të kundërtën , nëse norma e inflacionit nuk është parashikuar , bankat nuk mund të bëjnë rregullimet e duhura të normës së interesit që shpenzimet mund të rritet më shpejt se të hyrat. Por studimet më të shumta argumentojnë një ndikim pozitiv në mes të inflacionit dhe rentabilitetit (Bourke , 1989; Molyneux dhe Thorton 1992; Hassan dhe Bashir 2003; Kosmidou , 2006) dhe që ne presim të jetë pozitiv në këtë studim.

Rëndësia e inflacionit në performancën e bankave është diskutuar shumë në literaturën , kryesisht për shkak të ndikimit të inflacionit në burimet dhe përdoruesve të bankave. Në veçanti, inflacioni ndikon në sjelljen e çmimeve kompanive. Për shembull , në qoftë se kompanitë presin që inflacioni i përgjithshëm të jetë më i lartë në të ardhmen, ata mund të besojnë se ata mund të rrisin çmimet e tyre pa vuajtur një rënie të kërkesës për prodhimin e tyre (Shofer dhe Windram 2007, 2009) . Në këtë skenar, me kusht që inflacioni i pritur do të jetë e barabartë me inflacionin aktual, nuk do të ketë rënie në aktivitetet e biznesit dhe nuk ka efekt negativ në performancën e bankave .

Së fundi, inflacioni i lartë është e lidhur me kosto më të lartë , si dhe të ardhura më të larta . Nëse të ardhurat e një banke rriten më shpejt se shpenzimet e tij , inflacioni pritët të ushtrojë një efekt pozitiv në rentabilitetin. Në anën tjetër , një koeficient negativ pritët kur kostot e saj të rriten më shpejt se të ardhurat e saj.

9. NINT (Norma mesatare vjetore e interesit të kredive)

Norma reale e interesit: Duke iu referuar studimeve të mëparshme, ekziston një marrëdhënie pozitive midis normave të interesit dhe performancës së bankave, fitimet e bankës rriten me norma interesi në rritje (Samuelson 1945). Norma reale e interesit është llogaritur nga ekuacioni Fisher. Së dyti, interesi i vërtetë pritët gjithashtu që të ketë një marrëdhënie pozitive me përfitueshmërinë.

Në thelb për të dhënë hua afatgjatë dhe të marrë hua-shkurtër, bankat, në përgjithësi, mund të rrisin normat e kreditimit më shpejt nga më shumë pikë përqindje se sa normat e tyre të depozitave. Përveç kësaj, rritja e normave reale të interesit do të rrisë barrën e vërtetë e borxhit për huamarrësit. Kjo, nga ana tjetër, mund të ulë cilësinë e aseteve, duke nxitur bankat për të ngarkuar një diferencë të lartë të interesit, në mënyrë për të kompensuar rrezikun.

Tabela nr 18: Ndikimi i variablave të pavarur sipas literaturës

Variabli i pavarur	Mënyra e llogaritjes	Shenja që pritët të ketë tek varib i varur sipas literaturës
NKP	Kredi me probleme/Kredi totale	(-) Negative
K/D	Kredi totale/Depozita Totale	(+) Pozitive
D/A	Depozitat /Asete Totale	(+)/(-) Negative ose Pozitive
PROV/K	Provigjionet për kreditë me probleme/Kredi totale	(-) Negative
MADHËSIA	Log natyror i aseteve totale	(+) Pozitive
KAP/A	Kapitali aksioner/Asete Totale	(+) Pozitive
PBB	Rritja vjetore e normës së PBB	(+)/(-) Negative ose Pozitive
INFL	Norma vjetore e inflacionit	(+)/(-) Negative ose Pozitive
NINT	Norma mesatare e interesit	(+) Pozitive

Burimi: Llogaritje të autorit

4.2 NGRITJA E HIPOTEZAVE STATISTIKORE TË MODELIT

Hipoteza në një studim kërkimor përbën një procedurë shumë me rëndësi për të mbështetur pyetjen kryesore të kërkimit. Hipoteza¹⁴⁹ në vetvete shërben si një urë lidhëse midis asaj që trajtohet në teori dhe studimit konkret të realizuar në praktikë. Roli më i rëndësishëm i ndërtimit të hipotezës, është se ajo udhëzon drejtimin e studimit drejt një problemi në studimin kërkimor. Hipoteza përcakton se çfarë duhet studiuar dhe çfarë jo dhe ofron një kornizë për organizimin e konkluzioneve që do të rezultojnë nga studimi. Për arsyet e sipërpërmendura hipotezat bazë që mbështet dhe pyetjen kryesore të kërkimit paraqitet si më poshtë:

Ho ---- Nuk ekziston asnjë lidhje statistikisht e rëndësishme midis variablave të marrë në studim me përfitueshmërinë e të gjitha bankave në studim

Kjo është hipoteza kryesore, hedhja poshtë e së cilës do na çojë në pranimin e hipotezës alternative bashkë me 9 nënhipotezat e saj.

H1 ---- Të paktën njëri nga variablat e marrë në studim ka ndikim të drejtpërdrejtë dhe statistikisht i rëndësishëm në përfitueshmërinë e bankave.

të pakten njëri β_1 ose β_2 ose β_3 ose β_4 ose β_5 ose β_6 ose β_7 ose β_8 ose $\beta_9 \neq 0$

¹⁴⁹Hulley S, Cummings S, Browner W, et al. *Designing clinical Research*. 3rd ed. Philadelphia (PA): Lippincott Williams and Wilkins; 2007.

☞ Për të testuar lidhjen ROE – NKP(NPLR) (Përfitueshmëri - Norma e kredive me probleme) janë ngritur hipotezat e mëposhtme:

H01: $\beta_1=0$ (Kreditë me probleme nuk kanë ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)

Ha1: $\beta_1 \neq 0$ (Kreditë me probleme kanë ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)

☞ Për të testuar lidhjen ROE - K/D(TL/TD) (Përfitueshmëri - Raporti Kredi/Depozita) janë ngritur hipotezat e mëposhtme:

H02: $\beta_2=0$ (Madhësia e raportit kredi/depozita nuk ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)

Ha2: $\beta_2 \neq 0$ (Madhësia e raportit kredi/depozita ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)

☞ Për të testuar lidhjen ROE – D/A(TD/TA) (Përfitueshmëri - Raporti Depozita/Asete Totale) janë ngritur hipotezat e mëposhtme:

H03: $\beta_3=0$ (Raporti Depozita/Asete Totale nuk ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)

Ha3: $\beta_3 \neq 0$ (Raporti Depozita /Asete Totale ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)

☞ Për të testuar lidhjen ROE – MADHËSIA(SIZE) (Përfitueshmëri - Madhësia e bankës) janë ngritur hipotezat e mëposhtme:

H04: $\beta_4=0$ (Madhësia nuk ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)

Ha4: $\beta_4 \neq 0$ (Madhësia ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)

☞ Për të testuar lidhjen ROE-KAP(CAR) (Përfitueshmëri - Norma e Mjaftueshmerisë së kapitalit) janë ngritur hipotezat e mëposhtme:

H05: $\beta_5=0$ (Norma e Mjaftueshmerisë së kapitalit nuk ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)

Ha5: $\beta_5 \neq 0$ (Norma e Mjaftueshmerisë së kapitalit ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)

☞ Për të testuar lidhjen ROE-PROV/K (Përfitueshmëri-Provigjione / kredi) janë ngritur hipotezat e mëposhtme:

H06: $\beta_6=0$ (Raporti Provigjione/kredi nuk ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)

Ha6: $\beta_6 \neq 0$ (Raporti Provigjione/kredi ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)

☞ Për të testuar lidhjen ROE-PBB (RGDP GROWTH) (Përfitueshmëri-Norma e rritjes vjetore së PBB) janë ngritur hipotezat e mëposhtme:

H07: $\beta_7=0$ (Norma e rritjes vjetore të PBB nuk ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)

Ha7: $\beta_7 \neq 0$ (Norma e rritjes vjetore të PBB ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)

☞ Për të testuar lidhjen ROE-INFL (Përfitueshmëri-Norma e inflacionit) janë ngritur hipotezat e mëposhtme:

H08: $\beta_8=0$ (Norma e inflacionit nuk ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)

Ha8: $\beta_8 \neq 0$ (Norma e inflacionit ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)

☞ Për të testuar lidhjen ROE-NINT(IR) (Përfitueshmëri - Norma mesatare e interesit të kredive) janë ngritur hipotezat e mëposhtme:

H09: $\beta_9=0$ (Norma e interesit të kredive nuk ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)

Ha9: $\beta_9 \neq 0$ (Norma e interesit të kredive ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)

Testimi i këtyre hipotezave është kryer me metodat statistikore duke kryer testet dhe kriteret përkatëse që çojnë në refuzimin ose jo të H_0 .

4.3 ZGJEDHJA E FORMËS SË PËRSHTATSHME FUNKSIONALE TË MODELIT

Përpara se të testohen hipotezat dhe të kryhet analiza të mëtejshme e të dhënave, modeli i ngritur i regresionit të shumëfishtë u kontrollua nëpërmjet testeve diagnostikuese në lidhje me : korrelacionin serial, formën funksionale, normalitetit dhe heteroskedacitetit.

Hipotezat përkatëse për këto teste diagnostikuese janë si vijon:

H0: Gabimet nuk paraqesin korrelacion serial. (Testi i korrelacionit serial)

H0: Forma funksionale e modelit është lineare (Testi i formës funksionale)

H0: Shpërndarja e termit të gabimit është normale. (Testi i Normalitetit)

H0: Varianca e gabimeve është homoscedasticite (Testi i Heteroskedacitetit)

Për të 4 këto teste rezultoi që disponojmë të dhëna të mjaftueshme për të mos e hedhur poshtë hipotezën H_0 . (Rezultatet janë paraqitur në tabelën e mëposhtme)

Tabela nr 19: Testet diagnostikuese për modelin e regresionit

Testet	Statistika e testeve	Hipotezat
1:Korrelacioni serial	CHSQ(1) = 2.4587 [.117]	Nuk e hedh poshtë H_0 : Gabimet nuk paraqesin korrelacion serial.
2:Forma funksionale	CHSQ(1) = 0.96481 [.326]	Nuk e hedh poshtë H_0 : Forma funksionale e modelit është lineare.
3:Normaliteti	CHSQ(2) = 3.4539 [.178]	Nuk e hedh poshtë H_0 : Shpërndarja e termit të gabimit është normale.
4:Heteroskedasticiteti	CHSQ(1) = 0.24720 [.619]	Nuk e hedh poshtë H_0 : Varianca e gabimeve është homoscedasticite.

Burimi: Llogaritje të autorit

1: LM Test, test i multiplikatorit të Lagrange-it për ekzistencën ose jo të korrelacionit serial të gabimeve

2: Testi RESET i Ramsey-t për të testuar formën funksionale të modelit

3: Bazuar në testin e shpërndarjes normale të gabimeve të modelit

4: Bazuar në regresionin e katrorëve të rezidualëve ose të katrorëve të vlerave të përshtatshme

Në modelin e vlerësuar supozimet qëndrojnë kështu që mund të vazhdojmë me interpretimin e rezultateve.

Tabela më sipër jep rezultatet e gjeneruara nga Mikrofit 5 në lidhje me testet diagnostikuese. Duke u nisur nga këto rezultate të testeve nga vlerat e CHSQ dhe probabiliteteve, në të katër testet rezulton mos hedhja poshtë e hipotezës H_0 . Në këtë kontekst modeli që është i përshtatshëm për të matur dhe studiuar lidhjen ndërmjet variablave të marrë në studim është modeli linear si model më i përshtatshëm nga ana funksionale dhe që rezulton i tillë nga testet diagnostikuese.

4.4 PËRPUNIMI DHE TESTIMI I TË DHËNAVE STATISTIKORE

Të dhënat për të ndërtuar modelin e përfitueshmërisë së bankave shqiptare në këtë studim, janë analizuar dhe përpunuar duke përdorur Mikrofit 5. Janë marrë në studim, vlerësimi, dhe llogaritja e raporteve financiare të nevojshme për 12 banka tregtare për një periudhë 8 vjeçare (2005-2012), për një panel jo i ekuilibruar të dhënash prej 93 vrojtimesh në total.

Për vlerësimin e këtyre të dhënave është përdorur modeli statistikor mbështetur në metodën MKV¹⁵⁰ (Metoda e katrorëve më të vegjël) me një nivel besueshmërie $p = 95\%$ ose nivel rëndësie 5% . Variabli i varur për modelin tonë është përfitueshmëria, i cili matet nga raporti i të ardhurës neto me kapitalin e investuar (të cilët janë sqaruar me radhë më lart). Të gjithë variablat e tjerë janë llogaritur në bazë të të dhënave të pasqyrave financiare: pasqyrës së cash-flow, pasqyrës së të ardhurave dhe shpenzimeve, dhe bilancit kontabël të bankave për vitet 2005-2012 që janë marrë në shqyrtim si edhe të dhënat makro janë gjeneruar nga publikimet e BSH dhe INSTAT.

Zgjedhja e modelit më të përshtatshëm për të bërë analizat e nevojshme është bazuar kryesisht në testet kryesore që masin përshtatshmërinë e modelit si:

- *F-statistikore*, për të testuar përshtatshmërinë e modelit,
- *t-test*, për të testuar rëndësinë e lidhjes midis variablave,
- *R-katror*, si matës i shpjegueshmërisë së variacionit të përfitueshmërisë nga variablat e marrë në studim në model.
- si edhe teste të tjera diagnostikuese që do të vertetojnë formën e përshtatshme të lidhjes, ekzistencën ose jo të multikolinaritetit, shpërndarjes normale të gabimeve dhe ekzistencës ose jo të heteroskedacitetit.

Tabela e mëposhtme përmbledh të dhënat statistikore të të gjithë bankave që janë marrë në shqyrtim për këtë studim ose vrojtimeve që kemi marrë në studimin tonë, duke filluar nga mesatarja, mediana, deviacioni standart dhe koeficienti i variacionit për secilin variabël.

Tabela nr 20: Statistikat përshkruese për variablat e marrë në studim për të gjitha bankat për periudhën 2005-2012

Variablat	Nr.vrojt	Min	Max	Mesatarja	Dev.Stand
NKP(NPLR)	93	0.0134	0.3906	0.10761	0.08234
K/D(TL/TD)	93	0.2292	1.9568	0.73662	0.42389
D/A(TD/TA)	93	0.3206	0.98545	0.76521	0.15177
MADHËSIA(SIZE)	93	21.4402	26.492	24.428	1.0346
KAP(CAR)	93	0.1210	1.0645	0.17876	0.10659
PROV/K(LP/TL)	93	0.0103	0.1664	0.03754	0.02863
PBB(GDP)	93	0.0160	0.0750	0.04516	0.01808
INFL(INFL)	93	0.0200	0.0370	0.02678	0.00660
NINT(IR)	93	0.11000	0.13700	0.12811	0.00896

Burimi: Llogaritje të autorit

Duke vlerësuar të dhënat nga tabela e mesipërme nxjerrim këto përfundime në lidhje me bankat e marra në studim gjatë periudhës 2005-2012:

¹⁵⁰ Metoda e Katrorëve më të vegjël

Së pari: Gjatë kësaj periudhe ky sistem karakterizohet nga një nivel mesatar të NKP prej 10.76% dhe një devijim standart prej 0.082 njësish. Kuptohet që këto shifra kanë arritur duke u rritur dhe variojnë nga njëra bankë në tjetrën, ku dihet që niveli i NKP në fund të vitit 2012 arriti në shifrën 23%.

Së dyti: Gjithshtu, vëmë re se bankat shqiptare mbajnë një normë raporti të mjaftueshmerisë së kapitalit, një mesatare prej 17.88% dhe një devijim standart prej 0.10 njësish. Kjo dëshmon për një kapitalizim të mirë të sistemit bankar shqiptar.

Së treti : përsa i përket raportit K/D (Kredi/Depozita) ai vihet re që është mesatarisht 73.66 %, pra rreth 74 % e depozitave të publikut transformohen në kredi të dhëna, çka tregon që bankat shqiptare karakterizohen nga një likuiditet i mjaftueshëm në tregun ku ato operojnë dhe deri tani nuk kanë pasur asnjë vështirësi në raportet e likuiditetit.

Së katërti: përsa i përket normës së depozitave që kanë bankat në studim përbëjnë mesatarisht 76% të totalit të aseteve. Kjo tregon për një shifër domethënëse që bankat shqiptare pranojnë depozita në nivele të krenaqshme të cilat padyshim i kthejnë ato në kredi me norma të larta interesi.

Së pesti: përsa i përket provigjioneve që mbajnë bankat shqiptare për kreditë e humbura janë mesatarisht 3.8% të totalit të kredive të klasifikuara brenda një viti. Kjo tregon për një shifër domethënëse që bankat shqiptare janë të detyruara të mbajnë mënjane fonde rezervë për të përballuar humbje të mundshme nga shtimi i kredive të humbura që natyrisht kjo ndikon negativisht në uljen e përfitueshmërisë bankare.

Së gjashti: përsa i përket faktorëve makroekonomikë vihet re që rritja e PBB paraqitet mesatarisht në nivelin 4.5 %, norma e inflacionit 2.8% dhe norma mesatare e interesit të kredive 12.8% .

Po ti referohemi vlerave të devijimit standart për secilin variabël konstatojmë se devijimin më të lartë e kemi tek variabli K/D , KAP dhe D/A dhe NKP për shkak të ndryshimeve që hasim në nivele të ndryshme bankash për secilin variabël të marrë në studim. Ndërsa për variablat e tjera ky devijim paraqitet në norma të ulta dhe pak a shumë njëllor në të gjitha bankat e marra në studim si ato më të mëdha dhe ato më të vogla.

4.5 REZULTATET E MODELIT EKONOMETRIK DHE INTERPRETIMI I TYRE

Duke u nisur nga natyra e të dhënave të studimit të marrë në shqyrtim si edhe duke u mbështetur fuqimisht në studimet e mëparshme bazuar në shqyrtimin e literaturës, vlerësuam si mënyrën më të mirë për të testuar dhe analizuar të dhënat me metodën e MKV, duke përdorur modelin e regresionit linear të shumëfishtë me të dhëna panel, modeli i efekteve fiske.

Supozimi bazë i modelit në këtë studim është që të gjithë koeficientët janë konstantë përgjatë periudhës kohore si edhe për çdo bankë individuale. Ky supozim mund të shpjegohet si më poshtë:

1. Periudha e kohës e përdorur në studim 2005-2012 është periudha në të cilën ekonomia shqiptare ka pësuar luhatje të ndryshme dhe mjaft të rëndësishme ekonomike – financiare

si edhe ndryshime të rëndësishme në sektorin e kreditimit të ekonomisë, periudhë e cila paraqet një interes të veçantë në lidhje me këtë studim.

2. Efekti i modelit konstant supozon që të gjithë koeficientët në model ngelen të pandryshuar midis bankave gjatë gjithë periudhës së studimit.

3. Të gjithë përcaktuesit e performancës së bankave supozohet se nuk janë të ndikuar nga luhatjet apo faktorët e tjere të ekonomisë.

Për studimin tonë, kemi në dispozicion gjithsej 93 vrojtme, për një periudhë kohore 8 vjeçare (2005 – 2012) për 12¹⁵¹ bankat nga 16 që operojnë në vendin tonë.

4.5.1 REZULTATET E MODELIT EKONOMETRIK DHE INTERPRETIMET E TYRE NË STUDIM

Modeli ekonometrik i përfutur nga analiza e të dhënave të grumbulluara paraqitet si më poshtë:

$$ROE = -1.7874 - 0.4499 NPLR + 0.0828 TL/TD - 0.2224 TD/TA + 0.0484 SIZE + 0.0053 CAR - 0.4077 LP/TL + 0.5830 GDP GROWTH - 4.3685 INFL + 4.9623 IR + 0.2542 ROE(-1)$$

Tabela e mëposhtme paraqet outputin e regresionit, ku shikojmë vlerat e t-së, dhe ato vlera të t-së që janë më të mëdha se 2 ose më të vogla se - 2 tregojnë ose më mirë më të mëdha se 2 në vlerë absolute, që janë koeficientë statistikisht të rëndësishëm, ndërsa pjesa tjetër nuk janë të rëndësishëm statistikisht. Nga të dhënat që ne kemi, vëmë re se vetëm dy variabla të marrë në shqyrtim nuk na ka rezultuar statistikisht i rëndësishëm në model për nivelin e rëndësisë 5% por i rëndësishëm për nivelin e rëndësisë 10%.

Nga tabela vëmë re që faktorët më me shumë rëndësi në modelin tonë mund të renditen sipas rëndësisë që kanë në model më poshtë :

NKP	t = -2.7390
Madhësia e bankave	t = 4.2850
Prov/K	t = -3.2839
D/A	t = - 1.9515
K/D	t = 1.7529
KAP	t = 0.0601
PBB	t = 0.9391
NINT	t = -3.3383
INFL	t = 3.5806

Natyrisht që faktori më i rëndësishëm në modelin tonë ashtu sikurse dhe pritej është pikërisht Norma e Kredive me Probleme, që ka një ndikim shumë të lartë në nivelin e përfitueshmërisë së bankave në studim. Për t'u pasuar më tej me faktorin tjetër Madhësia e bankave e matur me log e aseteve të secilës, e cila i përgjigjet parashikimit që bankat

¹⁵¹ lista e bankave të përfshira në studim janë përfshirë në anekset në fund të temës

me asete më të mëdha janë më fitimprurëse se ato që kanë asete më të vogla . Dhe për t'u pasuar më tej me variablat e tjerë si provigjionet dhe raportet e kredive mbi depozitat e asetet e për të kaluar në fund tek variabli më pak i rëndësishëm në modelin tonë ai i normës së kapitalit.

Për të testuar rëndësinë globale të modelit i referohemi natyrisht vlerave të Fisherit, vëmë re që vlera e Fisherit të vrojtuar me 10 dhe 81 shkallë lirie është 19.06 , pra më e madhe se vlera e Fisherit kritike që është 2.047, që tregon që modeli është në total i rëndësishëm statistikisht, pra variablat e pavarur në model bashkërisht janë statistikisht të ndryshme nga zero. Pra me këtë rezultat meqë vlera aktuale e Fisherit është më e lartë se ajo kritike kemi të dhëna të mjaftueshme për ta hedhur poshtë H_0 dhe për të pranuar hipotezën H_a : që ekziston të paktën një varibël me koeficient të $\neq 0$ që ndikon në variablin e marrë në studim.

H_0 ---- Nuk ekziston asnjë lidhje statistikisht e rëndësishme midis variablave të marrë në studim me përfitueshmërinë e të gjitha bankave në studim **Hidhet poshtë H_0**

H_1 ---- Ekziston te paktën një variabel statistikisht e rëndësishme me variablin e marrë në studim me përfitueshmërinë e të gjitha bankave në studim **Pranohet H_a**

të paktën njëri β_1 ose β_2 ose β_3 ose β_4 ose β_5 ose β_6 ose β_7 ose β_8 ose $\beta_9 \neq 0$ -----

Tabela nr 21: Rezultatet përfundimtare të testimit të të dhënave për të gjitha bankat

Regresorët	Shenja e vlerës	Koeficienti	Gab.Stand	Statist t	P-Vlera
KONST	(-)	1.7874	0.35850	-4.9859	0.000 *** ¹⁵²
NPLR	(-)	0.44982	0.16423	-2.7390	0.008**
TL/TD	(+)	0.08282	0.04724	1.7529	0.083*
TD/TA	(-)	0.22242	0.11397	1.9515	0.054*
SIZE	(+)	0.04838	0.01129	4.2850	0.000****
CAR	(+)	0.005276	0.08766	0.0601	0.952
LP/TL	(-)	0.40774	0.31755	-3.2839	0.001**
GDP GROWTH	(+)	0.58302	0.62085	0.9391	0.350
INFL	(-)	4.3685	1.3086	-3.3383	0.001**
IR	(+)	4.9623	1.3859	3.5806	0.001**
ROE(-1)	(+)	0.25421	0.08885	2.8613.	0.005**

¹⁵² ***-- statisikisht i rëndësishëm për niv e rëndësisë 1% , ** -- statisikisht i rëndësishëm për niv e rëndësisë 5%, * -- statisikisht i rëndësishëm për niv e rëndësisë 10%

R^2	0,75468
$\bar{R}^2$	0,71899
DW-stat	1.7504
F-stat F(10, 81)	19.0694 [.000]

Burimi i të dhënave: Llogaritje të autorit

Meqë R^2 (Koeficienti i përcaktueshmërisë) shënon shifrën 0.75468 ose më thjesht 75.5%, tregon se variablat që kemi marrë në studim e shpjegojnë në modelin e regresionit në masën 75% variabilitetin e variablit të varur. Natyrisht kjo shifër është e kënaqshme pasi për të qenë realist në studim nuk janë marrë parasysh edhe shumë faktorë të tjerë të brendshëm dhe të jashtëm që mund të ndikojnë në përfitueshmërinë e bankave tregtare shqiptare. Kështu që dalim në përfundimin që kjo vlerë tregon për një shpjegueshmëri relativisht të lartë të variablave që kemi marrë në studimin tonë dhe që janë mjaft përfaqësues në studimin tonë.

Kurse R^2 i axhustuar shënon vlerën 0.71899 që natyrisht është paksa më i vogël se koeficienti i përcaktueshmërisë për shkak të numrit të madh të variablave të marrë në studim. Këto vlera të koeficientit të përcaktueshmërisë tregojnë që ka akoma variabla që nuk janë përfshirë në model që ndikojnë natyrisht në përfitueshmërinë e bankave që mund të jenë faktorë makroekonomikë por edhe tregues të tjerë të brendshme si ato të likuiditetit apo faktorë të tjerë financiarë.

Gjithashtu po t'i referohemi vlerave që merr indeksi Durbin Watson është 1.7072, pra afërsisht 2, do të thotë që modeli ynë i ndërtuar për të testuar lidhjen që ekziston midis përfitueshmërisë dhe faktorëve specifike bankare e atyre makroekonomikë, nuk vuan nga autokorrelacioni, tregues ky shumë i mirë që na vërteton edhe njëherë që modeli i ndërtuar nga studimi ynë nuk vuan nga autokorrelacioni.

Le të nxjerrim disa konkluzione në lidhje me interpretimin e koeficientëve të regresionit që kanë ndikim në variablin e varur që mat përfitueshmërinë dhe performancën e një banke, që është ROE.

✍ Duke vlerësuar autputin e regresionit tonë, pra duke studiuar dhe analizuar me vëmendje modelin e përfutur, vihet re në mënyrë të qartë ndikimi i padiskutueshëm i variablit që është treguesi kryesor i ndikimit të cilësisë së kreditimit, norma e kredive me probleme (NKP). Rezultati përputhet plotësisht me atë që literatura na sugjeron në lidhje me ndikimin e këtij variabli në përfitueshmëri. Pra bankat me shifra të larta të kredive me probleme tentojnë të kenë fitime dhe performancë më të ulët krahasuar me një vit kur këto norma janë më të ulta. Duke analizuar koeficientët përpara NKP, ai është në rastin e studimit tonë (- 0.44) që do të thotë nëse rritet NKP me 1 njësi atëherë ROE do të ulet mesatarisht me 0.44 njësi, kuptohet nëse variablat e tjerë mbahen konstante.

H01: $\beta_1=0$ (Kreditë me probleme nuk ndikojnë në mënyrë të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave) ----- **Hidhet poshtë H0**

Ha1: $\beta_1 \neq 0$ (Kreditë me probleme kanë ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)-----**Pranohet Ha**

✍ Një tjetër variabël shumë i rëndësishëm, kuptimplotë dhe me vlerë është edhe raporti i K/D (Kredi/Depozita) dhe raporti D/A(Depozita/Asete), të cilët në studimin tonë të dy këto tregues janë statistikisht të rëndësishëm po kanë ndikim të kundërt në përfitueshmëri. Koef para K/D është 0.08 që në fakt nuk është ndonjë ndikim shumë sinjifikativ se sa ai që ka variabli K/A ku koeficienti para këtij variabli është - 0.22. Këto koeficientë interpretohen në këtë mënyrë në studimin tonë, një rritje me 1 njësi në K/D çon në një rritje shumë të vogël të ROE mesatarisht me 0.08 njësi, ndërsa një rritje prej 1 njësi në K/A çon në një ulje mesatarisht me 0.22 njësi në ROE nëse natyrisht faktorët e tjerë mbeten konstante.

Në fakt literatura na dikton një lidhje pozitive midis përfitueshmërisë dhe kredive pasi logjika të çon që sa më shumë kredi të jepen aq më të larta do të jenë të ardhurat neto nga interesat dhe rrjedhimisht aq më e lartë do jetë dhe përfitueshmëria e bankave. Në fakt për studimin tonë vetëm variabli K/D paraqet ndikim pozitiv po shumë i vogël dhe kjo me siguri ka ardhur si rezultat i diferencave që përbën ky tregues në banka të ndryshme, ndërsa përse i përket ndikimit të D/A ai ka efekt negativ në rritjen e përfitueshmërisë së bankave. Por nga ana tjetër lidhja negative e vërtetuar në studimin tonë midis Dep/Asete dhe përfitueshmërisë , ka ardhur si pasojë e rritjes nga viti në vit e sasisë së depozitave të dhëna si edhe me norma të konsiderueshme interesi por ndërkohë kalimi i tyre në kredi kanë rritur sasinë e kredive me probleme, gjë që e cila ka përkeqësuar performancën e bankave ndër vite.

H02: $\beta_2=0$ (Madhësia e raportit kredi/depozita nuk ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave) --- **Hidhet Poshtë H0**

Ha2: $\beta_2 \neq 0$ (Madhësia e raportit kredi/depozita ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)----- **Panohet Ha**

H03: $\beta_3=0$ (Raporti Depozita/Asete Totale nuk ka ndikim te drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave) ----- **Hidhet Poshtë H0**

Ha3: $\beta_3 \neq 0$ (Raporti Depozita/Asete Totale ka ndikim te drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave)--- **Pranohet Ha**

✍ Një tjetër variabël shumë i rëndësishëm, kuptimplotë dhe me vlerë është edhe madhësia e bankave të marra në studim. Koeficienti para këtij variabli është 0.048 që në fakt është një ndikim i konsiderueshëm në performancën e bankave dhe në studimin tonë. Teorikisht në fakt bankat me asete më larta janë në gjëndje të krijojnë ekonomi shkalle nga ku duke minimizuar kostot mesatare ato rrisin rrjedhimisht përfitueshmërinë e tyre në tregun ku operojnë. Edhe nga studimi ynë, koeficienti prej 0.048 interpretohet si një ndikim pozitiv nëse rriten asetet e një bankë me 1 %, përfitueshmëria e tyre rritet me 0.048 njësi.

H04: $\beta_4=0$ (Madhësia nuk ndikon drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave ----
Hidhet Poshtë H0

Ha4: $\beta_4 \neq 0$ (Madhësia ka ndikim te drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave) -----
--Pranohet Ha

✍ Përsa i përket variablit të KAP (Norma e Mjaftueshmërisë së Kapitalit) vihet re që në modelin tonë me këto të dhëna që ne kemi grumbulluar nuk del statistikisht i rëndësishëm me nivel besimi 5 %, e as për nivelin e besimit 10%, ky variabël ka rëndësi statistikore. Ky variabël ka një ndikim pozitiv në përfitueshmërinë e bankave, ashtu siç edhe na sugjeron literatura për vetë faktin që ekziston një lidhje kyçe midis mjaftueshmërisë së kapitalit dhe niveleve të ndryshme të përfitueshmërisë.

H05: $\beta_5=0$ (Norma e kapitalit nuk ndikon drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave --
--- Pranohet H0

Ha5: $\beta_5 \neq 0$ (Norma e kapitalit ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave) -----
Hidhet poshte Ha

✍ Një tjetër tregues shumë i rëndësishëm që lidhet direkt me riskun e kredisë janë edhe provigjionet apo ndryshe fondet rezervë që mban banka për të përballuar humbjet, që në studimin tonë i kemi shprehur në variablin përfaqësues të cilësisë së kreditimit kryesore Prov/Kredi. Ky variabël ka ndikim negativ në përfitueshmërinë e bankave pasi logjikisht sa më shumë të rriten fondet rezervë aq më pak para ka në dispozicion për t'i investuar apo për të fituar më shumë interesa, çka përkthehet në fitime më të ulta.

Ky variabël në studimin tonë rezulton statistikisht i rëndësishëm për nivelin e besimit 5% dhe përkatesisht ndikimi i secilit i tij në variablin e marrë në studim është negativ. Duke e parë nga pikpamja sasiore vëmë re se nga tabela e regresionit kemi që për një rritje me 1 njësi të variablit Prov/Kred çon në ulje me 0.4 njësi në përfitueshmërinë, nëse të gjithë variablat e tjerë mbetën konstantë.

H06: $\beta_6=0$ (Raporti provigjione/kredi nuk ndikon drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave) ----
Hidhet poshtë H0

Ha6: $\beta_6 \neq 0$ (Raporti provigjione/kredi ndikon në menyrë të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave) -----
Pranohet Ha

✍ Një tjetër tregues po aq i rëndësishëm sa edhe variablat e tjerë që bënin pjesë tek faktorët specifike bankare është edhe PBB (norma vjetore e rritjes së PBB) si përfaqësues të faktorëve e variablave makroekonomike. Ashtu sikurse edhe literatura na sugjeron ky variabël ka ndikim pozitiv në përfitueshmërinë e bankave shqiptare. Kjo shenjë shpjegohet me faktin që sa më shumë rritje të kemi të PBB aq më mirë ndjehen financiarisht banorët e një vendi në shlyerjen e kredive apo detyrimeve të tjera. Kuptohet që impakti i rritjes së PBB nuk është edhe aq i lartë sa mund të jetë impakti i disa faktorëve të tjerë të brendshëm kjo vërtetohet edhe nga fakti që në modelin tonë ky variabël nuk del statistikisht i rëndësishëm për nivelin e rëndësisë 10%.

H07: $\beta_7=0$ (Rritja e PBB nuk ndikon drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave) ----
- **Pranohet H0**

Ha7: $\beta_7 \neq 0$ (Rritja e PBB ndikon në menyrë të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave) ----- **Hidhet poshte Ha**

✍ Një tjetër tregues përfaqësues të faktorëve e variablave makroekonomike është edhe norma e inflacionit . Ashtu sikurse edhe literatura na sugjeron ky variabël ka ndikim negativ në përfitueshmërinë e bankave shqiptare. Kjo shenjë shpjegohet me faktin që sa më shumë rritje të nivelit të përgj të cmimeve të kemi aq më shumë përkeqësohet gjendja financiare e individëve dhe subjekteve të tjera që kanë lidhje me bankat nga ku në mënyrë indirekte bankat ndikohen të kenë fitime më të vogla. Po ti referohemi koeficientëve në modelin ekonometrik vihet re ai paraqitet statistikisht i rëndësishëm mgjt e rëndësishme është që ndikimi edhe pse i parëndësishëm statistikisht është negativ.

H0: $\beta_7=0$ (INFL nuk ndikon drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave) ----- **Hidhet Poshte H0**

Ha: $\beta_7 \neq 0$ (INFL ndikon në menyre të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave) -----
Pranohet Ha

✍ Një tjetër tregues përfaqësues të faktorëve dhe variablave makroekonomike është edhe norma e interesit të kredive. Ashtu sikurse edhe literatura na sugjeron ky variabël ka ndikim pozitiv në përfitueshmërinë e bankave shqiptare. Kjo shenjë shpjegohet me faktin që sa më shumë rritje të nivelit të interesave të kredive aq më shumë rriten të ardhurat nga interesat që përfiton banka dhe si rrjedhim aq më e lartë do jetë dhe përfitueshmëria e bankave. Po ti referohemi koeficientëve në modelin ekonometrik vëme re që ky variabël paraqitet statistikisht i rëndësishëm dhe për cdo njësi ndryshim në normat e interesit, përfitueshmëria rritet me 4.96 njësi.

H0: $\beta_9=0$ (Norma e interesit të kredive nuk ndikon drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave) ----- **Hidhet Poshte H0**

H0: $\beta_9 \neq 0$ (Norma e interesit të kredive ndikon drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave) ----- **Pranohet Ha**

✍ Siç vihet re edhe nga ndërtimi i modelit ekonometrik përveç variablave të tjerë të marrë në studim është parë e arsyeshme që të shikohet edhe lidhja që ka ROE me vetveten me një kohë vonesë . Llogjika të çon që ndërsa në një vit jo të mbare një bankë ka shënuar një ROE negative kjo do të thotë që në vitin pasardhës i duhen më shumë kohë e punë që të bëhet njëhere 0 dhe më pas të shënojnë vlera pozitive. Për këtë arsye vihet re një ulje apo një ngritje me 1 njësi në ROE(-1) pra të një viti me parë shënon rritjen apo uljen me 0.25 njësi në ROE. Ky transformim e çoi modelin tonë në zhdukje totale të multikolaniritetit gjë që u vërtetua nga vlerat e DW-(Darvin Watsoni) nga 1.33 në 1.78 pas transformimit të kryer.

Tabela nr 22: Përmbledhja e hipotezave të studimit

Hipotezat	Vendimi	Ndikimi
Norma e kredive me probleme ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Negativ
Norma e kapitalit ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Hidhet poshte	Pozitiv
Norma e provigjioneve te kredive me probleme ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Negativ
Raporti kredi/depozita ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Pozitiv
Raporti i depozitave me asetet ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Negativ
Madhësia e bankave ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Pozitiv
Norma e PBB ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Hidhet poshte	Pozitiv
Norma e inflacionit ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Negativ
Norma e interesit të kredive ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Pozitiv

Burimi : Llogaritje të autorit

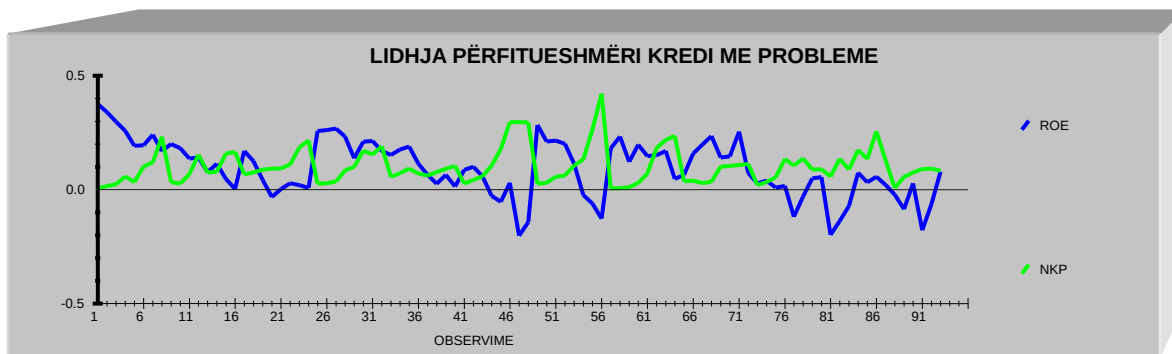
4.5.2 REZULTATET E MODELIT NË INTERPRETIME GRAFIKE

Një element shumë i rëndësishëm në modelin e regresionit dhe në përpunimin sasior të të dhënave është edhe lidhja që paraqitet midis çdo variabli të pavarur dhe ndikimi që ato kanë tek variabli i marrë në studim, më konkretisht në ROE si tregues i përfitueshmërisë.

Si fillim është paraqitur lidhja grafike midis ROE-NKP, ku vihet re qartë lidhja e theksuar negative që ato kanë. Natyrisht banka të ndryshme kanë sjellje të ndryshme po ajo që vihet re në studim është se një rritje e menjëhershme e NKP (vija e gjelbër e grafikut) na paraqitet me një ulje të menjëhershme të ROE (vija blu e grafikut). Pra vihet re një korelacion i pastër dhe lidhje e fortë negative për të gjithë numrin e observimeve që i takojnë bankës i në kohën t.

Ashtu siç vihet re dhe qartë nga grafiku shikojmë që përgjithësisht për një rritje të ndjeshme në termat e NKP kemi respektivisht një ulje në termat e normave të ROE dhe anasjelltas çka verteton edhe njëherë lidhjen negative shumë të rëndësishme që ekziston midis tyre me të dhënat e analizuara në studimin tonë.

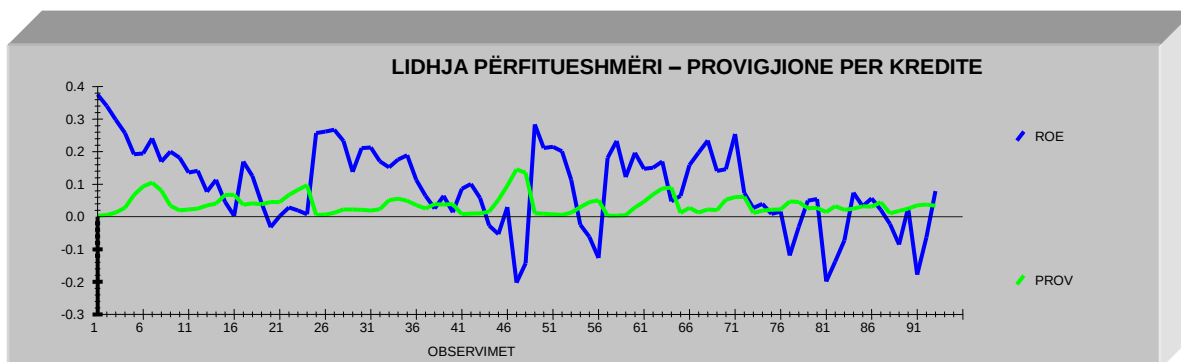
Grafiku nr 8: Lidhja midis Përfitueshmërisë dhe Kredive me probleme

Burimi: Llogaritje të autorit

Po ti referohemi lidhjes grafike midis ROE - PROV/KREDI, vihet re qartë lidhja negative që ato kanë me njëra tjetrën. Natyrisht që kjo lidhje nuk paraqitet aq e fortë sa lidhja e ROE-NKP, pasi ndikimi është pak më i vogël por mbetet një ndikim domethënës në studimin tonë. Po të shikojmë luhatshmeritë e vijave grafike dhe përkatesisht ROE(përfaqësuar nga vija blu) dhe PROV/KRED (përfaqësuar nga vija e gjelbër) vihet re një ndjeshmëri e lartë e ROE në ulje kur provigjionet tentojnë të rriten. Kjo vërteton edhe njëherë korrelacionin negativ midis tyre që shprehet edhe në shenjën para koeficientit beta përkatës.

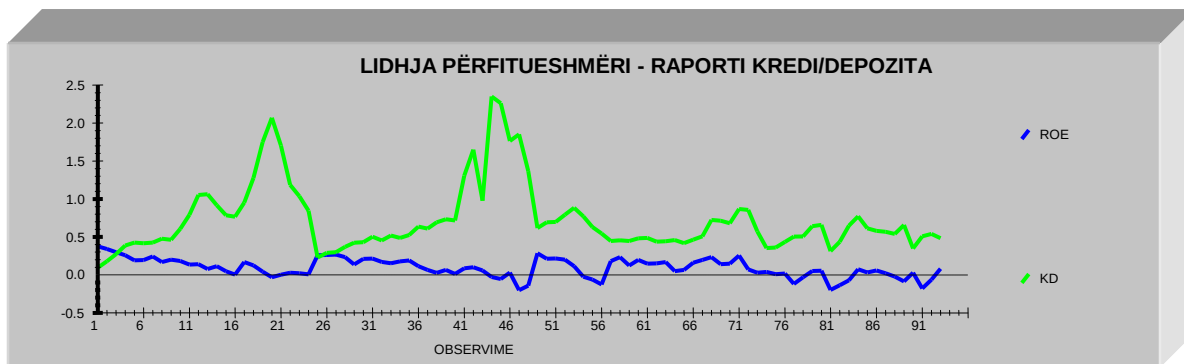
Grafiku. nr 9: Lidhja midis Përfitueshmërisë dhe Provigjioneve në raport me kreditë

Burimi: Llogaritje të autorit

Po ti referohemi lidhjes grafike midis ROE – K/D, vihet re qartë lidhja për disa banka negative dhe për pjesën tjetër pozitive, që ato paraqesin kundrejt njëra tjetrës. Natyrisht që kjo lidhje nuk paraqitet aq e fortë sa lidhja e ROE-NKP, pasi ndikimi është pak më i vogël por mbetet një ndikim domethënës në studimin tonë. Po të shikojmë luhatshmeritë e vijave grafike dhe përkatesisht ROE(përfaqësuar nga vija blu) dhe K/D (përfaqësuar nga vija e gjelbër) vihet re një ndjeshmëri e lartë e ROE në rritje kur kreditë tentojnë të rriten. Kjo vërteton edhe njëherë korrelacionin pozitiv midis tyre që shprehet edhe në shenjën para koeficientit beta përkatës.

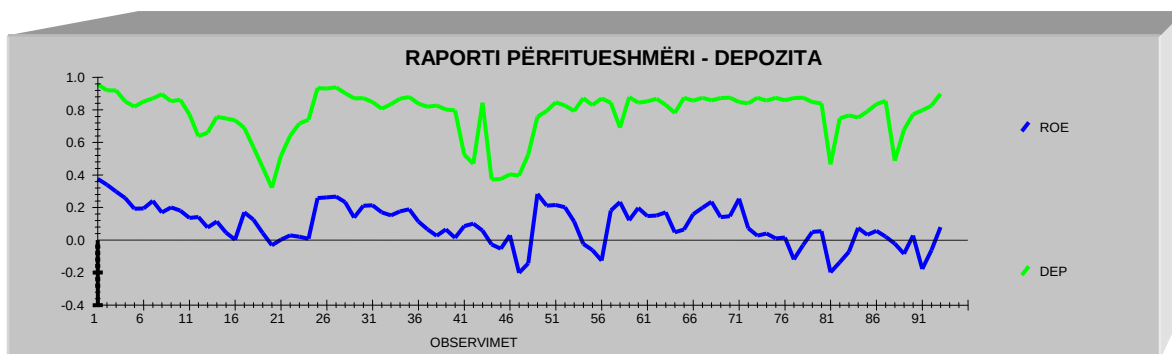
Grafiku. nr 10: Lidhja midis Përfitueshmërisë dhe Raportit Kredi- Depozita

Burimi: Llogaritje të autorit

Po ti hedhim një sy lidhjes grafike midis ROE – D/A, vihet re qartë lidhja negative që ato paraqesin kundrejt njëra tjetrës jo për të gjitha bankat. Po të shikojmë luhatshmëritë e vijave grafike dhe përkatesisht ROE (përfaqësuar nga vija blu) dhe D/A (përfaqësuar nga vija e gjelbër) vihet re një ndjeshmëri më e lartë e ROE në rritje kur depozitat në raport me asetet tentojnë të rriten. Kjo vërteton edhe njëherë korrelacionin negativ midis tyre që shprehet edhe në shenjën para koeficientit beta përkatës.

Grafiku. nr 11: Lidhja midis Përfitueshmërisë dhe Raportit Depozita/Asete

Burimi: Llogaritje të autorit

4.5.3 REZULTATE TË MODELIT EKONOMETRIK SIPAS GRUP BANKAVE G1,G2 DHE G3

Për ta kompletuar akoma më tepër studimin tonë kemi ndërtuar edhe 3 minimodele të vogla ku të nxjerrim në pah ndikimin e secilit variabël të marrë në studim sipas 3 grup bankave G1, G2 dhe G3 në mënyrë që të nxjerrim konkluzione të vlefshme dhe më të detajuara për bankat që marrin pjesë në secilin grup.

Tabela nr 23: Bankat në studim sipas grupbankave që bëjnë pjesë

Nr	Emri i bankes	Periudha e studimit	Grupi
1	Raiffeisen Bank	2005-2012	G3
2	Tirana Bank	2005-2012	
3	BKT	2005-2012	
4	Intesa San Paolo	2005-2012	
5	Credins Bank	2005-2012	G2
6	NBG	2005-2012	
7	Procredit Bank	2005-2012	
8	Alpha Bank	2005-2012	
9	Credit Agricole	2005-2012	G1
10	Banka Popullore	2005-2012	
11	Union Bank	2006-2012	
12	FIB	2007-2012	

4.5.3.1 Testimi i të dhënave për grup bankat G1(bankat e vogla)

E nisim fillimisht me grupbankat G1—me bankat e vogla. Në grupin G1 (ashtu siç e kemi përmendur edhe në kapitullin e mëparshëm) bëjnë pjesë ato banka që e kanë totalin e aktivitetit më të vogël se 2% e aktiveve totale të sistemit bankar shqiptar, ku bëjnë pjesë: Emporiki Bank, Union Bank, Banka e Parë e Investimeve, Banka Nderkombëtare Tregtare, Banka e Kreditit e Shqipërisë, Banka Popullore, Banka Italiane e Zhvillimit nga ku nga studimi janë përjashtuar Banka Italiane e Zhvillimit dhe Banka Nderkombëtare Tregtare të cilat nuk janë shumë aktive në tregun e kredisë.

Po të analizojmë të dhënat e regresionit të nxjerrë për të dhënat e bankave të vogla, që bëjnë pjesë në grupin G1, nxjerrim këto përfundime të rëndësishme.

Tabela nr 24: Statistikat përshkruese për variablat e marrë në studim për bankat G1

Variablat	Nr.vrojt	Min	Max	Mesatarja	Dev.Stand
NKP(NPLR)	29	0.02573	0.32019	0.12321	0.07736
K/D(TL/TD)	29	0.31183	1.9568	0.79444	0.63899
D/A(TD/TA)	29	0.37008	0.91215	0.68565	0.18802
MADHËSIA (SIZE)	29	21.4402	24.8504	23.5633	0.88617
KAP(CAR)	29	0.12590	1.0645	0.23091	0.17978
PROV/K(LP/TL)	29	0.0103	0.16641	0.03754	0.03532
PBB(GDP)	29	0.0160	0.0750	0.04516	0.01808
INFL(INFL)	29	0.0200	0.0370	0.02678	0.00660
NINT(IR)	29	0.1100	0.1370	0.12811	0.00896

Burimi: Llogaritjet e autorit

Duke vlerësuar të dhënat nga tabela e mesipërme nxjerrim këto përfundime në lidhje me bankat e marra në studim te grupit G1 gjatë periudhës 2005-2012:

Së pari: Gjatë kësaj periudhe këto banka karakterizohen nga një nivel mesatar të NKP prej 12.32% dhe nje devijim standart prej 0.077 njësisish.

Së dyti: Gjithshtu, vëmë re se bankat shqiptare mbajnë një normë raporti të mjaftueshmërisë së kapitalit, një mesatare prej 23.1% dhe një devijim standart prej 0.18 njësisish. Kjo dëshmon për një normë më të lartë se vetë norma mesatare e sistemit bankar.

Së treti : përsa i përket raportit K/D (Kredi/Depozita) ai vihet re që është mesatarisht 79.44 %, pra rreth 79 % e depozitave të publikut transformohen në kredi të dhëna, çka tregon që keto bankat shqiptare karakterizohen nga një likuiditet i mjaftueshëm në tregun ku ato operojnë dhe deri tani nuk kanë pasur asnjë vështirësi në raportet e likuiditetit.

Së katërti: përsa i përket normës së depozitave qe kanë bankat në studim janë mesatarisht 68.56% të totalit të asetëve. Kjo tregon për një shifër domethënëse që bankat shqiptare pranojnë depozita në nivele të kënaqshme të cilat padyshim i kthejnë ato në kredi me norma të larta interesi.

Së pesti: përsa i përket provigjioneve që mbajnë bankat shqiptare për kreditë e humbura janë mesatarisht 3.8% të totalit të kredive të klasifikuara brenda një viti. Kjo tregon për një shifër domethënëse që bankat shqiptare janë të detyruara të mbajnë mënjanë fonde rezervë për të përballuar humbje të mundshme nga shtimi i kredive të humbura që natyrisht kjo ndikon negativisht në uljen e përfitueshmërisë bankare.

Se gjashti: përsa i përket faktorëve makroekonomikë vihet re që rritja e PBB paraqitet mesatarisht në nivelin 4.5 %, norma e inflacionit 2.8% dhe norma mesatare e interesit të kredive 12.8% .

Po ti referohemi vlerave të devijimit standart për secilin variabël konstatojmë se devijimin më të lartë e kemi tek variabli K/D , MADHESIA KAP dhe D/A për shkak të ndryshimeve që hasim në nivele të ndryshme bankash për secilin variabël të marrë në studim. Ndërsa për variablat e tjera ky devijim paraqitet në norma të ulta dhe pak a shumë njëjloj në të gjitha bankat e marra në studim si ato më të mëdha dhe ato më të vogla.

Vëmë re se modeli i zgjedhur për këto grup bankash shpjegohet në masën 55% nga variablat që kemi marrë në studim, çka do të thotë që ka akoma të tjerë faktorë të lënë jashtë studimit që kanë ndikim në përfitueshmërinë e këtyre bankave të vogla. Gjithashtu modeli në tërësi është statistikisht i rëndësishëm pasi po ti referohemi F statistikore = 2.59 është më e lartë se F kritike (10, 18) shkallë lirie është 2.41, që natyrisht vihet re edhe po t'i referohemi vlerave të probabilitetit që është më e vogël se niveli i besimit 0.05.

Modeli ekonometrik i përfutur nga analiza e të dhënave të grumbulluara per bankat e grupit G1 paraqitet si më poshtë:

$ROE = -0.67974 - 0.18968 NPLR + 0.1830 TL/TD + 0.47079 TD/TA - 0.0073 SIZE + 0.01539 CAR - 0.4068 LP/TL + 1.5048 GDP GROWTH - 4.4655 INFL + 4.2728 IR + 0.0827 ROE(-1)$
--

Gjithashtu po ti referohemi edhe testeve diagnostikuese shohim që modelin nuk vuan as nga mulikolaniriteti, heteroskedaciteti, ka një shpërndarje normale e forma funksionale e përshtatshme është ajo lineare.

Hipotezat kryesore të modelit për grupbankat G1

Ho---- Nuk ekziston asnjë lidhje statistikisht e rëndësishme midis variablave të marrë në studim me përfitueshmërinë e bankave G1 **Hidhet poshtë H0**

H1---- Ekziston te pakten nje variabel statistikisht e rëndësishme me variablin e marrë në studim me përfitueshmërinë e e bankave G1 **Pranohet Ha**

të pakten njëri β_1 ose β_2 ose β_3 ose β_4 ose β_5 ose β_6 ose β_7 ose β_8 ose $\beta_9 \neq 0$ -----

Tabela nr 25: Rezultatet përfundimtare të testimit të të dhënave për bankat G1

Regresorët	Shenja e vlerës	Koeficienti	Gab.Stand	Statist t	P-Vlera
KONST	(-)	0.67974	0.80569	-0.84367	0.411
NPLR	(-)	0.18968	0.36505	-2.5195	0.029**
TL/TD	(+)	0.18303	.079304	2.3080	0.034**
TD/TA	(+)	0.47079	0.24982	1.8845	0.077*
SIZE	(-)	0.00738	.034795	-0.21215	0.835
CAR	(+)	0.01539	0.12502	0.12307	0.903
LP/TL	(-)	0.40676	1.1982	-2.3394	0.031**
GDP GROWTH	(+)	1.5048	1.4057	1.0705	0.299
INFL	(-)	4.4655	3.0898	-1.4452	0.167
IR	(+)	4.2728	3.0732	1.3903	0.182
ROE(-1)	(+)	0.0827	0.21888	0.3778	0.710

R²	0,55097
$\tilde{R}^2$	0,33827
DW-stat	1.7510
F-stat F(10, 19)	2.5904[.039]

Burimi i të dhënave: Llogaritje të autorit

Ajo çka vihet re në të dhënat shikojme se në këtë grup bankash variablat më të rëndësishëm statistikisht me nivel besimi 1%, 5% dhe 10% janë vetëm 4 :

- NKP (Norma e Kredive me Probleme), që ka një koeficient beta negative prej - 0.19 çka do të thotë që për një rritje prej 1 njësi të kredive me probleme, përfitueshmëria ulet me 0.19 njësi.

- TL/TD (Raporti Kredi-Depozita), që ka një koeficient beta pozitiv prej 0.18 çka do të thotë që për një rritje prej 1 njësi të raportit kredi/depozita, përfitueshmëria rritet me 0.18 njësi.
- TD/TA (Raporti Depozita-Asete), që ka një koeficient beta pozitiv prej 0.40 çka do të thotë që për një rritje prej 1 njësi të raportit depozita/asete, përfitueshmëria rritet me 0.40 njësi.
- LP/TL (Raporti i provigjioneve në raport me kreditë), që ka një koeficient beta negativ prej -0.4 çka do të thotë që për një rritje prej 1 njësi të provigjioneve për kreditë me probleme, përfitueshmëria ulet me 0.4 njësi.

Pra vihet re që për këtë grup bankash të vogla statistikisht rezultuan të rëndësishëm vetëm 4 faktorë që kanë lidhje me cilësinë e kreditimit dhe depozitat asnjë nga faktorët e tjerë që janë marrë në shyrtrim nuk rezultuan statistikisht të rëndësishëm.

Variablat e tjerë nuk paraqiten statistikisht të rëndësishëm për këtë grup bankash, edhe një arsye tjetër është se variablat e tjerë të përfshirë në studim nuk kanë pësuar luhatshmëri shumë të madhe për këtë grup bankash për periudhën në studim dhe impakti që ato kanë reflektuar në indeksin e përfitueshmërisë natyrisht që ka qenë edhe më i vogël. Kjo vërtetohet edhe njëherë që bankat e vogla nuk kanë ndonjë ndikim domethënës në komplet sistemin tonë bankar në studime.

Tabela nr 26: Përmbledhja e hipotezave të studimit për bankat G1

Hipotezat	Vendimi	Ndikimi
Norma e kredive me probleme ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Negativ
Norma e kapitalit ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Hidhet poshtë	Pozitiv
Norma e provigjioneve të kredive me probleme ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Negativ
Raporti kredi/depozita ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Pozitiv
Raporti i depozitave me asetet ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Pozitiv
Madhësia e bankave ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Hidhet poshtë	Negativ
Norma e PBB ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Hidhet poshtë	Pozitiv
Norma e inflacionit ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Hidhet poshtë	Negativ
Norma e interesit të kredive ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Hidhet poshtë	Pozitiv

Burimi : Llogaritje të autorit

4.5.3.2 Testimi i të dhënave për grup bankat G2(Bankat e mesme)

Në grupin G2 bëjnë pjesë ato banka që e kanë totalin e aktivitetit më të madh se 2% por më të vogël se 7% të aktiveve totale të sistemit bankar shqiptar, ku bëjnë pjesë bankat:

Alfa Bank, Banka Italo-Shqiptare, Banka Procredit, Banka Kombëtare e Greqisë, Banka Credins. Në studimin tonë është përjashtuar vetëm Banka Italo-Shqiptare pasi kjo bankë nuk paraqitet shumë aktive në tregun e kredisë dhe për këtë arsye ajo është përjashtuar nga ky studim.

Po të analizojmë të dhënat e regresionit të nxjerrë për të dhënat e bankave të mesme, që bëjnë pjesë në grupin G2, nxjerrim këto përfundime.

Tabela nr 27: *Statistikat përshkruese për variablat e marrë në studim për bankat G2*

Variablat	Nr.vrojt	Min	Max	Mesatarja	Dev.Stand
NKP(NPLR)	32	0.0255	0.3907	0.1106	0.0897
K/D(TL/TD)	32	0.4188	1.789	0.83427	0.3612
D/A(TD/TA)	32	0.32060	0.87530	0.77249	0.1350
MADHËSIA (SIZE)	32	23.2499	25.2514	24.4333	0.4781
KAP(CAR)	32	0.1210	0.1931	0.1485	0.0161
PROV/K(LP/TL)	32	0.0107	0.1096	0.0390	0.0266
PBB(GDP)	32	0.0160	0.0750	0.04516	0.0181
INFL(INFL)	32	0.0200	0.0370	0.02678	0.0066
NINT(IR)	32	0.1100	0.1370	0.12811	0.009

Burimi: Llogaritjet e autorit

Duke vlerësuar të dhënat nga tabela e mesipërme nxjerrim këto përfundime në lidhje me bankat e marra në studim te grupit G2 gjatë periudhës 2005-2012:

Së pari: Gjatë kësaj periudhe keto banka karakterizohen nga një nivel mesatar të NKP prej 11.06 % dhe nje devijim standart prej 0.089 njësisish.

Së dyti: Gjithshtu, vëmë re se bankat shqiptare mbajnë një normë raporti te mjaftueshmerise se kapitalit, nje mesatare prej 14.85% dhe nje devijim standart prej 0.16 njësisish. Kjo dëshmon për një normë pak a shume e njëjtë me normën mesatare të sistemit bankar.

Së treti : përsa i përket raportit K/D (Kredi/Depozita) ai vihet re që është mesatarisht 83.4 %, pra rreth 83 % e depozitave të publikut transformohen në kredi të dhëna, çka tregon që këto bankat shqiptare karakterizohen nga një likujditet i mjaftueshëm në tregun ku ato operojnë dhe deri tani nuk kanë pasur asnjë vështirësi në raportet e likujditetit.

Së katërti: përsa i përket normës së depozitave që kanë bankat në studim janë mesatarisht 77.2% të totalit të aseteve. Kjo tregon për një shifër domethënëse që bankat shqiptare pranojnë depozita në nivele të kënaqshme të cilat padyshim i kthejnë ato në kredi me norma të larta interesi.

Së pesti: përsa i përket provigjioneve që mbajnë bankat shqiptare për kreditë e humbura janë mesatarisht 3.9% të totalit të kredive të klasifikuara brenda një viti. Kjo tregon për një shifër domethënëse që bankat shqiptare janë të detyruara të mbajnë mënjane fonde

rezervë për të përballuar humbje të mundshme nga shtimi i kredive të humbura që natyrisht kjo ndikon negativisht në uljen e përfitueshmërisë bankare.

Së *gjashti*: përse i përket faktorëve makroekonomikë vihet re që rritja e PBB paraqitet mesatarisht në nivelin 4.5 %, norma e inflacionit 2.8% dhe norma mesatare e interesit të kredive 12.8% .

Po ti referohemi vlerave të devijimit standart për secilin variabël konstatojmë se devijimin më të lartë e kemi tek variabli K/D dhe MADHESIA për shkak të ndryshimeve që hasim në nivele të ndryshme bankash për secilin variabël të marrë në studim. Ndërsa për variablat e tjera ky devijim paraqitet në norma të ulta dhe pak a shumë njëlloj në të gjitha bankat e marra në studim si ato më të mëdha dhe ato më të vogla.

Modeli ekonometrik i përftuar nga analiza e të dhënave të grumbulluara per bankat e grupit G2 paraqitet si më poshtë:

$$ROE = - 0.36674 - 0.23139NPLR + 0.015037TL/TD + 0.32611TD/TA - 0.036921SIZE - 1.9761 CAR - 0.14627 LP/TL + 0.14492GDP GROWTH - 4.783 INFL + 5.9769 IR + 0.31292 ROE(-1)$$

Vëmë re se modeli i zgjedhur për këto grup bankash shpjegohet në masën 81% nga variablat që kemi marrë në studim, çka do të thotë faktorët që kemi marrë në studim shpjegojnë në mënyrë të kënaqshme ndikimin që kanë në ROE, edhe pse ka akoma faktorë që nuk janë përfshirë në studim që natyrisht kanë edhe ato ndikimin e tyre. Gjithashtu modeli në tërësi është statistikisht i rëndësishëm pasi po t'i referohemi F statistikore reale = 8.629 është më e lartë se F kritike (10, 20) shkalle lirie është 2.3, gjë që duket natyrisht edhe nga vlerat e probabilitetit që është shumë më i vogël se niveli i besimit 0.05.

Gjithashtu po ti referohemi edhe testeve diagnostikuese shohim që modeli nuk vuan as nga mulikolianiriteti, heteroskedaciteti, ka një shpërndarje normale dhe forma funksionale e përshtatshme është lineare.

Hipotezat kryesore të modelit për grupbankat G2

Ho---- Nuk ekziston asnjë lidhje statistikisht e rëndësishme midis variablave të marrë në studim me përfitueshmërinë e bankave G2 **Hidhet poshtë H0**

H1---- Ekziston te pakten nje variabel statistikisht e rëndësishme me variablin e marrë në studim me përfitueshmërinë e e bankave G2 **Pranohet Ha**

të pakten njëri β_1 ose β_2 ose β_3 ose β_4 ose β_5 ose β_6 ose β_7 ose β_8 ose β_9 # 0 -----

Tabela nr 28: Rezultatet përfundimtare të testimit të të dhënave per bankat G2

Regresorët	Shenja e vlerës	Koeficienti	Gab.Stand	Statist t	P-Vlera
KONST	(-)	0.36674	0.97073	0.37779	0.710
NPLR	(-)	-.23139	0.24273	-2.8956	0.009**
TL/TD	(+)	.015037	0.12062	0.12466	0.902
TD/TA	(+)	.32611	0.33385	.97680	0.340
SIZE	(-)	-.036921	0.035584	-1.0376	0.312

CAR	(-)	-1.9761	0.82553	-2.3938	0.027**
LP/TL	(-)	-.14627	.048241	-3.0321	0.006**
GDP GROWTH	(+)	.14492	1.0834	0.1338	0.895
INFL	(-)	-4.7832	2.1402	-2.2350	0.037**
IR	(+)	5.9769	2.2156	2.6976	0.014**
ROE(-1)	(+)	.31292	.16376	1.9109	0.070*

R²	0.81184
Ĥ²	0,71776
DW-stat	2.0485
F-stat	F(10, 20) 8.6291[.000]

Burimi i të dhënave: Llogaritje të autorit

Ajo çka vihet re në të dhënat shikojmë se për këto grup bankash variablat më të rëndësishëm statistikisht me nivel besimi 5% dhe 10% janë:

- NKP, që ka një koeficient beta negative prej -0.23 çka do të thotë që për një rritje prej 1 njësi të kredive me probleme, përfitueshmëria ulet me 0.23 njësi.

- PROV na rezulton një variabël statistikisht i rëndësishëm që ka një koeficient beta negativ prej -0.14 çka do të thotë që për një rritje të provigjioneve me 1 njësi, do të kemi ulje të indeksit të përfitueshmërisë me 0.14 njësi për këto banka nëse variablat e tjerë konsiderohen konstante. Kjo ka ardhur si pasojë e tendencës në rritje që kanë pasur këto banka në lidhje me kreditë me probleme nga ku një pjesë e mirë e të ardhurave janë hequr mënjanë si fonde rezervë për përballimin e humbjeve të shkaktuara nga ky nivel i lartë kredish me probleme.

- CAR, që ka një koeficient beta negative prej -1.97 çka do të thotë që për një rritje prej 1 njësi të mjaftueshmerise se kapitalit, përfitueshmëria ulet me 1.97 njësi.

- Gjithashtu edhe inflacioni dhe normat e interesit paraqiten te rendesishme ne model, që ka një koeficient beta perkatesisht -4.8 per inflacionin dhe + 5.98 per normat e interesit.

- Gjithashtu një pjesë e konsiderueshme e variablit të varur ROE, shpjegohet edhe nga vetvetja nga ku rreth 0.31 njësi të ROE varet nga ndryshimi me 1 njësi të ROE të një viti të mëparshëm.

Variablat e tjerë nuk paraqiten statistikisht të rëndësishëm për këtë grup bankash, edhe një arsye tjetër është se variablat e tjerë të përfshirë në studim nuk kanë pësuar luhatshmëri shumë të madhe për këtë grup bankash për periudhën në studim dhe impakti që ato kanë reflektuar në indeksin e përfitueshmërisë natyrisht që ka qenë edhe më i vogël.

Tabela nr 29: Përmbledhja e hipotezave të studimit për bankat G2

Hipotezat	Vendimi	Ndikimi
Norma e kredive me probleme ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Negativ
Norma e kapitalit ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Negativ
Norma e provigjioneve të kredive me probleme ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Negativ
Raporti kredi/depozita ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Hidhet poshte	Pozitiv
Raporti i depozitave me asetet ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Hidhet poshte	Negativ
Madhesia e bankave ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Hidhet poshte	Pozitiv
Norma e PBB ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Hidhet poshte	Pozitiv
Norma e inflacionit ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Negativ
Norma e interesit të kredive ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Pozitiv

Burimi : Llogaritje të autorit

4.5.3.3 Testimi i të dhënave për grup bankat G3 (Bankat e mëdha)

Në grupin G3 bëjnë pjesë ato banka që e kanë totalin e aktivitetit më të madh se 7% e aktiveve totale të sistemit bankar shqiptar: Banka Raiffeisen, Banka Tirana, Banka Amerikane e Shqipërisë dhe Banka Kombëtare Tregtare.

Po të analizojmë të dhënat e regresionit të nxjerra për të dhënat e bankave të mëdha, që bëjnë pjesë në grupin G3, nxjerrim këto përfundime.

Tabela 30 Statistikat përshkruese për variablat e marrë në studim për bankat G3

Variablat	Nr.vrojt	Min	Max	Mesatarja	Dev.Stand
NKP(NPLR)	32	0.01340	0.3268	0.090453	0.0782
K/D(TL/TD)	32	0.22920	1.0634	0.52607	0.2095
D/A(TD/TA)	32	0.63780	0.9855	0.83002	0.0889
MADHËSIA (SIZE)	32	24.4214	26.5005	25.5281	0.5668
KAP(CAR)	32	0.12700	0.2108	0.16171	0.0219
PROV/K(LP/TL)	32	0.01300	0.0935	0.03556	0.0243
PBB(GDP)	32	0.0160	0.075	0.04516	0.0181
INFL(INFL)	32	0.0200	0.037	0.02678	0.0066
NINT(IR)	32	0.1100	0.137	0.12811	0.009

Burimi: Llogaritjet e autorit

Duke vlerësuar të dhënat nga tabela e mësipërme nxjerrim këto përfundime në lidhje me bankat e marra në studim të grupit G3 gjatë periudhës 2005-2012:

Së pari: Gjatë kësaj periudhe keto banka karakterizohen nga një nivel mesatar të NKP prej 9.05 % dhe një devijim standart prej 0.0782 njësisish.

Së dyti: Gjithshtu, vëmë re se bankat shqiptare mbajnë një normë raporti të mjaftueshmerisë së kapitalit, një mesatare prej 16.2% dhe një devijim standart prej 0.0219 njësisish. Kjo dëshmon për një normë pak a shumë e njëjtë me normën mesatare të sistemit bankar.

Së treti : përsa i përket raportit K/D (Kredi/Depozita) ai vihet re që është mesatarisht 52.6 %, pra rreth 53% e depozitave të publikut transformohen në kredi të dhëna, çka tregon që këto bankat shqiptare karakterizohen nga një likuiditet i mjaftueshëm në tregun ku ato operojnë dhe deri tani nuk kanë pasur asnjë vështirësi në raportet e likuiditetit.

Së katërti: përsa i përket normës së depozitave që kanë bankat në studim janë në mesatarisht 83% të totalit të aseteve. Kjo tregon për një shifër domethënëse që bankat shqiptare pranojnë depozita në nivele të kënaqshme të cilat padyshim i kthejnë ato në kredi me norma të larta interesi.

Së pesti: përsa i përket provigjioneve që mbajnë bankat shqiptare për kreditë e humbura janë mesatarisht 3.6% të totalit të kredive të klasifikuara brenda një viti. Kjo tregon për një shifër domethënëse që bankat shqiptare janë të detyruara të mbajnë mënjanë fonde rezervë për të përballuar humbje të mundshme nga shtimi i kredive të humbura që natyrisht kjo ndikon negativisht në uljen e përfitueshmërisë bankare.

Se gjashti: përsa i përket faktorëve makroekonomikë vihet re që rritja e PBB paraqitet mesatarisht në nivelin 4.5 %, norma e inflacionit 2.8% dhe norma mesatare e interesit të kredive 12.8%.

Po ti referohemi vlerave të devijimit standart për secilin variabël konstatojmë se devijimin më të lartë e kemi tek variabli K/D dhe MADHESIA për shkak të ndryshimeve që hasin në nivele të ndryshme bankash për secilin variabël të marrë në studim. Ndërsa për variablat e tjera ky devijim paraqitet në norma të ulta dhe pak a shumë njëlloj në të gjitha bankat e marra në studim si ato më të mëdha dhe ato më të vogla.

Vëmë re se modeli i zgjedhur për këto grup bankash e shpjegon në masën 84% variablat që kemi marrë në studim, çka shpreh një shpjegueshmëri të lartë nga variablat e marrë në studim, por që natyrisht ka akoma faktorë që ndikojnë në ROE që nuk janë marrë në analizë. Gjithashtu modeli në tërësi është statistikisht i rëndësishëm pasi F statistikore aktuale = 10.98 është më e lartë se F kritike (10, 20) shkalle lirie është 2.3.

Modeli ekonometrik i përfutur nga analiza e të dhënave të grumbulluara për bankat e grupit G2 paraqitet si më poshtë:

$$ROE = -1.3738 - 0.26153 NPLR - 0.15188 TL/TD - 0.092996 TD/TA + 0.062 SIZE - 0.17296 CAR - 0.5393 LP/TL + 0.38115 GDP GROWTH - 1.917 INFL + 1.8834 IR - 0.036 ROE(-1)$$

Gjithashtu po ti referohemi edhe testeve diagnostikuese shohim që modeli nuk vuan as nga mulikolaniriteti, heteroskedaciteti, ka një shpërndarje normale dhe forma funksionale e përshtatshme është lineare.

Hipotezat kryesore të modelit për grupbankat G3

Ho---- Nuk ekziston asnjë lidhje statistikisht e rëndësishme midis variablave të marrë në studim me përfitueshmërinë e bankave G3 **Hidhet poshtë H0**

H1---- Ekziston të paktën një variabël statistikisht e rëndësishme me variablin e marrë në studim me përfitueshmërinë e bankave G3 **Pranohet Ha**

të paktën njëri β_1 ose β_2 ose β_3 ose β_4 ose β_5 ose β_6 ose β_7 ose β_8 ose $\beta_9 \neq 0$

Tabela nr 31 : Rezultatet përfundimtare të testimit të të dhënave për bankat G3

Regresorët	Shenja e vlerës	Koeficienti	Gab.Stand	Statist t	P-Vlera
KONST	(-)	1.3738	.70791	-1.9407	0.067
NPLR	(-)	0.26153	.21074	-1.9110	0.057*
TL/TD	(-)	0.15188	.073245	-2.0736	0.051**
TD/TA	(-)	0.092996	.16419	-2.3938	0.027**
SIZE	(+)	0.062460	.020679	3.0204	0.007***
CAR	(-)	0.17296	.43660	-.39615	0.696
LP/TL	(-)	0.53932	.58996	-1.9253	0.061*
GDP GROWTH	(+)	0.38115	.64020	0.59536	0.558
INFL	(-)	-1.9173	1.2983	-1.4768	0.155
IR	(+)	1.8834	1.7605	1.0699	0.297
ROE(-1)	(+)	0.036256	.13537	0.26783	0.792

R²	0.84595
Ŕ²	0.76892
DW-stat	1.8169
F-stat	F(10, 20) 10.9826[.000]

Burimi i të dhënave: Llogaritje të autorit

Ajo çka vihet re në të dhënat shikojmë se këto grup bankash variablat më të rëndësishëm statistikisht me nivel besimi 5% dhe 10% janë:

- **NKP**, që ka një koeficient beta negative prej -0.26 çka do të thotë që për një rritje prej 1 njësi të kredive me probleme, përfitueshmëria ulet me 0.26 njësi.

- **TL/TD**, që ka një koeficient beta negative prej -0.15 çka do të thotë që për një rritje prej 1 njësi të raportit kredi/depozita, përfitueshmëria ulet me 0.15 njësi.

- **TD/TA**, që ka një koeficient beta negative prej -0.09 çka do të thotë që për një rritje prej 1 njësi të raportit depozita/asete, përfitueshmëria ulet me 0.09 njësi.

- **Madhësia**, është një tjetër variabël i rëndësishëm statistikisht për këto grup bankash nga ku rezulton me një koeficient pozitiv 0.06, çka do të thotë që për një rritje prej 1% te përmasave të bankës, përfitueshmëria rritet me 0.06 njësi.

- **PROV** na rezulton një variabël statistikisht i rëndësishëm që ka një koeficient beta negativ prej -0.53 çka do të thotë që për një rritje të provigjioneve me 1 njësi, do të kemi ulje të indeksit të përfitueshmërisë me 0.53 njësi për këto banka nëse variablat e tjerë konsiderohen konstante.

Kjo ka ardhur si pasojë e tendencës në rritje që kanë pasur këto banka në lidhje me kreditë me probleme nga ku një pjesë e mirë e të ardhurave janë hequr mënjanë si fonde rezervë për përballimin e humbjeve të shkaktuara nga ky nivel i lartë kredish me probleme.

Variablat e tjerë nuk paraqiten statistikisht të rëndësishëm për këtë grup bankash, edhe një arsye tjetër është se variablat e tjerë të përfshirë në studim nuk kanë pësuar luhatshmëri shumë të madhe për këtë grup bankash për periudhën në studim dhe impakti që ato kanë reflektuar në indeksin e përfitueshmërisë natyrisht që ka qenë edhe më i vogël. Kjo vlen sidomos për variablat makroekonomikë në studim që nuk janë paraqitur si të rëndësishëm statistikisht për këto grup bankash.

Tabela nr 32: Përmbledhja e hipotezave të studimit për bankat G3

Hipotezat	Vendimi	Ndikimi
Norma e kredive me probleme ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Negativ
Norma e kapitalit ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Hidhet poshte	Negativ
Norma e provigjioneve te kredive me probleme ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Negativ
Raporti kredi/depozita ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Negativ
Raporti i depozitave me asetet ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Negativ
Madhësia e bankave ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Pranohet	Pozitiv
Norma e PBB ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Hidhet poshte	Pozitiv
Norma e inflacionit ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Hidhet poshte	Negativ
Norma e interesit te kredive ka ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmëri	Hidhet poshte	Pozitiv

Burimi : Llogaritje të autorit

4.5.4 PËRFUNDIME DHE KONKLUZIONE NË LIDHJE ME MODELIN

Gjatë këtij kapitulli u ndalëm gjerësisht në studimin e lidhjes përfitueshmëri – faktorë të brendshëm dhe të jashtëm në studimin e 12 bankave tregtare për periudhën 2005-2012. Nëpërmjet këtij studimi jemi përpjekur sadopak si fillim të testonim hipotezën kryesore të punimit a ka lidhje midis përfitueshmërisë dhe këtyre elementeve të marrë në shqyrtim dhe më pas të identifikonim fortësinë e lidhjes midis tyre dhe më pas ta testonim atë për të dhënë më vonë arsyetime dhe argumenta sesi mund bankat ta menaxhojnë sa më mirë këto lidhje për të rritur dhe përmirësuar sa më shumë treguesit e performancës.

Analiza e modelit të regresionit të mësipërm kishte për qëllim të zbulonte se çfarë lloj lidhje ekziston ndërmjet disa treguesve specifike dhe jospesifikë dhe performancës së bankave tregtare matur nga ROE. Analiza u bazua në të dhëna dytësore të marra nga burimet zyrtare nga shoqata e bankave, Banka e Shqipërisë dhe raportet vjetore të bankave të marra në studim, për një periudhë 8 vjeçare (2005-2012).

Rezultatet treguan se të gjithë variablat e marrë në studim ndikojnë në mënyra të ndryshme disa në uljen dhe disa në rritjen e ROE dhe ishin statistikisht të rëndësishëm ashtu sikurse ishin trajtuar edhe në literaturë. Nga ku i gjithë modeli i ndërtuar për të shpjeguar këtë lidhje kishte rëndësi globale nga ana statistikore ashtu edhe ajo praktike.

Ajo çka rezultoi nga përpunimi i të dhënave ishte që në grupin e variablave të marrë në shqyrtim, norma e kredive me probleme dhe provigjionet për këto kredi, si përfaqësuese të cilësisë së kreditimit na rezultoi si një nga variablat që zinte peshën kryesore dhe kishte një ndikim negativ në treguesit e ROE, ashtu sikurse edhe studime të tjera të ngjashme na sugjeronin. Nga ana tjetër një tjetër tregues që edhe ky me një ndikim shumë domethënës ishte edhe madhësia e bankave të marra në studim. Ky tregues kishte një lidhje dhe ndikim pozitiv domethënës në përfitueshmërinë e bankave. Treguesit e tjerë për nga rëndësia në studim ishin edhe raporti i kapitalit të investuar, apo treguesi i depozitave apo indeksi i likuiditetit i përfaqësuar nga raporti kredi-depozita, faktorë këto shumë të rëndësishëm që ndikojnë ndjeshëm në mënyrë të drejtpërdrejtë në indeksin e përfitueshmërisë.

Jo më kot u preferuan të merren në studim edhe këto nivele të disa faktorëve të jashtëm që mund të kenë ndikim në përfitueshmërinë e sistemit bankar shqiptar. Por nga të dhënat e shqyrtuara u vu re që jo të gjithë këto faktorë makroekonomike, kishin ndonjë ndikim të drejtpërdrejtë në përfitueshmërinë e bankave përveç normave të interesit dhe normës së inflacionit.

Po t'i referohemi konkluzioneve të modelit sipas grupbankave do të nxjerrim këto përfundime më të rëndësishme të modelit:

Së pari – tek bankat e vogla (G1) vetëm katër faktorë nga 9 të marrë në studim rezultuan statistikisht të rëndësishëm. Përkatësisht NKP-NPL (Norma e Kredive me Probleme) me ndikim negativ në përfitueshmërinë bankare, edhe faktori tjetër ai i PROV-LP/TL(Provigjionet në raport me kreditë) edhe ai me ndikim negativ në përfitueshmëri. Të dy këta faktorë kanë të bëjnë me cilesinë e kreditimit një faktor ndikues për të gjitha bankat në fakt ashtu sikurse edhe tek bankat e vogla. Ndërsa dy faktorët e tjerë që kanë rezultuar të rëndësishëm për këtë grup bankash janë raporti TL/TD (Rap Kredi-Depozita) si edhe TD/TA(Rap depozita mbi asete) të cilët kanë rezultuar me ndikim pozitiv në

përfitueshmërinë e këtyre bankave. Po ti referohemi koeficientëve para çdo variabli të rëndësishëm vihet re që ndikimi dhe lidhja nuk paraqitet edhe aq e fortë sa tek modeli total ku janë të përfshira të gjitha bankat. Kjo lidhje shpjegohet me faktin që bankat e vogla duke qenë se zënë një pjesë më të vogël të tregut janë më të kujdesshme në dhënien e kredive, kanë një normë kapitali modeste krahasuar me pjesën tjetër të bankave si edhe niveli i aseteve që ato disponojnë është në nivele të ulta. Për këtë arsye variablat që lidhen me këto faktorë gjatë testimit të të dhënave nuk na rezultuan statistikisht të rëndësishëm për të vetmen arsye pasi ndikimi i tyre në uljen apo rritjen e ROE është pothuaj i papërfillshëm për këto grup bankash.

Së dyti: tek bankat e mesme (G2) vihet re që përveç faktorëve që ndikojnë tek bankat e vogla të rëndësishëm statistikisht kanë rezultuar edhe raportet e mjaftueshmërisë së kapitalit që ka ndikim negativ në indeksin e përfitueshmërisë. Kjo për faktin që në disa banka të mesme janë identifikuar me norma të larta të mjaftueshmërisë së kapitalit çfarë tregon që një pjesë e konsiderueshme e kapitalit nuk është përdorur për investime çka do t'u sillte indekse përfitueshmërie më të larta. Ajo çka u vu re gjatë studimit u pa se madhësia tek këto banka nuk kishte ndonjë ndikim të rëndësishëm në indeksin e përfitueshmërisë për vetë faktin që këto banka të mesme kanë paraqitur gjatë periudhës së marrë në shqyrtim një qëndrueshmëri në asetet që ato disponojnë si edhe variablat e tjerë nuk paraqiten statistikisht të rëndësishëm për këtë grup bankash, edhe një arsye tjetër është se variablat e tjerë të përfshirë në studim nuk kanë pësuar luhatshmëri shumë të madhe për këtë grup bankash për periudhën në studim dhe impakti që ato kanë reflektuar në indeksin e përfitueshmërisë natyrisht që ka qenë edhe më i vogël. Nga ana tjetër për këto grup bankash vihet re që faktorët makroekonomike si inflacioni dhe norma e interesit kishin rëndësi statistikore për këtë grup bankash në përfitueshmëri.

Së treti: tek bankat e mëdha (G3) përveç normës së mjaftueshmërisë së kapitalit që nuk paraqitet shumë i rëndësishëm në model, të gjithë faktorët e tjerë specifike bankare janë shumë rëndësishëm dhe me ndikim pozitiv dhe negativ sipas sugjerimeve të literaturës. Kjo tregon edhe një herë se impakti i këtyre bankave të mëdha është dominuese në sistemin e përgjithshëm bankar çka vërtetohet edhe nga të dhënat e modelit testuar për bankat e grupit G3. Këto konkluzione vërtetojnë edhe njëherë që këto 4 bankat përfaqësuese të grupit të bankave të mëdha e përfaqësojnë shumë mirë të gjithë sistemin bankar shqiptar dhe për studime të mëtejshme mjafton që të studiohet sjellja e këtyre bankave për të përfaqësuar gjithë sistemin bankar shqiptar.

KONKLUSIONE DHE REKOMANDIME TË PËRGJITHSHME TË STUDIMIT

› KONKLUSIONE

Bazuar në studimet lidhur me përfitueshmërinë e bankave tregtare, ne arrijmë në përfundimin se këta tregues ndryshojnë në varësi të një numër variablash të brendshëm dhe të jashtëm. Në të njëjtën kohë, disa variabla në një periudhë të veçantë të vëzhgimit dhe për një grup të caktuar bankash mund të kenë domethënie të lartë statistikore mbi ROE, ndërsa në periudhat e tjera ndikimi i saj mund të reduktohet ose nuk ekziston fare.

Si rezultat i efekteve të ndryshme të variablave individuale, ne nuk mund të diskutojmë në lidhje me marrjen e një modeli universalisht të pranueshëm për menaxhimin e rentabilitetit bazuar në parametra identike për të gjitha rajonet, tregjet dhe të zbatueshme për çdo bankë të veçantë.

Nëpërmjet hulumtimit tonë në përfitueshmërinë e sektorit bankar në Shqipëri, ne konfirmuam edhe njëherë ashtu sikurse edhe literatura na sugjeron , rëndësinë statistikore të lartë të normës së kredive me probleme si edhe te rezervave të provigjioneve , natyrisht me një ndikim negativ në përfitueshmëri. Krahasur me disa vënde të EQL, RoA dhe RoE shfaqin vlera të moderuara për vendin tone në lidhje me të tjerat, por diku nga fundi i vëndeve që kanë vlera pozitive të këtyre treguesve.

Po t'i referohemi të dhënave të rezultatit neto pas tatimit, RoE dhe RoA, tregojnë për një tendencë në rënie të tyre duke treguar për një performancë gjithnjë e më të ulët të sistemit tone bankar për periudhen e marrë në analizë. Analiza e treguesit RoA dhe RoE sipas grupbankave, tregon për rentabilitet më të lartë në bankat e G3 (bankat e mëdha), pasuar nga bankat e G2 (bankat e mesme) dhe G1 (bankat e vogla), dhe kjo renditje ruhet përgjatë gjithë viteve të marra në studimin tonë e ndikuar kjo natyrisht edhe nga pjesa e tregut që zotërojnë secila.

Performanca e grupbankave G3 vlerësohet me një rritje të qëndrueshme, ku dallon Banka Raiffeisen dhe Banka Kombëtare Tregtare. Ndërsa RoA për G2 ka një prirje më të madhe rënëse në këto vite dhe ajo është mjaft e luhatshme për bankat brenda grupit G2. Ndërsa grupi i bankave G1, karakterizohet nga një RoA shpesh në nivele negative gjithnjë edhe më të larta. Kjo gjëndje konfirmon se: përgjithësisht bankat e grupit G1 e kanë të pamundur të gjenerojnë fitim të mjaftueshëm për të mbuluar shpenzimet. Një pjesë e mirë e bankave nuk arrijnë të mbulojnë shpenzimet e veprimtarisë me të ardhurat operacionale, çka tregon për mungesë të dallueshme efijence, shoqëruar edhe me një vëllim të kufizuar të veprimtarisë bankare.

Ritmet e rritjes së kredive me probleme konsiderohen shqetësuese për sistemin bankar në kushtet kur kemi frenim të dhënies së kredive të reja. Kreditë me probleme ndaj kredive totale në nivel banke gjatë viteve 2005-2012 shfaqin përgjithësisht një tendencë në rritje të tyre. Rritja e kredisë me probleme në terma neto, është shoqëruar me rritjen e peshës së tyre ndaj treguesve të kapitalit. Për rrjedhojë, aftësia e sistemit për të mbuluar me kapital rregullator humbjet potenciale nga kredia rezulton të jetë reduktuar dukshëm përgjatë këtyre viteve.

Ndonëse para vitit 2010 vihej re një renditje e tillë ku G1 kishte portofolin më të keq dhe më pas vinte G3 dhe në fund G2, nga viti 2010 - 2012 vihet re që kjo renditje ka ndryshuar ku vihet re që bankat e grupit të dytë kanë një prirje më të fortë në përqendrimin e portofolit, ndërsa ato të grupit të tretë dhe të grupit të parë vazhdojnë me të njëjtën qëndrueshmëri prirje. Raporti i mjaftueshmërisë së kapitalit duket më i qëndrueshëm në kohë për sistemin dhe bankat e grupeve G2 dhe G3 por jo dhe aq për bankat e grupit të parë.

Huatë e pakthyer dhe norma e mjaftueshmërisë së kapitalit shfaqin vlera të moderuara krahasuar me vëndet e EQL, duke treguar për politika relativisht të kujdesshme të dhënies së kredive. Ndërsa treguesi kredi/depozita për sistemin tonë bankar akoma prezantohet në nivele të ulëta në rast së krahasohet me shumicën e vëndeve

të rajonit apo me vëndet e Bashkimit Evropian. Norma e ulët e këtij treguesi për Shqipërinë është e lidhur me strukturën e thjeshtë të burimeve të bankave tona, ku përgjithësisht dominojnë depozitat, kurse borxhi i marrë qoftë nga bankat brenda vendit apo jashtë vendit është i kufizuar.

Pra si përfundim, rezultatet e marra dhe studimi i kryer tregojnë së përgjithësisht sistemi yne bankar për periudhën 2005-2012 është karakterizuar nga shumë luhatje për sa i përket performancës, menaxhimit efektiv të risqeve si edhe problematika në lidhje me kreditë e pakthyera. Problematika këto që kanë çuar në ulje të ndjeshme të indekseve të përfitueshmërisë për secilën bankë në veçanti, sipas grupit ku ato bëjnë pjesë si edhe në sistemin bankar në tërësi.

Punimi ka ekzaminuar se si karakteristikat specifike të bankës dhe faktorët e përgjithshëm makroekonomike ndikojnë në përfitueshmërinë e bankave shqiptare për periudhën 2005-2012. Në mënyrë të detajuar është parë edhe impakti i këtyre dy grup faktorësh edhe sipas bankave të veçanta sipas grupit ku ato bëjnë pjesë. Para së gjithash studimi arriti në përfundimin që edhe pse për shkak të krizës financiare apo vështirësive të ndryshme financiare, bankat shqiptare arrijnë të sigurojnë nivele të caktuara fitimesh.

Ashtu si në literaturë edhe në këtë punim nuk mund të themi me siguri se cila strukturë optimizon eficientë dhe stabilitetin bankar. Por me siguri mund të themi se: e rëndësishme është që tregu bankar duhet të funksionojë në mënyrën më eficiente të mundshme, në mënyrë që mirëqenia sociale dhe financiare e varur prej saj të jetë maksimale. Prandaj politikat rregulluese duhet të zgjedhin strukturën më eficiente, pavarësisht se kjo do të kërkonte më tepër konkurrencë, për aq kohë sa këto politika kanë mundësi të nxitin bankat të sillen me kujdes në çfarëdolloj strukture.

› REKOMANDIME

✍ Bankat duhet të sigurojnë që të kenë dijeni në mënyrë të vazhdueshme për ecurinë e portofolit të kreditimit dhe normalisht për peshën që zë në portofolin e përgjithshëm në mënyrë që të jenë të gatshme të marrin masat e duhura për përballimin e një situate rreziku.

✍ Drejtuesit e bankave duhet të kenë informacion të detajuar për kostot si edhe të mbajnë strategji kontrolluese për to në një afat të gjatë kohe. Duke zbatuar këto strategji individuale me kosto të ulët, bankat do të mund të arrijnë përparësi në lidhje me treguesit e përfitueshmërisë dhe të performancës së tyre.

✍ Duke qenë se nga studimi yne doli se faktorët e riskut dhe të cilësisë së kreditimit kishin një ndikim të konsiderueshëm në përfitueshmëri, ekipi i menaxhimit të riskut të kredisë duhet të jenë përgjegjëse për veprimet e mëposhtme që do të çojnë në rezultate më të larta dhe performancë më të mirë:

- Pjesëmarrje më e gjerë dhe planifikim në menaxhimin e portofolit të kredive
- Nxitja e punës me grupet e interesit (bizneset dhe individët), duke vlerësuar njëkohësisht dhe ndërgjegjesimin për riskun që do të shoqërojë.

- Kualifikimi dhe rekrutimi i personave me përvojë të lartë në fushën dhe menaxhimin e këtij risku në Drejtorinë Qendrore

- Rritja e teknologjisë në përpunimin e bazës së të dhënave për portofolin e kredisë si edhe për të përmirësuar komunikimin dhe për të krijuar një urë të shpejtë lidhjeje midis ekzpozimit ndaj riskut dhe menaxhimit dhe kontrolli i tij në kohë sa më të shpejtë.

✍ Duke qenë se analiza çoi në përfundimin se tregu bankar dominohet përgjithësisht nga pak banka të mëdha që luajnë rolin e udhëheqëses është e domosdoshme të bëhen analiza edhe më të thelluara për këtë treg. Organet kompetente, të cilat kanë mundësinë e marrjes së të dhënave më të plota dhe të detajuara, duhet të vlerësojnë mundësinë e abuzimit me pozitën dominante të këtyre bankave. Gjithashtu, nuk duhet të mungojnë edhe analizat për krijimin e marrëveshjeve të fshehta për shkak se mjedisi është shumë i përshtatshëm për krijimin e tyre brenda grupit të tretë.

✍ Metodatat e vlerësimit të konkurrencës apo të efikasitetit të tregut bankar duhet të jenë më shumë se treguesit tradicionalë dhe të thjeshtë në menyrë që të kemi rezultate më efikase në këto drejtim.

✍ Të nxitet ulja e çmimeve relative për shërbimet financiare dhe rritja e produktivitetit të sistemit bankar si një i tërë.

✍ Është i domosdoshëm zgjerimi dhe përmirësimi i vetërregullimit të sektorit bankar, veçanërisht në drejtim të përmirësimit të proceseve të administrimit të rrezikut, të standardeve të etikës, të konkurrencës së barabartë dhe të ndershme dhe të mbrojtjes së klientit.

✍ Të identifikohen veprimet që do të përmirësojnë strukturën e shpenzimeve dhe të të ardhurave të veprimtarisë, që do të ruanin nivelet e kapitalizimit të sistemit bankar, si dhe që do të stimulonin më tepër bankat për të dhënë kredi.

✍ Edhe pse sistemi bankar duket sikur është i mirëkapitalizuar dhe i aftë të përballojë goditje të ndjeshme të faktorëve ekonomikë të cilët përkeqësojnë cilësinë e kredisë, për banka të veçanta mund të jenë të nevojshme shtesa të kapitalit në varësi të situatave të paraqitura.

✍ Akses më i plotë i informacionit lidhur me vlerësimin e riskut që bën Banka Qendrore për çdo bankë si një mënyrë nxitjeje dhe reflektimi të menaxherëve të bankave për t'u sjellë me kujdes ndaj marrjes përsipër të riskut.

✍ Nxitja dhe jo vetëm, e institucioneve që bëjnë të mundur ekzekutimin e kolateralit të kredisë për huamarrësit që nuk kanë aftësi paguese duke ndihmuar bankat në këtë mënyrë të përshpejtojnë këto procedura me qëllim lehtësimin e tyre nga problemet e kredisë dhe nxitjen për kredi të reja mase e cila do të çojë në përmirësime të treguesit të përfitueshmërisë.

✍ Për kreditë e reja, është e domosdoshme të ketë një shpërndarje më të mirë sektoriale dhe një ekuilibër më të arsyeshëm midis projekteve publike dhe private, midis klientëve

që përfaqësojnë sipërmarrje biznesi apo familje, midis formave të dhënies së kredisë në lekë ose në valutë etj, duke e orientuar kreditimin në mënyrë që të zvogëlohet ekspozimi ndaj riskut. Kështu p.sh. mendohet se ka mjaft hapësira për bankat tregtare, që në varësi të madhësisë së aktiveve dhe mundësive që ato kanë, të mbështesin më shumë kreditimin e sipërmarrjeve të vogla dhe të mesme dhe të ofrojnë mundësi më të mëdha financimi në lekë.

✍ Marrëdhëniet midis Autoriteteve mbikëqyrëse vendase dhe Autoriteteve mbikëqyrëse të huaja. Kjo do të thotë se ato duhet të mësojnë më tepër nga praktikat dhe përvojat e kaluara të vëndeve të tjera dhe të përmirësojnë metodologjinë e tyre për identifikimin, vlerësimin, monitorimin dhe parashikimin e rrezikut në njërën anë dhe të efektivitetit të bankave në anën tjetër.

✍ Vëzhgimi me kujdes i situatës politike dhe ekonomike, dhe marrja e masave paraprake, duke i bërë bankat më tepër vigjilente dhe të ndërgjegjshme për situatën delikate që po kalohet.

✍ Bankat duhet të shfrytëzojnë punën dhe kapitalin e tyre në mënyrë më eficientë dhe gjithashtu të përmirësojnë vazhdimisht teknologjinë e veprimeve të tyre.

✍ Bankat duhet të diversifikojnë më tepër investimet e tyre dhe të pasurojnë portofolet e tyre për të minimizuar riskun dhe për të rritur të ardhurat dhe për të përmirësuar treguesit e përfitueshmërisë .

✍ Bankat duhet të reflektojnë plotësisht madhësinë e kredive me probleme dhe të krijojnë rezervat përkatëse për rrezikun e humbjeve nga kreditë. Në portofolin e kredive me probleme, bankat duhet të identifikojnë klientët me probleme të përkohshëm dhe të kapërcyeshme, dhe të ndërtojnë për ta politika që ofrojnë mbështetje në këmbim të shtimit të elementëve që mbrojnë bankën prej rrezikut të këtyre kredive në të ardhmen. Për klientët që i vlerësojnë me një mundësi të ulët të pagesës së detyrimit të kredisë, bankat duhet të ndjekin vendosmërisht procedurat ligjore për ekzekutimin e garancive dhe të formave të tjera të kolateraleve, për rikuperimin e një vlere sa më të madhe të kredisë.

✍ Rritja e kapaciteteve të bankave për të administruar në mënyrë të pavarur të gjitha rreziqet që ato hasin në veprimtarinë e tyre dhe zbatimi i standardeve të larta për një kulturë drejtimi. Kjo kërkon krijimin e bazës së nevojshme të njohurive që duhet të kenë bankat për përmirësimin e cilësisë së kredisë dhe për trajtimin e problemeve të tyre. Gjithashtu ato duhet të trajnojnë punonjësit e tyre në lidhje me menaxhimin e riskut dhe mënyrat e matjes së tij.

✍ Bankat duhet të kenë gjithmonë parasysh perspektivën globale. Kjo do të rezultonte në strategji investimi më të mira, teknika menaxhimi më të avancuara, sigurim të cilësisë më të lartë dhe shërbime më të shumta ndaj klientëve të tyre. Kjo do t'i ndihmojë këto banka që të përballojnë më lehtë konkurrencën që mund të rritet për shkak të futjes në Bashkimin Evropian.

KUFIZIMET E STUDIMIT

Studimi ynë ashtu si edhe çdo studim tjetër ka disa kufizime që vijnë nga faktorë të ndryshëm.

☞ Kufizimet e metodologjisë

Supozimet jorealiste rreth teknikave statistikore të përfshira në këtë studim janë të tilla si lidhja lineare midis variablave të marrë në shqyrtim, shpërndarja normale e të dhënave mund të këtë ndikuar besueshmerinë dhe vlefshmërinë e testeve të ndryshme.

Regresionet e shumëfishta të përdorura janë të nevojshme për shkak të natyrës së këtij studimi, por gjithashtu përmban një kufizim të madh konceptual, i cili ka të bëjë me faktin që mekanizmat që rregullojnë fenomenet e ndryshme nuk janë të identifikuar statistikisht. Më në veçanti kufizimet në metodologjine e përdorur mund të grupohen si më poshtë:

☞ Kufizime në analizat e raporteve

Ky kufizim vjen si rezultat i natyrës së analizës së raporteve. Raporti financiar është një shprehje e mardhënies midis 2 elementeve të përzgjedhur nga pasqyrat financiare apo bilancit. Edhe pse analiza e raportit ndihmon për të vlerësuar pikat e dobëta dhe të forta në performancën financiare dhe menaxheriale, ajo nuk zbulon shumë nga komponentëve të saj dhe cilësinë e komponentëve të tij të veçantë. Rrjedhimisht, ajo mund të devijojë rezultatet e hulumtimit në qoftë se ka një përmirësim në të dhënat e raportit, i cili vjen nga rritja ose ulja e njërit nga komponentët individualë.

☞ Kufizime në burimin e të dhënave

Ashtu sikurse ky studim është bazuar kryesisht në studimet sasiore, dhe të gjitha të dhënat janë të dhëna dytësore të cilat janë mundësuar nga baza e të dhënave në Bankën e Shqipërisë, në Shoqatën e Bankave dhe në Raportet Vjetore të bankave të marra në shqyrtim, prandaj ajo mund të jetë një paragjykim i mundshëm nga burimi i të dhënave, si kufizim të përshkruara në seksionin e mësipërm në lidhje me bazën e të dhënave. Mungesa e të dhënave primare të nxjerra nga vetë bankat (ishte e pamundur) mund të shikohet si një kufizim i mundshëm i modelit.

☞ Kufizime në zgjedhjen e mostrës

Janë zgjedhur 12 banka shqiptare që përbëjnë mostrën e zgjedhur, një numër relativisht i vogël numër i cili mund të çojë në gabime të mundshme dhe në rezultate jo shumë të sakta. Studimi përfshin vetëm 12 bankat më aktivet në tregun bankar në Shqipëri, kështu që rezultatet nuk mund të përgjithsohen për të gjithë bankat tregtare të nivelit të dytë. Nr i vëzhgimeve nuk është dhe shumë i madh megjithatë i mjaftueshëm për të nxjerrë një përfundim lidhur me problemin e trajtuar. Nga ku vetëm 95 vrojtme në total janë përdorur në analizën e regresionit. Gjithashtu të 12 bankat e marra në shqyrtim janë të ndryshme nga njëra tjetra për sa i përket madhësisë së kapitalit e dallimeve të tjera, që e bëjnë më të vështirë përgjithësimin dhe për të gjithë sistemin bankar shqiptar.

☞ Kufizime të tjera

Ky kërkim është kufizuar kryesisht në identifikimin e lidhjes midis riskut të kreditit dhe përfitueshmërisë në disa banka tregtare të nivelit të dytë në Shqipëri. Kështu që risqet e tjera të trajtuara në Marrëveshjet e Bazelit nuk janë trajtuar në këtë studim (pra nuk janë marrë parasysh efekti i tyre në përfitueshmërinë e bankave).

Numri i variablave të pavarur të marrë në studim janë 9 si faktorët më të rëndësishëm që ndikojnë në ROE në një nivel parashikimi të caktuar. Por variablat e pavarur janë zgjedhur me inisjativën e lirë të bazuar kryesisht në modele të ndryshme të përdorura në botë, kështu që modeli i regresionit i ndërtuar në model është paksa subjektiv.

Kjo lloj lidhje që dëshirohet të testohet në këtë studim nuk është realizuar deri më sot në Shqipëri, kështu që janë hasur vështirësi të shumta në mbledhjen korrekte të të dhënave të nevojshme për këtë studim.

Më në fund për shkak të situatës korrente të tregut financiar nuk është ideale për situatën për të realizuar keto lloj analiza për aq kohë sa ROE dhe NKP janë ndikuar më shumë se kaq në kushte të zakonshme.

Një tjetër kufizim i studimit është vështirësia e gjetjes së të dhënave me baza 3- mujore, për sigurimin e të cilave është dashur një pune shumë e madhe, jo të gjitha bankat për të gjithë treguesit nuk mund të gjendeshin kështu që studimi u fokusua vetëm në të dhëna panel vjetore për çdo bankë. Për këtë arsye u përdorën vetëm të dhënat vjetore të gjeneruara nga raportet vjetore dhe pasqyrat financiare të çdo banke të marrë në studim.

Për shkak të mosdisponueshmërisë së informacionit nga brenda bankave, studimi është kufizuar në informacionin e gjeneruar kryesisht nga raportet vjetore të bankave për një periudhë 8 vjeçare 2005-2012, fillimisht për 12 bankat më të rëndësishme të marra në shqyrtim, nga ku janë përjashtuar 4 bankat të cilat kanë një kontribut shumë të vogël ose aspak në procesin e kredidhënies, por gjithashtu janë kryer studime po në këtë fushë edhe sipas ndarjes së bankave në 3 grupe kryesore, sipas peshës së aseteve kundrejt atyre totale në G1, G2 dhe G3.

PROPOZIME PËR KËRKIME TË MËTEJSHME

Ky studim u përpoq të provonte ekzistencën e lidhjes midis disa treguesve specifike bankare dhe të jashtëm me përfitueshmërinë e bankave (matur nga RoE). Natyrisht nuk mund të thuhet që ky studim është gjithpërfshirës nga ku të pretendojmë se nuk ka vend për sugjerime të mëtejshme. Duke iu referuar edhe kufizimeve të këtij studimi të përmendur më lart propozojmë këto fusha për studime të mëtejshme:

✍ Mendojmë që në të ardhmen të mund të përdorim disa të dhëna makroekonomike shtesë të cilët të kombinuar me këto faktorë që kemi përfshirë në këtë studim do të mund të na japin një tablo më të qartë të ndikimit të secilit faktor në nivelin e përfitueshmërisë.

✍ Një tjetër rekomandim për kërkime të mëtejshme do të ishte edhe përfshirja akoma më shumë e niveleve drejtuesve të këtyre bankave, rezultateve të studimit tonë në mënyrë që të implementohen teknika dhe politika akoma më të sofistikuar për menaxhimin me sukses teknikave të duhura menaxhuese për përfitueshmëri në nivele të kënaqshme.

✍ Objekt i studimeve të mëtejshme do të ishte edhe përfshirja e të gjithë risqeve të tjera dhe për të testuar për secilin impaktin që do të kenë në përfitueshmëri.

✍ Dhe një rekomandim i fundit për kerkime të mëtejshme do të ishte në përzgjedhjen e variablilit të përfitueshmërisë duke bërë përpjekje në të ardhmen për të mundësuar një tregues më afër riskut siç mund të ishte RORAC (kthimi nga asetet e ponderuar me riskun) gjë e cila nuk u mundësua dot gjatë këtij studimi.

Të gjitha këto do të jenë në qendër të vëmendjes tonë profesionale në mënyrë që studimet në fushën bankare të kompletojnë më së miri rezultatet praktike dhe empirike.

BIBLIOGRAFIA

› **Libra**

- 1.Bessis, J. *Risk managment in banking*, Wiley-2002, 2 edition
- 2.Bessis, J. *Risk managment in banking*, Wiley-2003, 3 edition
- 3.Gujarati, D.N., 1995, *Basic Econometrics*, McGraw Hill, New York.
- 4.Heffrenan, Sh. *Modern Banking in Theory and Practice*, Wiley, 1996
- 5.Hull, J. (2007). *Risk Management and Financial Institutions*, Prentice Hall, New Jersey.
- 6.Morton Glantz, 2003, *Managing Bank Risk*
- 7.Orfea Odhuci, *Advanced Bank Management* 2009
- 8.T.Koch, (3th edition 2005), *Bank Mangement*

› **Artikuj, Papera dhe punime shkencore**

- 1.Abera, A.(2012). “*Factors Affecting Profitability: An Empirical Study on Ethiopian Banking Industry*”, Addis Ababa University–Ethiopia.
- 2.Acharya, V. V., and M. Richardson (2009), *Restoring financial stability: How to repair a failed system*, Wiley, Hoboken NJ.
- 3.Akhavein, J.D., Berger A.N. and Humphrey, D.B., “*The effects of megamergers on efficiency and prices: Evidence from a bank profit function*”, *Revieë of Industrial Organization*,1997, 12, 95-139.
- 4.Ali,K, Farhan Akhtar,M.& Zafar Ahmed, H. (2011). “*Bank-Specific and Macroeconomic Indicators of Profitability - Empirical Evidence from the Commercial Banks of Pakistan*”, *International Journal of Business and Social Science*, Vol. 2 No. 6; April 2011, pp.235-242.
- 5.Alper,D.&Anbar, A.(2011). “*Bank Specific and Macroeconomic Determinants of Commercial Bank Profitability: Empirical Evidence from Turkey*”, *Business and Economics Research Journal*, Volume 2,Number 2, pp. 139-152.
- 6.Altman, E. I, 1968, “*Financial ratios, discriminant analysis and the prediction of corporate bankruptcy*”, *The Journal of Finance* 23, 589-609.
- 7.Altman, Edward I., Brooks Brady, Andrea Resti and Andrea Sironi, 2004, “*The Link between Default and Recovery Rates: Theory, Empirical Evidence and Implications*”, NYU Salomon Center Working Paper Series # S-03-4, forthcoming, *Journal of Business*.
- 8.Altunbas (2005): *Mergers and Acquisitions and Bank Performance in Europe - The Role of Strategic Similarities*. European Central Bank, working paper series, No.398.
- 9.Anderson, T.W. and Hsiao, C. (1981). *Estimation of dynamic models with error components*, *Journal of the American Statistical Association*, 76, 598-606.
- 10.ANGBAZO, L. (1997): “*Commercial bank net interest margins, default risk, interest-rate risk,and off-balance sheet banking*”, *Journal of Banking and Finance*, 21, 55-87.

11. Ani, W. U., Ugwunta, D. O., Ezeudu, I. J. & Ugwuanyi, G. O. (2012). "An empirical assessment of the determinants of bank profitability in Nigeria: Bank characteristics panel evidence", *Journal of Accounting and Taxation* Vol. 4(3), pp. 38-43.
12. Arellano, M. and Bond, S. (1991). Some tests of specification for panel data: Another look at the instrumental variables estimation of error-component models" *Journal of Econometrics*, 68, 29-51.
13. Athanasoglou, P, Brissimis, S N., and Delis, M D. (2005), "Bank-specific, industry specific and macroeconomic determinants of bank profitability". MPRA Paper No.153.
14. Athanasoglou, PP, Delis, MD & Staikouras, CK 2006, *The Determinants of Bank profitability in the South Eastern European Region*, MRPA Paper No. 10274.
15. Avkiran NK (1995) *A multivariate model of integrated model of branch performance and potential focusing on personal banking*. PhD Thesis. Victory University of Technology.
16. Ayadi, N. & Boujelbene, Y. (2012). "The Determinants of the Profitability of the Tunisian Deposit Banks", *IBIMA Publishing, IBIMA Business Review*, Vol. 2012 (2012)
17. Babouček, I. and Jančar, M. (2005), *Effects of Macroeconomic Shocks to the Quality of the Aggregate Loan Portfolio*, Czech National Bank Working Paper No. 1/2005 (Prague: Czech National Bank), available at http://www.cnb.cz/www.cnb.cz/en/research/cnb_wp/download/cnbwp_2005_01.pdf.
18. Badola, B.S. & Verma, R. (2006). "Determinants of Profitability of Banks in India, A Multivariate Analysis", *Delhi Business Review X* Vol. 7, No. 2, July - December 2006, pp. 79-88.
19. Barrell, R., Davis, E. P., Fic, T. & Karim, D. (2011, July). "Bank Capital Composition, Regulation and Risk Taking", *NIESR and Brunel University London*.
20. Barth, J. R, Caprio, G. Jr. Levine, R (2004). *Banking Regulations and Supervision; what works best?* *Journal of Financial Intermediation*, 13, 205 – 48.
21. Barth, James R., Daniel E. Nolle, and Tara N. Rice, 1997, *Commercial banking structure, regulation, and performance, an international comparison*, *Comptroller of the Currency Economics Working Paper* 97-6.
22. Basel Committee (2010), "Basel III, a global regulatory framework for more resilient banks and banking systems", *Basel Committee on Banking Supervision, Basel*.
23. Basel Committee on Banking Supervision (1999). *A New Capital Adequacy Framework*, June 1999.
24. Basel II (2006) *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, A Revised Framework Comprehensive Version*.
25. Basset, W, *Identifying the Macroeconomic Effects of Bank Lending Supply Shocks*, December 2010.
26. Bentum, W. (2012). "The Determinants of Profitability of the Commercial Banks in Ghana during the Recent Years of Global Financial Crisis".
27. Benveniste, L. M and Berger A. N (1987). *Securitization with recourse: An instrument that offers uninsured Bank Depositor Sequential claims*. *Journal of Banking and Finance*, 11, 403 – 24.

28. Berger, AN 1995a, 'The profit–structure relationship in banking: tests of market-power and efficient-structure hypotheses', *Journal of Money, Credit, and Banking*, vol. 27, no. 2, pp. 404–431.
29. Berger and Bouwman (2012) Allen, F., Carletti, E. and Marquez, R. (2011) Credit market competition and capital regulation. *Review of Financial Studies*, 24, 983-1018.
30. Berger, A. and Bouwman, C. (2012). *Bank Capital, Survival, and Performance around Financial Crises*. Working paper, available at SSRN no. 1739089
31. Bester, H. (1994). The role of collateral in a model of debt renegotiation. *Journal of Money, Credit and Banking*, 26 (1), 72 – 86.
32. Bilal, M., Saeed, A., Ali Gull, A. & Akram, T. (2013). "Influence of Bank Specific and Macroeconomic Factors on Profitability of Commercial Banks: A Case Study of Pakistan", *Research Journal of Finance and Accounting*, ISSN 2222-1697 (Paper) ISSN 2222-2847 (Online), Vol.4, No.2, pp.117-126.
33. Bird, R.G and McHugh, A.J, "Financial Ratios- An empirical study" *Journal of Business Finance & Accounting*, Volume 4, Issue 1, pages 29–46, March 1977.
34. Black, Fischer and John C. Cox, 1976, "Valuing Corporate Securities: Some Effects of Bond Indenture Provisions", *Journal of Finance*, 31, 351-367.
35. Black, Fischer and Myron Scholes, 1973, "The Pricing of Options and Corporate Liabilities", *Journal of Political Economics*, May, 637-659.
36. Blaschke, W., Jones, M.T., Majnoni, G. and Martinez Peria, S. (2001) "Stress Testing of Financial Systems: An Overview of Issues, Methodologies and FSAP Experiences" *IMF Working Paper WP/01/88*.
37. Blavy, R, 2006. "Assessing Banking Sector Soundness in a Long-Term Framework: The Case of Venezuela," *IMF Working Papers 06/225*, International Monetary Fund.
38. Blum, Jurg, 1999. "Do capital adequacy requirements reduce risks in banking?," *Journal of Banking & Finance*, Elsevier, vol. 23(5), pages 755-771, May.
39. Bordeleau, É. & Graham, C. (2010), "The Impact of Liquidity on Bank Profitability", *Bank of Canada Working Paper 2010-xx*, ISSN 1701-9397.
40. Boshkoska, M. (2013, February). "The Profitability of Banking Sector in Republic of Macedonia", *International Journal of Economics and Finance*, Vol.5, No.3, pp.143-151.
41. Boss M., 2009. , "A macroeconomic credit risk model for stress testing the Austrian credit portfolio,. *Oesterreichische Nationalbank Financial Stability Report 4*: 64–82.
42. Bossone, Biagio, 2001. "Do banks have a future?: A study on banking and finance as we move into the third millennium," *Journal of Banking & Finance*, Elsevier, vol. 25(12), pages 2239-2276, December.
43. Bourke, P. , (1989), "Concentration and other Determinants of Bank Profitability in Europe". *Journal of Banking and Finance*, pp65-80.
44. Bozdo J. and Kalluci I., 2006, "Credit risk and its management systems", *Bank of Albania*.
45. Brewer, Elijah, III; G. D. Koppenhaver; and Donald H. Wilson. "The Market Perception of Bank Off Balance Sheet Activities." *In the Proceedings of a Conference on Bank Structure and Competition*. Chicago: Federal Reserve Bank of Chicago, 1986: 413-436.

46. Brownbridge, M., and C. Harvey (1998) *Banking in Africa: the Impact of Financial Sector Reform since Independence*, James Currey, Oxford, Africa World Press, Trenton, E.A.E.P., Nairobi, and Fountain Publishers, Kampala.
47. Caprio, Gerard, and Daniela Klingebiel, 2003, "Bank Insolvencies: Cross-Country Experience." Policy Research Working Paper No.1620. Washington, D.C.: World Bank.
48. Castren O, balance sheet interlinkages and macro-financial risk analysis in the euro area , Working Paper no. 1124, December 2009.
49. Chan-Lau , Fundamentals-Based Estimation of Default Probabilities: A Survey, IMF Working Paper, June 2006
50. Chien-Ta Ho, Dauw-Song Zhu, (2004) "Performance measurement of Taiwan's commercial banks", *International Journal of Productivity and Performance Management*, Vol. 53 Iss: 5, pp.425 – 434
51. Chijoriga M. M. (1997). *An Application of Credit Scoring and Financial Distress prediction Models to commercial Bank Lending: The case of Tanzania*. Ph.D Dissertation Wirtschaftsuniversität Wien (WU) Vienna.
52. Čihák, M (2007): "Systemic loss: a measure of financial stability", *Czech Journal of Economics and Finance*, no 57, vol 1–2, pp 5–26.
53. Cihak, M, Introduction to Applied Stress Testing/IMF Working Paper/March 2007
54. Cooper, M J. Jackson III, W. E. and Patterson, G. A. (2003). Evidence of predictability in the cross- section of bank stock returns. *Journal of Banking and Finance*, 27(5), 817-850.
55. Ćurak, M., Poposki, K. & Pepur, S. (2012). "Profitability Determinants of the Macedonian Banking Sector in Changing Environment", *Elsevier, Procedia - Social and Behavioral Sciences* 44(2012), pp.406 – 416.
56. Davcev, Lj. & Hourvoulides, L. N. (2009). "Profitability Parameters in the Banking System of the Former Yugoslav Republic of Macedonia (FYROM)", *International Conference on Applied Economics – ICOAE 2009*, pp.133-141.
57. Davydenko, A (2011) "Determinants of Bank Profitability in Ukraine," *Undergraduate Economic Review: Vol. 7: Iss. 1, Article 2*
58. Davydenko, Antonina (2011) "Determinants of Bank Profitability in Ukraine," *Undergraduate Economic Review: Vol. 7: Iss. 1, Article 2*, Available at: <http://digitalcommons.iwu.edu/uer/vol7/iss1/2>
59. Demirguc -Kunt, A., & Huizinga, H. (1999). Determinants of commercial bank interest margins and profitability: Some international evidence. *World Bank Economic Review*, Vol. 13, 379–408.
60. Demirguc-Kunt, Aslh, and Harry Huizinga, 1993, Official credits to developing countries: implicit transfers to the banks, *Journal of Money, Credit and Banking* 25, 430-444.
61. Demirguc-Kunt, Determinants of Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Some International Evidence (November 30, 1999). World Bank Policy Research Working Paper No. 1900.
62. Diamond, D. W., & Rajan, R. G. (2009) "The Credit Crisis: Conjectures about Causes and Remedies," *American Economic Review*, vol. 99(2), p. 606-610.
63. Dietrich, A and Wanzenried, G, Determinants of Bank Profitability Before and During the Crisis: Evidence from Switzerland (January 14, 2010)/SSRN.
64. Drehman, M. (2005) A Market Based Macro Stress Test for the Corporate Credit Exposures of UK Banks, available at <http://www.bis.org/bcbs/events/rtf05Drehmann.pdf>.

65. Ducas J and McLaughlin, M. M. (1990). Developments affecting the profitability of commercial banks. *Federal Reserve Bulletin*, 76(7) 477-499.
66. Duffie, Darrell and Kenneth J. Singleton, 1999, "Modeling the Term Structures of Defaultable Bonds", *Review of Financial Studies*, 12, 687-720.
67. Dushku E. (2010), "Zhvillimi financiar dhe rritja ekonomike: Rasti i Shqipërisë", *Banka e Shqipërisë, Seria e Materialeve të Diskutimit*, 2010.
68. Eichengreen, Barry and Gibson, Heather D., *Greek Banking at the Dawn of the New Millennium* (May 2001). CEPR Discussion Paper No. 2791.
69. Foglia, A. (2009), 'Stress Testing Credit Risk: A Survey of Authorities' Approaches', *International Journal of Central Banking*, 5, 9-45.
70. Franks, Julian, and Walter Torous, 1994, "A Comparison of Financial Recontracting in Distressed Exchanges and Chapter 11 Reorganizations", *Journal of Financial Economics*, 35, 349-370.
71. Frashëri A., 2007, "Nationwide remittance beneficiaries survey", *Bank of Albania Economic Bulletin*, Volume 10, Number 3, September 2007.
72. Fridson, Martin S., Christopher M. Garman and Kathryn Okashima, 2000, "Recovery Rates: The Search for Meaning", *Merrill Lynch & Co., High Yield Strategy*.
73. Fuentes, R., and C. Maquieira, 2003, "Institutional arrangements, credit market development and loan repayment in Chile.", *School of Business and Economics, Universidad de Chile*.
74. Fullani A. (2011), "Analizë e zhvillimeve ekonomike dhe financiare në Shqipëri", *Fjala e Z. Ardian Fullani, Guvernator i Bankës së Shqipërisë, në Konferencën e njëzet e katërt të mbikëqyrësve bankarë të Evropës Qendrore e Lindore, Tiranë, 12 Prill 2011*.
75. Furlong, F. T., and M. C. Keeley. 1989. "Capital Regulation and Bank Risk-Taking: A Note." *Journal of Banking and Finance* 13 (6): 883-91.
76. Gerlach, S., Peng, W. and Shu, C. (2004), *Macroeconomic Conditions and Banking Performance in Hong Kong: A Panel Data Study*, Hong Kong Monetary Authority Research Memorandum.
77. Geske, Robert, 1977, "The Valuation of Corporate Liabilities as Compound Options", *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 12, 541-552.
78. Giesecke, K., 2004, "Correlated default with incomplete information," *Journal of Banking and Finance* 28, 1521-1545
Giustiniani, A. & Ross, K. (2008). "Bank Competition and Efficiency in the FYR Macedonia", *South-Eastern Europe Journal of Economics* 2 (2008) 145-167.
79. Goddard, J., Molyneux, P., & Wilson, J.O.C. (2004). The profitability of European banks: a cross sectional and Dynamic panel analysis. *The Manchester School*, 72 (3), 363-381.
80. Goldberg, Lawrence G., and Anoop Rai, 1996, The structure-performance relationship for European banking, *Journal of Banking and Finance* 20, 745-771.

81. Gopinathan, T. (2009), *Financial Ratio Analysis for Performance Check: Financial Statement Analysis with Ratios Can Reveal Problem Areas*. *Journal of financial ratio analysis for performance evaluation*.
82. Gropp, R. and Heider, F. (2010) *The Determinants of Bank Capital Structure*. *Review of Finance*, 14, 587–622.
83. Gul, S., Irshad, F. and Zaman K. (2011). *Factors affecting bank Profitability in Pakistan*. *The Romanian Economic Journal*, 39, 61-87.
84. Guppton, Greg M., Daniel Gates and Lea V. Carty, 2000, “Bank Loan Loss Given Default”, *Moody’s Investors Service*, Global Credit Research, November.
85. Hamerle, A., *Credit Risk Factor Modeling and the Basel II IRB Approach*, Discussion Paper Series 2: Banking and Financial Supervision No 02/2003.
86. Hamilton, David T., Greg M. Guppton and Alexandra Berthault, 2001, “Default and Recovery Rates of Corporate Bond Issuers: 2000”, *Moody’s Investors Service*, February.
87. Hoffmann, Paolo Saona (2011, December). “Determinants of the Profitability of the US Banking Industry”, *International Journal of Business and Social Science*, Vol. 2 No. 22; pp.255-269.
88. Hoggarth G, Sorensen S and Zicchino L, *Stress tests of UK banks using a VAR approach*, Working Paper no. 282, November 2005.
89. Hu, Yen-Ting, and William Perraudin, 2002, “The Dependence of Recovery Rates and Defaults”, *Birkbeck College*, mimeo, February.
90. Hulley S, Cummings S, Browner W, et al. *Designing clinical research*. 3rd ed. Philadelphia (PA): Lippincott Williams and Wilkins; 2007.
91. Jarrow, Robert A. and Stuart M. Turnbull, 1995, “Pricing Derivatives on Financial Securities Subject to Credit Risk”, *Journal of Finance* 50, 53-86
92. Jarrow, Robert A., David Lando, Stuart M. Turnbull, 1997, “A Markov Model for the Term Structure of Credit Risk Spreads”, *Review of Financial Studies*, 10, 481-523.
93. Jeitschko, Thomas, Jeung, Shin Dong, 2005. *Incentives for risk-taking in banking: A unified approach*. *Journal of Banking and Finance* Vol. 29, 759–777.
94. John V. Duca and Mary M. McLaughlin, “Developments Affecting the Profitability of Commercial Banks,” *Federal Reserve Bulletin*, July 1990, p. 479. *Journal of Banking and Finance*, 1984. Special Issue on “Company and Country Risk Models” 151±387.
95. Kalirai, H. Scheicher, M., 2002, *Macroeconomic Stress Testing: Preliminary Evidence from Austria*, *Financial Stability* 3, Austrian National Bank.
96. Kalluci Irini/bankofalbania.org/ *Analizë e sistemit bankar shqiptar nën këndvështrimin rrezik – performancë* - / - Tiranë: Banka e Shqipërisë, Shkurt 2011.
97. Keeton, William & C.S. Morris, 1987, “Why Do Banks’ Loan Losses Differ?” *Federal Reserve Bank of Kansas City, Economic Review*, (May): 3-21.
98. Kim, D., and A. M. Santomero. 1988. “Risk in Banking and Capital Regulation.” *Journal of Finance* 43 (5): 1219–33.

- 99.Kitua . D. Y. (1996). *Application of multiple discriminant analysis in developing a commercial banks loan Classification model and assessment of significance of contributing variables: a case of National Banking of Commerce*. MBA Thesis, UDSM, Dar es Salaam.
- 100.Koford, K. and Tschoegl, A. D. (1997) *Problems of Banking Lending in Bulgaria: Information Asymmetry and Institutional learning*, Financial Institutions center.
- 101.Kuo, C. J. (1999), "Bank Reserve's Setting for Minimizing the Price Fluctuations: Taiwan's Case Studies", *Reviews of Pacific Basin Financial Markets and Policies*, 2(3), pp. 317-340.
- 102.Kutner, N. N. (2004). *Applied Linear Regression Models*. 4th edition, McGraw-Hill Irwin.
- 103.Kyriaki Kosmidou, (2008) "The determinants of banks' profits in Greece during the period of EU financial integration", *Managerial Finance*, Vol. 34 Iss: 3, pp.146 – 159
- 104.Lando, David, 1998, "On Cox Processes and Credit Risky Securities", *Review of Derivatives Research*, 2, 99-120.
- 105.Lin, Penm, Gong and Chang, "Risk-Based Capital Adequacy in Assessing on Insolvency Risk and Financial Performances in Taiwan banking industry, *Research in International Business and Finance*, Vol 19, no 1, March 2005.
- 106.Litterman, Robert and T. Iben, 1991, "Corporate Bond Valuation and the Term Structure of Credit Spreads", *Financial Analysts Journal*, Spring, 52-64.
- 107.Longstaff, Francis A. and Eduardo S. Schwartz, "A Simple Approach to Valuing Risky Fixed and Floating Rate Debt", *Journal of Finance*, Vol. 50, No. 3, (July 1995), pp. 789-819.
- 108.Madan, Dileep, and Haluk Unal, 1995, "Pricing the Risks of Default", *University of Maryland Working Paper*.
- 109.McKinsey, 1993. *Special report on "The new world of financial services"* The McKinsey Quarterly, Number 2.
- Mehran, H. (1995). *Executive compensation structure, ownership, and firm performance*. *Journal of Finance Economics*, 38, 163 – 84.
110. Merton, R(1974), "On the Pricing of Corporate Debt: The Risk Structure of Interest Rates", *Journal of Finance*, 2, 449-471.
111. Merton, R. (1977), "An Analytical Derivation of the Cost of Deposit Insurance and Loan Guarantees", *Journal of Banking and Finance* 1, 3&11.
- 112.Miller, S & Noulas, A 1997, 'Portfolio mix and large-bank profitability in the USA', *Applied Economics* 29, pp. 505-512.
- 113.Molyneux, P & Thornton, J 1992, 'Determinants of European bank profitability: A note', *Journal of Banking and Finance*, vol. 16, no. 6, pp.1173-1178.
- 114.Moretti, M. Stolz, S. and Swinburne, M. (2008) *Stress Testing at the IMF*, IMF WP/08/206, International Monetary Fund.
- 115.Naceur Samy and Kandil Magda, *The impact of capital requirements on banks' cost of intermediation and performance: The case of Egypt*, *Journal of Economics & Business*, (2009), Vol. 61, 70-89.
- 116.Navin Shankar Patel & Godëin George, 2009, *Integrated Operational Risk Management Beyond Basel II* Penny Cagan, Shkurt 2009, *the Journal of Banking Financial Services & Insurance; Compliance Risk & Opportunity*

117. Paolo, S. H. (2011) "Determinants of the Profitability of the US Banking Industry," *International Journal of Business and Social Science*, vol. 2(22), p. 255-269.
118. Pasiouras, F. and Kosmidou, K. (2007). Factors influencing the profitability of domestic and foreign commercial banks in the European union, *Research in International Business and Finance*, 21(2):222-237.
119. Peura, S. and Keppo, J. (2006) Optimal bank capital with costly recapitalization, *Journal of Business*, 79, 2162–2201
120. Rajan, R & Zingales, L. "Financial Dependence and Growth" - *The American Economic Review*, Vol88, No 3 —June 1998
121. Raza A, Farhan M, Akram M (2011). A comparison of financial performance in investment banking sector in Pakistan. *Int. J. Bus. Soc. Sciences.*, 2(11): 72-81.
122. Samu P, Esa J, Simulation based stress tests of banks' regulatory capital adequacy, *Journal of Banking & Finance*, Volume 28, Issue 8, August 2004
123. Shijaku, H. and Ceca, K. (2010) A model for the credit risk in Albania, forthcoming Bank of Albania Discussion Paper
124. Short, B.K. (1979). The relation between commercial bank profit rates and banking concentration in Canada, Eastern Europe and Japan. *Journal of Banking and Finance*, 3, 209–219.
125. Shrieves, R. E. and D. Dahl, 1992, The relationship between risk and capital in commercial banks, *Journal of Banking and Finance* 16, 439-457.
126. Smirlock, M., (1985), "Evidence on the (Non) Relationship between Concentration and Profitability in Banking". *Journal of Money, Credit and Banking*.
127. Sorge, M., and Virolainen, K. (2006) A Comparative Analysis of Macro Stress-Testing with Application to Finland, *Journal of Financial Stability* 2 (2): 113–51.
128. Thoraval, J. (2006) Stress testing on Credit risk. In *Macroprudential Supervision Conference: Challenges for Financial Supervisors* Seoul November 7–8, 2006,
129. Trujillo-Ponce, A., "What determines the profitability of banks? Evidence from Spain" *Accounting and Finance* 53 (2013) 561–586,
130. Valverde, S. C. and Fernandez, F. R. (2007). The determinant of bank margins in European banking. *Journal of Banking and Finance*, 31(7), 2043-2063
131. Van den End, J. W., M. Hoeberichts, and M. Tabbae. 2006. "Modelling Scenario Analysis and Macro Stress-Testing." *De Nederlandsche Bank Working Paper* No. 119.
132. Van den End, (2006): "Indicator and boundaries of financial stability", *DNB Working Paper* no 97, March 2006.
133. Vincent Okoth Ongore, Gemechu Berhanu Kusa: "Determinants of Financial Performance of Commercial Banks in Kenya", *International Journal of Economics and Financial Issues*, Vol. 3, No. 1, pp.237-252.
134. Virolainen, K. (2004), Macro Stress-testing with a Macroeconomic Credit Risk Model for Finland, Bank of Finland Discussion Paper, no. 18/2004.

- 135.Vítor Castro, 2013. "Macroeconomic Determinants of the Credit Risk in the Banking System: The Case of the GIPSI," GEMF Working Papers 2013-12, GEMF - Faculdade de Economia, Universidade de Coimbra.
- 136.Vlastarakos, P. N., (2009). "Performance and Development of Banking Sector in the Southeastern Wall, L.D. (1985). Why are some banks more profitable than others? *Journal of Bank Research* 15 (4):240-256.
- 137.Willey Marphatia, A. C. and Tiwari, N. (2004) "Risk management in the financial services industry": An overview, TATA Consultancy Services, Mumbai.
138. Wilson, T. (1997), *Portfolio Credit Risk (II)*, *Risk*, vol. 10, issue 10, pp. 56-61.
- 139.Wong,J., Fong,T., Wong, E. & Choi, Ka-fai (2007). "Determinants of the performance of banks in Hong Kong", *Hong Kong Monetary Authority Quarterly Bulletin*, pp.5-15.
- 140.Yuqi Li. "Determinants of Banks Profitability and its Implication on Risk Management Practices: Panel Evidence from the UK in the Period 1999-2006"
- 141.Zimmerman, G. (1996). Factors influencing community bank performance in California. *Federal Reserve Bank of San Francisco* 1: 26-41.

› **Raporte financiare vjetore të bankave**

- 1.Alpha Bank e Shqipërisë/Raporte Vjetore/ Raporti Vjetor 2005/www.alphabank.al
- 2.Alpha Bank e Shqipërisë/Raporte Vjetore/ Raporti Vjetor 2006/www.alphabank.al
- 3.Alpha Bank e Shqipërisë/Raporte Vjetore/ Raporti Vjetor 2007/www.alphabank.al
- 4.Alpha Bank e Shqipërisë/Raporte Vjetore/ Raporti Vjetor 2008/www.alphabank.al
- 5.Alpha Bank e Shqipërisë/Raporte Vjetore/ Raporti Vjetor 2009/www.alphabank.al
- 6.Alpha Bank e Shqipërisë/Raporte Vjetore/ Raporti Vjetor 2011/ www.alphabank.al
- 7.Alpha Bank e Shqipërisë/Raporte Vjetore/ Raporti Vjetor 2012/ www.alphabank.al
- 8.Banka Credins/Publikime/Raport Vjetor 2005/ www.bankacredins.al
- 9.Banka Credins/Publikime/Raport Vjetor 2006/ www.bankacredins.al
- 10.Banka Credins/Publikime/Raport Vjetor 2007/ www.bankacredins.al
- 11.Banka Credins/Publikime/Raport Vjetor 2008/ www.bankacredins.al
- 12.Banka Credins/Publikime/Raport Vjetor 2009/ www.bankacredins.al

13. *Banka Credins/Publikime/Raport Vjetor 2010/ www.bankacredins.al*
14. *Banka Credins/Publikime/Raport Vjetor 2011/ www.bankacredins.al*
15. *Banka Credins/Publikime/Raport Vjetor 2012/ www.bankacredins.al*
16. *Banka e Shqipërisë/Publikime /Raporti Vjetor 2005/ www.bankofalbania.al*
17. *Banka e Shqipërisë/Publikime /Raporti Vjetor 2006/www.bankofalbania.al*
18. *Banka e Shqipërisë/Publikime /Raporti Vjetor 2007/www.bankofalbania.al*
19. *Banka e Shqipërisë/Publikime /Raporti Vjetor 2008/www.bankofalbania.al*
20. *Banka e Shqipërisë/Publikime /Raporti Vjetor 2009/www.bankofalbania.al*
21. *Banka e Shqipërisë/Publikime /Raporti Vjetor 2010/www.bankofalbania.al*
22. *Banka e Shqipërisë/Publikime /Raporti Vjetor 2011/ www.bankofalbania.al*
23. *Banka e Shqipërisë/Publikime /Raporti Vjetor 2012/ www.bankofalbania.al*
24. *Banka Intesa SanPaolo/Publikime/Raport Vjetor 2008/ www.intesasanpaolobank.al*
25. *Banka Intesa SanPaolo/Publikime/Raport Vjetor 2009/ www.intesasanpaolobank.al*
26. *Banka Intesa SanPaolo/Publikime/Raport Vjetor 2010/ www.intesasanpaolobank.al*
27. *Banka Intesa SanPaolo/Publikime/Raport Vjetor 2011/ www.intesasanpaolobank.al*
28. *Banka Intesa SanPaolo/Publikime/Raport Vjetor 2012/ www.intesasanpaolobank.al*
29. *Banka Kombëtare Greke /Publikime /Raporti Vjetor 2005/ www.nbgbank.al*
30. *Banka Kombëtare Greke /Publikime /Raporti Vjetor 2006/ www.nbgbank.al*
31. *Banka Kombëtare Greke /Publikime /Raporti Vjetor 2007/ www.nbgbank.al*
32. *Banka Kombëtare Greke /Publikime /Raporti Vjetor 2008/ www.nbgbank.al*
33. *Banka Kombëtare Greke /Publikime /Raporti Vjetor 2009/ www.nbgbank.al*
34. *Banka Kombëtare Greke /Publikime /Raporti Vjetor 2010/ www.nbgbank.al*

35. Banka Kombëtare Greke /Publikime /Raporti Vjetor 2011/ www.nbgbank.al
36. Banka Kombëtare Greke /Publikime /Raporti Vjetor 2012/ www.nbgbank.al
37. Banka Kombëtare Tregtare /Treguesit Financiare /Raporti Vjetor 2005/www.bkt.al
38. Banka Kombëtare Tregtare /Treguesit Financiare /Raporti Vjetor 2006/www.bkt.al
39. Banka Kombëtare Tregtare /Treguesit Financiare /Raporti Vjetor 2007/www.bkt.al
40. Banka Kombëtare Tregtare /Treguesit Financiare /Raporti Vjetor 2008/www.bkt.al
41. Banka Kombëtare Tregtare /Treguesit Financiare /Raporti Vjetor 2009/www.bkt.al
42. Banka Kombëtare Tregtare /Treguesit Financiare /Raporti Vjetor 2010/www.bkt.al
43. Banka Kombëtare Tregtare /Treguesit Financiare /Raporti Vjetor 2011/www.bkt.al
44. Banka Kombëtare Tregtare /Treguesit Financiare /Raporti Vjetor 2012/www.bkt.al
45. Banka Societe Generale/Publikime/Raporti vjetor 2005/www.societegenerale.al
46. Banka Societe Generale/Publikime/Raporti vjetor 2006/www.societegenerale.al
47. Banka Societe Generale/Publikime/Raporti vjetor 2007/www.societegenerale.al
48. Banka Societe Generale/Publikime/Raporti vjetor 2008/www.societegenerale.al
49. Banka Societe Generale/Publikime/Raporti vjetor 2009/www.societegenerale.al
50. Banka Societe Generale/Publikime/Raporti vjetor 2010/www.societegenerale.al
51. Banka Societe Generale/Publikime/Raporti vjetor 2011/www.societegenerale.al
52. Banka Societe Generale/Publikime/Raporti vjetor 2012/www.societegenerale.al
53. Credit Agricole/Pasqyra Financiare/Raport vjetor 2005/www.credit-agricole.al
54. Credit Agricole/Pasqyra Financiare/Raport vjetor 2006/www.credit-agricole.al
55. Credit Agricole/Pasqyra Financiare/Raport vjetor 2007/www.credit-agricole.al
56. Credit Agricole/Pasqyra Financiare/Raport vjetor 2008/ www.credit-agricole.al

- 57.Credit Agricole/Pasqyra Financiare/Raport vjetor 2009/ www.credit-agricole.al
- 58.Credit Agricole/Pasqyra Financiare/Raport vjetor 2010/ www.credit-agricole.al
- 59.Credit Agricole/Pasqyra Financiare/Raport vjetor 2011/ www.credit-agricole.al
- 60.Credit Agricole/Pasqyra Financiare/Raport vjetor 2012/ www.credit-agricole.al
- 61.Fibank Albania/Pasqyrat Financiare/31 dhjetor 2007/ www.fibank.al
- 62.Fibank Albania/Pasqyrat Financiare/31 dhjetor 2008/ www.fibank.al
- 63.Fibank Albania/Pasqyrat Financiare/31 dhjetor 2009/ www.fibank.al
- 64.Fibank Albania/Pasqyrat Financiare/31 dhjetor 2010/ www.fibank.al
- 65.Fibank Albania/Pasqyrat Financiare/31 dhjetor 2011/ www.fibank.al
- 66.Fibank Albania/Pasqyrat Financiare/31 dhjetor 2012/ www.fibank.al
- 67.Procredit Bank/Raporte Financiare/Raport vjetor 2005/ www.procreditbank.com.al
- 68.Procredit Bank/Raporte Financiare/Raport vjetor 2006/ www.procreditbank.com.al
- 69.Procredit Bank/Raporte Financiare/Raport vjetor 2007/ www.procreditbank.com.al
- 70.Procredit Bank/Raporte Financiare/Raport vjetor 2008/ www.procreditbank.com.al
- 71.Procredit Bank/Raporte Financiare/Raport vjetor 2009/ www.procreditbank.com.al
- 72.Procredit Bank/Raporte Financiare/Raport vjetor 2010/ www.procreditbank.com.al
- 73.Procredit Bank/Raporte Financiare/Raport vjetor 2011/ www.procreditbank.com.al
- 74.Procredit Bank/Raporte Financiare/Raport vjetor 2012/ www.procreditbank.com.al
- 75.Raiffeisen Bank e Shqipërisë,Raporti Vjetor 2005, www.raiffeisenbank.al
- 76.Raiffeisen Bank e Shqipërisë,Raporti Vjetor 2006, www.raiffeisenbank.al
- 77.Raiffeisen Bank e Shqipërisë,Raporti Vjetor 2007, www.raiffeisenbank.al
- 78.Raiffeisen Bank e Shqipërisë,Raporti Vjetor 2008, www.raiffeisenbank.al

- 79.Raiffeisen Bank e Shqipërisë,Raporti Vjetor 2009, www.raiffeisenbank.al
- 80.Raiffeisen Bank e Shqipërisë,Raporti Vjetor 2010, www.raiffeisenbank.al
- 81.Raiffeisen Bank e Shqipërisë,Raporti Vjetor 2011, www.raiffeisenbank.al
- 82.Raiffeisen Bank e Shqipërisë,Raporti Vjetor 2012, www.raiffeisenbank.al
- 83.Tirana Bank/Publikime/Raport Vjetor 2005/www.tiranabank.al
- 84.Tirana Bank/Publikime/Raport Vjetor 2006/www.tiranabank.al
- 85.Tirana Bank/Publikime/Raport Vjetor 2007/www.tiranabank.al
- 86.Tirana Bank/Publikime/Raport Vjetor 2008/www.tiranabank.al
- 87.Tirana Bank/Publikime/Raport Vjetor 2009/www.tiranabank.al
- 88.Tirana Bank/Publikime/Raport Vjetor 2010/www.tiranabank.al
- 89.Tirana Bank/Publikime/Raport Vjetor 2011/www.tiranabank.al
- 90.Tirana Bank/Publikime/Raport Vjetor 2012/www.tiranabank.al
- 91.Union Bank/Pasqyra Financiare/Raport Vjetor 2006/www.unionbank.al
- 92.Union Bank/Pasqyra Financiare/Raport Vjetor 2007/www.unionbank.al
- 93.Union Bank/Pasqyra Financiare/Raport Vjetor 2008/www.unionbank.al
- 94.Union Bank/Pasqyra Financiare/Raport Vjetor 2009/www.unionbank.al
- 95.Union Bank/Pasqyra Financiare/Raport Vjetor 2010/www.unionbank.al
- 96.Union Bank/Pasqyra Financiare/Raport Vjetor 2011/www.unionbank.al
- 97.Union Bank/Pasqyra Financiare/Raport Vjetor 2012/www.unionbank.al

SHTOJCAT

Tabelë nr 33 : Lista e bankave të marra në studim

<i>Nr</i>	<i>Bankat</i>
1	Banka Alpha
2	Banka Credins
3	Banka Credit Agricol
4	Banka First Investment
5	Banka Intesa San Paolo
6	Banka Kombëtare Greke
7	Banka Kombëtare Tregtare
8	Banka Societe Generale
9	Banka ProCredit
10	Banka Raiffeisen
11	Banka Tirana
12	Banka Union

1. ALPHA BANK E SHQIPËRISË¹⁵³

Alpha Bank Albania filloi të operojë në Shqipëri në Janar të vitit 1998 si degë e Alpha Bank A.E., një prej bankave më të mëdha në Greqi, e themeluar në vitin 1879 dhe me një prezencë të rëndësishme në Europën Juglindore, në Mbretërinë e Bashkuar dhe në Qipro. Fillimisht emri i degës ishte Alpha Credit Bank-Dega Tiranë dhe tanimë është Alpha Bank Albania SH.A. Që prej vitit 1998 dega ka përdorur të njëjtin emër tregtar ALPHA BANK. Alpha Bank është një nga bankat më të mëdha në vend me një pjesë tregu të konsiderueshme si në biznesin bankar me shumicë ashtu edhe në atë me pakicë. Qëllimi i Alpha Bank është të mbajë një bazë të fuqishme kapitali për të mbështetur zhvillimin e bankës dhe të fitojë besimin e depozitorëve, tregjeve dhe partnerëve të biznesit. Historikisht Alpha Bank ka qenë e përqëndruar në financimin e shoqërive tregtare, duke u renditur për shumë vite si një nga aktorët kryesorë në ekonominë shqiptare. Alpha Bank ka qenë banka e cila ka dhënë kredinë më të madhe një kompanie private, ka qenë banka që ka financuar projektet më të mëdha infrastrukturore në Shqipëri si: Aeroporti Ndërkombëtar i Tiranës, Industria e Telekomunikacionit etj si edhe në bashkëpunim me institucione ndërkombëtare financiare ka financuar shumë projekte të rëndësishme private. Gjithashtu Alpha Bank ka qenë banka e parë në Shqipëri që ka realizuar dhënien e kredisë më të madhe ndaj Shtetit Shqiptar. Sot, Alpha Bank ofron shërbim cilësor në më shumë se 210 mijë klientëve nëpërmjet 42 degëve në të gjithë vendin dhe kanaleve të tjera alternative si 58 ATM, Web banking dhe 1,072 terminale POS.

¹⁵³ www.alphabank.al/al/profili/HISTORI/

2. BANKA INTESA SAN PAOLO¹⁵⁴

Intesa Sanpaolo Bank Albania lindi në 2008 nga shkrirja e dy bankave shumë të rëndësishme të vendit Banka Italo-Shqiptare - BIA (themeluar në 1993) dhe Banka Amerikane e Shqipërisë – ABA (Themeluar në 1998), të dyja u blenë nga Intesa Sanpaolo Group. ABA - Banka Amerikane e Shqipërisë (BASH) u themelua në shtator 1998, nga Fondi Shqiptaro-Amerikan i Ndërmarrjeve (FSHAN) një fond privat investimesh i themeluar nga Qeveria e Shteteve të Bashkuara nën Aktin SEED të vitit 1989, për të mbështetur Shqipërinë në rrugën e saj drejt një ekonomie tregu. Sipas shifrave të 30 dhjetorit 2007, BASH rezultonte me një total depozitash prej 93.4 miliard lekë, total kredish mbi 39.7 miliard lekë, dhe total aktivesh mbi 106.4 miliard lekë. Më 20 dhe 21 dhjetor 2006, FSHAN, në rolin e saj si aksioneri i vetëm i BASH-it, firmosi Marrëveshjen e Shitblerjes së Aksioneve si dhe Marrëveshjen e Aksionerëve për shitjen e 80% të aksioneve, sipas të cilës FSHAN mban kontroll të 20% të aksioneve deri në vitin 2009. Marrëveshja u finalizua më 29 qershor 2007, kur BASH u bë zyrtarisht pjesë e Grupit Intesa Sanpaolo.

BIA - Banka Italo-Shqiptare u themelua në korrik 1993 si një ndër institucionet e para private në Shqipëri. Themelimi i saj u bë si një sipërmarrje e përbashkët (joint venture) ndërmjet Bankës Kombëtare Tregtare të Shqipërisë (aksionet e së cilës iu transferuan Ministrisë së Financave) dhe Bankës italiane Banca di Roma. Më 7 dhjetor 2005, atëherë Sanpaolo IMI, firmosi marrëveshjen e blerjes së 80% të aksioneve të Bankës Italo-Shqiptare, nga Capitalia dhe Ministria e Financave (me 40% seçila). Ndërsa Banka Europiane për Ndërtim dhe Zhvillim (BERZH) mbajti aksionet e veta prej 20%. Banka luan një rol kryesor si një huadhënës i madh për korporatat dhe SME-të që udhëhiqen nga principet e qëndrueshmërisë. Në linjë me rolin e saj të “bankës urë” midis investitorëve të mundshëm italianë dhe mundësive të ofruara nga Shqipëria, banka është shumë aktive në marrëdhëniet e saj bankare me klientët që operojnë në fushat e hydro-elektricitetit dhe energjisë. Aktiviteti huadhënës ecën përkrah një qasjeje të kujdesshme në marrjen e masave të përshtatshme në portofolin e kredive, duke i kushtuar një kujdes të veçantë kontrollit të kostove pa i ndërprerë investimet për rritje.

3. BANKA CREDINS¹⁵⁵

CREDINS bank ushtron aktivitetin e saj që prej 31.03.2003 duke respektuar me rigorozitet kuadrin ligjor të Bankës së Shqipërisë si dhe kuadrin e brendshëm rregullator të përcaktuar nga Këshilli i saj Drejtues dhe miratuar nga Asambleja e Aksionerëve. Aksionerët e CREDINS bank, janë përfaqësuesit e disa prej bizneseve më të suksesshme të krijuar dhe rritur gjatë viteve të zhvillimit të ekonomisë së tregut në Shqipëri.

CREDINS bank përfaqësoi të parën bankë private me kapital 100% shqiptar, duke hyrë kështu në historikun e zhvillimeve të rëndësishme ekonomike financiare të ndodhura në Shqipëri. Progresi i ndjeshëm në dimensionet e Bankës dhe pozicionimi i saj në treg rritën gjithashtu edhe interesin e investitorëve të huaj. Më datë 12 Janar 2008, CREDINS bank njoftoi pjesëmarrjen e dy aksionerëve të rinj, të cilët zotërojnë 25.34 % të aksioneve të saj. Këto dy aksionerë janë: Balkan Financial Sector Equity Holding B.V. (BFSW Holding B.V), Holandë, i cili do të përfaqësohet nëpërmjet Development Financial Equity Partners (DFE) si dhe aksioneri tjetër State Secretariat for Economic Affairs (SECO), i cili do të përfaqësohet nëpërmjet Swiss Investment Fund for Emerging Markets (SIFEM AG). CREDINS bank, duke operuar si bankë tregtare, ofron një gamë të gjerë produktesh e shërbimesh bankare që nga më tradicionalet deri tek ato më bashkëkohoret. CREDINS bank është një realitet konkret në sistemin bankar shqiptar. Rezultatet

¹⁵⁴ www.intesasanpaolobank.al/web/Rreth_Intesa_Sanpaolo_Bank_Albania.php

¹⁵⁵ www.bankacredins.com/Profili_i_përgjithshëm

tepër pozitive të arritura çdo vit rrisin përgjegjësinë e personelit ndaj klientit, aksionerëve dhe bashkëpunëtorëve të bankës për të ndërtuar marrëdhënie të shëndetshme afatgjata me synim përmirësimin e cilësisë së jetesës të komunitetit ku CREDINS bank operon. Aktualisht, CREDINS bank ushtron aktivitetin e vet në 16 qytete të Shqipërisë përmes 45 degëve dhe agjencive të saj.

4. BANKA CREDIT AGRICOL¹⁵⁶

Banka Credit Agricole Shqipëri, pjesë e Grupit Credit Agricole, operon në tregun shqiptar që në 1999 si një bankë gjithëpërfshirëse e cila ka për qëllim të ruajë marrëdhënie të shkëlqyera me klientët nëpërmjet një stafi profesional dhe të devotshëm. Crédit Agricole është grupi më i fuqishëm në Francë me 28% të tregut konsumator, dhe më i fuqishmi në Evropë në bazë të numrit të llogarive të hapura nga klientët dhe përfitimet e tij. Crédit Agricole rradhitet i katërti në botë sipas kapitalit aksioner. Grupi tregon përkushtim drejt mbrojtjes së veçorive kulturore të secilit prej filialeve të tij, ndërkohë që përfiton nga avantazhet e të qenit lider në Francë dhe Evropë në kuadër të një sfere më të zgjeruar aktivitetesh. Që në 2004, Banka Credit Agricole Shqipëri synon të rrisë të gjitha aktivitetet e Retail që përfshijnë individët dhe biznesin i vogël ndërkohë që zgjeron prezencën në Tregun e biznesit të madh dhe korporatave, fushë në të cilën Banka Credit Agricole punon prej shumë vitesh duke synuar udhëheqjen e saj. Orientimi ynë konsiston në zgjerim të menjëhershëm nëpërmjet shumimit të degëve në Shqipëri, në mënyrë që të jemi sa më pranë klientëve e sa më efektiv në plotësimin e nevojave të tyre.

5. BANKA KOMBËTARE GREKE (NBG)¹⁵⁷

NBG Bank në Shqipëri është pjesë e Grupit NBG, grupi financiar më i madh në Ballkan dhe Europën Jug-Lindore, me fitim neto pas taksës afërsisht 1 miliardë Euro në vitin 2009 dhe kapitalizim shumë të mirë. Banka Kombëtare e Greqisë është grupi më i madh bankar në vend, me aktivitet të diversifikuara në shumicën e sektorëve financiarë. Ajo është një lider në tregun e depozitave, kreditimit për individë dhe sigurimit. NBG Bank në Shqipëri u shërben klientëve të saj prej 13 vjetësh në të gjithë vendin. Ne ofrojmë një gamë të plotë produktesh dhe shërbimesh bankare për klientët e të gjithë segmenteve: korporata të mëdha, biznese të vogla dhe të mesme, dhe individë. Ne kemi staf të dedikuar në degë përgjegjëse për individët dhe bizneset. NBG Bank në Shqipëri filloi aktivitetin e saj në Nëntor 1996. Që atëherë ne kemi zgjeruar rrjetin tonë me 27 degë, 11 nga të cilat në Tiranë, dhe 16 të tjerat në çdo qytet të Shqipërisë. NBG Bank në Shqipëri ka një rrjet ATM-sh në të gjithë vendin duke mundësuar për të gjithë klientët e saj akses në fondet e tyre kudo që të jenë pa pasur nevojë të shkojnë në bankë. NBG Bank në Shqipëri kujdeset për stafin e saj dhe investon çdo vit në trainime për të përmirësuar aftësitë dhe profesionalizmin e punonjësve të saj. Gjatë këtyre viteve ne kemi përmirësuar shumë nivelin e shërbimit ndaj klientit dhe jemi duke investuar në degët tona. NBG Bank në Shqipëri merr shumë seriozisht përgjegjësinë e saj sociale. Ne jemi të përgjegjshëm ndaj ambjentit dhe ne mbështesim me projektë të ndryshme sociale komunitetin në të cilin punojmë.

¹⁵⁶ www.credit-agricole.al

¹⁵⁷ www.nbgbank.al/informacion i përgjithshëm

6. BANKA KOMBËTARE TREGTARE (BKT)¹⁵⁸

Dega e parë e Bankës Kombëtare Tregtare u themelua në Durrës më datë 29 nëntor 1925, në godinën historike ku sot ndodhet Dega e BKT në Durrës. Godina në të cilën ndodhet kjo degë e BKT-së përfaqëson aktualisht institucionin financiar shqiptar më të vjetër në vend. Më 1 nëntor 1926 dhe 15 nëntor 1926 u hapën respektivisht degët e Shkodrës dhe të Vlorës. Banka Kombëtare Tregtare me emërtimin e që ka sot u themelua në janar 1993, nga bashkimi i Bankës Tregtare Shqiptare (BTSH) dhe Bankës Kombëtare të Shqipërisë (BKSH). BTSH u themelua me 1991 si rezultat i nënndarjes së aktiviteteve të Bankës së Shtetit Shqiptar, aktiviteti kryesor i së cilës ishte menaxhimi i operacioneve të tregtisë së jashtme të subjekteve shtetërore me ish-vëndet socialiste. BKSH u ngrit me 1992 nga një nënndarje e dytë e Bankës së Shtetit Shqiptar me qëllim menaxhimin e aktivitetit tregtar brenda vendit të subjekteve shtetërore. Aktivitetet dhe pasivitetet nga aktivitetet e këtyre subjekteve iu transferuan llogarive të BKT-së që prej formimit të saj. Banka Kombëtare Tregtare u krijua si Shoqëri Aksionere në korrik 1997 me një kapital prej 2.7 miliardë Lekësh.

BKT-ja përfundoi procesin e privatizimit në vitin 2000. Nën drejtimin e aksionerëve të rinj dhe menaxhimit të ri, të përbërë thuajse tërësisht nga një staf i huaj me eksperiencë të gjerë ndërkombëtare, BKT-ja ndërmori transformime rrënjësore në 2001, për ndërtimin e infrastrukturës dhe ristrukturimin e çdo aspekti operacional të bankës duke filluar që nga personeli, procedurat dhe deri tek infrastruktura e teknologjisë së informacionit dhe shndërrimin e burimeve të veta njerëzore në një skuadër të re e dinamike profesionistësh të angazhuar për të arritur nivele përsosmërie. Viti 2006 filloi me një faqe të re për BKT. Me të marrë aprovimin nga Banka e Shqipërisë dhe vendimin e posaçëm gjyqësor, me 9 Qershor 2006 u miratua transferimi i aksioneve që konsistonte në kalimin e 60% + 2 të aksioneve të BKT në favor të Çalik-Sëker Konsorsiyum Yatirim A.S.

Gjatë viteve 2006 – 2011 BKT, me performancën e arritur merr një seri vlerësimesh kombëtare dhe ndërkombëtare, ndër të cilat disa herë rresht si “Banka më e mirë e vitit” në Shqipëri, Banka më e mirë, ndër bankat e nivelit të mesëm, në Europën Juglindore” duke kulmuar me vlerësimin si “Banka më e mirë e vitit në Europën Juglindore në vitin 2009”. Njëkohësisht për dy vitë rresht, BKT vlerësohet me notën AAA (Alb) nga instituti prestigjioz JCR- ER. Në të njëjtën kohë Banka e Shqipërisë për të tretën herë dhe për të pestin vit rradhazi vlerëson BKT me notën 1- Strong sipas Sistemit të Vlerësimit Bankar CAMELS duke konstatuar në këtë mënyrë rritjen akoma më të madhe të besueshmërisë dhe qëndrueshmërisë së BKT në sistemin bankar shqiptar. Njëkohësisht revista prestigjioze e sektorit bankar The Banker, pjesë e Financial Times, vlerëson 2 vite rresht (2010 dhe 2011) BKT-në si bankën e vitit në Shqipëri.

7. BANKA SOCIETE GENERALE¹⁵⁹

Societe Generale është një nga grupet lider të shërbimeve financiare në Europë. Bazuar mbi një model të larmishëm bankar botëror, grupi ndërthur qëndrueshmëri financiare me një strategji zhvillimi, dhe synon të jetë reference në marrëdhëniet bankare, i njohur në treg, pranë klientëve, i zgjedhur për cilësinë dhe angazhimin e ekipit të tij. Rreth 160,000 punonjës shërbejnë në 77 shtete dhe kujdesen për më shumë se 33 milionë klientë në të gjithë botën në baza ditore. Ekipet e Societe Generale ofrojnë këshilla dhe shërbime për individët, korporatat dhe institucionet

¹⁵⁸ www.bkt.com.al/historiku

¹⁵⁹ [www.societegenerale.al/profili i bankës](http://www.societegenerale.al/profili_i_bankës)

publike. Në vitin 2007 Societe Generale bleu 75% të aksioneve të Bankës Popullore. Në datën 31 Gusht 2010, u mbyll regjistrimi në Regjistrin Tregtar pranë Qendrës Kombëtare të Regjistrimit, i emrit të ri të bankës "**Banka SOCIETE GENERALE ALBANIA**". Societe Generale Albania është pjesë e një prej grupeve të shërbimeve financiare më të mëdha në Euro zone: "Societe Generale Group". Një arritje kryesore e bankës ishte blerja e shumicës së aksioneve të saj nga Société Générale Group në Korrik 2007. Kështu, banka shqiptare u bë anëtare e një prej grupeve më të famshëm në botë, dhe tani po kontribuon në zbatimin e planeve të Grupit SG për zgjerim në rajon.

Që prej asaj kohe, Societe Generale Albania ka rritur prezencën e saj duke zgjeruar rrjetin e degëve të saj në të gjithë Shqipërinë, dhe duke ofruar një gamë të gjerë produktesh dhe shërbimesh kombëtare dhe ndërkombëtare për të gjitha kategoritë e klientëve me qëllim forcimin e pozicionit dominues si një bankë universale. Sot, banka ka 43 degë me 388 punojës që i shërbejnë mbi 63.000 klientëve aktivë në të gjitha qytetet kryesore të Shqipërisë. Societe Generale Albania ofron shërbime të personalizuar për të gjithë klientët e sektorëve duke kapitalizuar mbi ekspërtizën mbarëbotërore të Grupit në investime bankare, financë globale, dhe tregjet globale. Société Générale Group dhe Societë Generale Albania kanë besim të plotë tek Shqipëria, shanset që ofron, si edhe zhvillimin e saj në të ardhmen. Ata janë të dedikuar në përmirësimin e produktivitetit afatgjatë të biznesit në Shqipëri.

8. BANKA PROCREDIT¹⁶⁰

ProCredit Bank Shqipëri u themelua në vitin 1995 si "Fondacioni për Sipërmarrje, Financë dhe Zhvillim" (FEFAD), ku 100% e kapitalit aksioner sigurohej nga KfE. Fokusi i institucionit ishte të siguronte mundësi financimi për bizneset shqiptare të vogla dhe shumë të vogla. Pavarësisht nga trazirat politike dhe ekonomike në vend, në vitin 1997 FEFAD-i arriti të ketë një përformancë financiare të suksesshme dhe morri licencën bankare në vitin 1999, duke u kthyer kështu në FEFAD Bank. Aksionerët themelues të bankës ishin Fondacioni FEFAD, ProCredit Holding (atëherë e njohur si IMI), Banka Europiane për Rindërtim dhe Zhvillim (EBRD), si dhe Korporata Ndërkombëtare Financiare. Këtyre aksionerëve iu bashkua edhe Commerzbank AG në vitin 2002. Këtë vit, ProCredit Holding forcoi edhe më tej pozicionin e saj në bankë duke blerë aksionet e EBRD-së. Kapitali i paguar është rritur vazhdimisht dhe aktualisht arrin në 22,7 milion Euro. Në vitin 2003, institucioni mori emrin "ProCredit Bank", duke reflektuar në këtë mënyrë lidhjen me grupin ProCredit.

9. BANKA RAIFFEISEN¹⁶¹

Raiffeisen Bank Shqipëri është banka më e madhe në vend dhe zë vendin e parë në të gjithë treguesit kryesorë të performancës. Totali i aseteve të saj është afro 2 miliardë Euro. Raiffeisen Bank International bleu Bankën e Kursimeve në Shqipëri në 2004 dhe gjatë 6 viteve të kaluara e ka transformuar plotësisht Bankën e vjetër Shtetërore në një bankë me shërbime të plota që i shërben të gjithë sektorëve të biznesit dhe klientëve individë. Portofoli i kredisë është rritur nga zero që ishte në 2004 në 770 milion euro në fund të 2010. Transformimi tani ka përfunduar dhe Banka ofron një gamë produktesh, procesesh, sistemesh dhe infrastrukture degësh që krahasohen me standardet Evropiane të shekullit 21-te. Raiffeisen Bank Shqipëri është banka më e madhe në vend dhe disponon rrjetin më të gjërë të degëve prej 103 degësh në të gjithë vendin, gati tre herë më shumë se konkurenti i saj më i afërt. 185 Bankomatë, 1169 terminale shitjesh (POS) dhe më shumë se 197 000 Karta Debiti Visa Electron të hedhura në treg. Ndërkohë, më shumë se

¹⁶⁰ www.procreditbank.com.al/informacioni/përgjithshem

¹⁶¹ www.raiffeisen.al/rreth-nesh/

140 000 persona marrin pagën e tyre nëpërmjet Raiffeisen Bank. Raiffeisen Bank në Shqipëri ofron një gamë të gjerë produktesh dhe shërbimesh në 4 pikat kyçe të biznesit që opërojmë - klientët individë, tregjet e Ndermarrjeve të Vogla dhe të Mesme (SME) dhe korporatave. Raiffesien Shqipëri fokusuar në klientët individë, tregjet e Ndermarrjeve të Vogla dhe të Mesme (SME) dhe korporataveka investuar mjaft në përmirësimin dhe kompjuterizimin e degëve. Me dhënien e kredisë klientëve korporatë dhe ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme, me trajnimin intensiv të stafit dhe ofrimin e produkteve të reja bankare, Raiffeisen Bank e ka përforçuar pozicionin e saj udhëheqës në treg. Kjo përfshin të gjitha format e huasë, financimit me leasing, shërbimet bankare për të punësuarit, kredi dhe overdrifte, dhe shërbime bankare on-line në kohë reale nëpërmjet Multi Cash, një shërbim bazuar në Internet si dhe Internet Banking.

10. BANKA TIRANA¹⁶²

Tirana Bank është banka e parë me kapital tërësisht privat në Shqipëri. Ajo u themelua me 1996 dhe gjatë kësaj periudhe ka patur një zhvillim të madh, duke shtrirë degët e saj në të gjithë Shqipërinë. Sot, pas 15 vjetësh në tregun shqiptar, ajo është konsoliduar në treg, duke ofruar një gamë të gjerë produktesh dhe shërbimesh, që u përgjigjen me së miri kërkesave të klienteve të saj. Tirana Bank është anëtare e Piraeus Bank Group dhe operon në bashkërendim me objektivat dhe synimet e Grupit, për të qënë lider në ofrimin e shërbimeve financiare. Ajo vazhdon të rritet dhe zgjerohet, por ruan me rigorozitet filozofinë e saj për ofrimin e shërbimeve cilësore dhe për të qënë pararojë në ofrimin e produkteve të reja bankare në Shqipëri. Shumë prej bizneseve në Shqipëri e shohin Tirana Bank, si një pikë mbështetje të përhershme, për të investuar dhe zhvilluar me tej biznesin e tyre. Sot Tirana Bank ka 56 degë dhe agjensi në shumicën e qyteteve kryesore, zonat industriale dhe kalimet kufitare dhe zotëron një rrjet të gjerë ATM në të gjithë Shqipërinë. Shërbimi i klientelës në të gjithë rrjetin është në standartë profesionale dhe klienti mund të gjejë zgjidhje për çdo kërkesë apo nevojë financiare të tij. Objektivat në të ardhmen janë të lidhura ngushtë me “të qenit pranë klientit” dhe kjo tregon se ajo do të vazhdojë të zgjerohet si në aspektin gjeografik, po ashtu dhe në atë të produkteve dhe shërbimeve cilësore.

11. BANKA UNION¹⁶³

Union Bank ushtron aktivitetin e saj prej datës 11 Janar 2006, sipas Licencës Nr. 18 të datës 9 Janar 2006, lëshuar nga Banka e Shqipërisë për të ushtruar veprimtari bankare në Republikën e Shqipërisë. Union Bank, është bankë shqiptare me aksioner kryesor Unioni Financiar Tiranë sh.p.k. (UFT) dhe Banka Europiane për Rindërtim dhe Zhvillim (BERZH) me një kapital të paguar prej 17.6 milion Euro.

Union Bank, u themelua si një bankë private me kapital 100% shqiptar dhe lindi nga njëri prej Institucioneve më të suksesshëm të sistemit financiar shqiptar - Unioni Financiar Tiranë sh.p.k. përfaqësues i Western Union Financial Services Inc. për Shqipërinë, Kosovën e Maqedoninë. Vlerat dhe përvoja pozitive që UFT përçoi tek klientët e tij, bënë të mundur që Union Bank në një kohë mjaft të shkurtër të zgjeronte rrjetin e degëve në të gjithë territorin e Shqipërisë, duke hapur 31 degë të reja në 3 vjet dhe duke u bërë natyrshëm zgjedhja e preferuar e klientit shqiptar. Një konfirmim më tepër erdhi edhe nga **BERZH** (Banka Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim), e cila, nëpërmjet blerjes së 12,5% të aksioneve në vitin 2008, u bë pjesë e përpjekjeve të vazhdueshme të Union Bank për ta shndërruar atë në bankën më të dashur për klientët.

¹⁶² www.tiranabank.al/banka_jone

¹⁶³ www.unionbank.com.al/profil-i-shkurtër

12. BANKA FIB¹⁶⁴

Banka e Parë e Investimeve - Shqipëri Sh.a është themeluar në Prill të vitit 2006 dhe ka marrë një licencë të plotë bankare në Qershor të vitit 2007. Më 1 Shtator 2007, banka e re ka marrë përsipër të gjitha aktivet dhe pasivet e Degës Tiranës para-ekzistuese të First Investment Bank. Fibank - Shqipëri ka një licencë të plotë të shërbimeve në Shqipëri që prej 27 Qershor 2007. Fibank - Shqipëri është pasardhëse e First Investment Bank, Dega Tiranë. Më 1 shtator 2007, të gjitha aktivet dhe pasivet, të gjitha të drejtat dhe detyrimet janë transferuar në Fibank Shqipëri, një degë e Fibank Bullgari. Fibank Bullgari është një shoqëri me aksione të përbashkëta, e regjistruar në Gjykatën e qytetit të Sofjes në bazë të një vendimi të datës 8 Tetor 1993. Që nga 28 Shkurt 2008, Banka ka qenë e regjistruar në Regjistrin Tregtar në Agjencinë e Regjistrimit. Fibank Bullgari është një kompani publike e regjistruar në Regjistrin Tregtar të Gjykatës së qytetit të Sofjes me një vendim të datës 4 Qershor 2007 dhe në regjistrin e kompanive publike dhe emëtues të tjere të mbajtura nga Komisioni i Mbikëqyrjes Financiare me një vendim të datës 13 Qershor 2007. Banka zotëron një licencë bankare universale për operacionet e brendshme dhe ndërkombëtare. Banka e Parë e Investimeve është një dealer primar i licencuar në letrat me vlerë të qeverisë dhe është një ndërmjetës i regjistruar investimesh.

Tabela nr 34: Struktura e bankave në Shqipëri

Nr.	Banka	Aksioneret	Pesha ne Kapital (%)	Pronesia	Origjina e Kapitalit	Origjina e Vendit
1	Banka Raiffeisen	Raiffeisen International Bank-Holding AG	100	Private	E Huaj	Austri
2	Banka Kombetare Tregtare	Çalik Financial Hizmetler A.S.	100	Private	E Huaj	Turqi
3	Banka e Bashkuar e Shqipërisë	Banka Islamike e Zhvillimit (IDB) Jeddah	55	Private	E Huaj	Institucion Nderkombetar
		Shamil Bank of Bahrein	20	Private	E Huaj	Emiratet e Bashkuara Arabe
		Malaysian Co Business Fokus	6.34	Private	E Huaj	Malajzi
		Dallah Albaraka Holding	10	Private	E Huaj	Emiratet e Bashkuara Arabe
		Saudi Brothers Commerce Co.	2.5	Private	E Huaj	Emiratet e Bashkuara Arabe
		Individe	6.17	Private	E Huaj	Emiratet e Bashkuara Arabe
4	Banka e Tiranës	Pireus Bank	96.7	Private	E Huaj	Greqi
		Dafnila SA	1.3	Private	E Huaj	Greqi
		Individe	2	Private	E Huaj	Greqi
5	Banka Kombetare e Greqisë (Dega Tiranës)	National Bank of Greece	100	Private	E Huaj	Greqi

¹⁶⁴ www.fibank.al/sections/about-us

6	Dega e Bankës Alfa-Albania	Alpha Bank, Greece	100	Private	E Huaj	Greqi
7	Banka Veneto	Veneto Banca Holding	100	Private	E Huaj	Itali
8	Banka ProCredit	ProCredit Holding	80	Private	E Huaj	Gjermani
		Commerzbank AG	20	Private	E Huaj	Gjermani
9	Banka Nderkombetare Tregtare	ICB Holding AG	100	Private	E Huaj	Zvicer
10	Banka Emporiki-Shqipëri	Emporiki Bank, Greqi (pjesë e grupit Credit Agricole)	100	Private	E Huaj	Greqi
11	Banka e Kreditit të Shqipërisë	3 Individe	100	Private	E Huaj	Kuvajt
12	Banka Credins	10 Individe	65.77	Private	Vendasë	Shqipëri
		Bushati sh.p.k	4.74	Private	Vendasë	Shqipëri
		Emigres SL	4.15	Private	E Huaj	Spanjë
		BFSE Holding BV	22.17	Private	E Huaj	Hollande
		SËCO (SIFEM)	3.17	Privatë - Shtetërore	E Huaj	Zvicer
13	Banka Societe Generale - Albania	Societe Generale	75	Private	E Huaj	France
		9 Individe	25	Private	Vendasë	Shqipëri
14	Banka Union	Unioni Financiar I Tiranës	83.13	Private	Vendasë	Shqipëri
		EBRD	12.5	Private	E Huaj	Institucion Nderkombetar
		2 Individe	4.37	Private	Vendasë	Shqipëri
15	Banka e Pare e Investimeve, Shqipëri	First Investment Bank, Bulgaria	99.9998	Private	E Huaj	Bullgari
		Vitosha Ventures AD	0.0001	Private	E Huaj	Bullgari
		First Financial Brokerage House Ltd	0.0001	Private	E Huaj	Bullgari
16	Intesa Sanpaolo Bank Albania	Intesa Sanpaolo S.p.a	90.83	Private	E Huaj	Itali
		EBRD	7.78	Private	E Huaj	Institucion Nderkombetar
		Shoqeria Italiane për Ndermarrjet e Huaja S.p.a	1.39	Private	E Huaj	Itali

Tabela nr 35: Ecuria e ROE sipas bankave të marrë në studim

Nr	Bankat	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	ROE (%)
1	Raiffeisen Bank	37.55%	34.02%	29.82%	25.78%	19.20%	19.43%	24.10%	16.92%	
2	Tirana Bank	20.01%	18.13%	13.60%	14.12%	7.70%	11.33%	4.56%	0.28%	
3	NBG Bank	16.94%	12.50%	4.28%	-3.20%	0.20%	2.81%	1.98%	0.76%	
4	BKT	25.73%	26.16%	26.73%	23.31%	13.78%	21.07%	21.29%	16.99%	
5	Procredit Bank	15.18%	17.56%	18.91%	11.32%	6.47%	2.54%	6.44%	1.35%	
6	Emporiki Bank	8.60%	10.05%	5.78%	-2.72%	-5.36%	2.96%	-20.23%	-14.31%	
7	Alpha Bank	28.38%	21.14%	21.47%	20.11%	11.34%	-2.44%	-6.15%	0.62%	
8	Banka Intesa Sanpaolo	18.09%	23.31%	12.18%	19.67%	14.72%	15.07%	16.95%	4.72%	
9	Credins Bank	6.41%	15.87%	19.74%	23.45%	14.06%	14.62%	25.43%	7.30%	
10	Banka Societe Generale	2.69%	3.96%	0.89%	1.58%	-11.92%	-3.12%	4.96%	5.43%	
11	Union Bank	0	-19.89%	-13.77%	-7.26%	7.40%	3.20%	5.65%	2.07%	
12	FIB	0	0	-2.26%	-8.54%	2.74%	-17.83%	-6.31%	7.88%	
	Mesatarja	15.17%	12.93%	11.45%	9.80%	6.69%	5.80%	6.56%	4.17%	

Burimi: Raportet vjetore të bankave

Tabela nr 36: Ecuria e NKP sipas bankave të marrë në studim

Nr	Bankat	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	NKP(%)
1	Raiffeisen Bank	0.47%	1.55%	2.30%	5.75%	3.30%	10.15%	11.94%	21.70%	
2	Tirana Bank	3.30%	2.57%	6.81%	15.28%	7.52%	7.80%	15.94%	16.47%	
3	NBG Bank	6.66%	7.50%	8.70%	9.23%	9.27%	11.01%	18.48%	24.19%	
4	BKT	2.60%	2.78%	3.50%	8.49%	9.90%	17.04%	15.43%	18.99%	
5	Procredit Bank	5.54%	7.25%	9.14%	7.05%	6.14%	7.70%	9.15%	10.43%	
6	Credit Agricool	2.57%	4.24%	5.83%	10.54%	17.75%	29.66%	29.62%	29.46%	
7	Alpha Bank	2.55%	3.04%	5.65%	6.21%	10.58%	13.27%	26.31%	42.15%	
8	Banka Intesa Sanpaolo	0.49%	0.62%	1.02%	2.94%	6.92%	18.30%	21.80%	23.56%	
9	Credins Bank	3.65%	3.96%	2.87%	3.49%	10.07%	10.41%	10.79%	11.19%	
10	Banka Societe Generale	2.04%	3.28%	5.36%	13.42%	10.51%	13.70%	8.80%	8.90%	
11	Union Bank	0	5.75%	13.48%	8.80%	17.40%	13.46%	25.53%	12.88%	
12	FIB	0	0	0.76%	5.53%	7.49%	8.96%	9.22%	8.29%	
	Mesatarja	2.57%	4.47%	5.45%	8.06%	9.74%	13.46%	16.92%	19.02%	

Burimi: Raportet vjetore të bankave

Tabela nr 37: Ecuria e NMJK sipas bankave të marrë në studim

Nr	Bankat	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	NMJK(%)
1	Raiffeisen Bank	13.20%	16.75%	15.42%	16.43%	17.94%	17.65%	17.11%	17.58%	
2	Tirana Bank	11.35%	13.24%	15.08%	16.53%	15.73%	13.71%	17.72%	17.40%	
3	NBG Bank	19.31%	15.99%	15.87%	13.83%	13.20%	14.15%	15.32%	14.16%	
4	BKT	21.08%	17.16%	17.02%	17.78%	13.24%	13.10%	12.93%	14.30%	
5	Procredit Bank	17.90%	15.40%	12.10%	15.60%	15.00%	14.93%	14.08%	13.10%	
6	Credit Agricool	76.92%	17.94%	16.08%	15.08%	13.47%	15.53%	13.08%	16.73%	

7	Alpha Bank	20.89%	15.36%	14.09%	13.63%	16.10%	15.46%	17.14%	17.54%	
8	Banka I.Sanpaolo	13.31%	16.10%	17.76%	16.20%	17.60%	17.20%	19.40%	19.75%	
9	Credins Bank	14.20%	13.23%	12.71%	14.32%	13.87%	13.40%	13.92%	14.66%	
10	BankaSoc.Generale	18.11%	14.02%	21.13%	23.91%	28.96%	28.78%	27.88%	30.31%	
11	Union Bank	0	26.67%	20.90%	13.89%	14.90%	13.80%	13.78%	12.83%	
12	FIB	0	0	106.45%	33.45%	50.01%	19.89%	20.19%	16.60%	
	Mesatarja	26.03%	21.99%	23.72%	17.55%	19.17%	16.47%	16.88%	17.08%	

Burimi: Raportet vjetore të bankave

Tabela nr 38: Ecuria e PROV/K sipas bankave të marrë në studim

Nr	Bankat	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	PROV/K(%)
1	Raiffeisen Bank	0.28%	0.52%	1.30%	2.72%	6.68%	9.34%	10.44%	8.05%	
2	Tirana Bank	3.39%	1.97%	2.21%	2.50%	3.46%	4.05%	6.69%	6.75%	
3	NBG Bank	3.66%	4.12%	3.83%	4.52%	4.54%	6.67%	8.23%	10.88%	
4	BKT	0.57%	0.61%	1.23%	2.23%	2.21%	2.08%	1.91%	2.30%	
5	Procredit Bank	5.04%	5.57%	4.91%	3.56%	2.53%	3.85%	3.75%	3.86%	
6	Credit Agricol	0.75%	0.96%	1.00%	1.55%	5.18%	9.49%	14.60%	13.49%	
7	Alpha Bank	1.07%	0.91%	0.68%	0.56%	1.27%	2.92%	4.47%	5.05%	
8	BankaI.Sanpaolo	0.32%	0.33%	0.49%	2.83%	4.62%	6.84%	8.69%	8.94%	
9	Credins Bank	1.24%	2.75%	1.32%	2.22%	2.03%	5.23%	6.02%	6.14%	
10	BankaSoc.Generale	1.16%	1.87%	2.15%	2.21%	4.69%	4.53%	2.59%	2.75%	
11	Union Bank	0	1.38%	3.24%	2.11%	2.50%	3.20%	3.08%	4.41%	
12	FIB	0	0	1.06%	1.79%	2.49%	3.52%	3.75%	3.37%	
	Mesatarja	1.57%	1.87%	1.95%	2.40%	3.52%	5.14%	6.19%	6.33%	

Burimi: Raportet vjetore të bankave

Tabela nr 39: Ecuria e K/D sipas bankave të marrë në studim

Nr	Bankat	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	K/D
1	Raiffeisen Bank	9.26%	17.86%	27.17%	38.59%	42.56%	41.60%	42.46%	47.49%	
2	Tirana Bank	46.02%	60.59%	79.10%	105.24%	106.37%	91.66%	78.37%	76.52%	
3	NBG Bank	95.15%	127.72%	174.98%	206.90%	170.19%	118.48%	103.47%	84.40%	
4	BKT	22.91%	28.96%	29.97%	36.81%	42.35%	42.97%	50.16%	45.32%	
5	Procredit Bank	51.87%	48.71%	52.38%	63.50%	60.91%	69.12%	73.16%	71.54%	
6	Credit Agricol	130.63%	164.92%	97.57%	234.86%	226.02%	176.45%	161.46%	136.67%	
7	Alpha Bank	61.62%	69.12%	69.69%	79.24%	88.20%	77.17%	63.04%	54.37%	
8	BankaInt.Sanpaolo	44.65%	45.45%	44.65%	48.03%	48.74%	43.74%	44.25%	45.86%	
9	Credins Bank	41.88%	46.33%	50.81%	72.29%	71.39%	68.00%	86.85%	85.39%	

10	Banka Soc. Generale	57.19%	35.21%	36.03%	43.21%	50.40%	50.61%	64.02%	65.84%	
11	Union Bank	0	31.18%	43.46%	64.94%	77.10%	61.40%	58.01%	56.63%	
12	FIB	0	0	53.82%	65.64%	34.81%	50.63%	53.86%	48.24%	
	Mesatarja	48.19%	58.03%	63.30%	88.27%	84.92%	74.32%	73.26%	68.19%	

Burimi: Raportet vjetore të bankave

Tabela nr 40: Ecuria e Aseteve sipas bankave të marrë në studim

Nr	Bankat	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1	Raiffeisen Bank	23,458,505,000	27,433,534,000	237,175,780,908	253,589,262,000	253,202,760,000	277,983,651,000	320,122,644,000	317,323,825,378
2	Tirana Bank	40,371,423,000	49,817,567,000	67,103,490,000	81,427,923,000	84,641,423,000	90,558,535,000	93,623,945,000	97,986,749,028
3	NBG Bank	12,511,116,000	17,650,245,008	31,069,093,443	55,904,860,000	44,346,500,000	45,770,866,000	43,154,431,000	41,936,148,000
4	BKT	58,944,971,291	84,147,104,957	108,486,762,534	97,420,583,537	127,277,156,202	156,151,470,629	188,147,104,461	236,068,710,566
5	Procredit Bank	23,454,436,000	27,391,925,000	29,618,523,000	30,135,047,000	41,231,930,000	40,610,102,000	39,850,575,000	39,979,809,264
6	Credit Agricool	7,532,812,911	12,411,784,995	20,830,253,417	25,930,696,000	29,994,797,000	31,722,246,000	32,511,829,000	32,460,988,208
7	Alpha Bank	28,744,333,353	36,918,042,100	52,651,632,000	68,104,694,000	65,040,809,000	66,128,518,000	73,967,601,000	74,667,121,840
8	Banka Intesa Sanpaolo	53,760,075,329	80,290,638,000	78,369,107,000	107,125,613,000	114,384,761,000	120,632,012,000	129,033,450,000	137,557,616,615
9	Credins Bank	16,791,919,000	27,540,422,000	35,720,266,000	40,265,671,000	49,573,848,000	71,020,392,000	84,217,207,000	92,586,857,732
10	Banka Soc. Generale	15,325,231,000	28,659,865,000	36,867,437,880	36,700,643,000	38,895,534,000	46,672,690,000	56,732,104,000	61,997,212,552
11	Union Bank	-	3,234,467,417	7,851,558,198	12,963,807,039	16,743,500,000	21,343,687,000	23,415,942,000	28,141,385,177
12	FIB	-	-	2,048,114,697	3,298,900,000	5,867,200,000	7,742,989,000	9,265,820,000	13,615,865,034
	Mesatarja	23,556,177,990	33,141,787,296	58,982,668,256	67,738,974,965	72,600,018,183	81,361,429,886	91,170,221,038	97,860,190,783

Burimi: Raportet vjetore të bankave

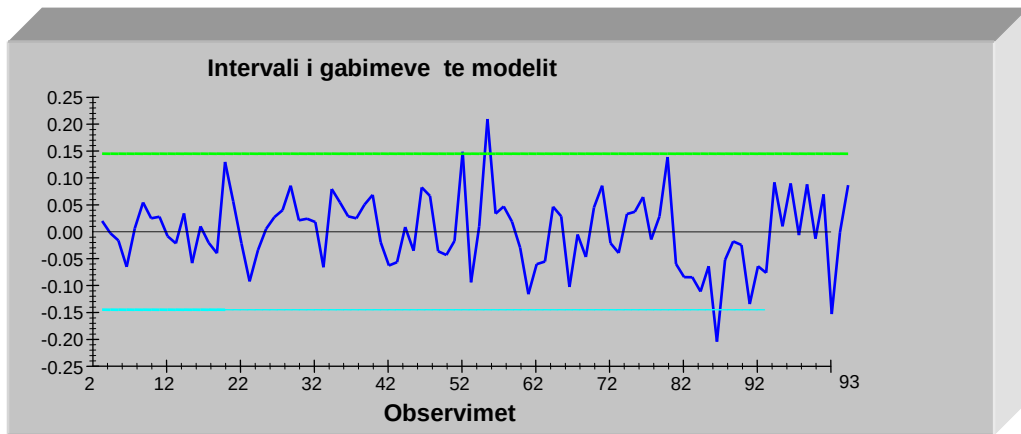
Tabele nr 41: Testet e Korrelacionit Serial të gabimeve

Testi i Korrelacionit serial te gabimeve (OLS case)				
Dependent variable is ROE				
List of variables in OLS regression:				
CONST	NKP	KAP	KD	PROV
DEP	LOGASET	PBB	INFL	NINT
ROE(-1)				
92 observations used for estimation from 2 to 93				
Regressor	Coefficient	Standard Error	T-Ratio[Prob]	
OLS RES(- 1)	.45679	.16953	2.6945[.008]	
OLS RES(- 2)	.11347	.12436	.91239[.364]	
OLS RES(- 3)	.028121	.12319	.22827[.820]	

Lagrange Multiplier Statistic CHSQ(3)= 8.1245[.044]				
F Statistic F(3, 78)= 2.5185[.064]				

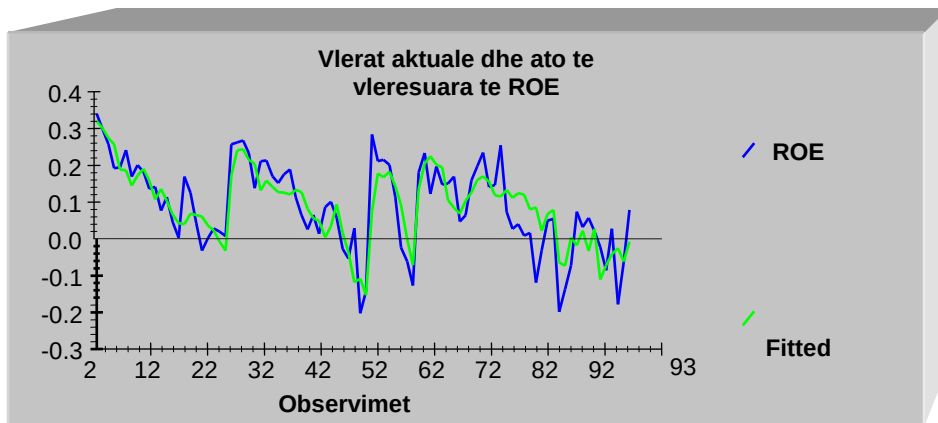
Burimi: Llogaritje të autorit

Grafiku nr 12: Intervali i gabimeve të modelit

Burimi: Llogaritje të autorit

Grafiku nr 13: Vlerat aktuale dhe ato të vlerësuara të ROE

Burimi: Llogaritje të autorit

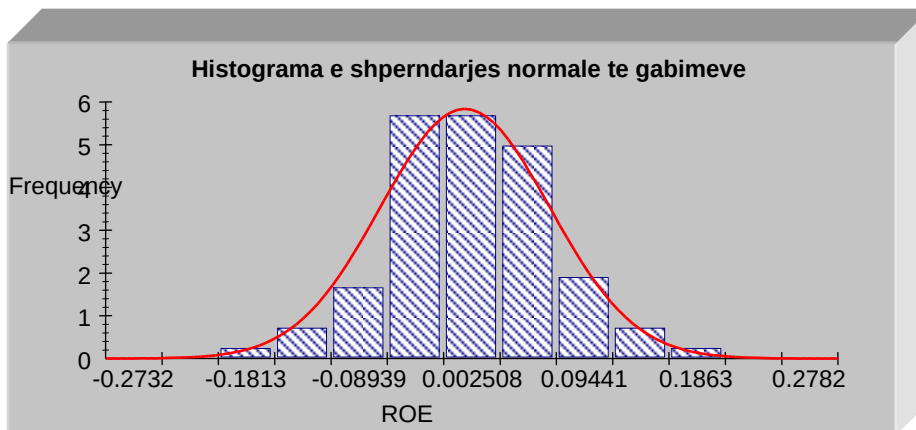
Tabela nr 42: Matrica e Korrelacionit midis variablave të marrë në studim

93 vrojtime ne total

	NKP	PROV	KAP	MADHËSIA	K/D	DEP	PBB	NINT	INFL
NKP	1.00								
PROV/K	.672	1.00							
KAP	.089	.112	1.00						
MADHËSIA	.152	.208	.551	1.00					
K/D	.268	.287	.150	-.205	1.00				
DEP	-.204	-.246	.456	.405	-.582	1.00			
PBB	-.553	-.528	-.054	-.203	.027	-.091	1.00		
NINT	-.659	-.555	-.091	-.239	-.029	-.054	.644	1.00	
INFL	.102	.098	.069	.052	.093	-.033	.226	-.063	1.00

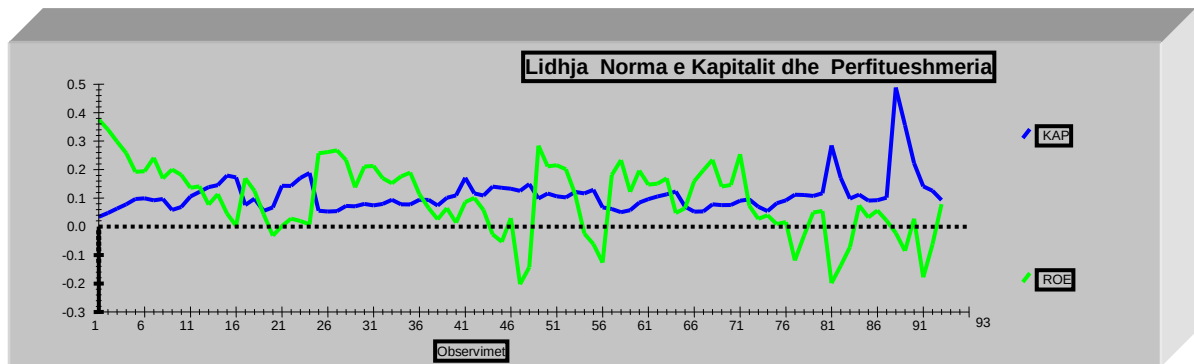
Burimi: Llogaritje të autorit

Grafiku nr 14: Histograma e shpërndarjes normale të gabimeve

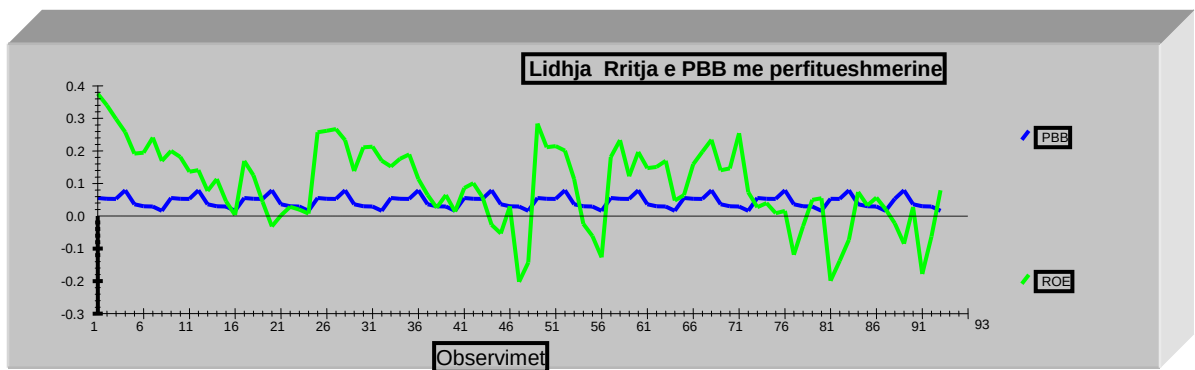
Burimi: Llogaritje të autorit

Grafiku nr 15: Lidhja KAP me ROE

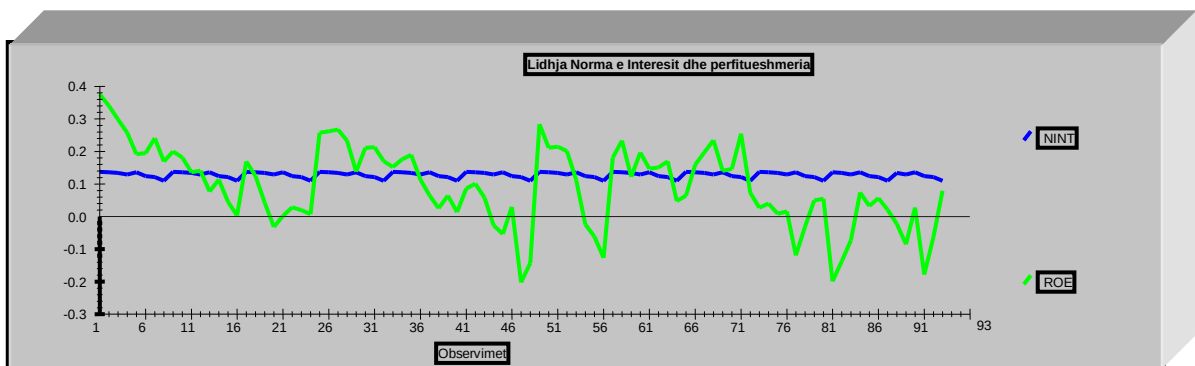
Burimi: Llogaritje të autorit

Grafiku nr 16: Lidhja PBB me ROE

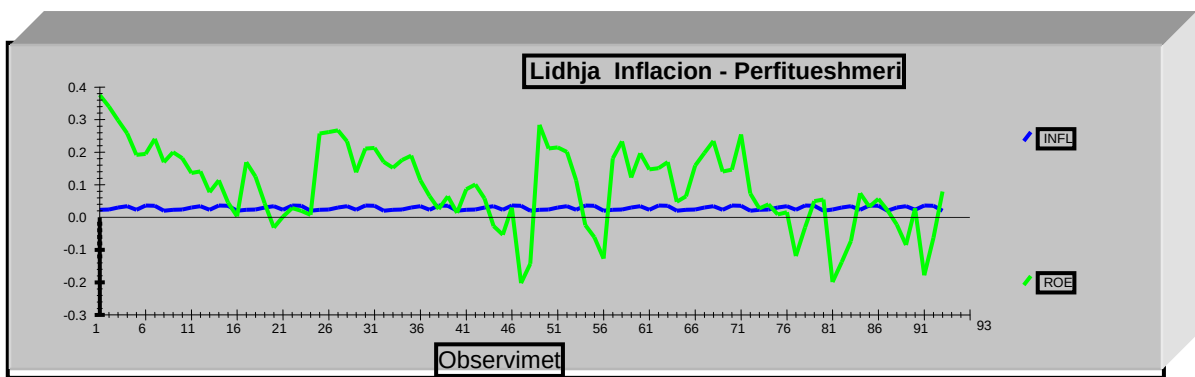
Burimi: Llogaritje të autorit

Grafiku nr 17: Lidhja NINT me ROE

Burimi: Llogaritje të autorit

Grafiku nr 18: Lidhja INFL me ROE

Burimi: Llogaritje të autorit

Tabela nr 43: Vlerat aktuale dhe ato të vleresuara të variablit të varur ROE.

Vrojtimet	V.Aktuale	V.Vleresuar	Gabimet
2	.34016	.33927	.8845E-3
3	.29824	.27558	.022658
4	.25784	.25183	.0060097
5	.19198	.26705	-.075067
6	.19435	.25135	-.056999
7	.24104	.20502	.036025
8	.16925	.15738	.011865
9	.20009	.14266	.057424
10	.18130	.15527	.026029
11	.13602	.15178	-.015750
12	.14115	.086572	.054580
13	.076953	.14286	-.065903
14	.11335	.13148	-.018130
15	.045619	.059892	-.014273
16	.0027983	.10530	-.10250
17	.16936	.079048	.090308
18	.12498	.045221	.079760
19	.042787	.019052	.023735
20	-.031998	.018783	-.050781
21	.0019994	.078580	-.076581
22	.028082	.091098	-.063016
23	.019833	.063332	-.043499
24	.0076318	.078965	-.071333

25	.25727	.20287	.054400
26	.26158	.22433	.037248
27	.26725	.22536	.041891
28	.23306	.16120	.071862
29	.13778	.19108	-.053302
30	.21069	.16437	.046326
31	.21290	.16996	.042940
32	.16989	.16320	.0066921
33	.15176	.12775	.024006
34	.17556	.12486	.050698
35	.18907	.084959	.10411
36	.11323	.082642	.030593
37	.064696	.090094	-.025397
38	.025437	.094425	-.068988
39	.064445	.068251	-.0038057
40	.013504	.073387	-.059883
41	.085973	.092844	-.0068712
42	.10049	.018029	.082464
43	.057828	.052420	.0054080
44	-.027210	-.043833	.016623
45	-.053634	-.053254	-.3800E-3
46	.029596	-.17817	.20776
47	-.20228	-.19724	-.0050415
48	-.14311	-.017434	-.12568
49	.28377	.15564	.12812
50	.21139	.16581	.045574
51	.21465	.16917	.045481
52	.20107	.15203	.049042
53	.11344	.080802	.032634
54	-.024366	.049935	-.074301
55	-.061500	-.4792E-3	-.061021
56	.0061961	-.036092	.042288
57	.18086	.19796	-.017100
58	.23315	.16858	.064569
59	.12183	.21563	-.093803
60	.19669	.19980	-.0031035
61	.14723	.18764	-.040407

62	.15068	.13834	.012338
63	.16947	.071931	.097535
64	.047189	.037094	.010096
65	.064079	.097235	-.033156
66	.15866	.12283	.035826
67	.19744	.17154	.025903
68	.23449	.16813	.066360
69	.14064	.16030	-.019655
70	.14620	.23603	-.089834
71	.25430	.18652	.067776
72	.072992	.17036	-.097368
73	.026933	.072332	-.045400
74	.039578	.066643	-.027065
75	.0089394	.035215	-.026275
76	.015828	-.0033068	.019135
77	-.11919	.043168	-.16236
78	-.031152	.058604	-.089756
79	.049554	.10959	-.060037
80	.054319	.013740	.040580
81	-.19891	-.11019	-.088718
82	-.13768	-.081545	-.056134
83	-.072610	.025956	-.098566
84	.074000	-.018849	.092849
85	.032000	.015894	.016106
86	.056540	-.054785	.11133
87	.020656	-.0014997	.022156
88	.025396	-.041870	.067266
89	-.076698	-.066108	-.010589
90	-.022557	-.010976	-.011581
91	-.085435	-.028142	-.057294
92	.027437	-.068847	.096284
93	-.17832	-.051153	-.12716

Burimi: Llogaritje të autorit

**Curriculum
Vitae**

**Të dhëna
personale**

Emri / Mbiemri	ELIONA GREMI
Adresa	Rr “Defrimi”, L “11 Nentori”, Prane firmes “Joka”Elbasan, Albania
Telefon	(0355) 54 243620 Mob: 069 20 28 385
Fax	
E-mail	<u>elionagreml@yahoo.com</u> <u>elionagreml@hotmail.com</u>
Shtetësia	Shqiptare
Datëlindja	21.08.1980
Vendlindja	Berat
Gjinia	Femer
Pozicioni i preferuar / Fusha e vendit të punës	Lektore, ne Fakultetin Ekonomik, Departamenti ”Finance-Kontabilitet”- profili Finance
Data(t)	01 Nentor 2008 - ...(e ne vazhdim)
Pozicioni i punës	01.11.2008 – 14.07.2011(Lektore ne Dep Fin-Kont) 15.07.2011 – 09.03.2012 (Pergjegjese Departamenti “Fin-Kont) 10.03.2012 – aktualisht (Lektore ne Dep Fin-Kont)
Detyrat dhe përgjegjësitë kryesore	Lektore ne fakultetin Ekonomik, Departamenti Finance-Kontabilitet, profili Finance.
Emri dhe adresa e punëdhënësit	Universiteti “Aleksander Xhuvani” Elbasan
Data(t)	Korrik 2006 – Tetor 2008
Pozicioni i punës	“Bankiere Personale”
Detyrat dhe përgjegjësitë kryesore	Kreditimi i individeve dhe i bizneseve
Emri dhe adresa e punëdhënësit	“Raiffeisen Bank”- Dega Elbasan, Albania

Lloji i biznesit ose sektorit	Banke (privat)
Data(t)	Shtator 2002 – Prill 2005
Pozicioni i punës	“Ekonomiste”
Detyrat dhe përgjegjësitë kryesore	Asistente e manaxherit te Finances
Emri dhe adresa e punëdhënësit	“Eltub “ shpk
Lloji i biznesit ose sektorit	Biznes privat (Prodhim-Tregtim)
Arsimimi dhe Trainimet	
Data(t)	Janar 2011 – vazhdim
Titulli i kualifikimit të marre	Phd kandidate – doktorante
Emri dhe lloji i organizatës që ofroi shkollimin dhe trainimin	Profili Finance-Banke Universiteti i Durrësit ”A.Moisiu”, Fakulteti Ekonomik
Niveli i klasifikimit kombëtar ose ndërkombëtar	Kombetar
Data(t)	Janar 2008 – Dhjetor 2009
Titulli i kualifikimit të marrë	Diplome “Master i nivelit te dyte”- Profili “Finance”
Emri dhe lloji i organizatës që ofroi shkollimin dhe trainimin	Universiteti i Tiranes, Fakulteti Ekonomik
Niveli i klasifikimit kombëtar ose ndërkombëtar	Kombetar

Data(t)	1998 – 2002
Titulli i kualifikimit të marrë	”Administrator Biznesi” profili ”Manaxher Biznesi”
Emri dhe lloji i organizatës që ofroi shkollimin dhe trainimin	Universiteti”A.Xhuvani”, Elbasan, fakulteti Ekonomik
Niveli i klasifikimit kombëtar ose ndërkombëtar	Kombetar
<i>Trainimet</i>	• Mars 2010_ Trajnim per modulet ne lidhje me Kontabilitetin e Pergjithshem, Kontabilitetin Financiar, Analizen Financiare dhe Audit, SKK dhe SNK njohuri ne fushen e te drejtave organizuar nga SHKFSH. • Maj 2007, trajnim per ”Sherbim i Cilesise se Larte per Klientet” organizuar nga ”Raiffeisen bank”, Tirane 1.1.1. • Gusht 2001, trajnim per programet e kompjuterit, organizuar nga ”InfoService”, Elbasan • Maj 2001, kurs trajnimi per programin “Business English” organizuar nga RDA Foundation
Aftësi dhe kompetenca personale	
Gjuha amëtare	Shqip
Gjuhë të tjera	Anglisht (e mbrojtur ne fakultetin e Gjuheve te Huaja Universiteti i Tiranes me date 13 Prill 2002_ si edhe testi nderkombetar TOEIC, niveli C1, ETS dt 28 Mars 2012 Testi nderkombetar TOEFL, niveli B2, ETS , Janar 2014) Italisht (e mbrojtur ne fakultetin e Gjuheve te Huaja, Universiteti i Tiranes me date 26 Janar 2002)

Vet-vlerësim	Të kuptuarit				Të folurit		Të shkruarit	
Niveli European (*)	Dëgjimi		Leximi					
Gjuha	Ang.	Shume mire	Ang	Shume mire	Ang.	Shume mire	Ang.	Shume mire
Gjuha	Ita.	Shume mire	Ita.	Shume mire	Ita.	Shume mire	Ita.	Shume mire
Aftësi dhe kompetenca sociale	Person mjaft i komunikueshem, e afte per tu integruar ne mjedise te reja sociale							
Aftësi dhe kompetenca organizative	Person me ide te qarta per te ardhmen dhe e afte per te punuar ne grup.							
Aftësi dhe kompetenca teknike	E fokusuar ne arritjen e objektivave dhe aftesi praktike ne terren.							
Aftësi dhe kompetenca në kompjuter	Kam frekuentuar kursin pergatitor ne periudhen 24.07.2001 – 24.08.2001 ne lidhje me perdorimim e programeve Office ne kompjuter si Microsoft Word, Exel, Outlook Express etj si dhe programet ne Data Base shoqeruar me diplomën perkatese.							

Pjesmarrje ne konferenca te ndryshme kombetare e nderkombetare

- 1.** “ Zhvillimet e investimeve ne vendet e Evropes dhe Kriza” Referuar ne Podgorice – Maj 2010 (ISBN 978-86-80133-54-6) (autore e pare)
- 2.** “Roli i SME-ve ne zhvillimin ekonomik te Shqiperise” referuar ne Durres – Qershor 2010 (ISBN 978-99956-818-7-6) (autore e pare)
- 3.** “ Investimet ne vendet e Evropes Juglindore dhe Kriza” referuar ne Bullgari – Shtator 2010 (autore e pare)
- 4.** “Nevoja e implementimit te SNK, per integrimin e Shqiperise ne BE” referuar ne Durres- Prill 2011(ISBN 978-9928-105-40-0) (bashkautore)
- 5.** “E-Banking- nje sfide ne zhvilimin ekonomik te Shqiperise” referuar ne Vlore – Qershor 2011 (ISBN: 978-9928-105-87-5) (autore e pare)
- 6.** Modeli i Gravitetit: Ndikimi i tregut nderkombetar ne eksportet shqiptare” – referuar ne Vlore - Qershor 2011 (ISBN: 978-9928-105-87-5) (bashkautore)
- 7.** “Kredite e keqija nje ngerc per sistemin shqiptar bankar”- referuar tek Alb Shkenca- Prishtine, Shtator 2011(ISBN 978-9951-518-10-9) (autore e pare)
- 8.** “ Turizmi si faktor vital ne zhvillimin e Shqiperise” referuar ne Gjirokaster – 24 Shtator 2011(ISSN: 2226-082X) (autore e pare)
- 9.** “Zhvillimet bankare per SME ne Shqiperi” – Rusi – shkurt 2012 (ISBN 978-5-905483-04-2) (autore e pare)
1.1.2.
- 10.** “Roli i riskut te kredise ne përfitueshmërinë e sektorit bankar shqiptar” – 31gusht 2012 – Korfuz, Greqi.
1.1.3.
- 11.** “Efekti boomerang i kredive me probleme. Rasti i Shqiperise - dt 20 tetor 2012 – ISBN 978-9928-115-13-3 (ISSN 2221-5956) Fakulteti Ekonomik Elbasan.
- 12.** “Internal Factors Affecting Albanian Banking Profitability”---- Rome dt 20 - 22 Shtator 2013
- 13.** “Bank Performance and Credit Risk Models” – A literature Review----- FE, Elbasan dt 26 Tetor 2013
- 14.** “Banking system stability toward Economic Growth. Case study of Albania---- Tetor 2013 bashkautore- Fakulteti ekonomik, Elbasan --- Tetor 2013
- 15.** “Internal factors affecting albanian bank profitability”--- Shtator 2013--- Rome

Informacion shitesë

Botime artikuj ne revista shkencore kombetare e nderkombetare

1. “Financimi i SME nje perpjekje e rendesishme ne Shqiperi’ – Qershor 2011 (ISSN-2232-8742 03 - 04 JUNE, 2011 PEJA, BULETINI SHKENCOR, REPUBLIC OF KOSOVA YEAR 1, NO. 1).(artikull) (autore e pare)
2. “Investimet e zhvillimet ekonomike te Evropes Juglindore gjate krizes” – “Journal of US-China Public Administration, ISSN 1548-6591, Prill 2012, Vol. 9, No. 4, 467-478 (autore e pare)
3. “Bazat e Finances” – Ushtrime , Shkurt 2012, (ISBN:978-9928-139-17-7) (liber ushtrimesh)(bashkautore)
4. “Ndikimi i kredive me probleme dhe i mjaftueshmerise se kapitalit ne perfitueshmerine e sektorit bankar shqiptar” ---- Revista shkencore nderkombetare “Diskutime”, Maqedoni viti II nr 3-4, prill - maj 2013 (ISSN 1857-825) (autore e pare)
5. “Ndikimi i faktoreve makroekonomike ne cilesine e kredidhenies ne Shqiperi” - IISST- RFJA (Research Journal of Finance and Accounting ---- 31.July 2013, ISSN 2222-1697 (paper) dhe ISSN 2222-2847(online) vol4, no9, Gusht 2013(autore e pare)
6. “Internal Factors Affecting Albanian Banking Profitability --- MCSER Publishing-Rome, Italy Academic Journal of Interdisciplinary Studies E-ISSN 2281-4612, ISSN 2281-3993, Vol. 2, No. 9, October 2013(autore e pare)